

Istorie
Vol. VII, Nr. 1, 2025

Revista de istorie
„Vasile Conta”
Târgu-Neamț

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul VII, nr. 1, iunie 2025
Volume VII, issue 1, june 2025
Volume VII, no. 1, juin 2025**

Iași
Editura PIM, 2025

COLECTIVUL ȘTIINȚIFIC/SCIENTIFIC BOARD/LE COLLECTIF SCIENTIFIQUE

Prof. univ. dr. Florin PINTESCU, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Conf. univ. dr. Ioan DĂNILĂ, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Col (r) dr. Tiberiu TĂNASE, secretar Divizia Istoria Științei, Academia Română
Comandor (ret) Gheorghe VARTIC, Comisia Română de Istorie Militară
Cercetător științific II dr. Mircea Gheorghe ABRUDAN, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca
Cercetător științific principal III dr. Corneliu CIUCANU, Academia Română-Filiala Iași
Prof.univ.dr. Virginia POPOVIĆ, Universitatea Novi Sad, Serbia
Conf. univ. dr. Mircea MARAN, Școala de Studii Înalte pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț, Serbia
Prof. dr. Daniel DIEACONU, Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București
Lect. univ. dr. Ioan FĂRMUȘ, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Prof. dr. Dragoș CURELEA, Colegiul Tehnic Energetic Sibiu
Dr. Cosmin NIȚĂ, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Prof. Mihaela CHELARU, Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale

COLECTIVUL DE REDACȚIE/EDITORIAL BOARD/ ÉQUIPE ÉDITORIALE (e-mail: analelvcistorie@gmail.com)

Editor șef: prof. dr. Emanuel BĂLAN

Editori: prof. dr. Elena PREDA, dr. Valentin IOAN

Tehnoredactare și machetare: prof. dr. Emanuel BĂLAN, dr. Valentin IOAN,

Corectura: prof. Mihaela PAVĂL, prof. dr. Daniela CURELEA, prof. drd. Valentin-Cezar TEODORESCU

Grafică și Copertă: prof. Radu-Mihail PINTILIE, informatician Ionela -Diana COZMA

Responsabil promovare: prof. dr. Traian ANTON

ISSN 3100-4547

ISSN-L 4547

Revistă open access

© Copyright 2025
Liceul „Vasile Conta”, Târgu-Neamț

Tiparul- Editura si Tipografia PIM, Iași

Reproducerea integrală sau fragmentară, prin orice formă și prin orice mijloace tehnice, este strict interzisă și se pedepsește conform legii. Răspunderea asupra conținutului materialelor revine, în exclusivitate, autorilor.

Adresa/Editorial Office: Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț, str. Slt. Radu Teoharie, 3, 615200, Târgu-Neamț, telefon: 0233791172, mobil: 074456206.

www.revistadeistorielvc.ro

Revistă fondată în 2019, indexată și înscrisă în Bazele de Date Internaționale (BDI) CEEOL, Index Copernicus Internațional, CiteFactor, Open Library, International Institute of Organized Research, ROAD – Directory of Open Access Scholarly Resources, ResearchBib, ResearchGate, Academia.edu, SSRN, ESJI, Google Academic și Digitales Archiv și Internet Archive.

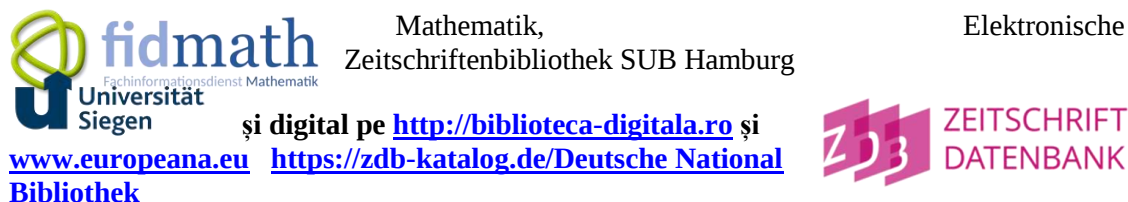

Revistă în curs de indexare în DOAJ, DRJI, JSTOR, ERIH-PLUS, EBSCO și THOMSON ISI

BDI Index Copernicus International. Revistă **evaluată pozitiv** după criteriul citărilor, în **I.C. Journals Master List 2020**, cu un scor ICV (Valoarea Index Copernicus) de **37, 06 puncte**.

SJIF Journal Rank List evaluation process, which resulted in a score given **SJIF 2023 = 4.297** (Scientific Journal Impact Factor Value for 2023).

Revista se regăsește și în bibliotecile publice-Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „G.T. Kirileanu”, Piatra Neamț, Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași, Biblioteca „Ion Creangă” Târgu Neamț, Siegen University

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul VII, nr. 1, iunie 2025
Volume VII, issue 1, june 2025
Volume VII, no. 1, juin 2025**

CUPRINS-CONTENTS -CONTENU

STUDII ȘI ARTICOLE

STUDIES AND ARTICLES

ÉTUDES ET ARTICLES

11

FAMILIA LA „ȚIGANI” (RROMI) – CONTRIBUȚII DE ISTORIE ȘI ANTROPOLOGIE

THE FAMILY OF THE “GYPSIES” (ROMA) – CONTRIBUTIONS OF HISTORY AND ANTHROPOLOGY

LA FAMILLE CHEZ LES « TSIGANES » (ROMA) – APPORTS DE L'HISTOIRE ET DE L'ANTHROPOLOGIE

dr. Silviu COSTACHIE

dr. Daniel DIEACONU

13

BISERICA ȘI POLITICA ÎN CONTROVERSA SERBĂRII PAȘTELUI

THE CHURCH AND POLITICS IN THE EASTER CELEBRATION CONTROVERSY

L'ÉGLISE ET LA POLITIQUE DANS LA CONTROVERSE DE LA CÉLÉBRATION DE PÂQUES

drd. Ștefan Silviu POMPAȘ

23

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORIOGRAFIA MISIUNII BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN TRANSNISTRIA 1941-1944)

SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE HISTORIOGRAPHY OF THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH'S MISSION IN TRANSNISTRIA (1941-1944)

QUELQUES RÉFLEXIONS SUR L'HISTORIOGRAPHIE DE LA MISSION DE L'ÉGLISE ORTHODOXE ROUMAINE EN TRANSNISTRIE (1941-1944)

pr. drd. Radu STOROJA

33

BANATUL DE VEST ÎN ANUL 1944. PUNTE DEZINTEGRATĂ ÎNTRE ROMÂNIA ȘI CROAȚIA

WEST BANAT IN 1944. DISINTEGRATED BRIDGE BETWEEN ROMANIA AND CROATIA

BANAT OCCIDENTAL EN 1944. PONT DÉSINTÉGRÉ ENTRE LA ROUMANIE ET LA CROATIE

drd. Mihail-Gabriel CHIRICHES

49

ISTORIE LOCALĂ

LOCAL HISTORY

HISTOIRE LOCALE

63

LINGURITE PENTRU ÎMPĂRTĂȘIRE (DIN PATRIMONIUL DE SECOL XIX AL MĂNĂSTIRII BOGDANA ȘI CUSTODIA MUZEULUI DE CULTURĂ ȘI ARTĂ RELIGIOASĂ BORZEȘTI)

LITURGICAL SPOONS (FROM THE 19th CENTURY PATRIMONY OF BOGDANA MONASTERY AND CUSTODY OF THE RELIGIOUS CULTURE AND ART MUSEUM BORZESTI)

CUILLÈRES DE COMMUNION (PROVENANT DU PATRIMOINE DU XIXE SIÈCLE DU MONASTÈRE DE BOGDANA ET DE LA GARDE DU MUSÉE DE LA CULTURE ET DE L'ART RELIGIEUX DE BORZEȘTI)

dr. Dimitrie-Ovidiu BOLDUR

65

ARNOLD WEINRAUCH, UN FILANTROP ENIGMATIC ȘI CONTROVERSAT

ARNOLD WEINRAUCH, AN ENIGMATIC AND CONTROVERSIAL PHILANTHROPIST

ARNOLD WEINRAUCH, UN PHILANTHROPISTE ÉNIMATIQUE ET CONTROVERSÉ

prof. dr. Emanuel BĂLAN

73

DR. GHEORGHE PEDA PROFESOR LA ȘCOALA MILITARĂ DE OFITERI DE INFANTERIE NR. 2 „PRINCIPELE CAROL” SIBIU (1920-1938)

DR. GHEORGHE PEDA PROFESSOR AT THE MILITARY SCHOOL OF INFANTRY OFFICERS NO. 2 „PRINCIPALE CAROL” SIBIU (1920-1938)

DR. GHEORGHE PEDA, PROFESSEUR À L'ÉCOLE MILITAIRE D'OFFICIERS D'INFANTERIE N° 2 „PRINCIPALE CAROL” SIBIU (1920-1938)

Prof. dr. Daniela CURELEA

Prof. dr. Dragoș CURELEA

83

EXPROPRIEREA PROPRIETĂȚILOR DIN MEDIUL RURAL ALE EVREILOR DIN JUDEȚUL CÂMPULUNG (OCTOMBRIE – DECEMBRIE 1940)

EXPROPRIATION OF RURAL PROPERTIES OF THE JEWS FROM CÂMPULUNG COUNTY (OCTOBER – DECEMBER 1940)

EXPROPRIATION DES PROPRIÉTÉS RURALES DES JUIFS DU COMTÉ DE CÂMPULUNG (OCTOBRE – DÉCEMBRE 1940)

drd. Cezar Paul OLARIU

99

OCUPAȚII LUCRATIVE ȘI AFACERI ALE EVREILOR DIN JUDEȚUL CÂMPULUNG ÎN ANUL 1927

THE PROFESSIONS AND BUSINESSES OF THE JEWS IN CÂMPULUNG COUNTY IN 1927

LES PROFESSIONS ET LES ENTREPRISES DES JUIFS DU COMTÉ DE CÂMPULUNG EN 1927

drd. Cezar Paul OLARIU

129

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

177

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

178

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

179

STUDII ȘI ARTICOLE
*
STUDIES AND ARTICLES
*
ÉTUDES ET ARTICLES

FAMILIA LA „ȚIGANI” (RROMI) – CONTRIBUȚII DE ISTORIE ȘI ANTROPOLOGIE

*

THE FAMILY OF THE “GYPSIES” (ROMA) – CONTRIBUTIONS OF HISTORY AND ANTHROPOLOGY

*

LA FAMILLE CHEZ LES « TSIGANES » (ROMA) – APPORTS DE L'HISTOIRE ET DE L'ANTHROPOLOGIE

dr. Silviu COSTACHIE¹
dr. Daniel DIEACONU²

Rezumat: „Țiganii” (rromii) sunt atestați în spațiul românesc din Evul Mediu (secolele XIV-XV) și evoluția lor istorică a fost definită de robie și nomadism, emanciparea lor desfășurându-se la jumătatea veacului al XIX-lea. Familia rromă a fost endogamă, încercându-se stoparea sau ocolirea imixtiunii stăpânilor, de cele mai multe ori de tipul extins. „Țiganii vătrași” (seminomazi sau stabili) și-au pierdut în timp caracterele specifice neamului, chiar și limba, ei au încercat să se apropie de comunitățile lângă care trăiau și să le imite. Spre deosebire, „țiganii corturari” au păstrat limba și tradițiile și cutumele vechi. Ritualurile erau simple, cauzate în special de sărăcie, și au trecut peste veacuri.

Cuvinte cheie: țigani, rromi, nomadism, robie, emancipare, familie extinsă

*

Abstract: The „gypsies” (Roma) are attested in the Romanian space from the Middle Ages (14th-15th centuries) and their historical evolution was defined by slavery and nomadism, their emancipation taking place in the middle of the 19th century. The Roma family was endogamous, trying to stop or avoid the interference of the masters, most often of the extended type. The “Vătrași Gypsies” (semi-nomadic or settled) lost over time their specific characteristics of the nation, even their language, they tried to get closer to the communities they lived, next to and imitate them. In contrast, the “Corturari Gypsies” preserved the language and the old traditions and customs. The rituals were simple, caused mainly by poverty, and passed down through the centuries.

Keywords: gypsies, Rroma, nomadism, slavery, emancipation, extended family

*

Résumé: Les „Tsiganes” (Roms) sont présents dans l'espace roumain dès le Moyen Âge (XIVe-XVe siècles). Leur évolution historique a été marquée par l'esclavage et le nomadisme, leur émancipation ayant eu lieu au milieu du XIXe siècle. La famille rom était endogame, cherchant à empêcher ou à éviter l'ingérence des maîtres, le plus souvent de type étendu. Les « Tsiganes Vatrași » (semi-nomades ou sédentaires) ont perdu au fil du temps leurs caractéristiques ethniques spécifiques, y

¹ Conf.univ.dr. Universitatea din București-Facultatea de Geografie, Departamentul de Geografie Umană și Economică.

² Cercetător științific la Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Europeană al Universității din București și profesor la Școala Gimnazială Grințieș, județul Neamț.

compris leur langue, et ont cherché à se rapprocher des communautés voisines et à les imiter. En revanche, les « Tsiganes Corturari » ont conservé leur langue et leurs anciennes traditions et coutumes. Les rituels étaient simples, principalement liés à la pauvreté, et ont traversé les siècles.

Mots-clés: Tsiganes, Roms, nomadisme, esclavage, émancipation, famille étendue

„Țigani” (rromii) au fost în lumea veche românească o etnie care s-a individualizat prin două caractere considerate definitorii: robia și nomadismul. Evoluția lor istorică a fost o consecință a acestor caractere. Termenul „țigan” este cel folosit în documente vechi, scrieri ale călătorilor străini, dar este astăzi considerat peiorativ, folosindu-se etnonimul rrom sau rom, cuvânt existent în limba rromani.

Informații despre familia „țigănească” (rromă) în vechime sunt destul de puține, ca de altfel despre rromi în general; imaginea familiei poate fi desprinsă din documentele de cancelarie, din hrisoavele de vânzări, moșteniri, danii, din legile timpului și din toate acestea constatăm, mai ales în cazul robilor ce aparțineau particularilor, o puternică imixtiune a stăpânilor în viața comunității și a familiei, cu important rol în evoluția sa, din Evul Mediu și până la dezrobire. La „țigani numiți corturari”, nomazi sau seminomazi aparținând statului sau boierilor și mănăstirilor, s-au păstrat formele de organizare tradițională și acest fapt poate fi observat și în cazul familiei, în ceea ce privește dinamica înrudirii, a marilor evenimente din viața omului (naștere, nuntă, moarte).

Organizarea și tipul de habitat al rromilor din vechime în spațiul românesc au fost diferite de cele românești, datorate în special nomadismului și în primele secole ale prezenței lor nu sunt menționate locuințe stabile, ci sălașe, termenul fiind interpretat prin adăpost nepermanent. Sălaș este un termen de origine turcă și însemna în spațiul românesc cort sau bordei. S-a considerat că „sălașele de țigani” erau corturi în care se grupau una sau mai multe familii³. Istoricul Ion Radu Mircea evidențiază faptul că, spre deosebire de sclavul antic, care apărea ca individ, robul din Țările Române este conducătorul unei familii. Sălașul sau cortul, conform documentelor încă din secolul XIV-XV, grupa o familie sau chiar mai multe de „robi țigani”⁴.

Primele „sălașe de țigani” sunt amintite la sfârșitul secolului al XIV-lea în documente de limbă slavă⁵, iar în documentele de limbă latină se folosește termenul de „cort” – „Ciganus tentoriatos”, „țigani de cort”, cu familiile lor⁶. De bună seamă că sălașul sau cortul sunt termeni legați de nomadismul țiganilor și la sosirea lor pe pământ românesc, țigani erau în totalitate nomazi și, deși unii dintre ei au fost sedentarizați, fenomenul nu a putut fi eradicat. Chiar și la 1800, când mănăstirile în special foloseau munca robilor pentru cultivarea întinselor domenii, „vătrașii” erau încă puțini. Stăpânii îi lăsa pe mulți dintre ei să-și desfășoare activitatea tradițională

³ I.R. Mircea, *Termenii rob, șerb și holop în documentele slave și române*, în „Robia țiganilor în țările Române – Moldova”, ed. de V. Ionescu, București, 2000, pp. 863-864.

⁴ Mircea, I.R., *Termenii rob, șerb și holop în documentele slave și române*, p. 864.

⁵ *Documenta Romaniae Historica* (DRH), A, Moldova, I, București, 1975, pp. 19-22, 24-25, 40-45.

⁶ Pentru prima dată la Mircea cel Bătrân – vezi DRH, B, I, pp. 32-33.

prin țară în schimbul unei „dajdii”⁷. Într-o lucrare din 1957 dedicată „vieții feudale în Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII” s-a estimat la cinci suflete sălașul⁸. Mai multe sălașe alcătuiau o ceată și de obicei nu se grupau prea multe familii în așa fel încât să nu atragă atenția prin numărul lor mare și să-și poată desfășura meșteșugul și să obțină mijloacele de subzistență.

Se considera că tribul e „fundamentul organizației sociale”, el compunându-se din mai multe familii, fiecare cort, acoperind în principiu o familie⁹. Autorul menționat făcea o distincție clară între „țigani vâtrași”, apropiați de comunitățile în care trăiau, rudarii, pe care el i-a cercetat îndeaproape și care mai păstrau urme de organizare primitivă, și „țigani corturari”, care au menținut cel mai bine formele de organizare proprii¹⁰.

Imixtiunea stăpânilor în viața de familie este ilustrată de documentele epocii, în special de „legiuri”, încă de la „Cartea românească de învățătură”, „Pravila de la Govora” sau „Îndreptarea legii”, coduri de legi din secolul al XVII-lea și continuând cu hrisoavele lui Grigore al III-lea Ghica (1766), C. Mavrocordat (1741), Al. Mavrocordat (1785), M. Șuțu (1793), C.A. Ipsilanti (1804) ș.a. În „Cartea românească de învățătură” nu se fac referiri speciale supra familiei rome, după cât se pare stăpânii nu afectau într-o măsură mare viața de familie, așa cum va fi în secolul al XVIII-lea, nu se înregistrau vânzări forțate, despărțiri ale membrilor familie etc. Aflăm că robul care va răpi o femeie (de stare socială superioară) „nu se va certa numai cu moartea, ci-l vor arde în foc”, sau o dispoziție asemănătoare a acestei „legiuri” spunea că dacă robul „va face silă fetei stăpânului său să-l arză în foc de viu, însă de va fi cu voia fetei să-i facă moarte și ei”¹¹.

„Îndreptarea legii” aduce și câteva referiri interesante despre situația robilor. Spre exemplu, este pedepsit robul care se va însura fără știrea stăpânului sau roaba siluită de stăpânul ei este considerată fără vină și nu „se canonește”¹². Fără îndoială că stăpânul nu trebuia să fie „canonit”. În secolul al XVIII-lea, abuzurile asupra „robilor țigani” datorate în special stăpânilor boieri s-au înmulțit și domnitorii, unii dintre ei însuflețiți de idealuri iluministe ale epocii, au încercat să impună unele restricții în virtutea unor principii umaniste.

„Țigani” erau obiectul celor mai variate tranzacții: erau vânduți, donați, moșteniți, schimbați, dați ca datorie sau ca zestre. Căsătoriile se făceau cu voia stăpânilor, apărând probleme atunci când unul dintre soți era al altui stăpân. În 1705,

⁷ N. Grigoraș, *Robia în Moldova*, I, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, IV, 1967, pp. 40-70, p. 73.

⁸ V. Costăchel, Cazacu, A., Panaitescu, P.P., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 151.

⁹ I. Chelcea, *Țigani din România. Monografie etnografică*, Institutul Central de Statistică, București, 1944, p. 174.

¹⁰ *Ibidem*, p. 170.

¹¹ I. Peretz, *Robia*, București, 1934, p. 21.

¹² *Ibidem*, p. 23.

Sandu Cujbă dăruiește nepotului Ștefan Luca un sălaș de țigani: Savin și feciorii. Nevasta lui Savin, nefiind a lor au dat în schimb o altă roabă¹³. Dar au existat și destule cazuri în care familiile erau despărțite. De aceea, C. Mavrocordat, în „Așezământul” său din 1743 din Moldova, interzicea stăpânilor să-i despartă pe soții rromi care aparțineau unui stăpân diferit¹⁴.

În 1766, Grigore al III-lea Ghica hotărăște că nu mai pot fi dăruiti separat membrii aceleași familii. Mitropolitul Moldovei conchidea că „și ei sunt făcuți tot de Dumnezeu ca și ceilalți oameni și este mare păcat de a fi împărțiți ca niște dobitoace”¹⁵.

Căsătoriile interetnice erau interzise, mai ales în cazul în care unul dintre soți ar fi fost rob țigan. „Așezământul Țării Moldovei” stipula: „Că fiind unii țigani și ca să nu se îndemne a ieși sămânța lor din robie, să dea îndoit, adică numai țiganul cu moldovanca 300 de lei, care face gloaba popii și a nașului 380 de lei și aceasta s-au făcut ca să lipsească cele fără de cale obicinuite și să înfrâneze; nicidecum moldovan cu țigan să nu se amestece, nici popii, precum nici nașii să nu-i mai cunune”¹⁶.

Din căsătoriile dintre rromi și rumâni sau vecini, cei câștigați erau stăpânii robului, care astfel mai primea unul. Spre exemplu, în 1759: „... de vreme ce Profira s-au primit de s-au unit cu Neculai țiganul Merăi și a lui Lupașcu, se numește și ea țigancă (...) deși era ruscă”¹⁷.

O altă „legiuire” care reglementa căsătoriile între români și rromi (și după cum am prezentat în capitolele anterioare ele au existat) a fost „Sobornicescul hrisov” al lui Alexandru Mavrocordat din 1785. Iată opinia lui A.D. Xenopol despre această lege: „A doua anaforă era privitoare la țigani, orânduind mai multe reguli mai omenoase în privința stăpânirii lor, precum să nu se facă despărțirea copiilor de părinți; apoi se opreau cu desăvârșire căsătoriile între țigani și moldoveni, ascuțind această oprire într-un mod nu prea înțelept prin aceea că copiii născuți din atare căsătorii să rămână în partea țigănească. Oprirea căsătoriei între robi și moldoveni era sprijinită de Condica lui Armeanu, titlul al XII-lea”¹⁸.

S-a cerut oamenilor Bisericii să nu cunune pe moldoveni (oameni liberi) cu țigani (robi) și, de asemenea, să nu officieze cununii între țigani de la care nu s-a primit scrisoare de învoire de la stăpâni. În cazul în care aceste căsătorii interetnice erau deja înfăptuite, doar soțul moldovean să rămână liber, copiii sub șapte ani să rămână liberi¹⁹.

¹³ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoare, documente slavo-române*, Iași, 1909, VII, p. 219.

¹⁴ Gh. Brătianu, *Două veacuri de la reforma lui C. Mavrocordat 1743-1746*, în „AARMSI”, s. III, t. XXIX (1946-1947), p. 450.

¹⁵ C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, III, Ed. All Educational, București, 2007, p. 511.

¹⁶ Th. Codrescu, *Uricariul*, IV, Iași, 1892, p. 397.

¹⁷ N. Iorga, *Documente din privitoare la familia Callimachi*, vol. I, București, 1902, p. 426.

¹⁸ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. X, Ed. Cartea românească, București, 1939, p. 21.

¹⁹ C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, III, p. 511; Th. Codrescu, *Uricariul*, I, Iași, 1871, p. 320.

La 16 iulie 1804, în timpul domniei lui C. Ipsilanti în Țara Românească, un țigan este silit să-și părăsească nevasta și copiii întrucât femeia nu era nici țigancă și nici roabă, și s-a citat litera legii: „Orice țigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muiere slobodă, adică nu țigancă, să se despartă negreșit și să se pedepsească foarte greu și copiii ce vor face cu dâșii să fie slobozi și de se va dovedi că stăpânul țiganului a dat voie să se cunune știind-o că nu este țigancă să-și piardă țiganul spre a sa pedeapsă, cum și preotul ce-i va cununa să se pedepsească greu de către Biserica”²⁰.

„Pravilniceasca Condică” a lui C. Ipsilanti, „Legiuirea Caragea” și „Codul Callimachi”, ultimele coduri de legi ale Evului Mediu, fac referiri la robii țigani. Se insistă pe faptul că cununile între țigani trebuie să se facă cu știrea stăpânului, iar cei ce sunt domnești să aibă învoirea armașului. Căsătoria unu țigan cu o femeie „slobodă” trebuie să se desfacă și să „se pedepsească greu”. Copiii rezultați vor fi însă slobozi. Preotul care a oficiat cununia trebuie să fie pedepsit de către biserică. În „Legiuirea Caragea” se stipulează că dacă stăpânul a învoit o astfel de căsătorie, să piardă robul, amândoi soții devenind liberi. „Codul Callimachi” se dovedește foarte strict în ceea ce privește consimțământul stăpânului asupra căsătoriei dintre robii țigani, instituind pedepse pentru robi, dar și pentru preoți. Un paragraf al acestei „legiuri” este foarte interesant și se referă la o realitate a vremii: „Dacă cineva având țiitoare pe o roabă a lui până la sfârșitul vieții lui nu a eliberat-o pe ea, să rămâie liberă și de a făcut copii cu ea să rămâie și ei liberi”²¹.

Pentru unii dintre robii aparținând boierilor situația era destul de grea, stăpânii abuzând de proprietatea lor, despărțind familiile fără a fi obligați să răspundă în fața autorităților țării. Această situație s-a menținut până la sfârșitul Evului Mediu. De multe ori, stăpânii vindeau jumătate din familie, unul dintre soți cu jumătate dintre copiii, ca pe celălalt cu restul de copiii să-i rețină... O astfel de situație însă afecta randamentul de muncă al robilor și se ajungea la anumite înțelegeri și la momentul oportun (când copii erau majori) copiii se împărțeau²².

Stăpânii, boieri sau mănăstiri, erau interesați să-i căsătorească pe tinerii țigani „holtei”, căci altfel aceștia fugeau. O boieroaică scria fiicei sale că-i trimitea un rob țigan ca să-l însoare, căci neînsurat se temea că-l pierde. De asemenea, stăpânii încercau să-și mărite roabele țigănci, căci se practica raptul²³. Divorțul era întâlnit și la robii țigani, deși mai rar. Erau și unele divorțuri forțate de intervenția stăpânilor. Motivele erau, de bună seamă, la fel ca și cele ale oamenilor liberi și dacă robii erau căsătoriți la biserică, conform pravelor timpului se efectuau și divorțurile. Atunci

²⁰ Vl. Diculescu, *Viața cotidiană a Țării Românești 1800-1848*, Ed. Dacia, București, 1973, p. 50.

²¹ I. Peretz, *Robia în legiuirile române*, în „Robia țiganilor în Țările Române – Moldova”, *op. cit.*, pp. 42-60.

²² Vezi Gh Ghibănescu, *op. cit.*, tom. VIII, pp. 341-351.

²³ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XV, pp. 302-312.

când trăiau în concubinaj era nevoie de o simplă înțelegere. Unul dintre motivele de divorț era înrudirea, aflându-se documente care relatau despre astfel de cazuri²⁴.

În ceea ce privește familia la țigani, trebuie făcută necesara diferențiere între țigani sedentari, rudari și corturari. Cei sedentari s-au apropiat de comunitățile în care trăiesc, căutând să imite modul de viață al românilor, ungarilor sau germanilor și astfel familia la acești țigani va fi asemănătoare celei românești, iar nunțile, botezurile și înmormântările vor fi la fel ca ale românilor sau ale altor neamuri alături de care trăiesc. Și-au pierdut multe dintre atributele lor etnice, Mihail Kogălniceanu considerându-i aproape de asimilare²⁵. Rudarii, căutătorii de aur în râurile țării ai Evului Mediu au trăit mai retrași, atât de țigani cât și de români sau alte neamuri în comunități în zone în care culegeau nisipul aurifer sau, mai târziu, în zone cu pădure de unde luau materia primă, lemnul pentru a-l lucra (linguri, coveți, cofe etc). Mult mai liberi, dar mai săraci ca alți țigani, au păstrat obiceiuri și tradiții proprii, individualizându-se în rândul celorlalți țigani. Ritualurile lor sunt simple și fără prea mult fast, aceasta datorându-se și sărăciei lor²⁶.

Corturarii au păstrat multe dintre vechile tradiții; în privința nașterii și a botezului ritualurile sunt simple. De multe ori nou-născutul este îmbăiat în apă curgătoare, considerată cea mai curată²⁷. Mai mulți autori au remarcat că țigani își botezau copiii de mai multe ori sau se botezau ei înșiși pentru anumite foloase materiale. S-au înregistrat și botezuri colective ale țiganilor de la dezrobire și până în epoca interbelică oficiate de înalți prelați ai Bisericii, dar s-a constatat că pentru corturari era o situație de circumstanță, asaltau cu cereri, primeau ajutoare, dar nu se apropiau de Biserica ce-i botezase²⁸.

Botezul, înțeles ca un act magic de purificare, aduce copilului un nume, dar acesta va fi schimbat în urma unei boli sau a unei întâmplări neplăcute. Este botezat din nou, considerându-se că primul botez nu a fost bun și era necesară repetarea actului magic²⁹. S-a remarcat faptul că în cultura tradițională a țiganilor copilul crește în deplină libertate, urmând jocurile vârstei sale, dar i se încredințează și unele responsabilități, băiatul trebuind să-și ajute tatăl în meseria sa, iar fata să sprijine activitățile gospodărești ale mamei pentru a putea deveni o noră bună. Mai târziu, copilul crescut astfel în spiritul fraternității, ajutorului reciproc și al responsabilității, se desparte pe nesimțite de familie. A fost educat de mic să fie puternic, învățat să se descurce singur și încă de la 7-8 ani a participat la adunările bărbaților. Urmând legea

²⁴ N. Grigoraș, *Robia în Moldova*, pp. 140-141.

²⁵ M. Kogălniceanu, *Schiță despre țigani*, Iași, 1900, trad. de Gh. Ghibănescu, p. 24.

²⁶ Vezi I. Chelcea, *Țigani din România. Monografie etnografică*, Institutul Central de statistică, București, 1944pp. 179-190.

²⁷ *Ibidem*, p. 192.

²⁸ C. J. Popp Serboianu, *Les tsiganes. Histoire, ethnographie, linguistique, grammaire, dictionnaire*, Paris, Payot, 1930, p. 62; Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fond *Direcția Generală de Poliție*, 34/1922-1938, f. 231.

²⁹ I. Chelcea, *op. cit.*, p. 193; D. Grigore, Gh. Sarău, *Istorie și tradiții rrom*, Editor Organizația „Salvați Copiii”, București, 2006, p. 43.

neamului său, a generațiilor trecute, caută să se căsătorească³⁰. La începutul secolului al XIX-lea, Kogălniceanu relatează despre „țigani corturari” care umblau cu căruțele lor înalte, în care copiii stăteau amestecați cu căldările, foalele, scaunele. Părinții nu se prea ocupau de creșterea copiilor, îi lasă să se ducă pe drumuri și prin pădure. Una dintre distracțiile copiilor (preferate) era să alerge după boieri și trăsurile lor atunci când aceștia ieșeau la plimbare. Cete de băieți și fete, „goi ca Adam”, se dădeau de-a tumba și strigau: „Dă-ne o para/ Dă-ne o para/ Să-ți jucăm o tanana!”³¹

Familia la rromi era de tipul extins, fiind considerată o familie comunitară, cu numeroase rude care desfășoară relații strânse. În ceea ce privește căsătoria, rromii sedentari încercau să o imite pe cea a românilor. Corturarii aveau specific faptul că la ei se practica „cumpărarea miresei”, tradiție care s-a păstrat până astăzi. Se înregistra și furtul, atunci când între părți nu se ajungea la o înțelegere. Căsătoria prin rapt considerată un comportament ritualic deviant, se putea oficializa în cadrul neamului prin ritualuri reparatorii, comunitatea dorind îndreptarea și nu excluderea care ar fi generat pierderea unor membri și afectarea echilibrului comunitar. Familiile rromilor erau endogame, căsătoriile făcându-se în interiorul neamului, nefiind recomandate cele cu cei din afara neamului („gadji”), iar la unele neamuri sunt cu desăvârșire interzise³². Se remarcă faptul că fata nu prea putea să se opună dorinței părinților de a se mărita cu cineva pe care ei l-au ales. Căsătoria nu se întemeia, de cele mai multe ori, pe dragoste, ci însemna perpetuarea neamului în forma sa mai restrânsă³³.

O opinie foarte interesantă despre căsătoria la rromi are Mihail Kogălniceanu: „Când un băiat a ajuns la 14-15 ani găsește că-i lipsește ceva pe lângă pâine și apă. El ia cea dintâi fată ce-o întâlnește, fie chiar neam, și și-o face nevastă”. Ritualul e simplu: sparg o oală nouă și devin tineri căsătoriți”³⁴. Ritualul căsătoriei era simplu, remarca și O. Drâmba, rar era oficiat în biserică³⁵.

C.J.P. Șerboianu nota în cartea sa din 1930 despre „țigan” (rrom), fie el sedentar, fie corturar: „Își bate soția până la sânge și cu cât mai mult o bate cu atât ea îl iubește mai mult, pentru că astfel vede în el forța și vigoarea tinereții”³⁶. Situația femeii, mai ales în comunitățile tradiționale, este una de subordonare față de bărbat. Martin Block evidențiază și el acest fapt printr-o mărturie orală aflată de mai multe ori și în regiuni și neamuri țigănești diferite: „Bărbatul meu nu m-a mai bătut de mult, el nu mă mai iubește”³⁷.

³⁰ M. Block, *Moeurs et coutumes de tsiganes*, Payot, Paris, 1936.

p. 132; D. Grigore, Gh. Sarău, *op. cit.*, pp. 43.44.

³¹ M. Kogălniceanu, *Schițe despre țigani*, p. 25, 27.

³² D. Grigore, *Curs de antropologie și folclor rrom*, Ed. Credis, București, 2001, p. 106.

³³ M. Block, *op. cit.*, p. 132.

³⁴ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 24.

³⁵ O. Drâmba, *Apariția și avatarurile țiganilor*, în „Dacoromania”, nr. 43/2009, p. 59.

³⁶ C.J.P. Șerboianu, *Les Tsiganes...*, p. 34.

³⁷ M. Block, *op. cit.*, p. 132.

Familia la rromi era și este de tipul extins, conviețuind mai multe generații conform tradiției moștenite de secole. Această tradiție a familiei extinse este o consecință a condițiilor dificile de viață. De asemenea, adăugăm și marginalitatea și comportamentul defensiv al comunităților de țigani, numărul mai mare al membrilor oferă mai multă securitate în cadrul unor comunități deseori ostile. Atitudinea populației majoritare față de țigani, de multe ori de delimitare, a condus la constituirea unor comunități de țigani omogene, fapt care a favorizat menținerea familiei extinse³⁸.

O importanță deosebită în săvârșirea căsătoriei și a ritualului nupțial îl are virginitatea miresei, care are valoarea unui sacrament: se află la baza moralei rromani a concepției despre pur și impur; presupune un act de inaugurarea, de creație; este o garanție că în interiorul neamului nu intră sânge de străin, de „gadji”³⁹. Se putea întâmpla în cazul în care mireasa nu era virgină, mirele nu o accepta; tatăl miresei putea să răscumpere această lipsă prin bani. În schimb, virginitatea dovedită era un motiv de fală, poalele miresei înroșite de sânge fiind aninate în vârful unei prăjini⁴⁰.

Virginitatea tinerelor rrome era apreciată și de stăpânii lor boieri, care le foloseau ca femei de ietac, dăruindu-le la marile oșpețe ce le organizau și invitațiilor. Se consideră că aceasta ar fi fost unul dintre motivele pentru care fetele erau repede măritate. În cadrul familiei extinse, tinerii căsătoriți (la vârste mai mici față de alte etnii conlocuitoare), beneficiau de securitate și sprijin material și în același timp era un mod de preluare a modului de viață a părinților⁴¹.

Rromii de cort erau cei care „cumpărau” mireasa. Așa numitul „preț al miresei” a existat din vechime și mai este întâlnit și astăzi în comunitățile conservatoare. Simboliza cea mai importantă valoare a căsătoriei la țigani: virginitatea miresei. Cumpărarea miresei se face după o îndelungată „tocmeală” respectând norme și ritualuri ancestrale. În fapt, această cumpărarea este o valorizare, o schimbare a simbolului purității cu simbolul aurului, ambele valori de onoare, de prestigiu social și nu un act pur comercial, așa cum este de cele mai multe ori înțeles⁴².

Într-un document interbelic din Transilvania emis de Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale se arată preocuparea autorităților încă din timpul Imperiului Austro-Ungar, pentru cunoașterea modului de viață a rromilor, a vechilor lor tradiții și cutume pentru a rezolva așa-numita „chestiune a țiganilor”, dorind a-i „absoarbe cu încetul transformându-i în elemente valoroase pentru neamul unguresc”. Despre corturari se spunea că au un voievod care se bucură de venerație și, de asemenea, sunt subordonați celui mai bătrân din trib sau familie. Fiecare bărbat e însă stăpân nelimitat peste soția sa”. Și aici se constata că exista căsătoria prin cumpărare, pentru fetele frumoase se plătea părinților 200-400 de lei, căsătoria fiind un contract al părinților

³⁸ Vezi pentru asta *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, coord. E. și C. Zamfir, Ed. Alternative, București, 1993, p. 67.

³⁹ D. Grigore, Gh. Sarău, *Istorie și tradiții rrome*, p. 42.

⁴⁰ M. Block, *op. cit.*, p. 139.

⁴¹ *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, p. 67; D. Grigore, Gh. Sarău, *Istorie și tradiții rrome*, p. 42.

⁴² I. Chelcea, *op. cit.*, p. 194; D. Grigore, Gh. Sarău, *Istorie și tradiții rrome*, p. 41.

urmată de o ceremonie ritualică. Nicio fată nu se mărită până nu-și procură podoaba de păr de argint și monede mari de argint găurite pe care le poartă împletite în cosițele care atârnă liber. Cei mai apreciați erau talerii Mariei Tereza sau monede mai vechi și galbeni turcești. Adulterul unei țigănci măritate este considerat o mare rușine și, de asemenea, o fată este disprețuită dacă se dă unui om care aparține unei rase nerrome⁴³.

Naștere, căsătorie, moarte... trei mari evenimente care definesc viața omului. Nici la rromi nu putea fi altfel. Rromii sedentari își făceau înmormântările la fel ca cele ale neamurilor creștine pe lângă care trăiau. Dar morții lor nu erau îngropați în cimitirele celor „slobozi” ci în locuri diferite, dincolo de cimitirele satelor. În vechile documente se vorbea despre „cimitirul robilor”.

„Țiganul” de cort care este aproape de moarte este scos în aer liber, considerându-se o fărâdelege să moară în cortul în care a viețuit. Dacă s-a întâmplat ca țiganul să moară în cort, acesta este ars, în afara unor lucruri de valoare (argintăria, acte, fotografii), iar dacă a murit în căruță, aceasta este degrabă vândută⁴⁴. Dacă moartea s-a întâmplat într-o călătorie, în lungile lor peregrinări, mortul este îngropat la marginea drumului, fără măcar o cruce la căpătâi. Dacă se reîntoarce pe acel drum, păstrează acolo un moment de reculegere.

Credința în strigoi este foarte puternică la rromi; pentru a se feri de ei, vor pune pe morminte spini, astfel să-l împiedice să iasă din groapă. În Occidentul Europei, ca și în spațiul românesc de altfel, exista tradiția la țigani de a-și îngropa morții cu lucrurile lor dragi: harnașamentul, instrumente muzicale, o credință veche care vine din Orient, adusă poate chiar de ei. Trebuie remarcat faptul că la rromi morții sunt temuți, devin tabu, asta și din frica de strigoi. Supremul lor legământ e jurământul pe mort în fața vieții și a oamenilor. Dacă la creștini, și mai ales la români, legătura cu morții este una puternică, presărată cu praznice, pomeniri, dezgropări etc., la rromi odată cu moartea s-a lăsat un paravan între cei morți și cei vii. Morții cu morții, viii cu viii... Cei vii lasă în urma lor morții de-a lungul drumurilor ce le-au străbătut, uitarea lăsându-se asupra lor...

⁴³ ANIC, Fond *Direcția Generală de Poliție*, 34/1922-1938, ff. 24-26.

⁴⁴ M. Block, *op. cit.*, p. 140.

BISERICA ȘI POLITICA ÎN CONTROVERSA SERBĂRII PAȘTELUI

*

THE CHURCH AND POLITICS IN THE EASTER CELEBRATION CONTROVERSY

*

L'ÉGLISE ET LA POLITIQUE DANS LA CONTROVERSE DE LA CÉLÉBRATION DE PÂQUES

drd. Ștefan Silviu POMPAȘ¹

Rezumat: Studiul de față prezintă un aspect ce a generat unele controverse în momentul în care și-a produs efectele. Este vorba despre celebrarea Paștelui conform calendarului gregorian, în anii 1926 și 1929, atunci când Biserica Ortodoxă Română a renunțat la o cutumă veche de secole – sărbătorirea Învierii Domnului după vechiul calendar iulian. Sunt prezentate efectele generate, atât în lumea ecleziastică, dar și în cea politică. În Basarabia, partea de est a Moldovei, efectele au fost cu totul nedorite, accentuând starea de tensiune din societate. Acest studiu are la bază o radiografie a presei interbelice precum: „Adevărul”, „Cuvântul” „Universul”, „Renașterea”, dar și cercetarea făcută de Andreea Kaltenbrunner, „Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s” și Radu Petre Mureșan, „Istoria stilismului în România (1924-2022)”.

Cuvinte cheie: calendarul gregorian, Paștele ortodox, preoți, Basarabia, manifeste

*

Abstract: The present study presents an aspect that generated some controversy at the time it produced its effects. It concerns the celebration of Easter according to the Gregorian calendar, in the years 1926 and 1929, when the Romanian Orthodox Church gave up a centuries-old custom – the celebration of the Resurrection of the Lord according to the old Julian calendar. The effects generated are presented, both in the ecclesiastical world, but also in the political one. In Bessarabia, the eastern part of Moldova, the effects were completely undesirable, accentuating the state of tension in society. This study is based on an x-ray of the interwar press such as: "Adevărul", "Cuvântul", "Universul", "Renașterea", but also on the research conducted by Andreea Kaltenbrunner, "Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s" and Radu Petre Mureșan, "History of Stylism in Romania (1924-2022)".

Keywords: Gregorian calendar, Orthodox Easter, priests, Bessarabia, manifestos

*

¹ Doctorand al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie; profesor la Colegiul Național Pedagogic „Gheorghe Asachi” și Colegiul Național „Petru Rareș” din Piatra-Neamț, jud. Neamț, e-mail: pompasilviu@yahoo.com.

Résumé: La présente étude présente un aspect qui a suscité une certaine controverse à l'époque où il a produit ses effets. Il s'agit de la célébration de Pâques selon le calendrier grégorien, en 1926 et 1929, lorsque l'Église orthodoxe roumaine a abandonné une coutume séculaire: la célébration de la Résurrection du Seigneur selon l'ancien calendrier julien. Les effets générés sont présentés, tant dans le monde ecclésiastique que politique. En Bessarabie, à l'est de la Moldavie, ces effets étaient totalement indésirables, accentuant les tensions sociales. Cette étude s'appuie sur une radiographie de la presse de l'entre-deux-guerres telle que: « Adevărul », « Cuvântul », « Universul », « Renașterea », mais aussi sur les recherches menées par Andreea Kaltenbrunner, « Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s » et Radu Petre Mureșan, « History of Stylism in Romania (1924-2022) ».

Mots-clés: calendrier grégorien, Pâques orthodoxe, prêtres, Bessarabie, manifestes

În anul 1924, conform recomandărilor Congresului Pan-ortodox de la Constantinopol (1923), Biserica Ortodoxă Română a hotărât să adopte calendarul iulian îndreptat. Vechiul calendar, alcătuit încă de pe vremea lui Iulius Caesar, în anul 45 î. Hr. (de aici vine și denumirea populară de „iulian”) rămăsese în urma anului tropic de 365 zile, 5 ore, 48 de minute și 46 secunde. Biserica Romano-Catolică a realizat o reformă a calendarului suprimând diferența de zece zile ce s-au adunat până în 1582, de aici venind și denumirea de „gregorian”, după numele papei ce a inițiat schimbarea – Grigorie al XIII-lea.

Măsura era necesară din rațiuni practice. Dacă în Transilvania și Bucovina era deja folosit de multă vreme calendarul gregorian (introdus în Apus de către Papa Grigorie cel Mare încă din 1582), în Vechiul Regat și Basarabia fînța calendarul iulian, deci neîndreptat, ce avea un decalaj de 13 zile față de cel îndreptat. Chestiunea calendarului a devenit acută mai ales după Marea Unire de la 1918 când toate provinciile istorice locuite de români s-au unit într-un singur stat centralizat – România.

O decizie care va conduce la amplificarea tulburărilor a fost cea prin care s-a hotărât cinstirea Paștelui conform calendarului gregorian, deci odată cu romano-catolicii, în anii 1926 și mai ales 1929. În acești ani, Paștele ortodox s-a celebrat în același timp cu cel catolic, fapt ce a dus la numeroase controverse în societate, mai ales din partea adeptilor vechiului calendar. Biserica Ortodoxă era acuzată că a abandonat vechile rânduieli, canoanele apostolice și patristice și s-a vândut celei catolice prin sărbătorirea Sfintelor Paști la altă dată decât cea calculată cu ajutorul Pascaliei Alexandrine. Acuzele nu erau noi, însă aveau să submineze autoritatea Bisericii.

În anul 1926, situația a fost următoarea: potrivit vechilor rânduieli, deci Pascaliei Alexandrine, Paștele urma să se celebreze pe 19 Aprilie, adică la 2 Mai conform calendarului îndreptat. Această dată din Mai nu era conformă cu intervalul 22 Martie – 25 Aprilie prevăzut de Pascalia Alexandrină pentru data serbării Paștelui. Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca dată de prăznuire 4 Aprilie, respectând condiția de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea ca Învierea să fie după

Peșahul evreiesc, care în acel an începea pe 30 martie². Toate acestea au avut însă o consecință – Biserica a prăznuit Paștele anului 1926, ca și toate sărbătorile cu dată schimbătoare, separat de restul țărilor ortodoxe și odată cu Biserica Romano-Catolică și confesiunile protestante. Acest aspect a alimentat și mai mult propaganda unor cercuri tradiționaliste și suveraniste (ce considerau că reforma calendaristică este impusă din exterior, pe filiera bisericii romane) din țară, calendariștii jucând din nou un rol de frunte mai ales în zonele rurale ale Moldovei, dar și în Basarabia.

Realitatea din Basarabia este zugrăvită de un discurs rostit în fața Camerei de Gheorghe Tătărescu, pe atunci subsecretar de stat la Ministerul de Interne: „Situația în Basarabia este foarte grea și e incontestabil că activitatea nefastă a sovietelor ridică piedici grele în calea pacificării și consolidării stărilor din Basarabia. Dar tocmai pentru că situația e așa de grea, tocmai fiindcă agenții propagandei comuniste sunt așa tenaci în opera lor, se cere din partea noastră cât mai multă băgare de seamă în ceea ce privește rosturile basarabene. De vreme ce uneltitorii caută să provoace și să speculeze în primul rând nemulțumirea poporului, datoria unei autorități chibzuite este să stârpească toate pricinile de nemulțumire. Să nu bizuim apărarea Basarabiei numai pe coordonatele militare, ci s-o rezeăm îndeosebi pe atașamentul populației la statul român. Lucrul nu e greu de vreme ce majoritatea locuitorilor sunt moldoveni. Abuzurile, vexațiunile de tot soiul, nedreptățile sunt apă la moară uneltitorilor. O administrație cât mai dreaptă, cât mai cinstită, cât mai conștientă de misiunea ei într-o provincie frământată va fi pavăza cea mai sigură împotriva primejdiei”³. Vorbele lui Tătărescu era pline de adevăr și arătau din păcate eșecul administrației românești de a integra această provincie noii Româнии de după 1918. Evenimentele de mai târziu vor fi dovada cea mai pertinentă, mai ales cele petrecute între anii 1935-1936. Nu trebuie uitată nici contribuția, sau mai degrabă lipsa ei, pe care a avut-o Biserica prin preoții și ierarhii săi. Aceștia întâmpinau obstacole serioase de a explica țăranilor slab educați semnificația reformei.

O serie de episcopi erau prea optimiști mizând pe supușenia tradițională a țăranilor, mai ales când era vorba cu cuvântul și învățătura Bisericii. Presa relatează despre munca de lămurire a episcopului Dionisie al Ismailului: „Arhiereul Dionisie revine din propaganda sa cu credința că o acțiune cum este cea pe care a întreprins-o va potoli în curând spiritele moldovenilor, aducându-i la supunerea și ascultarea ce de veacuri au arătat-o bisericii creștine și reprezentanților ei”⁴. Reforma calendarului era încă o chestiune bisericească, aflată la începutul implementării, nefiind încă atât de extinsă pentru a submina autoritatea statului.

Când s-a luat decizia ca Paștele lui 1926 să fie serbat conform noului calendar, Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Chișinăului a trimis la București o delegație

² Chestiunea Calendarului, în „Catacombele Ortodoxiei”, www.catacombeleortodoxiei.ro, articol publicat la 04.04. 2019, accesat 23.02.2025.

³ *Chestia Basarabiei în fața Camerei. Expunerea domnului Tătărescu*, în „Adevărul”, 11 decembrie 1925.

⁴ *Propaganda de la sate pentru primirea noului calendar*, în „Universul”, nr. 13 din 17 ianuarie 1926.

oficială, compusă din preoții Ioan Andronic și Pavel Guciuțnași, din mirenii Teodor Neaga, Pavel Latoțchi și Victor Mateevici, pentru a prezenta Sf. Sinod un memoriu prin care se cerea revenirea la stilul vechi⁵. Clericii basarabeni erau îndemnați să trimită scrisori pastorale către credincioși, iar eparhiile vecine din Mitropolia Moldovei ajutau și ele cu misionari. Totuși, arhiepiscopul Gurie Grosu, un foarte bun cunoscător al zonei, fiind basarabean la origine, a arătat că, în ciuda tuturor eforturilor sale, populația nu primește noul calendar. Au existat și opinii venite din partea ierarhilor din Vechiul Regat, care au fost de părere ca episcopul basarabean să se retragă din funcție⁶. Ierarhii care i-au cerut demisia s-au hazardat, necunoscând în profunzime tiparul țaranului basarabean, foarte atașat de cutumele Bisericii, doar că era vorba de Biserica Ortodoxă Rusă și implicit calendarul iulian neîndreptat. Gurie a fost afectat de critici, retrăgându-se pentru un timp la o mănăstire, fapt semnalat chiar de presa civilă a vremii⁷. Retragera temporară nu era neapărat un semn al neputinței, ci mai degrabă un gest prin care episcopul își arăta indignarea față de o decizie luată pripit de către ierarhia de la București, fără o minimă pregătire, mai ales într-o provincie supusă ani de-a rândul rusificării, inclusiv prin intermediul Bisericii.

Situația devine delicată odată cu amestecul politicului în chestiunile bisericești. Ministrul de Interne, Octavian Goga, hotărăște să nu ia nicio măsură împotriva credincioșilor care vor dori să serbeze Paștele după vechiul calendar. Problema, așa cum era relatată în presa vremii, era că circulara Ministerului de Interne a fost transmisă doar pe cale administrativă, preoții din Basarabia neavând niciun ordin în acest sens. Astfel, ei au serbat Paștele din 1926 după calendarul îndreptat, la 4 Aprilie, în prezența câtorva credincioși care s-au conformat, pe când majoritatea credincioșilor au preferat să aștepte până în 2 Mai, conform calendarului vechi. Ajunși în biserici, credincioșii ce erau adepții stilului vechi au constatat că nu sunt suficienți preoți care să săvârșească slujbele Învierii, pentru că aceștia tocmai ce sărbătoriseră Paștile⁸.

Comunități întregi de creștini nu au putut celebra cea mai importantă sărbătoare a ortodoxiei, valul de nemulțumire și mâhnire fiind imens. Puține era momentele de bucurie în viața unor oameni sărmani și împovărați de greutate, iar sentimentul de abandon creștea la cote din ce în ce mai înalte.

Alexandru Averescu declara în campania electorală prin Basarabia pentru apropiatele alegeri parlamentare că: „Vechiul guvern a hotărât o modificare a calendarului. Faptul acesta, drept-credincioșii din Basarabia l-au socotit o abatere de la datinile strămoșești. Noi, spre a nu provoca neînțelegeri, am decis ascultarea cuvântului consiliului ecumenic. Până atunci, am ordonat încuviințarea sărbătoririi

⁵ Radu Petre Mureșan, *Istoria stilismului în România (1924-2022)*, Ed. Doxologia, Iași, 2023, p. 193.

⁶ *Prelații basarabeni cer revenirea provizorie la calendarul vechiu*, în „Adevărul”, nr. 12890 din 20 decembrie 1925.

⁷ *Arhiepiscopul Gurie s-a retras la mănăstire*, în „Universul”, nr. 1 din 1 Ianuarie 1926.

⁸ *Unde duc conflictele de competență. Basarabienii nu și-au serbat încă Paștele*, în „Adevărul”, nr. 12986 din 16 aprilie 1926.

Paștelui după voia fiecăruia”⁹. Decizia guvernului va stârni un val de simpatie și consens în Basarabia, atingându-și obiectivele politice de creștere a capitalului electoral, dar va stârni o viitoare furtună a haosului și nesupunerii față de autoritatea statului. Ulterior, poate conștient de efectele pe termen lung ale deciziei, Averescu își nuanțează declarațiile: „[...] numai pentru anul acesta s-a admis serbarea Paștelui după vechiul stil”¹⁰. Poate că intenția a fost de a liniști spiritele, cel puțin momentan, ca mai apoi, după o temeinică informare, lucrurile să revină la o stare de firească normalitate. Cunoscând acum cele petrecute, putem spune că hotărârea din 1926 va fi repetată peste puțină vreme – în 1929. Astfel se prelungea o situație inedită: unii creștini serbau Paștele la o dată, alții la alta. Mult mai târziu, pentru a se evita astfel de inovații, s-a luat hotărârea ca Paștele să fie sărbătorit de întreaga lume ortodoxă la aceeași dată, conform calendarului iulian, până ce toate Bisericele autocefale vor lua o decizie unanimă. Acestea s-au petrecut la Moscova în 1948, mult mai târziu, dar cu efecte până în ziua de astăzi.

Efectele stângăciilor politice aveau să se vadă și între cei doi ani în care Paștele s-a sărbătorit după noul calendar, 1926, respectiv 1929. Astfel, prefectul județului Fălțiceni, I. Bronițcki, emite un ordin circular către toate comunele în care specifică faptul că este pentru ultima dată când se permite cinstirea sărbătorilor după vechiul calendar. Îndeamnă la liniște și la încetarea propagandei pentru vechiul calendar¹¹.

Același prefect îl suspendă timp de două zile, cu pierderea salariului, pe primarul comunei Băișești, Petru Vultur, pentru că a refuzat să participe (alături de învățătorii școlii) la Tedeum-ul oficiat la biserică în ziua de 24 Ianuarie cu ocazia Unirii Principatelor¹². Ministerul de Interne este informat de Ministerul Cultelor și Artelor că mai mulți monahi de la mănăstirile din Vechiul Regat „cutreieră Ardealul, în special județul Trei Scaune și fac propagandă împotriva calendarului îndreptat”¹³.

Contestatarii reformei calendaristice nu mai sunt activi doar în zonele Moldovei și ale Basarabiei, ci se extind și în Transilvania. Mitropolia Moldovei este pe deplin conștientă de tulburările cu care se confruntă și încearcă pe toate căile să oprească „acest vagabondaj al călugărilor și pseudo-călugărilor aventurieri, ordonând protopopilor și parohiilor ca să nu îngăduie nici unui călugăr de a petrece fără rost prin sate și târguri”¹⁴. Lupta era departe de a fi câștigată, călugării voiajori fiind foarte greu de controlat pentru că nu se subordonau nimănui. Mai mult, erau ajutați de unii dintre localnicii satelor, fiind găzduiți zile întregi în casele lor. Mai târziu, tot în aceste case își vor amenaja altare pentru a oficia diferite slujbe bisericești, desigur, fără acordul episcopului, deci ilegal.

⁹ *Guvernul încearcă să cucerească Basarabia*, în „Adevărul”, nr. 12997 din 30 aprilie 1926.

¹⁰ *D. General Averescu la Chișinău*, în „Universul”, nr. 101 din 5 mai 1926.

¹¹ SJAN Suceava, fond *Prefectura jud. Baia*, dosar nr. 110/1927, f. 3.

¹² *Ibidem*, f. 18.

¹³ *Ibidem*, f. 24.

¹⁴ *Ibidem*, f. 26.

Dificultăți și mai mari vor veni odată cu serbarea Paștilor anului 1929, care prin implicațiile sale pe termen lung, a constituit un moment de referință în dezvoltarea pe mai departe a mișcării stiliste. Cu un an mai devreme, încă din 1928, Sinodul B.O.R. hotărâse ca Învierea Domnului, aferentă anului 1929, să se celebreze în conformitate cu calendarul îndreptat, în data de 31 Martie 1929. Odată cu aflarea acestor vești, încep și mișcările călugărilor vagabonzi și excluși din mănăstiri care „împart foi și broșuri prin care se face mereu propagandă contra calendarului îndreptat și mai ales în contra datei Sărbătorii Paștelor pe care Sf. Sinod a stabilit-o pentru anul viitor (1929), Duminică 31 Martie”¹⁵.

În luna septembrie, locuitorii comunei Râșca au făcut o cerere la Ministerul Cultelor pentru a primi un preot pe stil vechi. Ministerul trimite apoi cererea către mitropolie care îl delegează pe protoiereul Gr. Grigorescu să cerceteze proveniența cererii și mai ales dacă sunt „ticluri politice” care doresc distrugerea Bisericii¹⁶. Cert este că în comuna Râșca exista atunci, dar și astăzi, un nucleu foarte dur de adepți ai vechiului calendar. În aceeași comună este și satul Slătioara unde își are acum sediul Biserica Ortodoxă de Stil Vechi din România (BOSVR), cu o ierarhie paralelă Bisericii oficiale. Pentru ca agitațiile care aveau loc mai ales la sate să-și reducă intensitatea, prefecturile sunt anunțate că vor primi din partea mitropoliei o pastorală care să explice fixarea Paștelui pentru anul 1929¹⁷. Biserica, prin instanțele ei de vârf, încearcă să intervină pentru a lămuri poporul de necesitatea schimbărilor și a reformei. Pimen, Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, președintele Sf. Sinod, emite o pastorală adresată „Iubitului cler și popor din această de Dumnezeu păzită Eparhie, dar și mila de la Domnul nostru Iisus Hristos” prin care face o radiografie a timpului măsurat prin calendarul iulian, apoi de cel gregorian, îmbunătățit și adus în concordanță cu realitățile astronomice. În finalul ei spune următoarele: „Vă îndemn dar, iubiților, cu părintească dragoste, ca să vă vedeți în pace de trebile gospodăriei, să vă schivernisiți bine agonisita, să dați ascultare autorităților statului și arhierilor Bisericii, lăsând chestiunile de știință pe seama Sf. Sinod, care singur are căderea să ia hotărâri de acest fel”¹⁸. Se observă colaborarea dintre Biserică și Stat într-o problemă ce risca să ducă la haos și anarhie, mai ales în lumea satelor din Moldova, o regiune cu tradiții adânc înrădăcinate în mentalul colectiv. Lupta nu se dădea doar cu vechile cutume, ci și cu agenții propagandei stiliste fugiți din mănăstiri, aflați în afara Bisericii și a ascultării. Inedit e faptul că pastorala era afișată atât în Biserici, dar și în prefecturi sau în locurile cu vizibilitate publică, pentru a penetra către un număr cât mai mare de cetățeni. Totuși, efectul nu era major întrucât mulți dintre țărani nu erau știutori de carte, în timp că călugării vagabonzi predicau prin viu grai, pe cale orală, mesajul ajungând mult mai ușor către destinatari. Se foloseau metode rudimentare, ca-n

¹⁵SJAN Suceava, fond *Prefectura jud. Baia*, dosar nr. 52/1928, f. 8.

¹⁶*Ibidem*, f. 11.

¹⁷*Ibidem*, f. 16.

¹⁸*Ibidem*.

primele secole creștine, bazate pe comunicarea directă. Persuasiunea era redutabilă. O dovadă în acest sens este un Proces-Verbal încheiat de plutonierul major I. Catană, șeful secției de jandarmi Miroslovești, din campania de jandarmi Fălticeni. Informează că în comună s-au răspândit manifeste contra calendarului îndreptat care erau aduse de individul Manolache V. Pădurariu din Miroslovești și citite populației în ziua de duminică 2 Septembrie de către individul Vasile Plai și de alți locuitori ai aceleiași comune. Șeful de post a găsit la domiciliul bănuitului trei manifeste ce erau ascunse în haina lui de sărbătoare, cu scopul de a le citi cât mai multor locuitori. Manifestele erau citite și în fața cârciumii din sat, acolo unde oamenii aveau obiceiul să se adune în număr mare¹⁹. Se deduce că aceste manifeste nu erau împărțite oricum, ci în zilele de sărbătoare, după ce lumea venea de la biserică, sau, în fața cârciumilor, cu scopul de a fi prezentate cât mai multor persoane. Nu erau împărțite oricui, erau citite pentru ca mesajul să poată ajunge și în mintea neștiutorilor de carte. Manipularea era subtilă, dar eficientă.

Unul dintre aceste manifeste, descoperite în arhive amenința astfel: „Și dacă vreți să scăpați de muncele cele veșnice și perzarea sufletelor voastre, și să nu luați muncă cu cei ce au schimbat Călimarul nostru Ortodox și au adus pe cel papistășesc sau deavolesc care este perzător de suflete omenești [...] iar ei sunt departe de creștini cu faptele lor, iar acum văzând pentru anul viitor cu schimbarea Paștelor, care au așezat mincinosul Sinod din luna Iunie 1928, care au așezat Paștele la 31 Martie stil nou care după stilul vechiu vine la 18 Martie și vine în Duminica a doua din postul mare, care vede și cel mai prost om de pre fața pământului, căci acest Sinod și toți acei cari sunt în Sinod sunt orbi cu toții și lepădați cu totul de adevărata credință ortodoxă [...]”²⁰. Interesant este și cum este semnat acest manifest, în finalul său – „Mai mulți Călugări”. Nimic concret, niciun nume, nicio informație precisă ce poate conduce o eventuală anchetă în găsirea agitatorilor.

O altă informare a prefectului către minister confirmă că propaganda stilistă „este mai intensă în zonele de pe valea râului Moldova, imediata vecinătate a județului Neamț și se datorește în bună parte călugărilor ambulanti din mănăstirile învecinate, care fac această propagandă fie prin sate unde sunt primiți și se bucură de o largă ospitalitate culegând și beneficii materiale pe urma serviciilor divine oculte pe cari le oficiază fără cădere, cât și din acei călugări cari colindă toate târgurile săptămânale din comune, sub pretext că vând diferite cărțuții cu conținut religios”. Se mai spune că propaganda era făcută și din automobile din care unii călugări și călugărițe aruncau manifeste prin sate sau le depuneau pe șosele sub o piatră, spre a fi culese de drumetri și cărăuși. Toate acestea și-au atins scopul, mai ales în preajma marilor sărbători, când primarii primesc cereri tipărite în cea mai mare parte la o tipografie din Târgu-Neamț prin care cer despărțirea de Biserica Ortodoxă și trecerea lor la așa zisul cult

¹⁹ *Ibidem*, f. 24.

²⁰ *Ibidem*, f. 25.

Nicheian²¹. Este poate una dintre cele mai bine documentate note, mai ales în privința cauzelor, dar și a modului de operare a propagandei stiliste. Sunt prezentate efectele nedorite ale acestui fenomen – ruptura de Biserică, o schismă a unei părți din ortodoxie. Se prefigura chiar și un nume al eventualei biserici, inspirat de cel al orașului antic Niceea unde a avut loc primul Sinod Ecumenic și, bineînțeles, s-a fixat pentru prima dată o singură dată la care Paștele să fie sărbătorit de întreaga creștinătate.

Disputa privind data Paștelui din 1929 avea să aibă un protagonist în persoana Mitropolitului Gurie al Basarabiei. Imaginea sa era una controversată, cel puțin din ceea ce se prezenta în presa centrală, dar și în cea de peste Carpați. Pentru unii ierarhul era providențial că reușește să dezamorseze o situație încurcată, pentru alții erau un fel de rebel al Bisericii ale cărui acțiuni produc dezordine. Spre exemplu, ziarul „Renașterea”, organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului relatează despre „învârtosarea ce s-a produs în inimile fraților noștri din Basarabia, o parte din Moldova și răzleț și-n alte părți ale țării”. Gurie este prezentat ca un dezertor din datoriile de păstor și învățător al poporului, lăsându-se îndrumat de cei neștiutori și nepricepuți²². Cei din Transilvania nu cunoșteau însă decât teoretic, mai puțin practic, diferențele majore de mentalitate și cutume religioase pe care le aveau locuitorii dintre Prut și Nistru. În Transilvania rezistența la maghiarizare a fost superioară celei din Basarabia, unde rușii reușiseră într-un interval relativ scurt să rusifice o bună parte a populației. Inclusiv arhitectura bisericească era similară celei rusești, în stilul cupolelor „bulb de ceapă”. În alte ziare, precum „Adevărul” sau „Curentul” mitropolitul afirmă că noul calendar nu este nici catolic, nici protestant, ci al Bisericii de la Niceea. În acele timpuri nu existau încă nici catolici, nici protestanți, ci o singură Biserică ce avea nevoie de unitate în slujire. Gurie mai spune că nu este împotriva hotărârilor BOR, însă susține că Paștile anului 1929 – în mod excepțional – ar trebui sărbătorite pe stil vechi pentru a înlătura tulburările și agitațiile celor de peste Prut²³. Părerea lui Gurie Grosu nu era una izolată și singulară. De aceeași parte se situa și Visarion Puiu, episcop de Hotin și Bălți între 1923 și 1935, un alt bun cunoscător al tradițiilor regionale basarabene. Cei doi ierarhi nu erau rău intenționați, dimpotrivă, însă atitudinea lor demonstra încă odată că în Basarabia trebuia făcută o pregătire aplicată pentru acest moment timp de mai mulți ani.

Nu doar chestiunea calendarului era problematică. După 1918 s-a încercat reformarea rapidă a Basarabiei și ștergerea influenței rusești bine împământenite în timpul ocupației începute la 1812. Au existat multe astfel de reforme, una mai radicală ca alta. Preoților de la sate le-au fost reorganizate parohiile; în 1930 au fost introduse

²¹ *Ibidem*, f. 39.

²² *Cronică – Sfintele sărbători ale Paștilor*, în „Renașterea”, nr. 13, din 31 martie 1929.

²³ *Mitropolitul Gurie împotriva datei fixate pentru Paști*, în „Adevărul”, nr. 13824, din 14 ianuarie 1929; *Importante declarații făcute Cuvântului de IPS Gurie, mitropolitul Basarabiei*, în „Cuvântul”, nr. 1339, din 13 ianuarie 1929.

căsătoriile civile; clerul a devenit din ce în ce mai dependent financiar de stat și de Sf. Sinod al BOR, în timp ce pe vremea Imperiului Țarist exista o largă autonomie; eparhiile au fost deposedate de numeroase proprietăți: școli, azile, tipografii, hoteluri, magazine și chiar fabrici; BOR a creat o comisie care să gestioneze proprietățile bisericești, rolul preoților autohtoni scăzând considerabil; reforma agrară din 1921 a obligat parohiile rurale să cedeze pământul statului român; preoții erau plătiți cu întârziere și nu pe de-antregul mai tot timpul²⁴. Toate acestea s-au adunat și au copleșit lumea ecleziastică dintre Prut și Nistru. Pentru că s-au petrecut rapid și succesiv, reformele au stârnit un sentiment de revoltă și nesupunere față de autoritățile române, dar și față de Biserică. A mai existat un motiv de nemulțumire în rândul preoților, pe lângă toate măsurile luate de la București. Orice mică deviație de la reguli sau canoane era văzută ca o simpatie arătată Bisericii Ortodoxe Ruse sau vechiului regim²⁵. Singurul om capabil să asigure o comunicare eficientă cu autoritățile centrale era episcopul Gurie Grosu care dă asigurări față de loialitatea preoților.

Reforma calendarului a desăvârșit tot acest tablou al reformelor. Preoții, monahii și credincioșii nu au fost foarte convinși de necesitatea acestei schimbări. Nici nu au avut vreun motiv de a lupta pentru o cât mai bună implementare. Nu era o problemă stringentă pentru ei. Mai mult, acești preoți simpli de țară și-au dat foarte bine seama că toate pastoralele sau articolele tipărite în presa centrală cu termeni savanți nu aveau să convingă o populație deja reticentă, sensibilă la schimbare. Realitatea era mult mai dură decât în Vechiul Regat – aici, în fosta gubernie rusească puțini dintre țărani erau capabili să scrie sau să citească. O bună parte a populației nici nu vorbea limba română, rusa fiind limba maternă. Cu aceștia din urmă nu s-a putut comunica deloc, bariera lingvistică fiind evidentă.

Mulți dintre preoții din Basarabia erau pragmatici. Pentru a evita disputele inutile cu poporul credincios celebrau sărbătorile importante după vechiul calendar. Câțiva dintre ei foloseau alt tertip – săvârșeau slujbe sau servicii religioase atât pe calendarul nou, cât și pe cel vechi²⁶. Toată această situație a compromis iremediabil întreaga reformă încercată de statul român. În loc să apropie Basarabia cât mai mult de România, din păcate, s-a petrecut exact contrariul.

Societatea românească interbelică și mai ales noile provincii integrate în trupul țării după 1918 nu erau încă uniformizate pe plan politic și cultural. Reforma calendarului survenită în 1924 avea rolul de a consolida și moderniza un stat care încerca tot mai mult să se integreze în simfonia statelor europene. Din păcate, o idee reformatoare, cea a calendarului îndreptat, nu a fost aplicată cu tact și pricepere, ceea ce a generat o reacție firească de respingere, mai ales într-o societate patriarhală, fidelă vechilor tradiții.

²⁴ Andreea Kaltenbrunner, *Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s*, în „Slavonic and East European Review”, nr. 99/3, 2021, pp. 527-528.

²⁵ *Ibidem*, p. 528.

²⁶ *Ibidem*, p. 529.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORIOGRAFIA MISIUNII BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN TRANSNISTRIA (1941-1944)

*

SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE HISTORIOGRAPHY OF THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH'S MISSION IN TRANSNISTRIA (1941-1944)

*

QUELQUES RÉFLEXIONS SUR L'HISTORIOGRAPHIE DE LA MISSION DE L'ÉGLISE ORTHODOXE ROUMAINE EN TRANSNISTRIE (1941-1944)

pr. drd. Radu STOROJA¹

Rezumat: *Articolul își propune să analizeze critic istoriografia dedicată misiunii Bisericii Ortodoxe Române (BOR) în Transnistria, în perioada 1941–1944. Subiectul este unul sensibil și controversat, situat la intersecția dintre istoria religiei, politica de război și construcția identitară postbelică. După o perioadă de tăcere istoriografică în timpul regimului comunist, tema a fost redescoperită și reinterpretată în postcomunism, cu accente fie apologetice, fie critice. Studiul identifică principalele direcții de cercetare, analizează contribuțiile majore și subliniază dificultățile metodologice și ideologice ale interpretării acestui episod istoric. Concluziile susțin necesitatea unei abordări echilibrate, bazate pe surse primare, contextualizare și analiză interdisciplinară, pentru a depăși simplificările excesive sau mitizările istoriografice.*

Cuvinte-cheie: *Biserica Ortodoxă Română, Transnistria, istoriografie, război, ideologie, misiune religioasă.*

*

Abstract: *This article offers a critical analysis of the historiography surrounding the Romanian Orthodox Church's mission in Transnistria between 1941 and 1944. The topic lies at the intersection of religious history, wartime politics, and postwar identity construction. After decades of silence under the communist regime, the subject has been revisited in the post-1989 period, often with either apologetic or accusatory tones. The study traces the main historiographical trends, highlights key contributions, and identifies the methodological and*

¹ Preot ortodox în cadrul Bisericii cu hramul „Sfântul Ierarh Nicolae”, or. Chișinău, Republica Moldova (Patriarhia Română, Mitropolia Basarabiei, Episcopia Basarabiei de Sud). Doctorand în cadrul școlii doctorale „Științe Umaniste și ale Educației”, domeniul 022.2. Istorie și arheologie, program Istoria românilor (pe perioade), Universitatea de Stat din Moldova.

ideological challenges involved in interpreting this historical episode. The conclusions argue for a balanced, source-based and interdisciplinary approach, aiming to move beyond both oversimplification and mythologization.

Keywords: Romanian Orthodox Church, Transnistria, historiography, war, ideology, religious mission.

*

Résumé: Cet article propose une analyse critique de l'historiographie consacrée à la mission de l'Église orthodoxe roumaine en Transnistrie entre 1941 et 1944. Ce sujet, à la fois délicat et controversé, se situe au croisement de l'histoire religieuse, de la politique de guerre et de la construction identitaire d'après-guerre. Après une longue période de silence imposée par le régime communiste, le thème a été redécouvert et réinterprété dans l'ère postcommuniste, souvent dans une perspective apologétique ou critique. L'étude retrace les principales orientations historiographiques, analyse les contributions significatives et souligne les difficultés méthodologiques et idéologiques de l'interprétation. Les conclusions plaident pour une approche équilibrée, fondée sur les sources primaires, la contextualisation et une lecture interdisciplinaire afin de dépasser les simplifications excessives ou les mythifications historiographiques.

Mots-clés: Église orthodoxe roumaine, Transnistrie, historiographie, guerre, idéologie, mission religieuse.

Introducere

Perioada anilor 1941–1944 a reprezentat un moment de profundă complexitate istorică pentru teritoriul Transnistriei, marcat de confruntări geopolitice, schimbări de regim și crize identitare. În acest context tulbure, activitatea misionară a Bisericii Ortodoxe Române a căpătat o importanță aparte, devenind un factor esențial în procesul de reconstrucție spirituală și reafirmare a identității naționale românești.

Teritoriul Transnistriei – delimitat între Nistru și Bug și aflat sub administrație românească în perioada menționată – a reprezentat un spațiu de contact, dar și de confruntare între lumi religioase și ideologii antagonice: ortodoxie tradițională, ateismul sovietic și naționalismul creștin promovat de autoritățile de la București. În acest cadru tensionat și adesea ambiguu, prezența Bisericii Ortodoxe Române a fost privită atât ca un efort de reevangelizare și restaurare spirituală, cât și ca un instrument al statului român de consolidare a autorității sale asupra unei populații eterogene și profund marcată de politicile represive ale regimului stalinist.

Istoriografia referitoare la Misiunea Ortodoxă din Transnistria se conturează ca un demers analitic complex, structurat pe mai multe direcții de cercetare (teologică, istorică, politică și socială) ce evidențiază rolul Bisericii Ortodoxe în păstrarea identității naționale și spirituale a românilor în acest teritoriu profund marcat de frământări geopolitice. Lucrările fundamentale ale unor istorici și teologi de prestigiu, precum Mircea Păcurariu, Boris Buzilă, Ioan Lisnic, Veaceslav Ciorbă, Vadim Guzun, Voicu Marin, etc., oferă perspective distincte asupra transformărilor religioase, politice și sociale din aceste regiuni. Aceștia subliniază modul în care Biserica

Ortodoxă Română a acționat în acești ani dificili, contribuind nu doar la reeducarea religioasă a populației locale, ci și la reafirmarea valorilor creștin-ortodoxe în fața influențelor ostile. Aceste realizări misionare au fost scrise, de-a lungul timpului, în diverse cărți, reviste și publicații, parte din ele pe care le-am indicat și în rândurile ce urmează. Toate aceste eforturi scrise au încercat scoaterea în evidență a importanțelor aspecte și înfăptuiri de care s-au putut bucura, în acea perioadă, localnicii defavorizați din acest ținut.

Scopul prezentului articol este de a oferi o analiză a istoriografiei dedicate misiunii religioase a Bisericii Ortodoxe Române în Transnistria, în perioada 1941–1944. Abordarea va conține cronologia cărților și evenimentelor, dar și o examinare a modului în care administrația românească a înfăptuit și reprezentat adevărul istoric, ca instituție salvatoare.

Această cercetare își propune, în ultimă instanță, să contribuie la o înțelegere mai echilibrată a rolului jucat de Biserica Ortodoxă Română în Transnistria și să deschidă noi perspective asupra raporturilor dintre religie, stat și ideologie în perioade de criză istorică.

Viața bisericească din Transnistria până în anul 1941

Regiunea dintre Nistru și Bug, o lungă perioadă de timp, nu a avut în documente și acte nici o denumire. În jumătatea secolului al XII-lea, în cronicile rusești, pentru o parte nord-vestică a ei, apare numele de „Ponizie”, care se traduce ca „regiunea de vale”, iar teritoriul spre est, până la Bug, era denumit „Pobojie”, adică „regiunea de la Bug”. Sub lituanieni (care au ocupat la sfârșitul secolului XIV toată regiunea dintre Bug și Nistru până la Mare) acest teritoriu apare sub numele de „Podolia”².

Transnistria (denumire pe care o întrebuițăm astăzi) a trecut în cursul istoriei până astăzi prin stăpânirea următoarelor popoare:

1. Sciții și Geto-Dacii (sec. VII a. H.- sec. I d. H.);
2. Năvălirea diferiților barbari (sec. II d. H.- sec. XII d. H.);
3. Bolohovenii la Nord și Cumanii la Sud (sec. XII-sec. XIII);
4. Bolohovenii la Nord și Tătarii la Sud (sec. XIII-sec. XIV);
5. Lituanienii (sec. XIV-XIV);
6. Polonezii la Nord-Vest și Lituanienii în restul teritoriului (sec. XV-XVI);
7. Polonezii și Lituanienii la Nord și Tătari la Sud (sec. XVI-XVII);
8. Turcii și Tătarii (1672-1699);
9. Polonezii la Nord și Tătarii la Sud (1699-1792);
10. Rușii (din 1792 la Sud și din 1793 la Nord, până în prezent)³.

² Alexandru V. Boldur, *Românii și strămoșii lor în Istoria Transnistriei*, Tipografia „Liga Culturală”, Iași, 1943, p. 5.

³ *Ibidem*, p. 8.

„Românii au fost prezenți în istoria acestei provincii în persoana predecesorilor săi (geți, daci și bolohoveni) și prin expansiunea etnică moldovenească sub lituanieni, polonezi, tătari, turci și ruși”⁴.

Spațiul de dincolo de Nistru reprezintă o prelungire organică a spațiului dintre Siret și Nistru. Acest spațiu, sudul Rusiei sovietice cu regiunile Herson și Dnepropetrovsk, Poltava și Harikovul, până la jumătatea a doua a veacului al XVIII-lea, era o stepă pustie, fără urmă de civilizație și cultură. Pe aceste teritorii, conaționalii noștri și-au răspândit activitățile și au locuit aici începând cu mult timp în urmă. Documentele vremurilor ne dovedesc că acești români, nu s-au rupt de tradiția, obiceiul, religia și graiul neamului (aceste tradiții, duse de ani de zile, se mai întâlnesc și astăzi). Ei au continuat să se conducă în legislație și biserică de obiceiul românesc numit „Ius Valahicum”^{5,6}. Regatul geto-dac cuprindea Transnistria actuală și ajungea chiar până la gurile Niprului. În veacurile XII-XIII, pe ambele maluri ale Bugului și până la Nistru, cronica slavă ne relatează despre prezența românilor ca bolohoveni. După anul 1241, Principatul Bolohovean este distrus de Principele Kievului⁷.

Transnistria dintre Nistru și Bug se afla sub suveranitatea Principatului Moldovei, atât la nord cât și la sud. La 1574, Ioan Vodă cel Cumplit, printr-un document, vorbește despre drepturile noastre asupra teritoriului de la Iagorlâk, județul Dubăsari. În anul 1790, într-un raport către Prințul Potemkin, generalul Kohovski arată că Iagorlâkul ține de Moldova și este locuit de moldoveni. Despre Nistru, putem spune că nu este un râu de graniță, ci un râu intern al neamului nostru. Românii de pe ambele maluri îl amintesc în cântecele populare, pe când nici rușii sau ucrainenii nu vorbesc nimic în literatura lor despre râul Nistru. După cum Niprul este cântat de poporul ucrainean, Volga de poporul rus, tot așa și Nistrul este cântat și aparține poporului românesc⁸.

În anul 1792-1793 (Pacea de la Iași), Rusia, ocupând teritoriul dintre Nistru și Bug, a găsit aici o populație românească ca și în Basarabia. O statistică din acea vreme arăta că la Movilău și Dubăsari exista o tipografie unde se tipăreau în românește cărți laice și bisericești. Referindu-ne la domeniul religios, știm că biserica Transnistriei a fost parte integrantă cu cea din Basarabia până în anul 1837⁹. După cel de-al III-lea război turc (1812), Rusia a pus stăpânire pe regiunea dintre Nistru și Prut, mutându-și granița pe Prut. Un secol mai târziu (1918), Nistrul a devenit din nou frontieră între România și Rusia. Prima capitală a ținutului a fost orașul românesc Balta, urmând ca

⁴ Florin Rotaru, *Românitatea transnistreană*, Antologie, Editura SEMNE, București, 1996, p. 8.

⁵ Acest termen însemna un sistem de reglementare cutumiară a vieții sociale, care s-a menținut mult după formarea statelor tipic feudale românești. <http://www.referatele.com/referate/drept/online3/Drept-romanesc---Istoria-dreptului-roman-referatele-com.php>, accesat pe 28.05.2025, la ora 13.38.

⁶ Dr. Vadim Guzun, *Problema transnistreană. Trecerea Nistrului și repatrierea românilor din Uniunea Sovietică: documente de politică internă și externă, 1941-1944*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, p. 220.

⁷ *Ibidem*, p. 220.

⁸ *Ibidem*, pp. 221-222.

⁹ *Ibidem*, p. 222.

în 1928 guvernul să fie mutat la Tiraspol. Republica Moldovenească Sovietică Autonomă a fost împărțită în următoarele districte: Kamenka, Kruti, Balta, Râbnița, Ananiev, Birzula, Dubăsari, Grigoriopol, Tiraspol și Slobozia. După ce în 1940, Rusia reluă Basarabia, a urmat anul 1941, când, Transnistria devine teritoriul unde administrația românească își desfășoară activitatea¹⁰.

Acum aproximativ 2500 de ani, acest teritoriu era locuit de strămoșii noștri „tracii”, din ramura geto-dacă – ce se numea „Tirageția” (de la „Tira”-numele vechi al Nistrului și „Geția”-cel de-al doilea nume al Daciei). „Tirageția” însemna „Geția de la Nistru”, adică „Dacia de la Nistru”. Mai târziu ea se va numi „Moldova Nouă” sau „Moldova de peste Nistru”. Împrejurările istorice au creat în Transnistria două provincii istorice:

1. „Iedisani” – numele dat jumătății de Sud a Transnistriei, care cuprindea Tiraspolul, Odesa, Oceacov, Dubăsari, etc. Acest nume a fost dat de tătari și provine de la numele hoardei tătărești care erau amplasați între Bug și Nistru.

2. „Podolia” – este numele jumătății de Nord, ce cuprindea Movilău, Balta, Camenița, etc. Numele acesta este slav și înseamnă „Țara de sub Dealuri”¹¹.

Ucraina, nu a cuprins niciodată Transnistria. Ucraina provine de la „ucraina” (termen slav) care înseamnă „colț”. Ucraina se întindea dincolo de Bug, în jurul Kievului. Transnistria face parte din marea unitate politică, istorică, etnică și religioasă a pământului românesc. Prezența românilor pe acest teritoriu a fost înregistrată, în cursul istoriei, de cronicile și documentele timpului, numindu-i pe aceștia fie „volohi” sau „bolohoveni”, fie „vlahi” sau „blacumeni”, chiar și „cazaci”, iar mai apoi „moldoveni”¹².

Ajungând în acest punct, ne putem întreba „ce este Transnistria și cum a apărut acest nume?”¹³. Termenul Transnistria este o noțiune mai mult politică, decât geografică. În sens restrâns, Transnistria înseamnă astăzi „totalitatea teritoriilor și a localităților Republicii Moldova aflate la est de fluviul Nistru”¹⁴. Transnistria (teritoriul „dincolo de Nistru”), era numele dat de autoritățile române în anul 1941 pentru teritoriul dintre Nistru și Bug.

Aceasta este o delimitare mai mult geopolitică, făcută într-un anumit moment al istoriei¹⁵. Pentru autoritățile de la Tiraspol, titulatura oficială este „Republica Moldovenească Nistreană”, proclamată pe 2 septembrie 1990, dar nerecunoscută pe plan internațional. La Chișinău, potrivit legii votate din 2005, zona este numită

¹⁰ *Ibidem*, p. 224.

¹¹ N. P. Vaidomir, *Drepturi românești în Transnistria*, Tipografia Carol Feder, Mediaș, 1942, pp. 6-7.

¹² *Ibidem*, pp. 7-79.

¹³ În limba rusă avem denumirea de „Приднестровье” - „Pridnestrovie”.

¹⁴ Ion Dron, *Transnistria (Reevaluări și contribuții etnoistorice)*, Editura Pontos, Chișinău, 2001, p. 112.

¹⁵ Corneliu Filip, *Dosarul Transnistria (istoria unui „conflict înghețat”)*, Editura TIMPUL, Iași, 2011, p. 5.

„teritoriul ce conține localitățile din stânga Nistrului”¹⁶. Un fapt important ce trebuie subliniat dintru început este că, „teritoriul de dincolo de Nistru, indiferent de adâncimea sa, până la râul Bug sau mai aproape, a fost o zonă de câmpie, loc prin care au afluat spre centrul continentului mai toate popoarele migratoare. Acest teritoriu s-a mai aflat sub diverse stăpâniri străine, dar niciodată nu a aparținut doar unei etnii și nici nu a format un stat de sine stătător, ci doar diverse regiuni autonome impuse de diverși ocupanți, cu interese geostrategice în drumul spre Marea Neagră și Balcani”¹⁷. Sub aspect geografic, teritoriul dintre Nistru și Bug, către anul 1941, era populat de ucraineni, români, ruși, germani, bulgari, evrei, polonezi, lipoveni, tătari¹⁸, etc., având o populație de aproximativ 1.200.000 locuitori și o suprafață de circa 44.000 km²¹⁹. Distribuția satelor cu populație română era reprezentată astfel: județul Râbnița – 24 sate, județul Balta – 5 sate, județul Ananiev – 12 sate, județul Dubăsari – 29 sate, județul Golta – 3 sate, județul Tiraspol – 13 sate, județul Berezovca – 1 sat, județul Ovidiopol – 2 sate. În total erau 89 sate cu populație românească majoritară. Mai erau 86 de sate cu populație mixtă²⁰. Din punct de vedere religios, populația Transnistriei a aparținut în mare parte de Biserica Ortodoxă. Regiunea dintre Nistru și Bug, în anul 1917, avea 1017 biserici, cu un număr de 890 de preoți, 13 mănăstiri și schituri și 384 de monahi²¹.

„Dicționarul enciclopedic român” ne relatează că acest teritoriu începea de pe malul de est al Nistrului și continua până la râul Bug, care se îngusta chiar în fața Nikolaevului, limitat la nord de o linie imaginară, ce trece de la Movilău (Moghilev) la Jmerinka²². Teritoriul era mărginit la nord de râul Liadova (afluent al Nistrului), la sud de Marea Neagră, la apus de râul Nistru și la răsărit de Bug. Spre deosebire de Basarabia și Bucovina, Transnistria nu dispunea de tradiția unei entități administrative autonome, nemaifiind niciodată administrată de România. În ceea ce privește populația, după un recensământ sovietic din anul 1926 la două milioane și jumătate de locuitori, românii reprezentau puțin peste 10%, adică aproximativ 290.000 de persoane. Majoritatea locuitorilor erau ucraineni sau ruși, dar pe lângă aceștia,

¹⁶ *Ibidem*, p. 6.

¹⁷ *Ibidem*, p. 6.

¹⁸ Conform autorităților române, care au efectuat un recensământ general al populației, ale cărei rezultate sunt menționate în lucrarea lui Anton Golopenția „*Românii de la est de Bug*”, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 2006.

¹⁹ Olivian Verenca, *Administrația civilă română în Transnistria*, Editura Universitas, Chișinău, 1993, p. 33.

²⁰ Șerban Alexianu, Gheorghe Alexianu. *Monografie. Transnistria, un capitol în istoria omeniei românești*, Editura Vremea, București, 2007, p. 117.

²¹ Arhimandrit dr. Antim Nica, *Viața Religioasă în Transnistria*, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Chișinău, 1943, p. 51.

²² Ioan Popa, Luiza Popa, *Românii, Basarabia și Transnistria*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2009, p. 15.

populația Transnistriei cuprindea și aproximativ 125.000 de germani și 300.000 de evrei²³.

După perioada de stăpânire sovietică, în toamna anului 1941, mai funcționa doar o singură biserică în orașul Odesa (biserica cimitirului numărul 2), cu un singur preot moldovean, pe nume Vasile Braga. Celelalte biserici au fost transformate în cluburi, depozite, muzee, magazine, grajduri, iar preoții au fost persecutați, deportați și uneori chiar și omorâți. Constantin N. Tomescu, trecând Nistrul și văzând situația de acolo spunea: „mai toate aceste clădiri de piatră, în formă de cruce, unele cu stâlpi exteriori și cu frumoase nișe oarbe și împodobiri de arcade la ferestre și uși, au rămas decapitate însă de cupole și de crucile lor, ca niște săli încăpătoare și cu multă lumină. De altare și catapetesme nici pomeneală, la fel nici urmă de pictură bisericească sau de icoane. Interiorul a fost văruit ori vopsit și împodobit cu stele comuniste, cu texte pentru educarea tineretului în ideile comuniste, iar altarul servea ca scenă de teatru pentru serbările bolșevice” sau ca și loc de dans pentru ei²⁴. După cum vedem din mărturia lui Constantin N. Tomescu, sfintele biserici au fost foarte persecutate și pângărite. S-a vrut ștergerea definitivă a centrelor de creștinătate, pentru a șterge din inima omului orice fărâmbă de sfințenie și trezvie duhovnicească.

A fost persecutată și lumea de rând, simplii creștini, fiind supuși unor intense acțiuni de propagandă anti-bisericească. Copiii de mici erau crescuți și educați în școală în spirit ateist, nimeni nu avea cruciuliță sau vreo carte de rugăciuni. Biserica din Transnistria, în perioada interbelică, a fost supusă și unor probleme de ordin intern, create de către autoritățile sovietice. În anul 1921, o parte din clericii ucraineni s-au separat de biserica rusă, formând o așa-zisă „Biserică autocefală ucraineană”, condusă de un preot pe nume Lipkovski. În anul 1922 a luat ființă la Moscova așa numita „Biserica vie”, fiind formată dintr-un grup de preoți și episcopi care au format un Sinod propriu, separându-se de biserica rusă, care era condusă de patriarhul Tihon. Toate aceste mișcări au produs tulburare și neorânduială în rândul bisericii din Transnistria. Ca rezultat al acestor apariții, în centrele mai mari au luat naștere mai multe ierarhii rivale, ca de exemplu cea „tihoniană”, cea a „Bisericii vii” și cea a lui Lipkovski, așa numita „Biserică autocefală ucraineană”. Între aceste ierarhii exista o concurență foarte mare, fiecare dintre ele încercând să atragă de partea sa cât mai mulți adepți, pentru a depăși numeric celelalte așa zise biserici. „Biserica vie”, cu ajutorul autorităților sovietice, a creat „Episcopia moldovenească de la Balta”, având drept scop atragerea cât mai rapidă a populației românești de pe întreg teritoriul transnistrean. Episcopul înscăunat a fost Gavriil Rohut, care a păstorit până în anul 1938, an în care a fost arestat, mai apoi deportat²⁵.

În anul 1940, la data de 2 august, a fost constituită „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească”, având capitala la Chișinău. Tot în acest an, la data de 4

²³ Dennis Deletant, „Antonescu și Transnistria”, în *Magazin Istoric*, iunie, 2005, nr. 6 (459), p. 48.

²⁴ Veaceslav Ciorbă, *Biserica Ortodoxă din Basarabia și Transnistria (1940-2010)*, Pontos, Chișinău, 2011, p. 73.

²⁵ *Ibidem*, p. 74.

noiembrie a fost stabilită linia de frontieră dintre R.S.S. Moldovenească și R.S.S. Ucraineană, fiindu-i alipite 6 raioane transnistrene din cele 13 câte au fost în componența R.S.S.M. Ca limbă oficială a fost introdusă pe lângă cea rusă și așa numitul „grai transnistrean”²⁶. După ce a fost numit ca arhiepiscop titular la 12 mai 1941 în fruntea episcopiei „Chișinăului și a Basarabiei”, arhiepiscopul Alexei Sergheev și-a exercitat autoritatea asupra Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești și asupra celor 6 raioane transnistrene care nu aveau nici o biserică în funcțiune și care au trecut sub jurisdicția lui²⁷.

La 19 august 1941 când au dat curs Misiunii bisericești din Transnistria, autoritățile românești au găsit aici un teritoriu lipsit de biserici și mănăstiri, de preoți și episcopi. Era o regiune devastată de război, efectele luptelor și ale bombardamentelor fiind amplificate de distrugerile masive provocate de sovietici. Populația de aici era dezorientată, indiferentă și pustiită duhovnicește, din cauza propagandei ateiste și a schismelor din sânul Bisericii²⁸. În acest ținut, bisericile au fost scoase în afara legii și închise de regimul bolșevic, transformate în depozite, magazine, săli de cinematograf, cluburi sau cămine culturale, etc.

La aceeași dată (19 august 1941), N. Smochină, în jurnalul său menționa despre o audiență la mareșalul I. Antonescu în legătură cu recensământul populației de peste Nistru. În aceste mențiuni se relatea că pe aceste teritorii se vorbea o „limbă foarte frumoasă la vorbă și curată”, încât parcă te aflai în mijlocul Moldovei. Tot aici se relatează că, în Transnistria, armata română, atunci când intrase pe aceste teritorii, era întâmpinată cu pâine și sare, cu fericire și cu speranță²⁹.

Mărturii despre viața religioasă din Transnistria în anul 1941

„Viața religioasă dispăruse în vremea celor 23 de ani de *bezbojnicie* („bez”-fără, „bog”-Dumnezeu, adică „fără de Dumnezeu, fără dumnezeire”). Majoritatea satelor ca și orașelor, se vede că avuseseră biserici otodoxe mărețe. Mai toate aceste clădiri de piatră, în formă de cruce, unele cu stâlpi exteriori și cu frumoase nișe și împobobiri de arcade la ferestre și uși, au rămas decapitate de cupole și de crucile lor, devenind niște săli încăpătoare și cu multă lumină. De altare și catapetesme nici pomeneală, la fel nici urmă de pictură bisericească. Locul altarului a fost ridicat peste tot ca de un metru cu un perete de scândură în față; trecerile laterale spre diaconicon și spre jertfelnic s-au acoperit cu uși; aici era chiar scenă de teatru pentru serbări bolșevice, cu perdea spre sală. Interiorul a fost văruiat sau altele au fost vopsite cu verde, împodobit cu stele jidovești, cu texte comsomolice pentru educarea tineretului în ideile comuniste. Într-o biserică, ciocănind varul, ce bucurie am avut când ni s-a

²⁶ *Ibidem*, pp. 76-77.

²⁷ *Ibidem*, p. 81.

²⁸ *Ibidem*, p. 75.

²⁹ Nichita Smochină, *Memorii*, Ediție îngrijită de Vlad Galin-Corini, Editura Academiei Române, București, 2009, p. 451.

arătat dedesubt, destul de clar, chipul Sfântului Ierarh Nicolae. N-a fost vreme liberă să descoperim și alți sfinți sau scene biblice. Nume de preoți încă mai dăinuiau, îndeosebi ale celor buni, evlavioși și miloși, preoți care i-au iubit și s-au ocupat de popor. La nimeni nu s-a aflat cruciuliță sau vreo carte de rugăciuni. Bătrânii și femeile știau cum să-și facă Sfânta Cruce și-și mai aminteau de câte o cântare bisericească, de o slujbă. Ușor își reâmprespătau din datele religioase la botezuri, înmormântări. Când preoții militari săvârșeau Sfânta Liturghie, venea lume, însă nu toată din sat. Lipseau intenționat tinerii de până la 20 de ani, iar chiar dacă participau, se vedea pe fața unora ironia. Copiii mici și elevii din școli erau dezordonati, nu-și făceau semnul crucii și umblau brambura printre închinători. Mult devotament au desfășurat și confesorii noștri militari. Nu doar aveau grijă de trupa lor, le săvârșeau sfințirea apei sau alte slujbe sfințitoare, dar ei au împlinit frumos și o apostolie creștinească, în graiul românesc, ca un prim dar din partea Patriei românești, care-i salvează din cătușele bolșevismului... Să fie atenți preoții, că o greșeală de tact sau o atitudine absurdă de care oamenii sunt sătui, poate răsturna orice ar zidi, iar pe acești nefericiți oameni, însetați de dumnezeiesc, i-ar putea dușmăni împotriva Bisericii și s-ar putea naște secte, erezii și abateri”³⁰.

Pr. Al. Bogdăneț, fost misionar în Transnistria, în urma unor amintiri scrise lăsate, menționa că, „când am intrat pentru prima oară în comuna S. din județul Moghilău, am fost uimit de un lucru: nici un copil, nici un tânăr nu mă saluta, deși toate arătau că sunt preot și că a intrat un om nou în sat”. Era o totală lipsă de atenție față de preoți în general. Acești tineri nu au fost învățați să respecte clericii. Acest aspect putem și să îl înțelegem, dintr-un anumit punct de vedere, știind despre viața și trăirea anti-creștinească impusă. Conducerea comunistă, în 23 ani de conducere anti-religioasă, a lucrat foarte mult asupra tineretului. Se căuta în mod sistematic să se impună tinerilor principii noi, socialiste, lipsite de duh creștin. Tinerii erau noile vlăstare, noile generații ce puteau învăța alte noi generații despre ura care li se impunea, la adresa bisericii și a societății în general. Religia era pentru ei un teren neexplorat, nefind obișnuiți cu practicarea cultului religios. Aportul clerului era de a da totdeauna exemplul unei vieți creștinești adevărate³¹.

Iată ce spune Constantin N. Tomescu, în jurnalul, său despre trista împrejurime a Transnistriei: „... Cât de triste erau satele! Nu vezi o floare, nici în jurul casei, nici în ferestre, ci foarte rar, doar pe câmpii. Bărbații, femeile și copiii erau îmbrăcați prost, fără nici un gust, murdari, haine largi și tăiate, mulți bărbați desculți, toți acoperiți cu șapcă de borfaș, femei în ciubote mari, legate sub fălci cu stambe proaste, mai toate grozav de îmbătrânite, chipuri prostituate și masculinizate, iar copiii lipsiți de voiciune nu știu să se joace, căci toți munceau din greu la colhozuri... Sătenii nu prea au idee de vată, de iod, de comprimate sau purgative. Medicul nu a fost de foarte mult timp.

³⁰ Constantin N. Tomescu, „Prin Basarabia și Transnistria”, în *Luminătorul*, nr. 9-12, 1941 (anul LXXIV), pp. 480-481.

³¹ Pr. Al. Bogdăneț, „Tineretul în Transnistria”, în *Transnistria creștină*, anul I, nr. 2, aprilie-iunie, 1942, pp. 43-46.

Oamenii se complac în murdărie, nu se spală, le stă jegul pe mâini, pe brațe, dar mai cu seamă pe picioare. Femeile la fel, iar toți așa și se duc la culcare. Când se cerea un pansament, mai întâi rădea frizerul jegul... Până aici i-a adus comunismul, i-a abrutizat grozav. În loc să ridice pe cei proști, i-a coborât pe cei cuminți... Comunismul i-a ridicat împotriva lui Dumnezeu... Erau fanatici și fără Dumnezeu...”³².

Este o imagine conturată foarte trist și în culori foarte sumbre. Aceasta era starea de lucruri din Transnistria la venirea misionarilor. Cu așa viață s-au luptat ei și au încercat să o îmbunătățească și să o desăvârșească. Mare a fost influența comunismului asupra lor. La grele zile i-au adus cei ce „mărturiseau strâmb împotriva aproapelui” și împotriva lui Dumnezeu.

Istoriografia subiectului: exemple, repere și evoluții

Studiul misiunii Bisericii Ortodoxe Române în Transnistria (1941–1944) a cunoscut o evoluție istoriografică oscilantă, marcată de factori religioși, ideologici, politici și culturali. De-a lungul timpului, acest subiect a fost tratat fie marginal, fie cu diferite accente acuzatoare sau părtinitoare, în funcție de regimul politic și climatul intelectual în care s-au scris lucrările. Analiza de față își propune să-i surprindă pe cei mai relevanți autori, împreună cu scrierile lor, care au făcut lumină, cât s-a putut, în procesul de cunoaștere și înțelegere a acestui subiect.

Este bine cunoscut că, în perioada comunistă (1948–1989), istoriografia oficială a ignorat aproape complet implicarea administrației românești în Transnistria. Motivul este evident: orice aluzie la colaborarea Bisericii cu regimul antonescian ar fi fost interpretată ca o dovadă a „reacționarismului” religios, incompatibil cu ideologia marxist-leninistă.

După 1990, redeschiderea arhivelor și liberalizarea discursului istoric au permis apariția unor studii care au readus în atenție tema misiunii în Transnistria. Unele dintre primele contribuții importante apar la Mircea Păcurariu, care în monumentală sa lucrare „Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc” (1993), surprinde evoluția Bisericii Ortodoxe în Basarabia, subliniind importanța acesteia în conservarea conștiinței naționale. Autorul analizează perioada de dominație țaristă și impactul rusificării asupra clerului și credincioșilor, subliniind rezistența comunităților ortodoxe românești în fața presiunilor imperiale. Autorul dedică un capitol special Misiunii, unde abordează cu amănunte, activitatea și realizările ei în perioada interbelică și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Lucrarea, din cuvintele autorului, se dorește a fi un început pentru cercetările viitoare și un instrument de lucru pentru toți iubitorii trecutului românesc, fiind considerată

³² Constantin N. Tomescu, *art. cit.*, pp. 483-484.

una dintre primele cercetări detaliate asupra istoriei Bisericii Ortodoxe Române în Basarabia și Transnistria³³.

Boris Buzilă, în „Din istoria vieții bisericești din Basarabia” (1996), abordează cu minuțiozitate organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe din Basarabia, cu accent pe dificultățile generate de regimul sovietic. Lucrarea sa se distinge printr-o amplă documentare arhivistică, evidențiind persecuțiile asupra clerului și eforturile acestuia de a menține tradițiile și credința ortodoxă în fața unui regim ateu și represiv. Asemenea autorului anterior, acesta alocă un capitol separat, în care vorbește și oferă detalii importante despre intensă activitate misionară între Prut și Nistru și în Transnistria. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului, în cuvântul înainte al lucrării, subliniază importanța lucrării prin numeroasele afirmații cu bogate trimiteri la sursă, conturând astfel un valoros dosar al problemei³⁴.

Protoiereul Ioan Lisnic, în „Mitropolitul Visarion Puiu: Viața și opera sa bisericească” (2010), analizează rolul central al mitropolitului în cadrul Misiunii Ortodoxe din Transnistria, desfășurate sub administrația românească din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Prot. Lisnic oferă detalii despre eforturile mitropolitului de a reorganiza viața religioasă în teritoriile recuperate temporar de România, insistând asupra dimensiunii pastorale și sociale a activității acestuia³⁵.

În aceeași linie de cercetare, Veaceslav Ciorbă, în „Biserica Ortodoxă din Basarabia și Transnistria (1940-2010)” (2011), propune o analiză amplă a transformărilor suferite sub regimurile politice succesive. Studiul său este remarcabil prin abordarea diacronică a fenomenului religios, oferind o perspectivă comparativă asupra perioadelor de persecuție și de relativă libertate religioasă. Aceasta se mai remarcă printr-o abordare istoriografică sistematică și bine documentată asupra evoluției instituțiilor ecleziastice din acest spațiu marcat de schimbări geopolitice. Autorul pune în evidență nu doar persecuțiile la care a fost supusă Biserica Ortodoxă sub regimurile sovietic și comunist, ci și strategiile de supraviețuire și adaptare pe care clerul și credincioșii le-au adoptat în fața presiunilor ideologice și politice.

O contribuție importantă a lucrării este analiza detaliată a restaurării structurilor bisericești după 1991, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice și renașterea identității naționale în Republica Moldova. Ciorbă evidențiază rivalitățile dintre Mitropolia Chișinăului, subordonată Patriarhiei Moscovei, și Mitropolia Basarabiei, aflată sub jurisdicția Patriarhiei Române, un subiect esențial în dinamica religioasă contemporană din regiune. Printr-o amplă cercetare arhivistică și o perspectivă comparativă asupra diferitelor etape istorice, autorul oferă o înțelegere nuanțată asupra

³³ Pr. Prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.

³⁴ Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, Editura Fundației Culturale Române – Editura Știința Chișinău, București-Chișinău, 1996.

³⁵ Protoiereu Ioan Lisnic, *Mitropolitul Visarion Puiu: Viața și opera sa bisericească*, Editura Labirint, Chișinău, 2010.

modului în care Biserica Ortodoxă a influențat și a fost influențată de evenimentele politice din Basarabia și Transnistria. De asemenea, Ciorbă examinează implicarea Bisericii în menținerea coeziunii sociale și culturale a comunităților românești din aceste teritorii, reliefând rolul clerului în educația religioasă, în păstrarea tradițiilor și în rezistența identitară în fața politicilor de deznaționalizare. Astfel, lucrarea sa se constituie într-un reper fundamental pentru cei interesați de istoria religioasă a regiunii, oferind o imagine de ansamblu asupra unui subiect adesea trecut cu vederea în studiile istorice generale³⁶.

Vadim Guzun aduce un aport inestimabil la elucidarea represiunilor împotriva clericilor și a credincioșilor români în volumele sale succesive: „Alexandru Smochină. Memoriile unui subprefect român în Transnistria” (2014), „Problema Transnistreană. Trecerea Nistrului și repatrierea românilor din Uniunea Sovietică” (2015) și „Români condamnați în URSS: ordonanțe ale securității sovietice în arhivele din Odesa” (2020). Aceste lucrări, bazate pe documente inedite de arhivă, detaliază suferințele prin care a trecut Biserica Ortodoxă Română și comunitățile românești în fața represaliilor sovietice³⁷³⁸³⁹.

Voicu Marin, în cele II volume ale sale, intitulate „Transnistria 1941-1944. Adevărul din testimonii. Viața sub guvernământ românesc” (2024), oferă o perspectivă autentică asupra realităților din Transnistria în timpul administrației românești. Studiul său se bazează pe mărturii și surse primare, clarificând aspecte controversate legate de activitatea religioasă și de relațiile dintre Biserică și autoritățile române.⁴⁰ Complementar, Ioan Lisnic, în volumul său recent „Деятельность митрополита Виссариона Пую...” (2025), aduce în atenție impactul Misiunii Ortodoxe asupra comunității locale, prin prisma studiului amănunțit a revistei „Molva”⁴¹.

Lucrarea scrisă de Bejan Vlad și Căpreanu Ioan se concentrează pe studiul și explorarea istoriei situației comunității românești din regiunea Transnistria. Această regiune, situată în partea de est a Moldovei, a fost martora unor evenimente istorice dramatice, cum ar fi ocupația sovietică și pogromurile din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Autorii analizează diverse aspecte, inclusiv contextul istoric al regiunii, ocupația sovietică și evenimentele dramatice din timpul Războiului, cum ar fi

³⁶ Veaceslav Ciorbă, *Biserica Ortodoxă din Basarabia și Transnistria (1940-2010)*, Editura Pontos, Chișinău, 2011.

³⁷ Vadim Guzun, *Alexandru Smochină. Memoriile unui subprefect român în Transnistria*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2014.

³⁸ Idem, *Problema Transnistreană. Trecerea Nistrului și repatrierea românilor din Uniunea Sovietică: documente de politică internă și externă, 1941-1944*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015.

³⁹ Idem, *Români condamnați în URSS: ordonanțe ale securității sovietice în arhivele din Odesa, 1930-1949*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2020.

⁴⁰ Voicu Marin, *Transnistria 1941-1944. Adevărul din testimonii. Viața sub guvernământ românesc*, Volumele I și II, Editura Militară, București, 2024.

⁴¹ Протоиерей Иоанн Лисник, *ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МИТРОПОЛИТА ВИССАРИОНА ПОЮ, Глава Православной Миссии в Транснистрии, отраженной на страницах одесской газеты „Молва” - Сборник статей*, Editura Stef, Iași, 2025.

pogromurile și deportările. De asemenea, cartea examinează identitatea culturală și lingvistică a românilor din Transnistria, influențele istorice asupra comunității și provocările contemporane cu care se confruntă această populație. Este o lucrare importantă pentru înțelegerea mai profundă a istoriei și a realităților sociale ale românilor din această regiune⁴².

O analiză detaliată a conflictului din regiunea Transnistria și a stării de congelare a acestuia ne-o prezintă Corneliu Filip în lucrarea sa. Autorul investighează multiplele aspecte ale acestui conflict, inclusiv originile sale, evoluția sa de-a lungul timpului și impactul asupra regiunii și a relațiilor internaționale. Printre aspectele tratate în lucrare se numără: despre originea și contextul conflictului, unde autorul explorează factorii istorici, sociali și politici care au contribuit la apariția și escaladarea conflictului în regiunea Transnistria, inclusiv moștenirea istorică a zonei și tensiunile interetnice și geopolitice; evoluția conflictului, care urmărește evoluția lui de-a lungul deceniilor, de la declanșarea sa inițială până în prezent, evidențiind momentele cheie, cum ar fi conflictele armate și eforturile de mediere și rezolvare a acestora; implicațiile umanitare și socio-economice, unde se analizează impactul conflictului asupra populației locale din Transnistria, inclusiv consecințele umanitare, sociale, religioase și economice ale stării de conflict înghețat asupra comunității; dimensiunea internațională a conflictului, unde se examinează implicarea și poziția diferitelor state și organizații internaționale în legătură cu conflictul din Transnistria, inclusiv eforturile de mediere și rezolvare a acestuia, și în final, perspectivele pentru soluționarea conflictului, incluzând propuneri, opțiuni și perspective pentru soluționarea conflictului și pentru stabilizarea regiunii, inclusiv abordări diplomatice, politice, religioase și sociale⁴³.

Scrierea ce explorează în profunzime istoria, cultura și identitatea românilor din regiunile Basarabia și Transnistria, este cea a autorilor Popa Ioan și Luiza. Aceasta este o lucrare amplă care abordează multiple aspecte ale prezenței românești în aceste teritorii și a relațiilor lor cu mediul înconjurător. Autorii analizează istoria Basarabiei și Transnistriei, începând de la perioada medievală și până în prezent, evidențiind evenimentele și schimbările care au influențat evoluția acestor teritorii. Lucrarea mai examinează identitatea culturală și lingvistică a românilor din aceste teritorii, inclusiv influențele culturale și evoluția limbii române în aceste regiuni. Relațiile dintre români și alte grupuri etnice din regiune, dinamica interetnică și interculturală, problemele și provocările contemporane cu care se confruntă românii, precum și perspectivele lor asupra viitorului acestor regiuni sunt câteva din aspectele pe care le tratează această lucrare amplă. Prin bogăția ei informativă, lucrarea oferă o perspectivă cuprinzătoare și detaliată asupra prezenței și evoluției românilor în regiunile Basarabia și Transnistria,

⁴² Bejan Vlad, Căpreanu Ioan, *Românii din Transnistria. Realități istorice și contemporane*, Editura „Terra Nostra”, Iași, 2003.

⁴³ Corneliu Filip, *Dosarul Transnistria (istoria unui „conflict înghețat”)*, Editura TIMPUL, Iași, 2011.

fiind utilă pentru înțelegerea mai profundă a istoriei și a realităților actuale ale acestor pământuri⁴⁴.

Astfel, cei câțiva autori menționați, împreună cu lucrările lor, subliniază faptul că istoriografia dedicată Misiunii Ortodoxe din Basarabia și Transnistria constituie un ansamblu de studii riguroase, menite să reconstituie complexitatea fenomenului religios în acest spațiu. Lucrările menționate contribuie la clarificarea rolului esențial jucat de Biserica Ortodoxă Română în apărarea identității naționale și a valorilor spirituale într-un context istoric marcat de instabilitate și presiuni externe. Studiul și analiza sursele istorice ne ajută să dezvoltăm o conștiință istorică și să înțelegem impactul trecutului asupra prezentului. Ele ne ajută să învățăm din experiența trecutului și să tragem învățăminte pentru viitor. În ansamblu, sursele istorice și istoriografice sunt fundamentale pentru construirea cunoașterii istorice și pentru înțelegerea profundă a trecutului nostru. Ele ne permit să explorăm și să interpretăm lumea în care trăim în contextul său istoric și să ne formăm o perspectivă mai cuprinzătoare asupra vieții și societății umane.

Concluzii

Studiul de față a urmărit o analiză critică a istoriografiei privitoare la misiunea Bisericii Ortodoxe Române în Transnistria, în perioada 1941–1944 – un episod istoric delicat, dar esențial pentru înțelegerea profundă a modului în care Biserica a reacționat și a acționat într-un context de criză identitară, morală și spirituală, generată de regimul ateu sovietic și de devastările războiului. Din cele cercetate reiese cu claritate faptul că Transnistria, înainte de intervenția misionară a Bisericii, era un teritoriu marcat de o profundă pustiire spirituală, o regiune în care bisericile fuseseră distruse sau profanate, clerul prigonit sau deportat, iar credincioșii – mai ales tinerii – erau complet înstrăinați de valorile creștine. Mărturiile contemporane ale celor care au trecut Nistrul la acea vreme – Constantin N. Tomescu, Pr. Al. Bogdăneț sau confesorii militari – descriu o societate în derivă, cu comunități mutilate duhovnicește și cultural, lipsite de repere religioase și morale. Această realitate sumbră accentuează importanța și urgența acțiunii Bisericii în aceste teritorii.

În fața acestui vid spiritual, Misiunea Ortodoxă Română a fost concepută nu doar ca o prezență instituțională, ci ca un efort susținut de restaurare a vieții religioase, de reevangelizare și de reafirmare a identității românești. Istoriografia postcomunistă a reușit să recupereze, parțial, amploarea și însemnătatea acestei misiuni. Autori precum Mircea Păcurariu, Boris Buzilă, Ioan Lisnic, Veaceslav Ciorbă, Vadim Guzun și Voicu Marin – fiecare în registre și metode diferite – au documentat riguros eforturile depuse de clerul român în Transnistria, insistând asupra laturii pastorale, educative și sociale a acestei implicări.

⁴⁴ Popa Ioan, Popa Luiza, *Românii, Basarabia și Transnistria*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2009.

Din analiza acestor lucrări, se observă că misiunea ortodoxă a fost, în esența sa, o formă de rezistență culturală și spirituală în fața unui regim ideologic care căutase anihilarea credinței. Clericii trimiși peste Nistru au fost nu doar restauratori ai locașurilor sfinte, ci și mentori ai unei populații debusolate, însetate de Dumnezeu, dar formată în spiritul unei ateizări forțate. În același timp, trebuie recunoscut că această misiune a fost sprijinită de statul român, ceea ce determină o analiză nuanțată a raporturilor dintre Biserică și autoritate politică în timpul războiului. Ceea ce reiese din istoriografia recentă este că activitatea Bisericii nu poate fi redusă la un simplu instrument de propagandă al regimului antonescian, așa cum a fost prezentată în discursul ideologizat al perioadei comuniste, ci trebuie înțeleasă ca un răspuns concret, cu profundă încărcătură pastorală, la o situație de colaps spiritual.

Dincolo de controversese și dificultățile metodologice pe care le presupune studiul acestei perioade, concluzia este limpede: Misiunea Ortodoxă Română în Transnistria reprezintă un episod important și complex al istoriei Bisericii Ortodoxe Române, care merită o revalorizare onestă, documentată și contextualizată. Ea demonstrează că Biserica a rămas fidelă chemării sale de a fi sprijin și lumină pentru cei aflați în întunericul istoric, chiar și în cele mai potrivnice circumstanțe. Din perspectiva surselor prezentate, Misiunea a fost o operă de reconstrucție, o mărturie de credință și o expresie concretă a filantropiei și a misiunii pastorale în vremuri de restriște. Astfel, cercetarea acestui subiect, chiar dacă nu este lipsită de dificultăți, contribuie la o mai bună înțelegere a rolului Bisericii Ortodoxe în păstrarea identității naționale și religioase a românilor din spațiile dintre Prut, Nistru și Bug și ne reamintește că memoria istorică trebuie însoțită întotdeauna de discernământ, rigoare și curajul de a restitui adevărul istoric în toată complexitatea sa.

BANATUL DE VEST ÎN ANUL 1944. PUNTE DEZINTEGRATĂ ÎNTRE ROMÂNIA ȘI CROAȚIA

*

WEST BANAT IN 1944. DISINTEGRATED BRIDGE BETWEEN ROMANIA AND CROATIA

*

BANAT OCCIDENTAL EN 1944. PONT DÉSINTÉGRÉ ENTRE LA ROUMANIE ET LA CROATIE

drd. Mihail-Gabriel CHIRICHEȘ¹

Rezumat: Dacă în anul 1941 debutau relațiile româno-croate urmărind o frontieră comună prin Banatul de Vest, în anul 1944 pe agenda celor două capitale nu era exprimat niciun interes pentru acest subiect. Realitățile impuse de evoluția războiului, acțiunile partizane din Croația, noile obiective românești au avut în vedere o supraveghere a zonei Banatului sârbesc, însă fără opțiuni reale. Au fost raportate, atât de oficialii români cât și cei croați, acțiuni, evenimente, care se desfășurau în spațiul dintre România și Croația, administrat de comunitatea germană din zonă. Românii semnalau influența politică și militară germană, care se dovedea prezentă în teritoriile Banatului, fără vreo corespondență cu obiectivele inițiale româno-croate, anul 1944 consfințind prevalența intereselor strategice germane din regiune, fără a oferi vreun prilej colaborării româno-croate în zonă.

Cuvinte cheie: români, Banatul de Vest, interese germane, partizani

*

Abstract: If in 1941 the Romanian-Croatian relations began, following a common border through the West Banat, in 1944 no interest of this topic was expressed on the agenda of the two capitals. The realities imposed by the evolution of the war, the partisan actions in Croatia, the new Romanian objectives envisaged a surveillance of the Serbian Banat area, but without real options. Both Romanian and Croatian officials reported actions and events that took place in the space between Romania and Croatia, administered by the German community in the area. The Romanians signaled the German political and military influence that proved to be present in the Banat territories, without any correspondence with the initial Romanian-Croatian objectives, the year 1944 consecrated the primacy of German strategic interests in the area, without offering any opportunity for the Romanian-Croatian collaboration in the area.

Keywords: Romanians, West Banat, German interests, partisans

*

Résumé: Si les relations roumano-croates débutèrent en 1941, le long d'une frontière commune traversant le Banat occidental, en 1944, ce sujet ne figurait plus à l'ordre du jour

¹ Școala Doctorală-Domeniul Istorie Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

des deux capitales. Les réalités imposées par l'évolution de la guerre, les actions des partisans en Croatie et les nouveaux objectifs roumains prévoyaient une surveillance de la région du Banat serbe, mais sans réelles options. Les responsables roumains et croates rendirent compte des actions et événements survenus dans l'espace entre la Roumanie et la Croatie, administré par la communauté allemande de la région. Les Roumains signalèrent l'influence politique et militaire allemande, présente dans les territoires du Banat, sans aucune correspondance avec les objectifs roumano-croates initiaux. L'année 1944 consacra la prédominance des intérêts stratégiques allemands dans la région, sans offrir aucune possibilité de collaboration roumano-croate.

Mots-clés: Roumains, Banat occidental, intérêts allemands, partisans

Anul 1944 a reprezentat un moment de răscruce pentru întreaga Europă, Banatul de Vest nefăcând excepție. Situat la intersecția unor interese majore politice și geostrategice, acest spațiu a trăit profunde transformări generate de desfășurarea celui de-al Doilea Război Mondial. Populația sa etnic diversificată, formată din români, sârbi, germani, maghiari, a fost afectată de noile realități politice.

Articolul propus pentru publicare are în vedere evoluția Banatului de Vest, în strânsă legătură cu relațiile româno-croate care au debutat încă din anul 1941, pe agenda diplomației figurând această regiune ca o marcă a tratativelor celor două state, prefigurând un obstacol în calea expansiunii teritoriale ungare. Anul 1944 a marcat și începutul dezintegrării colaborării dintre România și Croația. Deși relațiile celor două state în perioada 1941-1943 au căpătat o relevanță aparte, spre finalul anului 1943 acestea s-au dovedit sensibile și au slăbit treptat pe fondul reconfigurării rapide a frontului de est. Perioada 1942-1943 în relațiile româno-croate privind Banatul de Vest pare să fie pusă în fața unui vid al intereselor, obiectivele germane în regiune fiind prioritare și organizând raporturile regionale.

Raporturile româno-croate au debutat în aprilie 1941 prin implicarea consulului onorific, Milan Milić din Zagreb, care a avut întâlnire cu noul secretar general al Ministerului de Externe Croat, Mladen Lorković, exprimându-și convingerea că România va recunoaște curând independența statului croat, chiar înainte de semnarea adeziunii Croației la Pactul Tripartit. Lorković pune, pentru prima dată în discuție, interesul croat ca toate teritoriile foste iugoslave în care locuiesc românii să revină României, iar un succes considerabil pentru cele două state ar fi fost trasarea unei frontiere comune. În situația dată, oficialul de la Zagreb transmitea răspuns oficialilor croați prin care arăta că legăturile cu România sunt întrerupte în acel moment, încercându-se informarea Regatului României informarea asupra realităților din Croația².

² Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, (în continuare AMAE.), Fond 71, *Al Doilea Război Mondial*, 1939 E9, Volumul 291, Anul 1941, Proclamarea de către Germania și Italia a independenței Croației, f. 36.

Horthy, regentul Ungariei, urmărea ca statul maghiar să devină și să fie recunoscut ca observatorul și mediatorul zonei balcanice, având un primat validat în zona bazinului central al Dunării. Referitor la teritoriul Banatului de Vest, în opinia regentului, acesta nu era menit să devină din punct de vedere etnic un motiv de retrocedare sau atribuire României³. Și sovieticii erau foarte bine informați asupra situației din spațiul iugoslav. Raportările Secției 3 europene de spionaj sovietic evidențiau nemulțumirile manifestate de maghiari după împărțirea Iugoslaviei. Ei știau că aceștia doreau atât Dalmația, cât și Banatul, politica germană opunându-se „imperialismului ungar”. Astfel, statul croat era, în esență, subordonat intereselor Germaniei și rezultatul unui compromis făcut de aceasta în favoarea Italiei, nu și a Ungariei⁴.

Realitățile Croației nu păreau foarte încurajatoare din punct de vedere politic. La finalul lunii octombrie 1941 era apreciat că în Bosnia comuniștii controlau aproximativ 70% din teritoriu, circulația trenurilor fiind întreruptă de mai bine de trei luni în întregul spațiu bosniac. Comuniștii duceau și o propagandă activă, distribuind manifeste tipărite, ceea ce arăta buna lor organizare. Printre ideile promovate de propaganda comunistă apărea aceea că România, prin aderarea la politica Axei în septembrie 1940, a contribuit la distrugerea Iugoslaviei. O hartă din propaganda comunistă includea Banatul românesc în viitorul stat iugoslav, Ungaria urmând să fie desființată ca stat⁵.

La 24 mai 1942, Draja Mihailović a semnat o circulară prin care se adresa cetnicilor (luptători ai rezistenței sârbe din cel de-al Doilea Război mondial) arătând că la finalul războiului statul iugoslav va fi mărit, incluzând zone precum Banatul, Bacika, precum și unele teritorii bulgare sau din Albania. La conducerea statului va fi instalat regele Petru al II-lea, iar minoritățile nu vor mai exista în Iugoslavia⁶.

La finalul lunii ianuarie 1942, Dimitrie Buzdugan, ministrul plenipotențiar român la Zagreb, era informat despre nemulțumirile lui von Ribbentrop și a contelui Ciano, care, în urma întâlnirilor de la Budapesta, cereau guvernului maghiar o participare mai mare la lupta împotriva dușmanului de la răsărit. În contrapondere a acestor propuneri, ungurii susțineau pretenția altor recompense teritoriale, care constau în garanții, înaintea suplimentării forțelor sau efortului în direcția cerută de Axă. Garanțiile se refereau la granițele istorice maghiare cu România dinaintea retrocedării întregii Transilvanii. Ministrul croat la Budapesta primea informații cu privire la

³ A se vedea lucrarea care abordează relațiile României cu statul croat privind atitudinea Ungariei, Florin Anghel, *The Forgotten Romanian-Croatian Alliance. New Axis Borderlands in the Balkans, 1941-1944* în “Historical Yearbook”, vol. 10/2013, pp. 16-27.

⁴ *Problema transilvană. Disputa teritorială româno-maghiară și URSS 1940-1946. Documente din arhivele rusești*, sub redacția Onufrie Vințelor și Diana Tetean, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014, doc. 47, p.205.

⁵ Arhivele Militare Române, (AMR), Colecția XIV, Dosar 380, Croația, Situația politică internă, 1941-1943, f. 162-163.

⁶ *Ibidem*, f. 108-109.

nivelul discuțiilor dintre unguri, unde oficialii germani și italieni din ianuarie 1942 i-ar fi promis întreg Banatul Ungariei, dar din rațiuni diplomatice se urmărea conservarea caracterului strict confidențial în acel moment⁷.

Referiri la Banatul de Vest circulau în diferite contexte, acestea nefiind în legătură directă cu raporturile româno-croate, dar urmărite de partea croată în relațiile diplomatice cu România. În Germania, în anul 1942, legionarii ar fi fost eliberați din închisoare, dar nu au fost predați autorităților române, ci s-ar fi aflat în Banatul sârbesc. Informațiile pe care le deținea Branko Benzon, ministrul plenipotențiar al Croației în România, făceau referire și la prezența lui Horia Sima în Banatul sârbesc. Toate arestările și acțiunile guvernului român se realizau în legătură cu aceste zvonuri. A fost publicată în România o carte, „Romaenien am rende des Abgrunden”, al cărei text prezenta revoluția legionară din 1941 împotriva lui Ion Antonescu. Cartea era îndreptată împotriva mișcării legionare, iar cele mai multe dintre ideile erau apreciate ca fiind false. Benzon observa cu finețe momentul publicării cărții, concomitent cu „persecuțiile” îndreptate împotriva legionarilor⁸.

În cursul anului 1943 etnicii români din Banatul fost iugoslav primeau acordul pentru arborarea tricolorului românesc. Acesta era permis doar la biserici, școli și casele particulare⁹.

Românii care se făceau vinovați de infracțiuni în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale se supuneau legilor aspre, chiar dacă părăseau țara și se refugiau în Banatul de Vest. În acest sens este relevantă acțiunea de urmărire a unui personaj, care l-a ucis pe Iosif Kulik, inspector al Societății de Navigație din Turnu Severin. Acuzat de crimă era numitul Viva Constantinovici, măcelar de meserie, care din noaptea crimei a dispărut din oraș, bănuindu-se că s-ar fi refugiat în vestul Banatului. Acesta era de origine sârbă și era căutat în Banatul sârbesc, bănuindu-se că ar fi traversat frontiera pe la Moldova Nouă, localitatea sa natală. Asasinul a fost arestat în localitatea Cubin din Banatul fost iugoslav de către poliția română din Baziaș¹⁰. Pentru trecerea frauduloasă a frontierei dintre România și Serbia, în Banatul sârbesc, pedeapsa putea ajunge la condamnarea până la șase luni de închisoare în România. De astfel de condamnări au avut parte și etnicii români din Banatul de Vest în iunie 1944, Nedelcu Lanov și Jiva Crenec¹¹.

Banatul sârbesc, în sens geografic, în anul 1944, reprezenta regiunea cuprinsă între frontiera de sud-vest a României, cursul inferior al Tisei de la Krstur-Dunărea, continuând până la vărsarea râului Nera și până în dreptul localității Reberberg. În anul 1918 regiunea Banatului fost iugoslav făcea parte din județele Timiș și Torontal, ambele aparținând Provinciei Banatului. Suprafața era apreciată la 7.680 km². Există

⁷ AMAE., Fond 71, *Croația*, Volumul 3, Anul 1941-1944, Telegrama, f. 60.

⁸ Arhivele Statului Croat, HR-HDA-230 Poslanstvo NDH u Bukureštu, f. 256.

⁹ „Gazeta Sibiului”, anul 10, nr. 11, 03 decembrie 1943.

¹⁰ „Universul de Provincie”, anul 60, nr. 344, 16 decembrie 1943, p. 2.

¹¹ Idem, anul 61, nr. 158, 10 iunie 1944, p. 6.

pe lângă regiunea de câmpie, care era dominantă, și o porțiune de zonă muntoasă prin înălțimile Vârșetului de aproximativ 450 m altitudine¹².

Patru naționalități alcătuiau Banatul sârbesc: românii, germanii, sârbii și ungurii. Populația depășea 500.000 locuitori, românii reprezentând 80.000, dar la această valoare puteau fi integrați aproximativ 50.000 a căror origine era română, însă nedeclarată, din cauza alăturării elementelor etnice sârbe sau germane¹³.

Distribuirea românilor în Banatul de Vest nu era uniformă, densitatea etnicilor români crescând de la nord către sud, caracterizată de o aglomerare mare în localitățile Vârșeț, Panciova și Biserica Albă. Unele localități atingeau aproximativ 6000 locuitori români¹⁴. „Românismul” românilor din regiunea Banatului beneficia de sprijinul ziarului „Nădejdea”, tipărit sub îndrumările asociației Astra. În anul 1944 din cauza slabei finanțări a cotidianului tipărit în Banat, mulți români procurau ziarul românesc „Dacia” redactat la Timișoara, dar care ajungea cu mari greutăți. Contextul impunea obligația ca mulți etnici români să citească ziarele germane sau sârbești, care prezentau realitatea ce privea problemele românești doar ca subiect de nișă¹⁵.

Multe publicații de presă românești încurajau unificarea Banatului cu România. Ziarul „Dacia” nu era singurul ziar din România care susținea cu fermitate unirea întregului Banat. Exista și ziarul „Vestul”, care în anul 1942, la o ședință solemnă a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din Banat, a promovat o poziție puternică cu privire la unirea întregului Banat cu România, prin redactorul acesteia, domnul Sever Bocu¹⁶.

Pentru o bună organizare a românilor din Banatul fost iugoslav în anul 1944 se impuneau unele acțiuni urgente. Prima privea recunoașterea grupului românesc ca persoană juridică de guvernul de la Belgrad. A doua se axa pe o sudare a elementelor intelectuale formate din preoții și învățătorii a căror salariu era asigurat de către România. O a treia acțiune viza încadrarea învățământului secundar și primar românesc, inclusiv creșterea materialului didactic¹⁷. Grupul etnic românesc dispunea de 37 de școli, un liceu și o secție de școală normală, în timp ce grupul sârb, slovac și croat dețineau 126 de școli¹⁸. Materialul didactic necesar în școlile românești din

¹² AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 1-2.

¹³ *Ibidem*, f. 2.

¹⁴ *Ibidem*, f. 8.

¹⁵ *Ibidem*, f. 9.

¹⁶ Arhivele Statului Croat, HR-HDA-230 Poslanstvo NDH u Bukurești, f. 45. În data de 5 martie 1942, Sever Bocu făcea referire la ziarul pentru care lucra ca redactor, „Vestul”, în cadrul ședinței ziariștilor profesioniști din Banat, afirmând că a dus o luptă continuă timp de douăzeci de ani pentru unirea întregului Banat cu România. Se detaliau aspecte care au favorizat sârbii în comparație cu românii, pe care au încercat să-i păcălească. A fost subliniat aspectul geopolitic în care Iugoslavia s-a prăbușit, iar aproape toate provinciile și-au exprimat apartenența națională, doar Banatul nefiind revendicat. S-a făcut referire în 1942 la Croația, Dalmația, Macedonia etc., care și-au exprimat apartenența. Toți șvabii din Banatul sârbesc erau învinuiți de „tăcerea” lor, susținând înaintea războiului alipirea întregului Banat la România, dar în timpul războiului nedorind să ia atitudine, îngreunând foarte mult integrarea Banatului la România.

¹⁷ AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 14.

¹⁸ *Ibidem*, f. 15.

Banatul de Vest se transporta de la Timișoara prin intermediul Astrei și distribuit apoi în toată regiunea. Unele produse didactice au fost procurate de către învățătorii români din librăriile orașului Timișoara, trecute ilegal granița. În comparație, școlile germane și cele maghiare erau dotate cu material didactic expediat direct din țările de origine¹⁹. În ceea ce privește societatea română Astra, aceasta a inițiat numeroase demersuri și activități culturale în Banatul sârbesc. În acest sens, înființarea liceului din Vârșeț a reprezentat meritul societății, care a avut în grija sa și reorganizarea celor 17 școli primare, plătind învățătorii din fondurile Astrei²⁰.

Dintre numeroasele realizări ale societății Astra se evidențiază activitățile cu caracter național, adăugând un plus conștiinței naționale românești din regiune²¹. Au fost organizate contribuții pentru susținerea războiului purtat de România. A fost organizată o colecție pentru dotarea spitalului militar din Timișoara, suma strânsă fiind de 780.000 dinari (2.730.000 lei), precum și alte produse în valoare de aproximativ 2.000.000 lei. Pentru împrumutul reîntregirii, Astra a reușit să adune suma de 120.000 dinari (echivalentul a 520.000 lei), care au fost depuși în contul Băncii Naționale a României prin Banca „Lucașul”. Astfel, terenul cultural și patriotic al activităților Astrei era unul bogat și permanent în acțiunea etnicilor români²².

În anul 1944 corespondența poștală între România și Banatul sârbesc nu funcționa, iar legăturile de familie erau întrerupte, încercându-se transmiterea corespondenței pe căi ilegale, care conduceau la situații infracționale când erau descoperite²³. Pentru obținerea unei autorizații de trecere a frontierei se creau stări disperate fiind, practic, imposibil de obținut. Consecința directă a reprezentat-o intensificarea trecerilor clandestine având ca rezultat dese condamnări de o parte sau alta a graniței atunci când erau capturate persoanele vinovate. Ce constituia o umilință pentru români se dovedea prin faptul că ungurii puteau trece în Ungaria doar cu carnetul de identitate ca membru al organizației grupului etnic maghiar (B.M.K.Sz.)²⁴.

Legăturile și relațiile românilor cu grupurile etnice din Banat lăsa de dorit. În ceea ce privește relațiile cu grupul etnic german, acestea erau negative. Germanii au confiscat cerealele populației românești de la sate, au fost obligați la zile de muncă pentru proprietarii germani, nu au primit bonuri pentru haine sau hrană. Grupul românesc nu a fost eterogen, împărțit de multe ori de ideile legionare²⁵.

Sărbătorirea zilei de 24 ianuarie era un motiv de bucurie în rândul etnicilor români. În toate filialele „Astrei” au fost desfășurate activități pentru marcarea unirii românilor. La Vârșeț, în sala „Atrium” aveau loc manifestări ample unde au fost

¹⁹ *Ibidem*, f. 31.

²⁰ *Ibidem*, f. 36.

²¹ *Ibidem*, f. 36.

²² *Ibidem*, f. 37.

²³ *Ibidem*, f. 18.

²⁴ *Ibidem*, f. 19.

²⁵ *Ibidem*, f. 41-42.

invitate corurile liceului și a școlii normale din localitatea cu același nume. Prezent la acțiunile de sărbătoare era și preotul Adam Fiștea, „președintele” Astrei²⁶.

Aprovizionarea Banatului de Vest se făcea prin Centrele de Colectare la prețuri uriașe. Prin aceste centre se asigura logistica necesară armatei cât și a populației civile. Dinarul era evaluat la 2,85 sau 3 lei, iar pe piața neagră sau „bursa neagră” la 0,80 lei. Orice acțiune de sacrificare în gospodărie era urmată de cedarea unei cote către aceste centrale. Totul se cumpăra pe bază de cartele, cu un grad ridicat de securitate, obținându-se prin intermediul lor o cantitate mică de produse. Existau dificultăți majore în asigurarea produselor alimentare²⁷.

Dacă relațiile româno-croate nu mai aveau ca prime manifestări diplomatice demersurile privind Banatul de Vest, România privea cu interes situația regiunii. În luna iunie 1944, informațiile privind Banatul fost iugoslav aduceau în discuție pe lângă problemele grele întâmpinate de români, și infiltrațiile partizane în regiunile Kikinda, Melenț, Pardani, Perles, precum și alte regiuni. Aceste bande au comis crime în luna iulie, cărora le-a căzut victime notarul și primarul din Melenț-Kuman²⁸. Pericolul pe care îl reprezentau grupurile partizane (comuniștii din Croația și Serbia 1941-1944) era reprezentat de apropierea rapidă de granița română. Astfel, în noaptea de 21-22 iulie 1944, aproximativ 100 de partizani ai mareșalului Iosip Broz Tito, au acționat la 7 km vest de comuna Foieni din România, în comuna Itabe din Banatul sârbesc. Au ars recoltele, au furat caii, fără a fi observați. Localitatea bănățeană era formată din etnici unguri și germani²⁹.

La finalul lunii martie 1944 a avut loc în localitatea Toracul Mare Adunarea Generală a Societății „Astra”. Cei mai mulți membri ai societății erau înscriși în mișcarea legionară și au început un conflict împotriva celor care nu făceau parte din formațiunea naționalistă de extremă dreapta. În această stare de lucruri, bugetul societății nu a fost aprobat³⁰. Existau disensiuni între învățătorii din România care se alăturaseră propagandei legionare, lipsind, astfel, de la ore și având transmise numeroase rapoarte în acest sens la Inspectoratul Școlar din Becicherecul Mare, fără a fi luate măsuri. Învățătorii din Banatul sârbesc aveau parte de lemne prin intermediul statului român, dar acestea au ajuns doar la etnicii români înscriși ca membri legionari³¹.

Inițiativele grupului de români sub conducerea „Astrei” din Banatul iugoslav au reușit să colecteze pentru ajutorarea evacuaților din Basarabia și Moldova

²⁶ *Ibidem*, f. 86.

²⁷ *Ibidem*, f.. 53.

²⁸ AMR, Colecția XIV, Dosar 523, Croația, Informații asupra Serbiei, Banatului sârbesc, Croației, Albaniei, Greciei, f. 46.

²⁹ *Ibidem*, f. 47.

³⁰ *Ibidem*, f. 102.

³¹ *Ibidem*, f. 103.

aproximativ 500.000 dinari, un efort evident în lumina dorinței de a dovedi scopul final de apartenență la România³².

În ceea ce privește legăturile cu populația sârbă, relațiile se mențineau într-un registru relativ normal, deși dorința de revanșă a sârbilor avea potențialul de a provoca acte de răzbunare³³.

În luna iunie 1944 în comuna Vârșeț din Banatul iugoslav au fost identificați „28 de legionari” care au emigrat din România, sustrăgându-se în acest fel obligațiilor militare din țară. Aceștia au început să facă o intensă propagandă, afirmând că vor reveni curând la putere³⁴.

Lovituri primite de Banatul sârbesc au venit și din partea avioanelor anglo-americe, care la 14 iulie 1944 au bombardat localitatea Cuvin din sudul Banatului, pe malul de Nord al Dunării. A fost vizat depozitul de carburanți al Comandamentului Militar German, aflat în apropierea acestei regiuni³⁵. Anterior, la 11 iunie 1944, bombardamentele din portul Smederovo au distrus 700 vagoane de „naftă” (benzină), un depozit de benzină și rafinăria de uleiuri³⁶.

Zvonurile care circulau în Banatul de Vest priveau o eventuală debarcare a trupelor aliate, anglo-americe, în Balcani, zonele vizate fiind Grecia și Dalmația, ultima parte componentă a Croației. Potrivit acestor informații, au crescut și acțiunile partizanilor. Au fost atacate trenuri pe linia Vârșeț-Becicherecul Mare, fiind avariata pe o porțiune de 50 de m în iunie 1944³⁷. Au fost uciși doi polițiști germani, precum și cinci persoane cu origini sârbe de orientări filo-germane la Nișnicevo. Ca răspuns, germanii au ucis 25 de sârbi din lagărul Becicherecul Mare, în locul celor uciși fiind internați sârbi, în număr apreciabil, din comuna Dragutinovo. Crimele la adresa sârbilor filo-germani erau comise chiar de sârbii „teroriști” care simpatizau cu partizanii. Astfel doi sârbi au fost uciși între 24-25 iunie în comuna Ruscacelo. Represaliile n-au întârziat și un nou număr de etnici sârbi din aceeași localitate au fost arestați și trimiși în lagărul Becicherecul Mare³⁸. La 18 iulie 1944 au fost uciși 240 de deținuți sârbi acuzați de acte de ultraj³⁹. Majoritatea actelor de sabotaj din Banatul sârbesc, din luna iulie, erau puse pe seama partizanilor croați de sub conducerea lui Tito. Au fost efectuate numeroase incendieri de recolte de grâu în partea nordică a Banatului de Vest⁴⁰.

Pentru a contracara atacurile și infiltrarea partizană în Banatul sârbesc, autoritățile germane au emis un comunicat în care obligau proprietarii de pământuri să

³² *Ibidem*, f. 55-56.

³³ AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 42.

³⁴ AMR, Colecția XIV, Dosar 523, Croația, Informații asupra Serbiei, Banatului sârbesc, Croației, Albaniei, Greciei, f. 86.

³⁵ *Ibidem*, f. 49.

³⁶ *Ibidem*, f. 51.

³⁷ *Ibidem*, f. 50.

³⁸ *Ibidem*, f. 50.

³⁹ *Ibidem*, f. 80.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 80.

verifice dacă nu există șanțuri săpate în lanurile de cereale în care era posibilă camuflarea comuniștilor⁴¹.

Informațiile orale care circulau în Banatul iugoslav priveau România, care urma să fie atinsă de propaganda lansată de Tito în Croația. Se vehiculau zvonuri care abordau acțiunile partizanilor mareșalului croat, planificate să se infiltreze și în Banatul românesc pentru a constitui organizații de partizani menite să promoveze răspândirea comunismului. Infiltrații urmau a fi sprijiniți de prizonierii și dezertorii din spațiul românesc, în vederea constituirii de grupuri puternice. Știrile false lansate în Banatul de Vest vizau orașul Drobeta Turnu Severin, care ar fi fost bombardat de anglo-americani pentru a crea un coridor de trecere a cinci divizii de partizani care urmau să intervină pe teritoriul românesc în favoarea mareșalului Broz Tito, în sprijinul unei eventuale debarcări în Balcani⁴².

Chiar înainte de izbucnirea războiului iugoslav existau așa numiții „skoi” (membrii Societății Comuniste a Tineretului Iugoslav), considerați rebelii care făceau parte din bandele ce terorizau Banatul sârbesc. Această organizație a recrutat numeroși tineri încă de pe băncile școlii. Istoria lor a fost descoperită prin intervenția forțelor germane și capturarea arhivei acestora, finanțată de curentul comunist. Membrii „skoi” erau sârbi, dar între aceștia se găseau și români simpli, învățători etnici români etc⁴³.

Propaganda împotriva românilor din Banatul sârbesc, cât și din România, se făcea și prin intermediul afișelor din librării. Astfel, o hartă afișată în luna iunie a anului 1944 în librăria din Becicherec, în limba germană, trasa hotarul pe râul Cerna precum și Munții Cernei. Expoziția nu a durat decât o singură zi întrucât au intervenit autoritățile germane dispunând retragerea hărții, considerată un afront fățiș la adresa românilor. Harta a fost tipărită de către Grupul Etnic German (G.E.G.)⁴⁴.

Problemele grupului etnic român din Banatul fost iugoslav traversau obstacole majore în anul 1944. Lipsa combustibilului era resimțită acut. Lemnele de foc se găseau foarte greu, achiziționarea acestora era posibilă numai prin „bursa neagră” unde prețul oscila între 6.000-8.000 dinari metrul ster. Deși exista un delegat al guvernului de la București însărcinat cu aprovizionarea etnicilor români din Banatul de Vest, oficialul se îngrijea doar de afacerile personale. Trupele de ocupație germane din regiune au impus românilor taxe tot mai mari, iar acolo unde nu existau lichidități se efectuau rechizite din carne, lapte sau ouă. Erau obligați și la executarea unor munci pentru susținerea războiului care constau între trei și șase luni, ceea ce a provocat o vie nemulțumire din partea românilor, cu atât mai mult cu cât primeau doar 40 dinari pe zi, o sumă mică în comparație cu prețurile practicate în regiune. Programul de

⁴¹ *Ibidem*, f. 51.

⁴² *Ibidem*, f. 54.

⁴³ AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 53.

⁴⁴ AMR, Colecția XIV, Dosar 523, Croația, Informații asupra Serbiei, Banatului sârbesc, Croației, Albaniei, Greciei, f. 74.

muncă era prevăzut între orele 6⁰⁰ și 18⁰⁰, dar de multe ori se comiteau abuzuri și erau prezenți la muncă suplimentar orarului, în intervalul orar 3⁰⁰-21⁰⁰⁴⁵.

Dacă partizanii creau suficiente acțiuni de sabotaj, grupurile germane de șvabi din Banatul de Vest acționau strategic pentru a menține un privilegiu mai puțin autentic. În acest scop, odată cu noile dispoziții ale Comandamentului Militar German din Banatul de Vest, se căuta încadrarea bărbaților etnici germani „apți” în divizia de voluntari „Printz Eugen”. Sârbii din regiune susțineau că acțiunile de distrugere care se petreceau pe teritoriul bănățean erau întreprinse de șvabi pentru a demonstra necesitatea menținerii unităților de poliție și a pazei frontierei pentru combaterea oricăror acțiuni care ar fi atins Banatul de Vest⁴⁶.

La începutul lunii iunie 1944 au fost executați 555 de comuniști ca răspuns la uciderea a doi polițiști germani în regiunea Becicherecul Mare. Sârbii comuniști capturați de poliția din Banatul de Vest erau de regulă înarmați⁴⁷.

Bucureștiul supraveghea realitățile impuse de autoritățile germane, precum și de evoluția războiului sau a informațiilor care circulau cu privire la regiunea balcanică. Autoritățile germane au inițiat și finalizat un proiect materializat prin construirea unui aerodrom în localitatea Ilancea din Banatul iugoslav unde au fost văzute de către localnici peste 300 avioane de vânătoare care efectuau zboruri⁴⁸. Un alt aerodrom al forțelor aeriene germane a fost construit în zona localității Franzfeld din Banatul sârbesc, la 15 km nord de localitatea Panciova. În aceeași zonă se construia și o cale ferată ce lega aerodromul de zona gării⁴⁹. Pe raza comunei Alibunar din Banatul sârbesc au fost observate mari depozite de muniție în aer liber pentru forțele aeriene germane⁵⁰.

În luna aprilie 1944, organele administrative sârbe din Banatul sârbesc, de comun acord cu Comandamentul German din regiune, au lucrat pentru „dublarea” liniei ferate ce lega Belgradul de Szeged, prin Becicherecul Mare, element care privea lucrările din zonă efectuate pentru legătura dintre Belgrad și Ungaria⁵¹. Un mare depozit de armament și muniție al forțelor germane era în zona Vladimirovac, la 24 km nord de Pancioava, care urma a fi păstrat în depozite subterane, acțiune finalizată în martie 1944. Odată cu această acțiune se efectuau transporturi impresionante pentru alimentarea acestui depozit al aviației germane⁵².

Relațiile dintre etnicii germani și cei maghiari din Banatul fost iugoslav s-au deteriorat complet în aprilie 1944, în urma arestării conducătorului Grupului Etnic Maghiar, precum și al filialelor „B.M.K.Sz” din Banatul sârbesc în luna martie,

⁴⁵ *Ibidem*, f. 75.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 55.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 55.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 58.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 63.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 61.

⁵¹ *Ibidem*, f. 62.

⁵² *Ibidem*, f. 66.

acțiune desfășurată de către autoritățile germane. Aceste acțiuni au fost urmate de ciocniri și lupte între etnicii maghiari și șvabi, cu arestări în rândul tinerilor unguri⁵³.

La începutul lunii aprilie 1944, România era tranzitată de trupe germane precum și de materiale de aviație dinspre zona Vârșeț spre Belgrad. Tot din Vârșeț au plecat spre Croația două batalioane germane având destinația Croația pentru a lupta împotriva partizanilor comuniști. Și localitatea Vârșeț dispunea de un mare aeroport pe care se găseau numeroase avioane de diferite dimensiuni, precum și piese de schimb pentru acestea⁵⁴. În luna martie 1944, trupele germane din Vârșeț și Biserica Albă au părăsit zona Banatului sârbesc. Pentru paza acestei zone urmau să fie folosite trupele de poliție germane⁵⁵.

În luna aprilie 1944 localitatea Vârșeț a avut un oaspete deosebit în persoana lui Osterman von Roth, ce se ocupa cu propaganda externă germană. Printre întâlnirile deosebite avute de bănățeni cu oficialii țărilor Axei se numărau și cele cu românii Adam Fiștea și Traian Mucuceanu. Discuțiile au privit organizarea românilor din Banatul sârbesc, dar mai ales educația tineretului român⁵⁶.

Starea de spirit din Banatul sârbesc era umbrită de neliniștea care domnea peste etnicii români din cauza evoluției evenimentelor de pe frontul de est, fiind lansată ipoteza joncțiunii trupelor rusești cu cele ale lui Tito având ca urmări, răzbunări asupra etnicilor români care s-au alăturat germanilor⁵⁷. De partea cealaltă, dacă românii ar fi renunțat la colaborarea cu forțele germane, măsurile lor de ripostă ar fi fost fără margini. Față de aceste zvonuri și neavând niciun comunicat oficial al Grupului Etnic Român din Banatul de Vest, românii trăiau sub o apăsătoare presiune⁵⁸.

În luna iunie 1944, din cauza numeroaselor bombardamente efectuate asupra Belgradului, trupele germane și-au dislocat trupele pe întreg Banatul sârbesc, până la granița cu România. Pentru a asigura hrana acestor trupe se foloseau proviziile și rechizitele populației civile, conducând la lipsuri acute de alimente. Practic, prin cooperativele înființate de germani pentru rechiziționarea alimentelor localnicilor la un preț derizoriu, concomitent, se comercializau aceleași produse la prețuri exagerat de mari. Tablourile disperării erau completate de îngrădirile privind libertatea de mișcare din cauza atacurilor partizanilor, ceea ce a condus la numeroase conflicte între localnici și forțele germane. Se presupunea că lipsa igienei și a oricăror posibilități de a fi făcute achiziții în acest sens conduceau către epidemii⁵⁹.

Cu începere de la 1 iulie 1944 Comandamentul Militar German din Banatul sârbesc a început retragerea din localitățile cu populație românească, a polițiștilor etnici germani. În locul acestora au fost angajați români, care primeau armament

⁵³ *Ibidem*, f. 61.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 64.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 68.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 69.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 104.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 104.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 79.

analog cu cel al polițiștilor germani. Cauza acestui demers a fost determinată de dese atacuri ale partizanilor, simțindu-se nevoia de a întări paza cu românii a căror localități erau mai puțin expuse atacurilor partizanilor sârbi⁶⁰.

Localitatea Cioka din Banatul de Vest deținea un lagăr cu un număr de aproximativ 120 de deținuți politici la începutul lunii august 1944. Paza acestui lagăr era asigurată de una din gărzile militare germane, care a fost atacată de comuniști, eliberând toți deținuții, autorii acțiunii reușind să se facă nevăzuți împreună cu aceștia. În luna august nu fuseseră identificați nici atacatorii, nici deținuții eliberați. Se presupune că armamentul folosit de partizanii din Banat era asigurat pe cale aeriană de către avioanele ce efectuau numeroase zboruri de noapte peste regiunea bănățeană. Au fost identificate în regiunea Kikinda organizații de comuniști sârbi, care colaborau cu partizanii de etnie maghiară în regim de reciprocitate⁶¹.

Bombardamentele efectuate de avioanele engleze și americane asupra Banatului de Vest au făcut victime și în rândul etnicilor români. Din cauza slabei apărări a teritoriului sârb, avioanele de atac au coborât până la altitudini reduse de aproximativ 300 de metri, folosind mitralierele aeronavelor în localitățile Alibunar și Nicolinț⁶².

Din a doua jumătate a lunii august 1944 a fost emisă o notă informativă care făcea referire la încetarea tipăririi ziarului „Nădejdea” din Banatul sârbesc⁶³. Astfel, conștiința românească transmisă prin acest cotidian se afla în pericol, alături și de umilința de a nu deține un ziar al etnicilor români, în timp ce celelalte etnii dispuneau de un număr mare de cotidiane⁶⁴. Printre cauze se datora lipsa hârtiei. Deși românii nu mai dispuneau de niciun ziar, ungurii și sârbii din regiune aveau la dispoziție numeroase ziare editate, distribuite atât în zonele rurale cât și urbane⁶⁵.

Dacă problemele grupului etnic român cu alte grupuri din Banatul sârbesc din anul 1944 impuneau o rezolvare rapidă, relațiile din interiorul comunității românești se confruntau cu mari deficiențe de comunicare și intenții negative. Alexandru Butoarcă, un important membru al comunității, aspira la înființarea unor cooperative sătești prin care să intermedieze aprovizionarea populației românești cu produse de strictă necesitate, importate din România. Aceste cooperative, din lipsa fondurilor și a multiplelor neînțelegeri, nu au fost înființate, dar a fost creat Institutul Comercial de Import Export „Agraria Banat”, finanțat de Banca Națională a României. Prin intermediul acestuia au fost importate numeroase produse din România, inclusiv 14 vagoane de petrol. Din acest motiv, domnul Butoarcă a declanșat o aprigă campanie de defăimare a companiei înființate. Toate neînțelegerile din interiorul intelectualilor

⁶⁰ *Ibidem*, f. 80.

⁶¹ *Ibidem*, f. 70.

⁶² *Ibidem*, f. 70.

⁶³ *Ibidem*, f. 87.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 90.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 88.

români au generat multiple nemulțumiri și probleme etnicilor români⁶⁶. În anul 1943, când Butoarcă se găsea în România, coeziunea grupului etnic român era solidă, existând mult mai puține discordanțe și divergențe de păreri⁶⁷.

Evenimentele din Banatul de Vest în anul 1944 au fost confirmate și prin viu grai de către „fugarii” români, care au trecut fraudulos granița României. Acestea se refereau la retragerea germană, care folosea autocamioane pentru rechiziționarea porcilor, a grâului, precum și a altor produse care erau descoperite. Efectuau arestări de preoți și învățători români, pe care îi internau în diferite lagăre. Era prezentată situația șvabilor care locuiau în Banat în legătură cu care se anticipau acte de răzbunare odată cu finalizarea retragerii germane⁶⁸.

În seara de 23 august 1944, reprezentanții guvernului croat au comunicat reprezentantului diplomatic român la Zagreb, Mihail Mitilineu, încetarea relațiilor diplomatice dintre România și statele Pactului Tripartit. Ca urmare, legația a fost declarată desființată, iar personalul acesteia urma să fie tratat conform normelor dreptului internațional, ceea ce presupunea internarea lor⁶⁹. O săptămână mai târziu, la 30 august 1944, Grigore Niculescu-Buzești, ministrul de Externe al României, oficializa faptul că România nu mai recunoștea guvernul croat⁷⁰. Momentul a constituit încetarea relațiilor diplomatice româno-croate.

La data de 24 august 1944, Divizia 19 Infanterie, la ordinul Armatei I a României, a intrat în Banatul de Vest pentru garantarea frontierei și păstrarea ordinii, acționând împotriva atacurilor din regiune sau a grupurilor infraționale. Misiunea impunea și apărarea direcțiilor către Reșița, Oravița și Moldova Veche. Urmau să păstreze apărarea defileului și a comunicațiilor pe direcția Dunăre și Orșova. Obiectivul Diviziei implica eventuale operațiuni împotriva armatei germane, recunoscându-se capacitățile mult superioare ale acesteia. Pentru supravegherea Dunării s-au utilizat forțele de navigație fluvială, iar diviziile motorizate asigurau apărarea oricărei amenințări care ar fi intervenit dinspre Banatul sârbesc, unde „frontiera era complet deschisă”⁷¹.

Dacă colaborarea româno-croată s-a întrerupt la finalul lunii august, zona Banatului de Vest nu a fost abandonată. În luna decembrie a anului 1944 intervenea modificarea Legii cu numărul 857, din 1 octombrie 1941, cu privire la aprovizionarea etnicilor români din Banatul de Vest și Timoc, prin care Institutul Național al Cooperăției a fost mandatat să livreze către Banatul iugoslav sare, petrol, zahăr, precum și tutun sau chibrituri. Orice achiziție era permisă din Banatul iugoslav dacă

⁶⁶ *Ibidem*, f. 108.

⁶⁷ AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f.70.

⁶⁸ „Foaia poporului”, Anul 51, Numărul 41, 8 octombrie 1944, p. 6.

⁶⁹ Constantin-Virgil Gheorghiu, *Ispita libertății: memorii*, traducere din limba franceză de Gheorghiuța Ceocioi, București, Editura Sophia, 2019, pp. 18-21.

⁷⁰ Nicolae Ciachir, *Relații româno-slovace și româno-croate între 1941-1944*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 41, nr. 1/1997, p. 30.

⁷¹ „România Militară”, anul 83, nr. 11-12, 01 noiembrie 1946, p. 58.

tarifele se realizau prin băncile românești din Banat, incluse pe lista Consiliului Interministerial. Finanțarea institutului sus-amintit se realiza prin Banca Națională a României, fără a depăși suma de 175.000.000 lei⁷².

Concluzii

Deși acțiunile politico-diplomatice româno-croate urmăreau alipirea Banatului sârbesc României în anul 1941, pentru interese comune și blocarea expansiunii teritoriale maghiare în zonă, cu precădere, mai ales, în vederea creării unei granițe comune între România și Croația, anul 1944 a constituit etapa de evaluare reciprocă, raportată de oficialii celor două țări, fără a putea interveni sau a repune pe agenda politică, prioritatea unei granițe comune. Situația evenimentelor de pe frontul de est nu întrededea victoria germană, dar activitățile impuse de efortul războiului erau prezente în Banatul de Vest prin ocuparea și administrarea acestuia în direcția înarmării și a pregătirii logistice de apărare în eventualitatea unui nou front deschis în Balcani. Devenea tot mai vizibilă dizolvarea relațiilor româno-croate, iar puntea Banatului de Vest se dezintegra treptat.

Eforturile germane în spațiul bănățean sârb întâmpinau dificultăți din cauza rezistenței sârbești, dar și a nemulțumirii românilor din zonă. Tabloul activităților de război era completat de rezistența partizană, comuniștii de sub autoritatea mareșalului Tito, care-și făceau simțită prezența în zonă, acționând de multe ori fără a fi identificați.

Configurația generală a acestor aspecte descrie parcursul ce avea să fie implementat de Croația și România, care, odată cu actul de la 23 august 1944, au pus capăt unei colaborări pline de dificultăți, dar și de suspiciuni reciproce.

⁷² „Curentul” anul XVI, nr. 5680, 8 decembrie 1944, p. 4.

ISTORIE LOCALĂ
*
LOCAL HISTORY
*
HISTOIRE LOCALE

**LINGURIȚE PENTRU ÎMPĂRTĂȘIRE (DIN PATRIMONIUL DE
SECOL XIX AL MĂNĂȘTIRII BOGDANA ȘI CUSTODIA
MUZEULUI DE CULTURĂ ȘI ARTĂ RELIGIOASĂ BORZEȘTI)**

*

**LITURGICAL SPOONS (FROM THE 19th CENTURY
PATRIMONY OF BOGDANA MONASTERY AND CUSTODY OF
THE RELIGIOUS CULTURE AND ART MUSEUM BORZESTI)**

*

**CUILLÈRES DE COMMUNION (PROVENANT DU PATRIMOINE
DU XIXE SIÈCLE DU MONASTÈRE DE BOGDANA ET DE LA
GARDE DU MUSÉE DE LA CULTURE ET DE L'ART
RELIGIEUX DE BORZEȘTI)**

dr. Dimitrie-Ovidiu BOLDUR¹

Rezumat: *Lingurițele din metal prețios, de regulă argintat sau aurit, au fost și sunt folosite în cadrul rânduiei Sfintei Liturghii pentru împărtășirea credincioșilor. În toate bisericile creștine din primele șapte-opt veacuri de după Hristos, întrebuințarea lingurițelor nu este cunoscută. Abia în anul 861 d. Hr. lingurițele pentru împărtășire sunt atestate, pentru prima dată, între vasele liturgice din Antiohia și Ierusalim. Apoi acestea se generalizează, în secolele XI-XII, toate izvoarele din Răsăritul Ortodox vorbind despre folosirea lingurițelor pentru împărtășirea mirenilor și a clerului inferior. Aflate în miniexpoziția de la Mănăstirea Bogdana, cât și în expoziția organizată sub egida Muzeului de Cultură și Artă Religioasă de la Borzești, lingurițele pentru împărtășire de secol XIX, inventariate și catalogate de către maicile de la mănăstire, cât și de muzeografa de la Muzeul din Borzești, reprezintă o mică parte din patrimoniul inestimabil, care poate fi clasat într-una din categoriile Tezaur sau Fond ale patrimoniului cultural național.*

Cuvinte-cheie: *lingurițe pentru împărtășire, vas liturgic, secolul al XIX-lea, patrimoniu, clasare, categoriile Tezaur sau Fond, Mănăstirea Bogdana, Muzeul de Cultură și Artă Religioasă Borzești*

*

Abstract: *Precious metal spoons, usually silver or gold plated, have been and were used in the rites of the Divine Liturgy for the communion of the faithful. In all Christian churches of the first seven to eight centuries after Christ, the use of the spoons is unknown. It is not until 861 AD that liturgical spoons are first attested among the liturgical vessels of Antioch and Jerusalem. They then become widespread in the 11th-12th centuries, with all the sources from the Eastern Orthodox world speaking of the use of spoons for the communion of the laity and the lower clergy. In the mini-exhibition at the Bogdana Monastery, as well as in*

¹ Expert acreditat de Ministerul Culturii pentru bunuri arheologice și istorico-documentare

the exhibition organized under the aegis of the Religious Culture and Art Museum in Borzesti, the 19th century communion spoons, inventoried and catalogued by the nuns of the monastery and the curator of Borzesti Museum, represent a small part of the priceless heritage, which can be classified in one of the Treasure or Fund categories of the national cultural heritage.

Key words: liturgical spoons, liturgical vessel, 19th century, patrimony, classification, Treasury or Fund categories, Bogdana ministry, Religious Culture and Arts Museum Borzesti

*

Résumé: Des cuillères en métal précieux, généralement plaquées argent ou or, étaient et sont encore utilisées dans l'ordre de la Sainte Liturgie pour la communion des fidèles. Dans toutes les églises chrétiennes des sept à huit premiers siècles après Jésus-Christ, l'usage de cuillères est inconnu. Ce n'est qu'en 861 après J.-C. que des cuillères pour la communion furent attestées pour la première fois parmi les vases liturgiques d'Antioche et de Jérusalem. Puis, leur utilisation se généralisa aux XIe et XIIe siècles, toutes les sources de l'Orient orthodoxe mentionnant l'usage de cuillères pour la communion des laïcs et du bas clergé. Présentes dans la mini-exposition du monastère de Bogdana, ainsi que dans l'exposition organisée sous l'égide du Musée de la culture et de l'art religieux de Borzești, les cuillères de communion du XIXe siècle, inventoriées et cataloguées par les religieuses du monastère et par le muséographe du musée de Borzești, représentent une petite partie de ce patrimoine inestimable, classé dans l'une des catégories du Trésor ou du Fonds du patrimoine culturel national.

Mots-clés: cuillères de communion, vase liturgique, XIXe siècle, patrimoine, classification, catégories du Trésor ou du Fonds, monastère de Bogdana, Musée de la culture et de l'art religieux de Borzești

Mănăstirea Bogdana este situată în comuna Ștefan cel Mare, județul Bacău, pe valea râului Trotuș. **Marele logofăt Solomon Bârlădeanu, împreună cu soția sa Ana, a început să zidească Biserica de la Bogdana** începând cu anul 1670, pe locul unui vechi schit, într-o zonă cu păduri seculare².

Zidită din piatră și cărămidă, biserica are planul treflat și a avut ca model necropola lui Ștefan cel Mare de la Mănăstirea Putna, cu ziduri de apărare și turn-clopotniță. Ctitorii au înzestrat biserica cu moșii, obiecte de cult, cărți și odoare de argint.

Timpul nemilos a curs peste edificiul religios și peste viețuitorii care au sfințit aceste locuri, cu toate intemperiile, distrugerile, jefuirile sau refacerile care și-au pus amprenta asupra vieții monahale de aici. În plină perioadă comunistă, așezământul de cult a fost desființat (1959), căpătând mai multe destinații: azil pentru bolnavi neuropsihic, tabără pentru copii, depozit de cărți vechi sau complex muzeistic (cu obiecte de artă veche bisericească). Peste două decenii, în anul 1979, Episcopia Romanului a început refacerea vechii așezări monahale, inclusiv prin

² Dorinel Ichim, *Monumente de arhitectură populară din județul Bacău – Bisericile de lemn*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, Bacău, 1984, p. 29; Gheorghe Ionescu, *Monografia comunei Căiuți*, Ed. Magic Print, Onești, 2018, p. 9.

organizarea un depozit-muzeu (cu patrimoniu de carte veche și artă medievală românească). În anul 1990, lăcașul de cult și-a recăpătat statutul de mănăstire.

Fig. 1 – Biserica „Pogorârea Sfântului Duh și Sfânta Treime” Bogdana.

În puținele noastre peregrinări la Mănăstirea Bogdana am identificat câteva elemente, ale patrimoniului mobil inestimabil, care este conservat aici, sau transferat în custodia unor instituții de cultură și artă, spre a fi expus. În rândurile care urmează ne vom opri privirea asupra unora dintre vasele/odoarele liturgice, care au fost utilizate la *cuminecarea* credincioșilor, în secolul al XIX-lea – obiecte de cult care poartă denumirea de *lingurițe pentru împărtășire*³.

„Lingurița simbolizează cleștele cu care serafimul din vedenia lui Isaia, luând un cărbune de foc de pe altar, l-a atins de buzele profetului, curățindu-l cu aceasta de păcate și învrednicindu-l să propovăduiască cuvântul Domnului (Isaia, VI, 1 și urm.). De aceea, la împărtășirea credincioșilor, preotul (clericul – s. n.) rostește formula: <Iată, s-a atins de buzele tale și va șterge fărădelegile tale și păcatele tale le va curăți>”⁴.

³ „Împărtășire” – „acțiunea de a (se) împărtăși și rezultatul ei; cuminecare, comunicare, destăinuire” (*Dicționarul explicativ al limbii române*/2012). A se vedea și Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Ed. Diecezană Caransebeș, Oradea, 2001, p. 325 și 530.

⁴ Ene Braniște, Ghenadie Nițoi, Gheorghe Neda, *Liturgica teoretică: manual pentru seminariile teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 117.

Cuminecarea cu lingurița a fost și este o practică în majoritatea bisericilor ortodoxe de rit bizantin. Astfel, clericul pune pâinea euharistică în potir, apoi, cu *lingurița* din metal prețios (aur, argint sau nichel⁵), având mânerul în chipul crucii⁶, ia părticelele înmuiate și le dă cuminecatului (fie el copil sau adult).

În microexpoziția de la Mănăstirea Bogdana am regăsit trei astfel de *lingurițe* din secolul al XIX-lea, toate provenind din vasele liturgice utilizate, de-a lungul timpului, în serviciul religios practicat aici. Astfel:

Fig. 2 – Linguriță (metal aurit; motivul turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; datare: 1842)

⁵ *Ibidem*; Nicolae D. Necula, *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, Ed. Europartner, București, f. a., p. 54.

⁶ Ene Braniște, Ghenadie Nițoi, Gheorghe Neda, *op. cit.*, p. 117.

Fig. 3 – Linguriță (metal argintat; incizii cu motive geometrice și florale la partea inferioară; datare: secolul al XIX-lea)

Fig. 4 – Linguriță „pentru copii” (metal argintat; motivul turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; incizie cu motivul crucii „cu tălpi” – în partea superioară și motive geometrice/florale incizate – partea mediană și inferioară; datare: secolul al XIX-lea).

Două dintre *lingurițele pentru împărtășire*, de secol XIX, aflate în patrimoniul Mănăstirii Bogdana, au fost transferate în custodia Muzeului de Cultură și Artă Religioasă de la Borzești (înființat în anul 1994), fiind expuse în cadrul expoziției de bază a acestei instituții, patronate de Arhiepiscopia Romanului și Bacăului.

Fig. 5 – Linguriță (metal argintat; parțial, motivul decupat și turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; proveniență: Mănăstirea Bogdana; datare: secolul al XIX-lea)

Fig. 6 – Linguriță (metal argintat; motivul stilizat al „Crucii de Lorena”, suprapus peste motive geometrice – în partea superioară; motivul turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; proveniență: Parohia Conțești – Protopopiat Onești; datare: secolul al XIX-lea)

Toate *lingurițele* au fost realizate prin turnare, decupare, și, eventual, ștanțare și incizare. Referitor la cele precizate mai sus (a se vedea nota 4), în momentul restaurării lor, s-a constatat că lingurițele, aflate în custodie la Borzești, au prezentat urme/au fost turnate de/din alamă⁷ sau cupru⁸.

Cu siguranță, lingurițele au fost sfințite prin ierurgii/slujbe speciale, înainte de a fi utilizate în cultul divin, și, atât timp cât au servit la slujbele religioase, au fost păstrate în diaconicon-ul bisericilor de la Bogdana și Conțești. Apoi au ajuns în patrimoniul inestimabil al Mănăstirii Bogdana/custodia **Muzeului de Cultură și Artă Religioasă de la Borzești**, așteptând ca, peste timp, să intre cel puțin în patrimoniul cultural național.

⁷ Fișa de conservare nr. 106/02.07.1996 a Muzeului de Cultură și Artă Religioasă Borzești, pentru numărul de inventar 112 – lingurița de la Parohia Conțești.

⁸ Fișa de conservare nr. 190/24.07.1996 a Muzeului de Cultură și Artă Religioasă Borzești, pentru numărul de inventar 114 – lingurița de la Biserica Bogdana.

ARNOLD WEINRAUCH, UN FILANTROP ENIGMATIC ȘI CONTROVERSAT

*

ARNOLD WEINRAUCH, AN ENIGMATIC AND CONTROVERSIAL PHILANTHROPIST

*

ARNOLD WEINRAUCH, UN PHILANTHROPISTE ÉNIMATIQUE ET CONTROVERSÉ

prof. dr. Emanuel BĂLAN¹

Rezumat: *Viața lui Arnold Weinrauch este greu de creionat, se găsesc puține documente de arhivă și evocări de presă. Cu toate acestea viața sa poate fi în linii mari reconstituită, dezvăluindu-ne un personaj enigmatic și controversat, personaj care a dominat viața comunității din Târgu-Neamț în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și primii ani ai celui de al XX-lea. Enigmatic pentru că nu știm mai nimic despre primii 20 de ani de viață ai săi și despre cum a făcut avere. A fost o figură importantă a comunității evreiești târgunemțene din postura de lider al acesteia, de om de afaceri local, filantrop dar și bancher. Și-a petrecut, cea de a doua parte a vieții la Iași, unde, a fost implicat în susținerea educațională și socială a comunității evreiești locale, fiind și un activ bancher și om de afaceri.*

Cuvinte cheie: *Arnold și Charlotte Weinrauch, filantrop, bancher, comunitate evreiască, școală.*

*

Abstract: *The life of Arnold Weinrauch is difficult to pencil, there are few archival documents and press evocations. However, his life can be broadly reconstructed, revealing to us an enigmatic and controversial character, a character who dominated the life of the Târgu-Neamț community in the last years of the 19th century and the first years of the 20th . Enigmatic because we know nothing more about his first 20 years of life and how he made his fortune. He was an important figure of the local Jewish community as its leader, local businessman, philanthropist and banker. He spent the second part of his life in Iasi, where he was involved in the educational and social support of the local Jewish community, being also a banker and businessman.*

Keywords: *Arnold and Charlotte Weinrauch, philanthropist, banker, Jewish community, school.*

*

Résumé: *La vie d'Arnold Weinrauch est difficile à tracer, il existe peu de documents d'archives et d'évocations dans la presse. Cependant, sa vie peut être largement reconstituée, nous révélant un personnage énigmatique et controversé, un personnage qui a dominé la vie de la communauté de Târgu-Neamț dans les dernières années du XIXe siècle et les premières années du XXe. Énigmatique car on ne sait rien de plus sur ses 20 premières années de vie et comment il a fait fortune. Il était une figure importante de la communauté juive local en tant que leader, homme d'affaires local, philanthrope et banquier. Il a passé la deuxième partie de sa vie à Iasi, où il a participé au soutien éducatif et social de la communauté juive locale, étant également banquier et homme d'affaires.*

¹ Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț.

Mots-clés: Arnold et Charlotte Weinrauch, philanthrope, banquier, communauté juive, école.

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea și primele trei ale secolului al XX-lea, o figură enigmatică a marcat istoria comunității evreiești din Târgu-Neamț, Galați pentru o scurtă perioadă, cea a Primului Război Mondial și apoi Iași până la finalul vieții, cea a filantropului evreu Arnold Weinrauch.

Despre primii ani de viață se știu puține lucruri, cert este că, intrarea sa în scenă, a avut loc prin anii 80 ai secolului al XIX-lea.

Dintr-un raport al lui G.G. Mironescu prezentat Adunării Deputaților cu propunerea de acordare a cetățeniei, aflăm că, s-a născut în 1861 în Târgu-Neamț, din părinți evrei, tatăl său fiind Moses Wienrauch decedat în 1886. Este al doilea copil al familiei, în 1860 născându-se sora sa, Zvia Frederica, căsătorită ulterior Blumen². Potrivit raportului, în 1884 s-a căsătorit cu Șafira Zosneanu (Losner), nunta având loc în Fălțiceni de unde era mireasa. Nimic despre studiile sale. Deși era contingent 1888, consiliul de recrutare al județului îl scutește de satisfacerea serviciului militar. Nu știm care au fost rațiunile scutirii³.

Despre acțiunile sale filantropice, presa începe să scrie pentru prima dată în 1892 (avea 31 de ani). Aflat ca invitat la o nuntă la Odobești, la cununia religioasă a doamnișoarei Kaufman din localitate cu un domn Losner (posibil rudă cu soția sa) din Fălțiceni, a organizat o colectă printre invitați, reușind să adune suma de 140 de lei pe care a donat-o săracilor din Odobești⁴.

Către sfârșitul secolului al XIX-lea se implică și în susținerea și organizarea unui învățământ modern pentru copii evreii din Târgu-Neamț. Astfel, cu ajutorul lui Israel Astruc, în aprilie 1897, deschide Școala Israelito-română, donând comunității imobilul în care funcționa școala, angajându-se să susțină anual școala cu o sumă de bani⁵. Dintr-un articol din ziarul „Egalitatea” aflăm că Weinrauch contribuia lunar pentru educația celor 100 de copii cu suma de 125 de lei, cheltuielile școlii fiind de 250 de lei lunar⁶.

Dar cine era Arnold Weinrauch, personajul cu acțiuni filantropice, se întrebau mulți, întrucât prima parte a vieții sale era necunoscută. Nu doar târgunemțenii se întrebau cine este, dar și unii ziariști precum cei de la „Evenimentul”, în iulie 1898. Nimeni nu știa cum de a ajuns bogat, mai ales că prin 1891-1892, fusese asociat cu fratele său Lazăr „la o prăvălie de fier”. După scurt timp, cei doi lichidează firma cu scandal, Arnold însușindu-și o parte din bani, fratele Lazăr rămânând cu paguba. Pentru a nu se judeca prin tribunal, cei doi apelează la tribunalul rabinului din Buhuși,

² <https://www.geni.com/people/Arnold-Weinrauch/6000000002713624582>

³ „Monitorul Oficial”, nr. 40, 22 februarie 1912, p. 806.

⁴ „Egalitate”, an III, nr. 3, 17 ianuarie 1892, p. 3.

⁵ Emanuel Bălan, *Evreii din Târgu-Neamț. Istoria unei comunități*, Editura Hasefer, București, 2021, p. 55.

⁶ „Egalitatea”, an VIII, nr. 30, 1 august 1897, p. 6.

unde se împacă. Tot același articol amintește că în aceeași perioadă la moara lui Teohari din Târgu-Neamț contabil era un oarecare Rohrlisch care a dat o gaură consistentă în bugetul morii.

Descoperit, se împacă cu Teohari restituind suma de 38.000 de lei, însă nu scapă de condamnarea la șase luni cu executare. Gurile rele vorbeau de faptul că Rohrlisch a fost complice cu Weinrauch, fiind și acesta dat în judecată, lipsa probelor au dus la eliberarea filantropului. Presa acelei perioade vorbea despre împrumuturile făcute de către Weinrauch la Banca din Roman a evreului Jacques Bruner, de unde luase suma de 100.000 de lei, dar și de încercarea de asociere cu arendașul moșiei Drăgușeni, C. Vernescu, cu scopul de a exploata fabrica de spirit din Drăgușeni⁷.

În 1906, donează Epitropiei comunității din Piatra-Neamț un imobil în valoare de 10.000 de lei din venitul căruia să fie ajutați cei săraci⁸. În acel an este ales președinte al comunității evreiești târgunemțene, alegerea sa fiind de bun augur pentru dezvoltarea comunității după cum aflăm din bilanțul acesteia pentru perioada 1 august 1906-23 iunie 1908. Potrivit bilanțului, în cei doi ani de mandat, baia rituală, aproape în ruină, a fost refăcută, datoriile acesteia fiind plătite, iar Școala israelită a reușit să aibă un fond de rezervă de 3.600 de lei. Mai mult, la prezentarea bilanțului, Weinrauch se angaja să construiască un nou local de școală pe terenul cumpărat de el, cheltuielile de construcție fiind estimate la 35.000 de lei⁹. Weinrauch a rămas la cârma comunității încă un an, conform bilanțului comunității pentru perioada 23 august 1908-4 octombrie 1909, perioadă în care starea membrilor s-a ameliorat, iar meritul era, după cum sublinia un material din „Egalitatea” a președintelui „care s-a sforțat a organiza comunitatea și ar fi de dorit ca membrii comunității să nu se ia după bârfeli și intrigi, dându-i concurs în interesul obștei și spre binele revoiașilor”¹⁰.

La inaugurarea noii clădiri a școlii evreiești din 22 iunie 1910, participă și prefectul de Neamț, Crivăț care în discursul său aduce elogii lui Weinrauch: „avem înaintea noastră pe omul care ne dă dovada abnegației. E fondatorul acestei școale, d. Weinrauch, care, prin opera sa filantropică a servit interesele generale ale țării și ale coreligionarilor săi, și căruia nu-i pot aduce decât mulțumiri nu numai din partea autorităților județene, ci am o misiune specială din partea d. ministru de finanțe d. Emil Costinescu, ca să transmit d-lui Weinrauch felicitări pentru frumoasa sa faptă”¹¹. La inaugurarea școlii „Arnold și Charlotte Weinrauch” au mai luat cuvântul dr. Niemirower din Iași, inspectorul școlar Lascăr Veniamin, primarul urbei Neamț, Nicolae Popovici, profesorul Gh. Bogrea și Leon Iuster, președintele spitalului din Iași. Toți au arătat importanța actului educational al lui Weinrauch. Nefiind prezent la inaugurare Emil Costinescu a trimis o telegramă în care aprecia efortul depus în

⁷ „Evenimentul”, an VI, nr. 1567, 3 iulie 1898, p. 3.

⁸ *Idem*, an XVII, nr. 13, 7 aprilie 1906, p. 8.

⁹ *Idem*, an XIX, nr. 29, 25 iulie, 1909, p. 7.

¹⁰ *Idem*, an XX, nr. 41, 23 octombrie 1909, pp. 7-8.

¹¹ *Idem*, an XXI, nr. 26, 6 iulie 1910, p. 7.

educarea copiilor săraci. După festivitatea de inaugurare a urmat o agapă iar seara a avut loc un bal fiind serbată și nunta de argint a familiei Weinrauch¹².

Actele caritabile nu s-au oprit aici, în vara aceluiași an donează ministerului de interne un imobil în valoare de 15.000 lei, pentru un sanatoriu, cu condiția „ca să fie căutați acolo bolnavi fără deosebire de naționalitate și religie”¹³.

În luna decembrie 1910, cei doi soți au donat urbei Neamț suma de 1.000 de lei, pentru constituirea fondului școlar „Spiru Haret”, din banii căruia să se „îmbrace în fiecare an cinci copii săraci de la școlile Statului”¹⁴.

Implicarea lui Arnold Weinrauch pe tărâm educational a fost răsplătită prin conferirea distincției „Răsplata Muncii pentru învățământ, clasa I”¹⁵.

Darea de seamă despre activitatea comunității pentru perioada 4 octombrie 1910-31 martie 1911, arată că, Arnold Weinrauch în calitate de președinte al comunității a reușit o dezvoltare a acesteia chiat dacă din cei 760 capi de familie, 300 aveau nevoie de ajutoare, iar 260 nu contribuiau cu nimic pentru interesele comunității, grație președintelui, concluziona raportul dar și a „donațiilor și eforturilor sale personale, comunitatea a făcut progrese frumoase”¹⁶.

La un an distanță de la decorarea soțului, Charlotte Weinrauch primește aceeași distincție, „Răsplata Muncii pentru învățământ, clasa I”, în noiembrie 1911¹⁷.

Anul 1912 îi va aduce împământenirea cu dispensă de stagi, acordată prin decret regal în temeiul articolului 7, litera B din Constituție. Din expunerea de motive se arată că, Weinrauch era proprietar de imobile în Târgu-Neamț pentru care plătea taxe (cf. certificat 770/28.10.1910, al Percepției circumscripției 18 Tg. Neamț) și că atât el cât și tatăl său nu au fost supuși străini (cf. certificat 7853/25.10.1910 al Prefecturii Neamț). Comisia parlamentară luase în calcul în acordarea împământenirii și certificatul 2469/1910 emis de primăria Târgu-Neamț dar și o petiție semnată de mai mulți târgunemțeni prin care se arăta că familia Weinrauch locuia în oraș, Arnold fiind comerciant cu o bună reputație, și că din banii săi a construit o școală, că îmbracă copii săraci, între care și 50 de copii săraci români, dar și că făcea donații către cantina școlară din oraș, Bibliotecii „Ion Creangă” și altor societăți de binefacere¹⁸.

La sfârșitul lunii noiembrie 1913, cu ocazia plecării celor doi soți din Târgu – Neamț, comunitatea organizează un bal în cinstea acestora, fiind editat și un ziar unic „Amintire cu ocazia plecării soților Weinrauch din Tg.-Neamț”, apărut la 16 noiembrie în 4 pagini, editat de către tipografia Ruckenstein & Schwarz din Târgu-Neamț. La această serbare au luat cuvântul farmacistul Leon Stern, președintele nou ales al comunității, medicul Rosenfeld, vicepreședinte al comunității și învățătorul Cerbeanu,

¹² „Egalitatea”, an XXI, nr. 26, 6 iulie 1910, p. 8.

¹³ *Idem*, an XXI, nr. 38, 1 octombrie 1910, p. 6.

¹⁴ *Idem*, an XXI, nr. 49, 24 decembrie 1910, p. 7.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Idem*, an XXII, nr. 24, 24 iunie 1911, p. 7.

¹⁷ *Idem*, an XXII, nr. 45, 25 noiembrie 1911, p. 7.

¹⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 40, 22 februarie 1912, p. 806.

directorul școlii „Weinrauch”¹⁹. Cei doi însă, vor pleca abia în primăvara anului 1914 și nu știm motivul amânării. Tot în aceeași lună, Arnold este decorat cu medalia „Meritul comercial și industrial”, clasa I²⁰.

În 1914 se mută la Galați și cumpără fosta moară Zamphiratos, de pe str. Traian, pe care o va transforma în baie populară și școală Talmud-Thora, donându-le comunității evreiești din Galați²¹. În acel an cei doi soți primesc prin Decretul Regal 3.814 din 15 Decembrie 1914, „Crucea Meritul Sanitar”²².

În timpul șederii sale la Galați, împreună cu Lipa Braunstein depune municipalității la 11 martie 1916, documentele pentru aprobarea construirii unei „Școli Froebiliene Româno-Israelită” în str. Principesa Maria nr. 22, planurile fiind întocmite de arhitectul Paul Loiso²³.

În timpul Primului Război Mondial imobilul școlii a fost ocupat de spitalul militar românesc de campanie, nr. 383. După război, la 16/29 mai 1919, Arnold Weinrauch a adresat municipalității un memoriu în care arăta că în anul 1916 a clădit o școală pe str. Principesa Maria, care, nu a fost inaugurată din cauza izbucnirii războiului, devenind spital militar și căruia donase și 100 de paturi. Mai arăta că, dorind să deschidă școala a găsit stricăciuni, solicitând primăriei efectuarea reparațiilor²⁴.

Arnold Weinrauch a practicat și cămătăria oferind diverselor persoane sume cu împrumut cu o dobândă de 12% pe an. Unele persoane nu reușeau să-și plătească datoria, astfel că Weinrauch îi executa silit. Un astfel de caz a fost cel al lui Alexandru L. Alexandrescu din Târgu-Neamț care împrumutase în 1910 suma de 3.000 de lei, cu o dobândă de 12%, sumă plătită în 2 rate anuale, pe perioadă de 5 ani. Debitorul, zugrav de profesie impotecase două imobile, unul din strada Kogălniceanu, nr. 21, format din o „casă mică din lemn, acoperită cu șindrilă, formată dintr-o cameră de locuit, un antret și un șopron în spate și o altă casă în fundul curții formată din trei camere cu antret acoperită cu tablă și curtea de 300 mp” și celălalt casă pe aceeași stradă la nr. 39, format din „o casă din lemn acoperită cu șindrilă, formată din patru camere, cu antret pe mijloc, o bucatărie antret în corpul casei, o cameră din scânduri, lângă bucatărie, balcon din fag. În curte atenanse: o șură construită din scânduri, acoperită cu șindrilă, o fântână descoperită, un șopron mare și înalt, sub care se află un beci de piatră în ruină. Curtea cu pomi roditori de 5000 mp”. Cele două imobile erau scoase la vânzare pentru suma de 3.000 de lei²⁵. În 1912, împrumutase 20.000 de lei lui

¹⁹ „Egalitatea”, an XXIV, nr. 45, 13 decembrie 1913, p. 8

²⁰ „Minerva”, an V, nr. 1757, 4 noiembrie 1913, p. 2.

²¹ „Egalitatea”, an XXVI, nr. 17, 1 mai 1915, p. 8

²² „Monitorul Oficial”, nr. 215, 21 decembrie 1914, p. 9689.

²³ Mariana Delia Pohrib, *Grădinițele de copii și școlile primare de băieți ale comunității evreilor din Galați în perioada dintre Unirea Principatelor Române și sfârșitul Primului Război Mondial (1859-1918)*, în „Daniubius”, nr. XXXVI, 2018, Galați, p. 150.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 71, 29 iunie 1914, p. 3652.

Dimitrie G. Mititelu, proprietar, din comuna Odobești, județul Putna, cu procent de 15 la sută, cu ipotecă asupra a două vii din comuna Târgu-Trotuș, județul Bacău, pentru care acționase în judecată în anul 1914, cerând vânzarea ipotecii și recuperarea sumei²⁶.

În toamna lui 1916 ajung la Iași în refugiu unde vor rămâne până la sfârșitul vieții. Aici începe o nouă etapă a vieții sale, fiind implicat în multe afaceri din postura de membru fondator, devenind președinte sau vicepreședinte al unor bănci sau societăți.

În ianuarie 1919, este unul dintre membrii fondatori ai Băncii „Dacia” din Iași²⁷, societate anonimă cu sucursale la Chișinău și București²⁸. A fost în perioada 1919-1927, președinte și vicepreședinte al acestei bănci²⁹. La doar o lună de la deschidere, banca Dacia, „prezidată de Arnold Weinrauch proprietar, domiciliat în strada Anastasie Panu, nr. 20”, înființează societatea anonimă pe acțiuni „Fabrica de făină Dacia”, societate pentru exploatarea industriei morăritului, a comerțului cu făină și a derivatelor sale³⁰, cu sediul în strada Moara de Foc, nr. 41. Subscripția lui Weinrauch la capitalul firmei era de 23.000 de lei.

În noiembrie 1920, este membru fondator al unei societăți anonime pe acțiuni pentru industriei „Dacia”, scopul acesteia fiind exploatarea industriilor, societate care avea cofondator și banca „Dacia”. Președintele ales pentru un mandat de patru ani a fost Arnold Weinrauch, aportul acestuia la capitalul constituit fiind de 20.000 de lei³¹.

La doi de la înființarea băncii, pune bazele unei alte societăți anonime de acțiuni „Froim Fischer & Co”, societate forestieră de exploatare, industrializare și comercializare a lemnului și a derivatelor acestuia. Și la această societate principalul acționar era Banca „Dacia”, Weinrauch contribuind și aici cu suma de 25.000 de lei la capitalul social³². În martie 1926 era președintele acestei societăți³³. Spiritul său de antreprenor și bancher îl determină ca în februarie 1925 să subscrie ca membru fondator al societății anonime „cu acțiuni nominative sub denumirea „ROMBECO” Societate Româno-Belgiană de Import și Export, fosta „J. de Coninck, A. Kratly & Co. din București” cu suma de 250.000 de lei, adică 500 de acțiuni³⁴ devenind și vicepreședinte al acesteia. Dovada faptului că anul 1925 a unul prolific pentru bancherul Weinrauch, reiese din înființarea în martie a societății anonime „STAR”, fabrica română de bretele, jartiere și cordoane din Iași³⁵, cu o participațiune de

²⁶ *Idem*, nr. 259, 19 februarie 1914, p. 11908.

²⁷ *Idem*, nr. 235, 16 ianuarie 1919, p. 4582.

²⁸ *Idem*, nr. 54, 11 martie 1924, p. 2739.

²⁹ *Idem*, nr. 260, 17 februarie 1919, p. 5489; nr. 147, 6 octombrie 1920, p. 5240 261; 2 martie 1921, p. 11611; nr. 76, 1 aprilie 1926, p. 4917.

³⁰ *Idem*, nr. 150, 22 octombrie 1919, p. 8589-8590.

³¹ *Idem*, nr. 181, 18 noiembrie 1920, p. 6788.

³² *Idem*, anr, 251, 18 februarie 1921, p. 11054.

³³ *Idem*, nr. 58, 11 martie 1926, p. 3301.

³⁴ *Idem*, nr. 47, 28 februarie 1925, p. 2128.

³⁵ *Idem*, nr. 106, 13 mai 1926, p. 7004.

200.000 de lei, adică 400 de acțiuni³⁶. În iunie același an participă ca membru fondator la punerea bazelor societății anonime pe acțiuni, „Oficiul Petrolifer” societate anonimă română pentru industria și comerțul petrolului, acesta fiind unul dintre cei șapte membri fondatori cu o subscriere de capital de 30.000 de lei, adică 60 acțiuni³⁷, acesta fiind ales președinte, reales în martie 1926.

După război a continuat să susțină educația și să doneze sau să înființeze școli. În 1921, donează suma de 250.000 de lei pentru Seminarul pedagogic ebraic din Iași, sumă ce urma a fi folosită pentru ridicarea sau cumpărarea unui imobil pentru buna funcționare a instituției educaționale³⁸.

La 15 septembrie 1924, era inaugurată la Iași, Școala Israelito-română de meserii „Ghizela și Arnold Weinrauch”, cu profil de tâmplărie, cizmărie și croitorie. La ceremonia de inaugurare a școlii care beneficia de un local modern cu săli de clasă și ateliere, au participat oficialitățile județului, prefectul de Iași. P. Fântănaru, viceprimarii Vasiliu Voinea și G. Diaconescu, deputatul D. Dimitri, prefectul poliției G. Manciu, președintele camerei de comerț N. V. Ștefăniu, dar și delegați ai comunităților evreiești din Moldova. Cei prezenți au adus cuvinte de laudă și de mulțumire pentru activitatea filantropică a soților Weinrauch³⁹.

Imediat după război în iulie 1919, este ales vicepreședinte al Epitropiei spitalului israelit din Iași. Acestei epitropii îi donează în folosul obștei israelite din Târgu- Neamț, următoarele imobile :

a) o școală, situată în Târgu- Neamț având patru camere mari, sala de recreație, cancelarie, autorizată de Stat pentru 300 copii. În curte un alt corp de clădire compus din două clase pentru școală froebiliană, locuința pentru director, etc.

b) Trei imobile situate în str. Mare din Târgu- Neamț, compuse din trei locuințe, cu o prăvălie, atenanse și magazine în curte.

c) Un imobil situat în str. Raiului.

d) Un imobil situat în str. Cuza-Vodă. Venitul acestor imobile este destinat întreținerii școlii mai sus arătate.

Mai mult, donase statului tot la Târgu- Neamț un imobil cu etaj și curte spațioasă spre a servi de infirmerie pentru bolnavi săraci fără deosebire de religie.⁴⁰ Pentru această donație a primit mulțumiri din partea lui Ionel I.C. Brătianu iar Eforia Spitalelor „Sf. Spiridon” prin adresa nr. 8093 din 1910 i-a comunicat că ține la dispoziție pe veci trei paturi gratuite pentru evreii săraci în Spitalul din Târgu- Neamț.

Despre activitatea sa filantropică din anii '20 ai secolului trecut aflăm și din bilanțul de venituri și cheltuieli al spitalului israelit din Iași și a secțiunei „Chevrakedoische” (administrația cimitirelor) pe anii 1925-1927. Astfel, cei doi soți au donat suma de 29.700 de lei pentru fundația „Iosef și Sarah Getzler”; alți 1.554.650 de lei

³⁶ *Idem*, nr. 68, 25 martie 1925, p. 3253.

³⁷ *Idem*, nr. 119, 3 iunie 1925, p. 6263.

³⁸ „Egalitatea”, an XXXII, nr. 41-42, 14 octombrie 1921, p. 4.

³⁹ „Opinia”, an XX, nr. 5186, 16 septembrie 1924, p. 3.

⁴⁰ Beno Wachter, *Evreii ieșeni în documente și fapte, 1939*, p. 130-131.

sub formă de efecte publice și acțiuni pentru distribuirea de lemne săracilor de către fundația care le purta numele; 1.003.000 de lei sub formă de efecte publice și acțiuni pentru Seminarul Ebraic fondat de către ei; 25.000 de lei sub forma a 50 de acțiuni la Banca „Dacia” pentru Spitalul de copii „Dr. L. Ghelerter”; tot 25.000 de lei în acțiuni la Banca „Dacia” pentru Orfelinatul Evreiesc și 15.000 de lei, adică 30 de acțiuni la Banca „Dacia” pentru Azilul de bătrâni⁴¹.

Despre școala de meserii, scria ziarul „Lumea” într-un articol din iunie 1926. Școala avea două secții, tâmplărie unde învățau meserie 20 de elevi și cea de croitorie cu 12 elevi, toți fiind orfani. Pe lângă școală funcționa și un dispensar pentru copii unde săptămânal 60-70 de copii erau consultați iar mamele nevoiașе primeau „săpun și griș, medicamente și prescripții de igienă”⁴².

O altă activitate a Fundației „Charlotte și Arnold Weinrauch” era cea a ajutorării săracilor cu lemne de foc. În perioada 1924-1934, fundația a distribuit 460 de vagoane de lemn săracilor⁴³. Mai mult, conform dării de seamă a fundației pentru perioada 1939-1940, „în cei 16 ani s-au împărțit cca 657 vagoane lemne, din care 85 la sută gratuit și 15 la sută cu un preț mult redus, așa că de această binefacere s-au bucurat cel puțin 20.000 de familii în lipsă; în medie 80.000 de suflete, iar alte mii s-au bucurat de avantajul de a fi căpătat lemne sub cost”⁴⁴.

Soții Charlotte și Arnold Weinrauch (Beno Wachter, *op. cit.*, p. 132)

⁴¹ *Bilanțul de venituri și cheltuieli al spitalului israelit din Iași și a secțiunei „Chevra-kedoische” (administrația cimitirelor) pe anii 1925-1927*, Tipografia H. Goldner, Iași, 1928, p. 21.

⁴² „Lumea”, an IX, nr. 2354, 30 iunie 1926, p. 3.

⁴³ *Idem*, an XVII, nr. 4983, 14 decembrie 1934, p. 3.

⁴⁴ „Egalitatea”, an 51, nr. 14, 3 iulie 1940, p. 4.

În cursul vieții a mai donat comunității din Fălticeni în folosul Spitalului, un imobil cu prăvălie situat în acel oraș⁴⁵.

Viața lui Arnold Weinrauch este greu de creionat, se găsesc puține documente de arhivă și evocări de presă. Cu toate acestea viața sa poate fi în linii mari reconstituită, dezvăluindu-ne un personaj enigmatic și controversat, personaj care a dominat viața comunității din Târgu-Neamț în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și primii ani ai celui de al XX-lea. Enigmatic pentru că nu știm mai nimic despre primii 20 de ani de viață ai săi și despre cum a făcut avere. A fost o figură importantă a comunității evreiești târgunemțene din postura de lider al acesteia, de om de afaceri local, filantrop dar și bancher. Și-a petrecut, cea de a doua parte a vieții la Iași, unde, a fost implicat în susținerea educațională și socială a comunității evreiești locale, fiind și un activ bancher și om de afaceri.

⁴⁵ Beno Wachter, *op. cit.*, p. 132.

**DR. GHEORGHE PEDA PROFESOR LA ȘCOALA MILITARĂ
DE OFIȚERI DE INFANTERIE NR. 2 „PRINCIPELE CAROL”
SIBIU (1920-1938)**

*

**DR. GHEORGHE PEDA PROFESSOR AT THE MILITARY
SCHOOL OF INFANTRY OFFICERS NO. 2 „PRINCIPALE
CAROL" SIBIU (1920-1938)**

*

**DR. GHEORGHE PEDA, PROFESSEUR À L'ÉCOLE
MILITAIRE D'OFFICIERS D'INFANTERIE N° 2 „PRINCIPALE
CAROL” SIBIU (1920-1938)**

**Prof. dr. Daniela CURELEA
Prof. dr. Dragoș CURELEA¹**

Rezumat: Prin studiul de față am urmărit recuperarea și punerea în circuitul istoriografic recent a principalelor momente din viața medicului neuropsihiatru dr. Gheorghe Preda, unul dintre reprezentanții de seamă ai elitei sibiene. Dr. Gh. Preda a fost un reputat expert recunoscut internațional în domeniul neuro-științelor, cadru didactic la Școala Militară pentru Ofițerii de Infanterie nr.2 „Principele Carol” din Sibiu, fost președinte al Despărțământului sibian al Asociațiunii Transilvane-ASTRA, fost vicepreședinte al aceleiași instituții între 1925-1948. Demersul de cercetare al nostru, pe care îl supunem atenției D-vs. a fost axat pe recuperarea și prezentarea activității de profesor a lui Gh. Preda în două prestigioase instituții de învățământ militar din Sibiu în perioada 1920-1938, atât pentru Arma Infanterie, cât și pentru Cavalerie.

Cuvinte cheie: Gheorghe Preda, profesor, Școală militară, Sibiu, perioadă interbelică, neuro-științe și psihiatrie

*

Abstract: Through this study, we aimed to recover and place in the recent historiographic circuit the main moments in the life of neuropsychiatrist Dr. Gheorghe Preda, one of the prominent representatives of the Sibiu elite. Dr. Gh. Preda was a renowned internationally recognized expert in the field of neuroscience, a teacher at the Military School for Infantry Officers No. 2 „Prince Carol” in Sibiu, former president of the Sibiu Branch of the Transylvanian Association-ASTRA, former vice-president of the same institution between 1925-1948. Our research approach, which we submit to your attention, was focused on recovering and presenting Gh. Preda's teaching activity in two prestigious military

¹ Prof. dr. Daniela Curelea, Colegiul Tehnic „Cibinium” Sibiu; Prof. dr. Dragoș Curelea, Colegiul Tehnic Energetic Sibiu.

educational institutions in Sibiu during the period 1920-1938, both for the Infantry and Cavalry Armies.

Keywords: Gheorghe Preda, professor, Military school, Sibiu, interwar period, neuroscience and psychiatry

*

Résumé: A travers cette étude, nous avons suivi la récupération et le circuit historiographique récent des principaux moments de la vie du neuropsychiatre dr. Gheorghe Preda, l'un des principaux représentants de l'élite de Sibiu. Dr Gh. Preda était un expert internationalement reconnu dans le domaine des neurosciences, enseignant à l'École militaire pour officiers d'infanterie n° 2, Prince Carol" de Sibiu, ancien président de la division sibérienne de l'Association transylvaine-ASTRA, ancien vice-président de la même institution entre 1925-1948. Notre démarche de recherche, que nous soumettons à l'attention de D-vs, a été axée sur la récupération et la présentation de l'activité d'enseignement de Gh. Il a enseigné dans deux prestigieuses institutions d'éducation militaire à Sibiu entre 1920-1938, pour l'armée d'infanterie et la cavalerie.

Mots clés: Gheorghe Preda, professeur, École militaire, Sibiu, entre les deux guerres, neurosciences et psychiatrie

În studiul pe care îl supunem atenției dumneavoastră în rândurile care urmează, am încercat o recuperare strict cronologică a principalelor activități ale vieții dr. Gheorghe Preda, surprinse de noi, din perspectiva funcțiilor pe care acesta le-a deținut, onorat și exercitat, în calitatea de profesor universitar într-o școală militară, dar și în școli speciale de aplicație pentru Armele infanterie și cavalerie în Sibiu decadelor interbelice. Acest demers încearcă să recupereze în plan istoriografic și să pună în relief un reprezentant de marcă al elitei românești, care a activat în anii 1920-1939 ca profesor într-o importantă instituție de învățământ militar: Școala de Ofițeri de Infanterie nr. 2 „Principele Carol” din Sibiu. Gheorghe Preda (1879-1965) a fost absolvent al Facultății de Medicină a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, având ca supraspecializări medicale la facultăți de profil din țară, la Universitatea din București, cât și din afara României, în cadrul Universităților din Paris și Berlin.

În anul 1904 medicul Gh. Preda a susținut Teza de Doctorat în domeniu cu titlul *Contribution à l'étude des phénomènes neuro-psycho-mentaux dans l'armée*, pe care autorul a publicat-o în anul 1912. În perioada cât s-a aflat în Orașul Luminilor, tânărul absolvent al Facultății de Medicină Gh. Preda a colaborat cu articole la periodicul parizian de specialitate *Revue de psychotérapie*².

A fost căsătorit cu Clemence Preda, sora universitarului clujean Victor Papilian, cu care au avut un băiat, dr. Victor Preda, un prestigios universitar în Cluj,

² Lucian Giura, *Dr. Gheorghe Preda (1879-1965) și Asociațiunea (I)*, în *Tribuna* din 4.04.2025, vezi în: <https://www.tribuna.ro/stiri/eveniment/dr-gheorghe-preda-1879-1965-si-asociatiunea-i-175160.html>; Ion Onuc Nemeș, *Astra în Satul meu*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2015, p. 508.

iar mai târziu membru corespondent, iar apoi titular al Academiei Române³. În anii neutralității României (1914-1916), o serie întreagă de medici civili au fost avansați în grad, în calitate lor de ofițeri de rezervă, printre care și dr. Gh. Preda din București, din 18 martie 1914, printre aceștia numărându-se și acesta. Acesta, conform precizărilor Președinției Consiliului de Miniștri, a transmis prin intermediul Secretariatul general al Ministerul de Război informația promovării doctoratului în neuro-științe la Paris și a fost avasat în rezervă în gradul de maior medic în rezerva Serviciului Sanitar al Armatei Române. Avansarea medicului dr. G. Preda s-a făcut în temeiul *Decretului regal nr. 1.147*⁴. Acesta a activat medico-sanitar în perioada anilor de neutralitate fiind mobilizat în Spitalul Militar „Regina Maria” din București⁵. Din cursul lunii decembrie 1918, medicul locotenent-colonel Preda s-a stabilit în Sibiu.

Aici, a servit inițial în Resortul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale din Consiliul Dirigent al Transilvaniei. A devenit un colaborator apropiat al secretarului general al acestei instituții, dr. Iuliu Moldovan, președintele de mai târziu al „Asociațiunii” transilvane ASTRA⁶.

Sub prezidul Mariei Baiulescu și al Uniunii Femeilor din România, dr. Gh. Preda a activat într-un comitet, care a solicitat sprijin în 31 martie 1919 prin intermediul unui Apel național, pentru edificarea unui Orfelinat pentru tineri și tinere, care și-au pierdut părinții datorită evenimentelor militare. Instituția a fost proiectată a fi edificată și inaugurată în Brașov⁷. A luat parte ca membru fondator în prima

³ Florea Marin, *Medicii și Marea Unire*, Târgu Mureș, Editura TipoMur, 1993, p. 275. Autorul, referindu-se la viața și activitatea medicului Ion Sturza (1887-1967), colaborator, prieten și membru în Secția medicală și biopolitică a Astrei, menționează că dr. Gheorghe Preda, președintele despărțământului sibian al Astrei, iar apoi vicepreședintele Asociațiunii a fost tatăl viitorului universitar clujean, membru corespondent și titular apoi al Academiei Române, profesorul dr. Victor Preda, născut în anul 1912 în București. Vezi și în: https://acad.ro/acad_membri/membri/Preda_Victor.html, precum și în: https://www.bjc.ro/w/index.php/Preda_Victor

⁴ *Decret regal nr. 1.147 din 18 martie 1914*, în *Monitorul Oficial*, nr. 283, 19 martie 1914, p. 13.157; Mircea Popa (Editor), *Astra și Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, ediție, studiu introductiv, portrete și antologie de Mircea Popa, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2019, p. 381. Documentul la care facem referire a fost semnat de către suveranul român Carol I și contrasemnat de Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri.

⁵ *Informații medico-militare din București*, în *Adevărul*, anul XXIX, nr. 10.524, 28 iunie 1916, p. 2; *Știri medico-sanitare*, în *Universul*, anul XXXIV, nr. 178, 29 iunie 1916, p. 3.

⁶ Mircea Popa (Editor), *Astra și Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, p. 381.

⁷ *Apelul Comitetului național de acțiune*, în *Drapelul*, anul XIX, nr. 33, 27 martie 1919, p. 2. Menționăm că din acel Comitet de acțiune au făcut parte în 1919: Catinca Bârseanu, președinta Reuniunii femeilor române din Sibiu, P.S. dr. Elie Miron Cristea, Episcopul Eparhiei ortodoxe a Caransebeșului, viitorul Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Patriarh al B.O.R., dr. Iulie Maniu, președintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei, dr. Aurel Lazăr, Șeful Resortului Justiției în Consiliul Dirigent al Transilvaniei, dr. Valer Braniște, Șeful Resortului Instrucțiunii Publice și Cultelor din anterior menționatului pentru executiv al Transilvaniei în acei ani, dr. Iuliu Moldovan, secretar general de resort, viitor universitar clujean și președinte al Astrei, profesor Andrei Bârseanu, președintele Astrei, generalii Ioan Boeriu Baron de Polichna, secretar general al Resortului Armatei și Siguranței publice în Consiliul Dirigent, viitor comandant al Corpului VII Teritorial de Armată din Sibiu, general Traian Moșoiu,

jumătate a lunii aprilie 1919, la înființarea Filialei Sibiu a Asociației pentru Ocrotirea orfanilor de război, făcând parte din comitetul de conducere prezidat de Episcop dr. Elie Miron Cristea. A efectuat stagii de pregătire suplimentară la Clinica Medicală I Cluj, iar apoi revine în Sibiu în luna septembrie 1919, unde a activat ca director al Spitalului de Alienaji și Boli nervoase. Alături de Maria Moșoiu, soția generalului Traian Moșoiu a participat în 12 iunie 1919 la întrunirea generală a Reuniunii femeilor române din Sibiu. Cei doi au solicitat acestei instituții prezidată de Catinca Bârseanu un sprijin moral și material în vederea edificării unui monument de for public, care să omagieze, jertfele eroilor români căzuți în zona Orlatului, în 26 septembrie 1916⁸.

Gheorghe Preda a susținut în perioada 1920-1938 diferite cursuri de specialitate în Școala Militară de Ofițeri de Infanterie nr. 2 „Principele Carol” Sibiu. Acesta a activat în cadrul instituției ca profesor civil, cu titlul de profesor universitar, provenind din rândurile ofițerilor de rezervă ai Serviciului Medical Sanitar al Armatei Române. Diversele cursuri pe care le-a predat, atât la anii I și II de studii studenților militari, viitori ofițeri, cât și la ofițerii care urmau cursuri de calificare suplimentară prin Școlile speciale de Aplicație ale Infanteriei și Cavaleriei din Sibiu. Reținem, printre altele, titlurile cursurilor pe care dr. Gh. Preda le-a propus și susținut în decadele interbelice: *Anatomie și Fiziologie, Cultură generală, Igienă, Igienă socială, Psihologie, Pedagogie, Logică*. Demersul didactic personal a fost onorat de dr. Ghe. Preda și la militarii în termen redus, care satisfăceau stagiul militar în vederea formării corpului de ofițeri de rezervă ai Armatei⁹. Gh. Preda a susținut în anul 1920-1921 orele de *Igiena*. Acesta a predat în medie 19 ore de specialitate la elevii militari din anul al II-lea¹⁰.

Același prestigios medic sibian, la solicitarea conducerii instituției de învățământ militar, exercitată în acei ani de către colonelul Cristea Vasilescu a predat cursuri în prestigioasa instituție de învățământ militar sibian în anul 1921-1922. A fost consemnat în calitatea de medic colonel în rezerva Corpului VII Armată Sibiu-Serviciul Sanitar al Armatei. Titularul cursului *Igiena* a predat atât la anul I, cât și la

comandantul Trupelor Române din Transilvania, general Ștefan Panaitescu, Șef de Stat Major al aceluiași Comandament, general Dănilă Papp, comandantul Diviziei 18 Infanterie cu punctul de comandă în Sibiu și dr. Gheorghe Preda, medic militar cu grad de locotenent-colonel în Serviciul Sanitar al Armatei Române.

⁸ *Festivalul pentru edificarea Monumentului eroilor căzuți la Orlat*, în *Patria*, anul I, nr. 11, 27 februarie 1919, p. 3; Catinca Bârseanu; Vasile Bologa, *Raport general pe anii 1917-1918 și 1918-1919*, în *Anuarul Reuniunii Femeilor Române din Sibiu pe anii 1917-1918 și 1918-1919*, Sibiu, Editura Reuniunii, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1919, p. 12-13. De altfel, cu Reuniunea femeilor române din Sibiu s-au purtat discuții încă din 23 februarie 1919, când a fost constituit un comitet de acțiune pentru edificarea unui Monument al Eroilor la Orlat, care a fost prezidat de către Maria Moșoiu.

⁹ Neculai Stoina; Mihai Racovițan, *Academia Trupelor de Uscat „Nicolae Bălcescu” din Sibiu*, Sibiu, Editura TipoTrib, 1997, p. 81, 97.

¹⁰ Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, Tipografia Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol”, Sibiu, 1931, p. 36.

anul al II-lea. Cursul a fost susținut împreună cu medicul Titus Hermann¹¹. Același curs a fost expus la cadeții școlii militare din Sibiu de către același oficial alături de medicul Școlii militare, dr. maior T. Hermann și în anul 1922-1923 la anul I. La cadeții anului al II-lea de învățământ au susținut săptămânal 11 ore de *Anatomie și Fiziologie*¹². Menționăm că în temeiul *Decretul regal nr. 1.339 din 28 martie 1923* medicul sibian Gh. Preda a fost distins de către Cancelaria Ordinilor din Ministerul Afacerilor Străine cu Medalia „Crucea Meritul Sanitar”, clasa I în numele suveranului român Ferdinand I. Solemnitatea conferirii acestei distincții s-a desfășurat la Prefectura județului Sibiu, unde oficiile au fost efectuate de către prefectul național liberal al județului Sibiu, economistul Anastasiu Boiu¹³.

A luat parte, ca invitat oficial în calitate de profesor la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie Nr. 2 Sibiu și a fost implicat direct în calitate de președinte în exercițiu al Despărțământului central județean „Astra” Sibiu la festivitățile care s-au desfășurat în ziua de 30 noiembrie 1923 în Sibiu, atunci când s-au împlinit cinci ani de la intrarea Armatei Române în Sibiu sub comanda generalului Traian Moșoiu și de la constituirea Comandamentului Trupelor din Transilvania cu punctul de comandă în același oraș. Momentul festiv a fost organizat de către Arhiepiscopia ortodoxă Română, Școala Militară de Ofițeri de Infanterie Nr. 2 Sibiu și Prefectura județului Sibiu. Momentul s-a desfășurat sub prezidiul de onoare al Î.P.S. dr. N. Bălan și generalului de divizie Traian Moșoiu, fost comandant al Comandamentului Trupelor din Transilvania. În cadrul manifestărilor specifice, dr. Ghe. Preda, a făcut referiri la eveniment, el luând parte ca oficial medico-militar la momentul intrării Armatei Române în orașul mai sus menționat¹⁴.

A susținut în anul 1923-1924 cursurile: *Igienă generală, Anatomie și Fiziologie, Cultură generală medicală*, pentru studenții militari din anul I, iar pentru aceia de la anul al II-lea a susținut cursul *Igiena militară și Cultură generală*. La solicitarea Școlii semnată de către colonelul Cristea Vasilescu și cu aprobarea Inspectoratului General al Infanteriei din București, dr. Ghe. Preda a prezentat studenților militari cursuri de specialitate pe aceleași domenii de competență și în anul universitar 1924-1925¹⁵. Pentru implicarea și activitatea sa în Comisia națională de

¹¹ *Ibidem*, p. 55.

¹² *Ibidem*, p. 55, 81-82, 86.

¹³ *Decret Regal nr. 1.339 din 28 martie 1923*, în *Monitorul Oficial*, nr. 126, 7 septembrie 1923, p. 6.218; Daniela Curelea; Dragoș Lucian Curelea, *Contribuții la cunoașterea biografiei medicului Gheorghe Preda (1904-1955)*, în Corvin Lupu; Vasile Ciobanu; Corneliu Beldiman (Editori), *Tentația Istoriei: Studii în onoarea profesorului Lucian Giura la aniversarea a 75 de ani*, Sibiu, Editura Techno Media, 2025, p. 503. Documentul a fost semnat de suveranul român Ferdinand I și este contrasemnat de către G. G. Mărzescu, la acea dată Ministrul Sănătății Publice, al Muncii și Ocrotirilor sociale în Guvernul României prezidat de către premierul Ion I. C Brătianu.

¹⁴ *Marile festivități de la Sibiu din 30 noiembrie 1923*, în *Viitorul*, anul XVI, nr. 4.722, 2 decembrie 1923, p. 6.

¹⁵ Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, p. 75, 88-89; *Numire la Școala Militară Sibiu*, în *Viitorul*, anul XVII, nr. 4.971, 1 octombrie 1924, p. 6.

organizare a Serbărilor „Centenar Avram Iancu”, atât în cadrul comitetului regional Sibiu, cât și în Câmpeni și la Cluj, Cancelaria ordinelor a conferit medicului Gh. Preda, Ordinul „Coroana României” în Grad de Cavaler în numele suveranului Ferdinand I¹⁶. Cursurile de *Anatomie și Fiziologie, Cultură generală medicală, Igienă generală* au fost susținute de dr. Preda în cursul anului universitar care a urmat, cu precizarea că în anul universitar 1925-1926 a prezentat cursuri de specialitate și în Școala specială a Infateriei, în care se calificau suplimentar ofițerii din această semnificativă armă a Armatei¹⁷. În adunarea generală a Astrei desfășurată în 29 și 30 august 1925 la Reghin a fost propus și ales membru în Comitetul central al instituției prezidate în acea perioadă de Vasile Goldiș¹⁸.

În cadrul întrunirii plenare a Comitetului central din 26 septembrie, la propunerea președintelui V. Goldiș, au fost aleși în calitate de vicepreședinți ai prestigioasei instituții cultural-naționale de la Sibiu, avocat dr. Octavian Russu, care a răspuns de afacerile administrative și funcționale ale acesteia și dr. Gheorghe Preda, care a avut în atribuții reprezentarea „Asociațiunii” în relațiile interinstituționale ale acelei epoci¹⁹. În anul 1926 Gh. Preda a colaborat cu generalul Radu Rosetti și cu directorul Arhivelor Naționale ale Statului, dr. Constantin Moisil, pentru că oficialii centrali din București doreau să realizeze un Muzeu al Tradiției și Istoriei Militare în Capitală. Colaborarea cu prestigioasa instituție cultural-națională Astra din Sibiu s-a dovedit una inspiratorie și de bun augur pentru ambele părți, a apreciat medicul Preda²⁰.

La 1 iulie 1926 a luat parte la ceremonia de sfințire și la inaugurarea, în prezența suveranului român Ferdinand I, a A.S.R. Principele de coroană Nicolae, a Î.P.S. dr. Nicolae Bălan, mitropolitul ortodox al Transilvaniei, generalului de divizie Ludovic Mircescu, Ministrul de Război în acea perioadă, generalului de corp de armată, Nicolae Petala, Inspector general al Armei Infanterie în Ministerul de Război, a generalului Henri Cihoski, comandantul Corpului VII de Armată din Sibiu, a

¹⁶ Decret regal nr. 4.200 din 23 decembrie 1924, în *Monitorul Oficial*, nr. 25, 1 februarie 1926, p. 977; Horia Petra-Petrescu, „Astra” în anii de după războiu (1918-1928), p. 46; *Decorați cu diferitele grade ale Ordinului „Coroana României”*, în *Dimineața*, anul XXI, nr. 6.544, 4 februarie 1925, p. 2; Daniela Curelea; Dragoș Lucian Curelea, *Contribuții la cunoașterea biografiei medicului Gheorghe Preda (1904-1955)*, în Corvin Lupu; Vasile Ciobanu; Corneliu Beldiman (Editori), *Tentația Istoriei: Studii în onoarea profesorului Lucian Giura la aniversarea a 75 de ani*, p. 504.

¹⁷ Decizia ministerială nr. 752 din 18 septembrie 1924, în *Monitorul Oficial*, nr. 211, 26 septembrie 1924, p. 10.740; Decizia ministerială nr. 946 din 30 octombrie 1926, în *Monitorul Oficial*, nr. 251, 10 noiembrie 1926, p. 17.236; Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, p. 96-97.

¹⁸ Horia Petra-Petrescu, „Astra” în anii de după războiu (1918-1928), p. 22; Valer Moga, *Adunările generale ale „Astrei” în perioada 1918-1930*, în *Apulum Acta Musei Apulensis*, anul XXXIII, 1996, p. 203.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Gheorghe Preda, *Activitatea „Astrei” în 25 ani de la Unire (1918-1943)*, Sibiu, Editura „Astrei”, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană”, 1944, p. 71, 211.

monumentului de for public ridicat în onoarea ofițerilor din Arma infanterie, care au căzut în războiul pentru întregirea României în perioada anilor 1916-1919.

Monumentul a fost edificat prin grija colonelului Cristea Vasilescu și prin contribuția materială a cadrelor școlii militare de infanterie din Sibiu²¹. Colonelul a fost între 1920-1928 comandant al Școlii Militare de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol” nr. 2 din urbea transilvăneană²². La solicitarea conducerii prestigioasei instituții de învățământ militar sibian și cu avizul generalului Nicolae Petala, inspector general al Inspectoratului Geeneral al Armei Infanterie și Învățământului Militar, dr. Gh. Preda, a expus pentru studenții instituției în decursul anului 1926-1927 cursurile de *Anatomie și Fiziologie, Cultură generală și Igiena socială*. Acestea au fost predate pentru elevii-studenți ai anului I. Pentru cei din anul al II-lea, medicul Preda a susținut cursurile de *Anatomie și Fiziologie, respectiv Conferințe de Cultură generală*²³.

Același medic era încadrat în anul 1927-1928 în funcția de profesor la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol”, Nr. 2 Sibiu, unde oficialul a predat pentru studenții militari ai anilor I și II cursurile: *Anatomie și Fiziologie, Conferințe de Cultură generală*²⁴. În aceeași prestigioasă instituție de învățământ, dr. Preda a susținut *Conferințe de Cultură generală* la anii I și II elevi-cadeți și în anul universitar care a urmat²⁵.

În numele Comitetului central al Astrei, al cărui vicepreședinte a fost, medicul Preda a fost cooptat în rândurile Comitetului național de acțiune prezidat de omul politic Sever Bocu, ministrul pentru Banat în Guvernul României, privitor la organizarea și desfășurarea în Alba Iulia și București, în 10 și 20 mai 1929 a Serbărilor Unirii Ardealului cu România. În 20 mai 1929, deoarece nu a fost agreat de către guvernanții național-țărăniști, președintele „Asociațiunii” Vasile Goldiș nu a luat parte

²¹ [Succint și cronologic], *O serbare militară la Sibiu (1 iulie 1926)*, în *Foaia Poporului*, anul XXXIV, nr. 27, 4 iulie 1926, p. 1-2; Comunicat, *Casa Majestății Sale Regelui*, în *Monitorul Oficial*, nr. 152, 10 iulie 1926, p. 10.413-10.415; Neculai Stoina; Mihai Racovițan, *Academia Trupelor de Uscat „Nicolae Bălcescu” din Sibiu*, p. 80-81, 135. Cristea Vasilescu a fost ofițer de carieră. Oficial militar, care a urcat treptele ierarhiei militare de la gradul de elev-cadet al Școlii Militare de Infanterie din București la acela de general de divizie, comandant al Corpului de Armată din Sibiu între 1937-1940.

²² *O serbare militară la Sibiu (1 iulie 1926)*, în *Foaia Poporului*, anul XXXIV, nr. 27, 4 iulie 1926, p. 1; Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, p. 106-115; Casa Majestății Sale Regelui, *Comunicat*, în *Monitorul Oficial*, nr. 152, 10 iulie 1926, p. 10.413-10.415. Comunicări festive cu această ocazie au rostit, printre alții: suveranul român Regele Ferdinand I, Mitropolitul Ardealului dr. Nicolae Bălan, care a oficiat și serviciul religios și sfințirea monumentului la inaugurare, respectiv generalul de corp armată Nicolae Petala, inspectorul general al Armei Infanterie și al Învățământului militar din România și colonelul Cristea Vasilescu.

²³ *Decizia ministerială nr. 1.174 din 30 decembrie 1927 relativă la numirea profesorilor militari și civili la Școlile pregătitoare de ofițeri și subofițeri activi și de rezervă, precum și Școala specială a Infanteriei pe anul 1927-1928*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 4, 5 ianuarie 1928, p. 112; Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, p. 121.

²⁴ Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, p. 129-130.

²⁵ *Ibidem*, p. 146.

la festivitățile din Alba Iulia și nici din Capitală. Oficiile de reprezentare au fost făcute de vicepreședintele Comitetului central al Astrei dr. Gh. Preda, care a luat parte în Alba Iulia la inaugurarea Muzeului Unirii²⁶. La solicitarea conducerii Școlii Militare de Ofițeri de Infanterie Nr. 2 Sibiu, Gh. Preda a acceptat să susțină pentru studenții militari în anul universitar 1929-1930 cursurile de *Anatomie și Fiziologie și Igienă* pentru anii I și II de studii²⁷. În numele suveranului român Mihai I, a fost decorat de către Cancelaria Ordinilor din Ministerul regal al Afacerilor Străine în 16 aprilie 1930 cu Ordinul „Coroana României” în Grad de Comandor. Evenimentul a avut loc în cadrul unei solemnități organizate în București, la sediul Ministerul Afacerilor Străine²⁸.

A fost avansat în grad profesional superior de inspector general sanitar pentru Regiunea medicală Sibiu în ziua de 28 aprilie 1931, conform art. 237 din *Legea sanitară și de ocrotire socială*²⁹. Pentru serviciile medicale aduse în serviciul pacienților din sistemul public de Sănătate, dar și pentru cercetările întreprinse în domeniul neuropsihiatriei, pentru implicarea sa în organizarea unor congrese naționale de specialitate i s-a conferit în 31 decembrie 1931, în numele suveranului român Carol al II-lea, Semnul onorific „Răspłata Muncii pentru 25 de ani în Serviciul statului”³⁰. În același an, medicul Preda a susținut cursurile de *Igienă militară și Psihologie militară* (anul I de studii) și *Anatomie și Fiziologie* (anul al II-lea). Aceleași cursuri au fost predate, atât la studenții militari ai Școlii Militare de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol” nr. 2 Sibiu, cât și la ofițerii care urmau să se perfecționeze în școlile speciale ale Infanteriei și Cavaleriei, cursul *Cultură generală medicală* în anul universitar 1931-1932³¹.

Dr. Preda a susținut în anul de studii 1933-1934, atât în Școala Militară de Ofițeri de Infanterie Nr. 2 Sibiu, cât și la Școala Specială de Aplicație a Infanteriei,

²⁶ Ioan Montani; Ion Georgescu; Emanuel Popescu, *Serbările Unirii 1929*, cu o prefață de Domnul Sever Bocu, București, Atelierele Imprimeriei „Cultura Națională”, 1929, p. 5; Valer Moga, „Astra” și *Societatea (1918-1930)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 434.

²⁷ Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, p. 158-159.

²⁸ *Decret regal nr. 1.365 din 16 aprilie 1930*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 89, 18 aprilie 1930, p. 2.911; Daniela Curelea; Dragoș Lucian Curelea, *Contribuții la cunoașterea biografiei medicului Gheorghe Preda (1904-1955)*, în Corvin Lupu; Vasile Ciobanu; Corneliu Beldiman (Editori), *Tentația Istoriei: Studii în onoarea profesorului Lucian Giura la aniversarea a 75 de ani*, p. 511.

²⁹ *Decret regal nr. 1.443 din 28 aprilie 1931*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 101, 4 mai 1931, p. 4.155.

³⁰ *Decret regal nr. 4.424 din 31 decembrie 1931*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 92, 18 aprilie 1932, p. 2.586; Daniela Curelea; Dragoș Lucian Curelea, *Contribuții la cunoașterea biografiei medicului Gheorghe Preda (1904-1955)*, p. 511.

³¹ *Deciziunea ministerială nr. 1.275 din 16 decembrie 1930*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 2, 2 ianuarie 1931, p. 29; Nicolae Cerbulescu, *Istoric-Album al Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol” din Sibiu*, p. 174.

cursul de *Psihologie și Pedagogie militară*³². În temeiul *Deciziei ministeriale nr. 936 din 10 noiembrie 1933* a fost numit profesor civil, atât în Școala de Aplicație a Infanteriei din Sibiu, cât și în Școala de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol”, nr. 2 pentru anul universitar 1934-1935. În același an de învățământ era numit profesor de *Psihologie și Pedagogie* și în Școala de Aplicație a Cavaleriei din Sibiu³³. A fost numit în 26 februarie 1934 de către Ministerul Muncii, Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale în Comisia regională Sibiu de disciplină, în domeniu medico-sanitar alături de inspectorul general sanitar sibian dr. Iosif Stoichiția³⁴.

În perioada 5-6 februarie 1937, dr. Gh. Preda a fost invitat la Serbarea festivă a patronului Școlii Militare de Ofițeri de Infanterie nr. 2 „Principele Carol” din Sibiu, instituție de învățământ militar în care medicul Preda predă tinerilor cadeți încă din anul 1920. Prilejul a fost folosit de către vicepreședintele Astrei să expună propria alocuțiune comemorativă, în care a apreciat rostul acestei instituții și valoarea absolvenților săi. Evenimentul a fost organizat de către foștii absolvenți și ofițeri instructori care au făcut parte din promoția „Victoria”. Președinți de onoare ai acestei adunări a foștilor ofițeri instructori și elevi militari ai Școlii au fost generalii Constantin Oprescu, comandantul Corpului VII Teritorial de Armată Sibiu și Cristea Vasilescu, fost prim comandant al acestei instituții de învățământ militar³⁵. În temeiul *Decretului regal nr. 1.309 din 9 noiembrie 1937* dr. Gh. Preda a fost numit profesor la cursul de *Psihologie și Pedagogie* în Școala de Infanterie „Principele Carol” nr. 2 Sibiu, prestigioasă instituție de învățământ militar organizată în acei ani în subordinea Inspectoratului General al Armei Infanterie³⁶. A fost implicat în organizarea Serviciului social, în baza *Legii Serviciului social* în județele care aparțineau Ținutului regal Mureș în perioada anilor 1938-1939³⁷.

A fost numit comandantul *Spitalului de Zonă Interioară nr. 480 Sibiu* în perioada 1941-1944, care a fost instalat în locația Școlii Normale „Andrei Șaguna”

³² *Decret regal nr. 1.521 din 20 decembrie 1932*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 11, 14 ianuarie 1933, p. 243.

³³ *Deciziunea ministerială nr. 936 din 10 noiembrie 1933*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 270, 21 noiembrie 1933, p. 7.243; *Deciziunea ministerială nr. 998 din 20 octombrie 1934*, în *Monitorul Oficial*, nr. 250, 30 octombrie 1934, p. 6.666. S-a menționat în documentul respectiv, că indemnizațiile vor fi cele care au fost prevăzute în *Decizia ministerială nr. 726 din 2 octombrie 1933*, care era publicată în *Monitorul Oastei*, nr. 21 din 26 octombrie 1933.

³⁴ *Decret regal nr. 448 din 26 februarie 1934*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 59, 12 martie 1934, p. 1.549.

³⁵ *Serbările patronului Școlilor militare din Sibiu*, în *Acțiunea*, anul III, nr. 119, 7 februarie 1937, p. 5. Reținem că în anii de început ai activității acestei instituții de învățământ militar la Sibiu, în perioada 1920-1923, maiorul, la acea dată Dumitru Petrescu Tocineanu a fost coleg cu dr. Gheorghe Preda.

³⁶ *Decret regal nr. 1.309 din 9 noiembrie 1937*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, anul CV, nr. 265, 16 noiembrie 1937, p. 8.923.

³⁷ *Organizarea Serviciului social în Ținutul regal Mureș*, în *Gazeta Sibiului*, anul VI, nr. 76, 19 februarie 1939, p. 1. Perioadă în care în fruntea Ținutului sus menționat s-a aflat generalul de divizie D. Papp, iar în conducerea județului Sibiu a fost colonelul Dumitru Petrescu Tocineanu, care exercita funcția de prefect (1939-1940).

Sibiu. Spitalul a avut în fruntea sa pe medicul Gh. Preda³⁸, colonel de rezervă în sistemul medical militar românesc. Stabilimentul medical militar a fost inaugurat în rezența Î.P.S. dr. Nicolae Bălan mitropolitul Ardealului, în 10 august 1941. Înaltul ierarh sibian a oficiat serviciul divin de sfințire, în fruntea unui sobor de preoți secondat de P.S. dr. Veniamin Nistor Episcopul eparhiei ortodoxe a Caransebeșului. Asistența a fost formată din oficialități județene, membri ai clerului, cadre didactice, răniți care au putut să ia parte la slujbă³⁹.

În demersurile de management și conducere a acestui stabiliment medical militar, dr. Gh. Preda a fost secondat de locotenent-colonel conf. univ. dr. Constantin Velluda. Din consemnările directorului Școlii Normale „Andrei Șaguna” Sibiu, profesorul de istorie Ioan Sandu, fost ministru al Apărării Naționale (octombrie 1940-ianuarie 1941) și subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale și Cultelor, desprindem informația că în spitalul de zonă interioară amenajat în liceu au fost tratați 426 de soldați răniți de către echipa medicală condusă de universitarul clujean dr. Constantin Velluda.

Activitatea s-a desfășurat cu intensitate în acest spital în perioada 3 august-18 octombrie 1941. După acest moment, instituția și-a suspendat demersurile medicale specifice, răniții evacuați de pe front fiind repartizați către celelalte spitale militare de zonă interioară, cu deosebire către acela condus de către universitarul clujean dr. Emil Țeposu, dar și către Spitalul Militar „Regina Mamă Elena”⁴⁰ comandat de locotenent-colonel dr. Liviu Ursu. A semnat și propus, în calitatea de comandant al structurilor

³⁸ Florian Ștefănescu-Goangă, *Activitatea didactică pe anul școlar 1932-1933*, în *Anuarul Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1933, p. 109, 159, 351; Idem, *Dare de seamă asupra anului școlar 1938-1939*, în *Anuarul Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj 1938-1939*, Cluj, Tipografia „Cartea Românească”, 1940, p. 118, 122, 447. Medic Constantin C. Velluda (n.: 15 noiembrie 1893, Râmnicu Sărat, Regatul România - d.: 1978, Municipiul Cluj, Republica Socialistă România). Absolvent al Facultății de Medicină (1918). A obținut Doctoratul în Medicină (1921). A activat la Institutul de Anatomie Descriptivă și Topografică al Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj, care a fost condus de către profesorul dr. Victor Papilian din anul 1921. Din anul 1926 medicul C. Velluda a fost membru al Societăților de Anatomie, Istorie a Medicinii și a Societății de Biologie din Paris. În anul 1938 a fost avansat conferențiar universitar. Membru al Ordinului „Coroana României” în Grad de Cavaler, Medalia „Victoria pentru Civilizație”, Crucea de Război. În anii 1941-1944 acesta a fost directorul-adjunct al Spitalului de Zonă Interioară nr. 480 Sibiu unde universitarul clujean mai sus menționat l-a secondat pe medicul Gh. Preda.

³⁹ *O vizită la Spitalele de răniți din Sibiu*, în *Gazeta Sibiului*, anul VIII, nr. 33, 15 august 1941, p. 3; *Inaugurarea celui de-al doilea Spital militar pentru răniți la Sibiu*, în *Țara*, anul I, nr. 106, 15 august 1941, p. 5. Ceremonia inaugurală propriu-zisă, a urmat serviciului divin, în rândurile asistenței generalul de divizie Ioan Pleniceanu comandantul Corpului VII de Armată cu soția sa Mioara Pleniceanu, generalul de brigadă Dobre Paraschiv, părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae, Rectorul Academiei Teologice ortodoxe Andreiane din Sibiu, Arhimandrit dr. Trandafir Scorobeț, colonelul Darie Rădulescu, prefectul județului Sibiu, Locotenent-colonel Ștefan Lupu adjunctul Cercului de Recrutare Sibiu, părintele profesor Spiridon Cădea, Lucian Vulcu, secretarul general al Primăriei Municipiului Sibiu, profesorul Ioan Popa, directorul Liceului sibian „Gheorghe Lazăr”, dar și alte personalități.

⁴⁰ Ioan V. Barb; Gheorghe V. Vlad; Mihai Racovițan; Radu Racovițan; Mihai Baltador; Vasile Tabără, *Spitalul Militar Sibiu: 275 ani de atestare documentară*, ediția a II-a revăzută și adăugită, p. 159-160.

spitalicești de pe teritoriul Corpului VII Teritorial Armată, un studiu în care a făcut considerații privind organizarea, funcționarea și activitatea Spitalelor din Zona interioară aflate în gestiunea Corpului de Armată, cu punctul de comandă în Sibiu.

Cercetarea respectivă cuprindea: considerațiile generale, modul de organizare a spitalelor și creșterea eficienței serviciilor oferite în cadrul acestora, colaborarea cu autoritatea locală și cea națională, serviciile de educație care erau oferite pacienților, atât din punct de vedere moral-religios, cât și pe linia culturii, teatrului amator, debaterilor literare, filosofice, clarificarea procedurală a efectuării inspecțiilor în aceste unități spitalicești și a vizitelor aparținătorilor. De asemenea, Gh. Preda a propus un mod eficient de gestionare și desfășurare a colaborării interinstituționale cu Biserica, cu Reuniunile de femei, cu Societatea de Crucea Roșie, cu diferite asociațiuni filantropice, cu alte asemenea structuri asociative implicate⁴¹.

În 24 iunie 1942 acest spital militar de zonă interioară a fost reactivat sub comanda medicilor Gheorghe Preda și Constantin C. Velluda⁴². În sprijinul instituției conduse de dr. Preda, au fost transferate două dintre laboratoarele clinicilor universitare ale Facultății de Medicină din Cluj, care temporar s-a aflat în refugiu în Sibiu. Un sprijin dat Spitalului condus de profesorul Preda, a fost acordat de Reuniunea femeilor din Sibiu, sub prezidiul Sofiei Meteș și Veturiei Ghibu, care s-a îngrijit de partea spirituală, artistică și social-culturală a răniților din aceste spitale militare de zonă interioară⁴³. Conform *Deciziei nr. 617/iulie 1942 a Primarului Municipiului Sibiu*, mai mulți oficiali, civili și militari, care erau deținătorii decorațiilor Ordinul „Steaua României”, în diferitele sale grade, Ordinul „Coroana României”, indiferent de gradele deținute, dar și alte distincții ale statului român înregistrate prin Cancelaria ordinelor, au fost înproprietăriți cu loturi de 300 m². În rândurile acestora s-a aflat și dr. Preda Gheorghe, care a primit în proprietate un lot în Str. Școala de Înot⁴⁴. În 26 noiembrie 1942, medicul Preda a inspectat din ordinul generalului de divizie T. Șerb, Spitalul de Zonă Interioară nr. 101 din Alba Iulia. În urma inspecției efectuate a constatat și consemnat următoarele: „[...] Răniții și bolnavii sunt tratați în bune condițiuni. Toți își exprimau mulțumirea față de aceia ce-i îngrijeau. Nu s-a ivit nicio reclamație. Consumul de medicamente și pansamente se face în limitele strict necesare. Hrana este suficientă și bine pregătită. Nu se dau decât concediile necesare, evitându-se sustragerea de la servicii a oamenilor vindecați. Disciplina, ordinea și

⁴¹ Gheorghe Preda, *Considerațiuni asupra organizării, funcționării și activității Spitalelor de Zonă Interioară de pe teritoriul Comandamentului 7 Teritorial de Armată*, în *Ardealul Medical*, anul II, nr. 1, 1 ianuarie 1942, p. 31-35.

⁴² Ioan Sandu; Lucian Bologa, *Cronica anului școlar 1941-1942*, în *Anuarul Școlii Normale „Andrei Șaguna” din Sibiu pe anul 1931-1932-1940-1941 și 1941-1942*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1942, p. 99-100.

⁴³ *Activitatea din Spitalele de Zonă Interioară din Sibiu*, în *Ardealul Medical*, anul I, nr. 10, 1 octombrie 1941, p. 374.

⁴⁴ *Decorații de Război din Sibiu*, în *Gazeta Sibiului*, anul X, nr. 30, 23 iulie 1943, p. 4. În baza amintitei Decizii a Primarului Municipiului Sibiu s-au făcut înproprietări cu loturi de pământ în străzile: Școala de Înot, Calea Cisnădiei, Cavaleriei, Oituz, Ion Neculce și dr. Șuluțiu.

curătenia domnesc pretutindenea. Personalul era prezent la serviciu, îndepliniindu-și cu zel și conștiinciozitate atribuțiile”⁴⁵.

În prima parte a lunii februarie 1943 inspecta cantina pe care Societatea de Cruce Roșie, Filiala din Turda a organizat-o pentru militari și civili în stația CFR Turda. A folosit prilejul pentru a aduce mulțumiri vicepreședintei Crucii Roșii Florica Cialăcu, responsabilă cu această organizare, soția șeful stației din Gara Turda. De altfel, dr. Ghe. Preda remarca, referindu-se la acest demers, că ar fi bine dacă Societatea de Crucea Roșie ar organiza cu sprijinul Astrei cât mai multe asemenea cantine în cât mai multe dintre stațiile C.F.R. din partea de Transilvanie care a rămas în România, după evenimentele celui de-al doilea Arbitraj internațional de la Viena⁴⁶. Prin *Decizie ministerială în 22 noiembrie 1943* dr. Gh. Preda a fost distins cu titlul de medic primar specialist în boli contagioase⁴⁷.

A fost, alături de profesorul albaulian Eugen Hulea, de profesor dr. Ioan Georgescu, mai vechi secretar literar la „Asociațiunii” și de Horia Petra-Petrescu, unul dintre cei mai de seamă istoriografi pe care prestigioasa instituție i-a avut pentru prima parte a secolului al XX-lea. Remarcăm că a fost mobilizat ca medic cu gradul de colonel în anii participării României la al Doilea Război Mondial, în calitate de șef al Spitalului militar de Zonă Interioară nr. 480 Sibiu, amenajat în acei ani în sediul Școlii Normale „Andrei Șaguna”⁴⁸.

⁴⁵ Nicolae Igna; Romul Bratu; Constantin I. Popescu, *Spitalul Militar Alba Iulia „Medic General Dr. Carol Davila”*. Douăzeci și cinci ani de activitate, Alba Iulia, Tipografia „Sabin Solomon”, 1945, p. 163.

⁴⁶ *Știri din Turda*, în *Universul-Provincie*, anul 60, nr. 43, 14 februarie 1943, p. 6.

⁴⁷ *Decizie ministerială nr. 69.522 din 22 noiembrie 1943*, în *Monitorul Oficial*, Partea I, anul CXI, nr. 277, 26 noiembrie 1943, p. 10.999.

⁴⁸ Ioan Sandu; Lucian Bologa, *Cronica anului școlar 1941-1942*, în *Anuarul Școlii Normale „Andrei Șaguna” din Sibiu pe anul 1931-1932-1940-1941 și 1941-1942*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1942, p. 99-100.

Anexe:

Colița foto:

Dr. Gheorghe Preda (anii 30 din secolul al XX-lea)

Sursa 1: *Un ceas cu Dl. dr. Gheorghe Preda*, în *România-Provincie*, anul I, nr. 165, 13 noiembrie 1938, p. 8

Sursa 2: Pamfil Matei *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (ASTRA) și rolul ei în cultura națională (1861-1950)*, Anexe, pagina nenumărată

**Constituirea Serviciului social în Ținutul regal Mureș la Sibiu în ianuarie 1939
Intrarea în Palatul Asociațiunii din Sibiu, Astăzi Corp B al Bibliotecii județene Astra**

Dr. Ghe. Preda, în primul rând, pe scaun, al treilea de la dreapta la stânga (în imagine mai pot fi identificați Dr. Dimitrie Gusti, președintele Serviciului social, mitropolit dr. Nicolae Bălan, G. Preda, vicepreședinte al Astrei, inspectorul școlar general al județului Timiș-Torontal, profesorul de Științe naturale Sabin Evuțianu, vicepreședinte al Astrei, președintele Regionalei „Astra Bănățeană”, institutorul Teodor Iacobescu, senator de drept și președintele Asociației Generale a Învățătorilor din România AGIR, membru al Comitetului central al Astrei)

Sursa. Irina Racovițan, *Silviu Țeposu Un senior al Astrei*, Sibiu, Editura Armanis, 2020, p. 397

Sursa: Irina Racovițan, *Silviu Țeposu Un senior al Astrei*, Sibiu, Editura Armanis, 2020, p. 389

Sursa: *Album de familie*, ing. Eugen Tocineanu, nepotul colonelului Dumitru Petrescu
Tocineanu

în imagine, din fața Aulei de la Academia Teologică Andreiană din Sibiu, distingem în primul rând, de la stânga la dreapta: al doilea din stânga, în costum, Dr. Gheorghe Preda, apoi în uniformă albă, cu decorații, al treilea, colonel D. P. Tocineanu, prefectul județului Sibiu, al patrulea de la stânga la dreapta Î.P.S. dr. Nicolae Bălan, Arhiepiscop și Mitropolit, iar al cincilea de la stânga la dreapta generalul de divizie în rezervă Dănilă Papp, rezidentul Ținutului regal Mureș aflat în uniformă albă de paradă

EXPROPRIEREA PROPRIETĂȚILOR DIN MEDIUL RURAL ALE EVREILOR DIN JUDEȚUL CÂMPULUNG (OCTOMBRIE – DECEMBRIE 1940)

*

EXPROPRIATION OF RURAL PROPERTIES OF THE JEWS FROM CÂMPULUNG COUNTY (OCTOBER – DECEMBER 1940)

*

EXPROPRIATION DES PROPRIÉTÉS RURALES DES JUIFS DU COMTÉ DE CÂMPULUNG (OCTOBRE – DÉCEMBRE 1940)

drd. Cezar Paul OLARIU¹

Rezumat: La 6 septembrie 1940 extrema dreaptă triumfă și în România, care devenea „Stat Național Legionar”. Până la sfârșitul oficial al acestui tip de regim (21 ianuarie 1941), autoritățile statale au amplificat măsurile antisemite inițiate în vremea guvernului Goga-Cuza (decembrie 1937 – februarie 1918) și amplificate în vremea guvernării autoritare a regelui Carol al II-lea (10 februarie 1938 – 6 septembrie 1940).

În vremea în care România a fost „Stat Național-Legionar” prigoana economică împotriva evreilor s-a amplificat la cote nemaicunoscute până atunci în istoria țării, distrugând destinele unor persoane și familii care contribuiseră la propășirea localităților din care proveneau.

Prezentul articol, bazat în totalitate pe documente de arhivă, prezintă rezultatele acțiunilor de confiscare a proprietăților din mediul rural deținute de evreii din județul Câmpulung, justificate prin Decretul-Lege 3347 din 5 octombrie 1940.

Cuvinte cheie: Bucovina, județul Câmpulung, evrei, proprietăți expropriate, case, anexe, prăvălii.

*

Summary: On September 6, 1940, the far right triumphed in Romania, which became a “National Legionary State”. Until the official end of this type of regime (January 21, 1941), the state authorities amplified the anti-Semitic measures initiated during the Goga-Cuza government (December 1937 – February 1918) and amplified during the authoritarian rule of King Carol II (February 10, 1938 – September 6, 1940).

During the time when Romania was a “National-Legionary State”, the economic persecution against Jews increased to levels never before known in the country’s history, destroying the destinies of individuals and families who had contributed to the prosperity of the localities they came from.

This article, based entirely on archival documents, presents the results of the actions to confiscate rural properties owned by Jews in Câmpulung County, justified by Decree-Law 3347 of October 5, 1940.

Keywords: Bucovina, Câmpulung County, Jews, expropriated properties, houses, annexes, shops.

*

¹Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava - Facultatea de Istorie și Geografie, Studii Doctorale – Domeniul Istorie, olariu_cezar@yahoo.com

Résumé: Le 6 septembre 1940, l'extrême droite triomphe en Roumanie, qui devient un « État national légionnaire ». Jusqu'à la fin officielle de ce régime (21 janvier 1941), les autorités de l'État intensifient les mesures antisémites initiées sous le gouvernement Goga-Cuza (décembre 1937 – février 1918) et amplifiées sous le règne autoritaire du roi Carol II (10 février 1938 – 6 septembre 1940).

À l'époque où la Roumanie était un « État National-Légionnaire », la persécution économique contre les Juifs atteint des niveaux jamais connus dans l'histoire du pays, détruisant le destin d'individus et de familles qui avaient contribué à la prospérité de leurs localités d'origine. Cet article, entièrement basé sur des documents d'archives, présente les résultats des mesures de confiscation des propriétés rurales appartenant à des Juifs dans le département de Câmpulung, justifiées par le décret-loi n° 3347 du 5 octobre 1940.

Mots-clés: Bucovine, département de Câmpulung, Juifs, propriétés expropriées, maisons, annexes, commerces

Introducere

Începuturile legislației economice antisemite din România pot fi decelate încă începând cu anul 1934, în vremea guvernării liberale a lui Gheorghe Tătărescu², amplificându-se ulterior în timpul guvernării Goga-Cuza și a regimului de autoritate personală a regelui Carol al II-lea. Mai târziu, lucrurile degenerază în persecuții, molestări, spolieri și Holocaust. Spolierea fățișă a evreilor din România și din Bucovina a început practic printr-un proces legislativ „de românizare”, declanșat la o lună după ce România devenise „Stat Național-Legionar”³, totul începând cu exproprierea bunurilor din mediul rural, prin Decretul-Lege pentru trecerea proprietăților rurale evreiești în patrimoniul Statului Român nr. 3347 din 5 octombrie 1940, publicat în nr. 233 din „Monitorul Oficial”⁴ al României.

Redăm articolele acestui Decret-Lege pentru a arăta că evreii nu au avut nici cea mai mică șansă legală să își poată păstra fie și o parte, oricât de mică, din agoniseala lor.

„Art. 1. Evreii nu pot fi stăpâni, dobândi sau deține proprietăți rurale în România, sub nici un titlu și nici o calitate, precum proprietari, uzufructuari, asociați, administratori, etc.

Art. 2. Sunt socotiți evrei în sensul legii de față, toți acei având ambii părinți evrei sau numai unul, fără distincție, dacă ei sau părinții lor sunt sau nu botezați în altă religie decât cea mozaică, dacă sunt sau nu cetățeni români, sau dacă domiciliază sau nu în cuprinsul țării.

² Emanuel Bălan, *Legislația economică antievreiască în statul român (1934-1944)*, în „Studii de Știință și Cultură”, vol. XVI, nr. 4, decembrie 2020, p. 164.

³ „Monitorul Oficial”, nr. 214 bis, 14 septembrie 1940, p. 5414: „1, Statul român devine Stat Național-Legionar. 2. Mișcarea Legionară este singura mișcare recunoscută în noul Stat, având ca zel ridicarea morală și materială a poporului Român și dezvoltarea puterilor lui creatoare”. Decretul era asumat atât de către regele Mihai I, cât și de către „conducătorul statului român” și președintele Consiliului de Miniștri, generalul Ion Antonescu.

⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 233, 5 octombrie 1940, p. 5703-5704.

Art. 3. Sunt proprietăți rurale în înțelesul prezentului decret-lege: terenurile arabile, fânețele, islazurile, terenurile neproductive, bălțile, iazurile, viile, conacurile, parcurile, livezile de pomi fructiferi, pepinierele, crescătoriile de animale și păsări, stupinele, grădinile de zarzavat și grădinile de flori în scop de comercializare, fără distincție dacă aceste bunuri sunt situate în perimetrul municipiilor, comunelor urbane sau suburbane sau comunele rurale.

Intră, de asemenea, în prevederile legii de față și locuințele cu toate anexele lor, aflate pe proprietățile mai sus enumerate.

Art. 4 Trec în patrimoniul Statului, în puterea legii de față și din momentul publicării ei în Monitorul Oficial, toate proprietățile mai sus enumerate, aparținând evreilor, precum și folosința acestor proprietăți. Trec, de asemenea, în patrimoniul statului, în condițiile mai sus zise și întregul inventar viu și mort, precum și stocurile de cereale și nutrețuri aparținând evreilor, aflate în proprietățile vizate în prezenta lege sau destinate exploatarea proprietății.

Art.5 Nu intră în prevederile prezentei legi:

a) Bunurile prevăzute la articolul 3, oriunde ar fi situate, la limitele strict indispensabile așezării și funcționării industriale evreiești. Determinarea unei întreprinderi ca fiind evreiască este de atributul suveran al Ministerului Economiei Naționale;

b) Terenul din jurul locuințelor evreiești situate în vatra satelor și a târgurilor în întindere de cel mult 2.000 de mp;

c) Grădinile imobilelor urbane și terenurile neconstruite din orașe, aparținând evreilor;

d) Mobilierul și obiectele casnice, aflate în locuințele prevăzute la articolul 3, aliniatul 2⁵.

Prin prevederile acestei legi li s-a interzis evreilor să dobândească sau să dețină proprietăți rurale în România sub orice titlu și în orice calitate. „Împreună cu izgonirea evreilor din mediul rural, aceste decrete au asigurat românizarea totală a satelor românești⁶.

Jefuirea evreilor, justificată din punct de vedere legislativ prin acest Decret-Lege a avut „rezultate” impresionante la scara României. Astfel, au intrat în patrimoniul statului 3.178 de bunuri agricole, totalizând 45.035 ha teren cultivabil cu cereale, fânețe, livezi și vii, evaluate la 5.063.364.350 de lei; 331 de păduri, cu 47.455 ha, evaluate la 2.585.980.700 de lei; 99 de fabrici de cherestea, în valoare de 790.018.438 de lei, și material lemnos evaluat la 77.690.833 de lei; 323 de mori comerciale, mori sistematice, mori țărănești, fabrici agricole de spirt ș.a.: în general bunuri industriale legate de economia rurală în valoare de 1.851.341.940 de lei⁷.

⁵ *Ibidem*. Decretul-Lege este păstrat și în documentele de arhivă. Vezi Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (SJSAN), Fond Prefectura Județului Câmpulung, dosar 61/1940, f. 1.

⁶ Radu Ioanid, *Evreii sub regimul Antonescu*, București, Editura Hasefer, 1997, p. 34.

⁷ Ion Antonescu, *Trei ani de guvernare*, București, Imprimeria Centrală, 1943, p. 144.

Evident, evreii din județul Câmpulung nu au fost scutiți de acest tratament inuman. Oferim în continuare o serie de mărturii ilustrative sub acest aspect.

Expropriere și „românizare” în județul Câmpulung

Astfel, în documentele cercetate la Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, găsim adresa nr. 20616 din 25/10/1940 trimisă către Legiunea de Jandarmi din Câmpulung – Bucovina, prin care se transmite tabelul cu locuințele rămase disponibile în urma plecării tuturor evreilor din Comuna Bucșoaia, conform ordinului nr. 338 din 19/10/1940. Acest tabel conține două locuințe, prima fiind cea a evreicei Maria Kraft, ce deținea o casă cu cinci camere la parter și o cameră în pod, la care se adaugă o bucătărie de vară în curte cu două camere și Nathan Tabac, ce avea o casă cu opt camere.⁸

Prin adresa nr. 1328 din 15/11/1940 Primăria Comunei Păltinoasa transmite o informare Prefecturii județului Câmpulung, prin care precizează că, până în acel moment, Comisia legionară a expropriat o singură casă evreiască, dar evreii stau în continuare în ea și nu a fost primit nici un ordin prin care familia trebuie să evacueze locuința, urmând ca aceasta să fie cedată pentru alte folosințe⁹.

Primăria comunei Vama transmite la data de 15/11/1940 adresa cu nr. 2411, însoțită de tabelul ce cuprinde bunurile expropriate de la 12 cetățeni evrei din comună¹⁰, acestea însumând teren arabil 0,98 ha, pășune 57,48 ha, fânețe 20,35 ha, pădure 99,5 ha împreună cu 4 case, 1 magazie și 2 grajduri (Anexa 1. A).

Primăria Valea Boului a transmis către Prefectură adresa cu nr. 1162 din 16/11/1940, cu tabelul privind situația bunurilor expropriate de la cei 5 evrei din localitate¹¹ - respectiv teren arabil 0,2 ha, fânețe 146,09 ha, grădini de pomi, 0365 ha, teren clădiri 1,65 ha (Anexa 1. A).

Din partea Primăriei comunei Frasin apare în evidențe tabloul cu cele 25 de proprietăți evreiești expropriate din comună, prin documentul cu nr. 1409 din 16/11/1940¹². Se regăsesc aici grădini în suprafață de 0,04 ha, teren arabil 2,37 ha, teren clădiri 0,815 ha, un număr de 26 case la care se adaugă un restaurant, o farmacie, o băcănie și 7 prăvălii, 15 grajduri, 4 magazine, 10 șuri, 4 bucătării de vară. În document se stipulează că o casă era „de recreație”, avea baie personală iar casa de rugăciune avea și baie publică. În plus, una dintre casele particulare expropriate avea post telefonic. Tabelul detaliat se găsește în anexa 2. A.

În Valea Seacă s-a expropriat un număr de 6 proprietăți evreiești care, însumat, reprezentau 5,03 ha teren arabil, 0,31 ha grădini cu o casă de locuit în care a funcționat o băcănie. Aceste bunuri evreiești au fost expropriate de pe teritoriul comunei prin

⁸ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (SJSAN), Fond Prefectura Județului Câmpulung, dosar 61/1940, f. 2-3.

⁹ *Ibidem*, f. 6.

¹⁰ *Ibidem*, f. 7-8.

¹¹ *Ibidem*, f. 10.

¹² *Ibidem*, f. 11-12.

adresa nr. 1251 din 16/11/1940, prin care se precizează ca nu au administrator sau custode, după cum precizează legea și că locuitorii ar dori să primească în arendă pământurile confiscate¹³ (Anexa 3. A).

Prin adresa nr. 1553 din partea comunei Valea Putnei din data de 19/11/1940 transmisă către Prefectura Județului Câmpulung se precizează ca au fost expropriate prin lege două proprietăți evreiești¹⁴ cu o suprafață de 4,815 ha fâneată. Prima a fost proprietatea lui Maier Krumholz, din care 4,166 hectare de teren erau folosite pentru fâneată, o fabrică de cherestea și o casă cu trei camere. În inventarul fabricii de cherestea sunt menționate următoarele obiecte: o locomotivă Hofflosn uzată cu diferite piese lipsă, 1 gater de fier demontat, 44 de șine de cale ferată, 4 vagonete vechi, 1 gater de lemn cu o pânză, 1 circular vechi, 1 dinam vechi, 1 menghină, 1 gealau pentru lână. Celălalt evreu expropriat este Hopmair Iuda, cu un teren pentru fâneată de 0,649 mp fără alte construcții sau anexe.

Primăria Moldova Sulița a trimis către Prefectura județului tabelul cu proprietățile expropriate de la evrei prin documentul nr. 992 din 20/11/1940.¹⁵ Legat de acest document, se poate face precizarea că următoarele case evreiești au fost transferate diferitelor instituții sau și-au continuat activitatea de bază pe care evreii o desfășurau în localitate. Astfel casa lui Suchar David a devenit Sediul Legionar!, casa lui Lanfer Eisig a trecut în patrimoniul Cooperativei „Nădejdea” în calitate de magazie, casa lui Ivanier Eisiga a fost preluată de Cooperativa „Nădejdea”, care i-a păstrat și continuat obiectul de activitate (prăvălie și crâșmă), casa lui Münster Selde a devenit clădirea Postului de Jandarmerie, casa lui Naghel Jossela a rămas cizmărie preluată de către Pisariuc Toader iar casa lui Ivanier Jacob a rămas măcelărie și a fost transferată lui Ștefan Rebenciuc. Un număr de 12 proprietăți au fost confiscate, cu o suprafață de teren arabil 0,19 ha, fâneată de 8,88 ha, pășune 14,3 ha și teren construit 0,18 ha împreună cu 9 case și 9 grajduri (Anexa 3. A).

În data de 20/11/1940 primăria Vatra Moldoviței a transmis documentul înregistrat cu nr. 1814, care cuprinde lista cu bunurile evreiești expropriate și trecute în patrimoniul Statului Român¹⁶. Aici au fost expropriate 20 de proprietăți evreiești, cuprinzând un total de 2,75 ha teren arabil, 41,5 ha fânețe, 4 ha pășune, cu 0,525 ha teren construcții și 0,35 ha grădini zarzavaturi. Împreună cu aceste suprafețe au fost expropriate un templu evreiesc și 17 case, 14 grajduri, 4 magazine, 10 șuri, un atelier de măcelărie și o fabrică de ars cărămida (Anexa 4. A).

Prefectura a primit din partea comunei Cârlibaba¹⁷ tabelul cu situația bunurilor expropriate de la evrei prin documentul cu nr. 1977 din 16/11/1940. Din tabelul cu proprietățile evreiești confiscate extragem imobilele care au fost integrate în funcționarea statului. Astfel casa lui Laufer David a fost preluată de Cooperativa de

¹³ *Ibidem*, f. 15-16.

¹⁴ *Ibidem*, f. 17.

¹⁵ *Ibidem*, f. 20-21.

¹⁶ *Ibidem*, f. 22-23.

¹⁷ *Ibidem*, f. 18-19.

Consum, casa lui Kon Julius a fost folosită în calitate de depozit, imobilele lui Resch Ire au fost folosite în calitate de Vamă, casa lui Rosner Isac a fost folosită în calitate de Oficiu Poștal, imobilele lui Ellenbogen Herman a devenit sediul Poliției de Frontieră, casa lui Ellenbogen Maier a fost transformată în Primăria Comunei Cârlibaba iar casa lui Weisz David a fost folosită în calitate de... Sediul Legionar! Un număr de 31 de proprietari au fost expropriate, însumând 1,62 ha teren arabil, 27 ha fâneată, 94 ha pășune, 280 ha pădure, un templu, 25 de case, 17 grajduri, 2 șuri, o moară și o măcelărie – tabelul detaliat se găsește în anexa 5. A.

Poiana Stampei¹⁸ transmitea la 22/11/1940 adresa nr. 2260, prin care comunica faptul că în localitate a fost identificat un singur evreu, Hocstadt Leiser de la care s-au expropriat următoarele bunuri: 0,407 ha teren arabil și teren clădiri, 0,5 ha teren fâneată, 0,5 ha pășune, 2 case și 4 grajduri.

Orașul Vatra Dornei trimitea adresa nr. 4976 din 21/11/1940 către Prefectura Câmpulung, ce conținea lista cu bunurile evreiești expropriate din localitate¹⁹. Astfel aici regăsim următoarele bunuri și terenurile de la 14 proprietari: grădini 0,02 ha, teren pe care sunt clădiri 0,11 ha, teren arabil 0,39 ha, teren neproductiv 0,22 ha, pășuni 24,2 ha, fâneată 16,4 ha, 6 case, 4 grajduri, 5 șoproane, 3 prăvălii și o unitate de procesare a laptelui. La cele de mai sus se adaugă și teren fâneată, pășune, drum și teren neproductiv (mlaștină) – total 8,3 ha ce aparțin în comun evreilor Efroim Chaim Lazarovici, Nathan, Maier și Abraham Ellengogen (tabelul detaliat în anexa 6. A).

Comuna Breaza²⁰ a transmis și ea documentele cerute de Prefectură prin adresa nr. 1108 din 28 /11/1940, precizând că au fost confiscate, pe raza localității, de la 18 proprietari, 18 case, 58,83 ha pășune și 67,22 ha fâneată. Aici se adaugă și o suprafață de 0,2 ha a proprietarilor Sihneich Rifca și Ludwig Sawilla care nu prezintă specificații referitoare la teren. În cazul lor, dacă au existat case expropriate, cele 0,2 ha menționate ar fi putut fi terenul din apropierea casei și de sub construcții. Rachel Kinsbrunner a fost expropriată de un total de 19 ha dar nici aici funcționarii nu au diferențiat terenul pe categorii, motiv pentru care nu putem totalul suprafețelor expropriate pe categorii. Tabelul detaliat se găsește în anexa 7. A.

Documentul 1575 din 15/11/1940 conține tabelul transmis de comuna Dorna Candrenilor²¹ către Prefectura Câmpulung, cuprinzând exproprierile executate în comună: 15 proprietari cu 10,3 ha de fâneată, curte 0,26 ha, grădini 0,36 ha, 16 case, 15 grajduri și 14 șuri. La aceste bunuri s-au mai adăugat și 1 prăvălie, 5 băcănii, 1 lăptărie, care funcționa și ca punct de colectare și procesare a laptelui, 2 mori și o fabrică de cherestea. Astfel, proprietățile lui Schleier Șmil și Eisig în care intra și lăptăria lui Bezner Salomon cu o moară ce funcționa cu forța apei, împreună cu locuință aferentă, au intrat sub administrarea Mișcării Legionare! Bunurile deținute de Pistiner Sajec, printre care se număra și o fabrică de cherestea cu 2 gateri și 1 moară,

¹⁸ *Ibidem*, f. 25-26.

¹⁹ *Ibidem*, f. 27-28.

²⁰ *Ibidem*, f. 34-35, 98.

²¹ *Ibidem*, f. 36-37.

au intrat direct sub administrarea lui Leontie Ivan, comisarul special numit de Prefectura Câmpulung (a se vedea Anexa 7. A).

Lista transmisă de comuna Ciocănești²² cu situația evreilor expropriați este datată 17 decembrie 1940 și menționează doar cinci proprietari, cu un total de teren împădurit de 19,29 ha și pășune de 1,72 ha. Din listă nu reiese că ar fi existat case care ar fi fost confiscate. De precizat că o suprafață de 16,25 ha de pădure nu aparținea unui singur evreu: în cartea funciară apărea la numele poprietății Stial nu mai puțin de patru proprietari (Hauslich Mina, Roselikas Rosalia, Kisselman Aurelia, Diamant Antonia) – vezi Anexa 8. A.

Comuna Frumosul transmitea către prefectura județului Câmpulung lista cu evrei expropriați²³. Aici găsim un număr de 18 proprietăți, cu 6,72 ha teren arabil, 5,35 ha fâneată, teren clădiri 1,44 ha și grădini 12,36 ha. Aceste proprietăți cuprind 19 case, 15 grajduri, 3 magazine, 3 bucătării de vară și 5 fântâni. Proprietatea lui Drukman Eisiș, constând într-o casă de locuit cu 13 camere, 1 bucătărie de vară cu 2 camere, 1 grajd și 2 fântâni, a fost preluată pentru Sediul Legionar! Proprietatea lui Sand Moses, ce consta într-o casă de locuit cu 8 camere, 1 grajd vechi împreună cu proprietatea lui Sand Feivel – 1 casă de locuit cu 4 camere, 1 grajd, 1 bucătărie de vară, au fost rechiziționate pentru Postul de Jandarmi. Toate bunurile lui Volkovici Berl - o casă de locuit cu 3 camere, un grajd, o remiză, o măcelărie au rămas cu același obiect de activitate: comerț și măcelărie (tabelul detaliat în anexa 8. A).

Comuna Bucșoia²⁴ a transmis documentul cu exproprierea proprietăților evreiești din comună, iar aici se regăsesc doi proprietari: Kraft Maria cu teren arabil 0,22 ha o casă cu 3 camere și o bucătărie de vară cu 2 camere și un grajd , preluate de Șeful de Post Jandarmi și Tabak Nathan cu 0,12 ha teren arabil, casă cu 3 camere folosită în calitate de băcănie, 2 grajduri și o popicărie.

Comuna Moldovița a transmis și ea documentele solicitate despre proprietățile expropriate ale evreilor.²⁵ Dintre casele expropriate de la evreii din Moldovița câteva proprietăți ies în evidență, în sensul că unele și-au păstrat utilitatea economică iar altele au fost transformate... pentru a oferi servicii ospitaliere cât mai bune pentru legionari! Astfel, casele lui Tuchmann Meier și Hasenfranz Herș Moser au ramas băcănii, proprietatea lui Bercovici Meier a rămas brutărie, imobilele cu activitățile privind prelucrarea cărnii au rămas cu același obiect de activitate, casa lui Șerf Littmann a rămas cârnățarie iar a lui Stier Schendel măcelărie. Clădirile cu profil de restaurant ale lui Haber Jossel și Stier Schendel, magazinul de piele a lui Tuchmann Lotti și chioșcul lui Gänzler Nina au rămas, de asemenea, cu vechiul obiect de activitate. Pentru funcționarea „activității legionare” în condiții cât mai bune, o parte din imobilele evreiești au fost transformate în anexe cu caracter de ospitalitate și servicii de stațiune de relaxare. Astfel, locuințele lui Rosner Littmann și Lebel Mina au

²² *Ibidem*, f. 84-85.

²³ *Ibidem*, f. 94-95.

²⁴ *Ibidem*, f. 115.

²⁵ *Ibidem*, f. 121.

fost transferate către casa de sănătate, ca sanatoriu legionar, casa lui Wassermann Aron Leib a fost transformată în cantină legionară, imobilul lui Thau Marcus în baie pentru legionari iar casa lui Schaffer Maria a fost transformată în Sediul Partidului Legionar.

În total, din comună au fost confiscate un număr de 53 de proprietăți din care 7,13 ha de teren arabil, 19,4 ha fânețe, 15,1 ha pășuni, 3,65 ha teren clădiri, 0,14 ha grădini zarzavat, 54 de case, 29 de grajduri, 4 magazine, 8 șuri, 7 bucătării de vară, 10 șoproane, 3 fântâni, un garaj și 3 remize (Anexa 9. A).

În documentele transmise de comuna Doroteia²⁶ regăsim doi proprietari expropriați. De la evreul Benjamin Mendel a lui Sohmei Sohiber au fost luate suprafața de 1,60 ha de fâneță, un ferăstrău acționat cu apă și suprafață de 0,52 ha teren construcții. În cazul fabricii de cherestea a fraților Schulem Warter et Comp. proprietatea nu este expropriată, împreună cu suprafața de 1 ha.

Comuna Pojorâta²⁷ a transmis prin adresa nr. 2124 din 13/12/1940 tabelul cu bunurile expropriate de la evreii din comună și destinația lor. Deoarece legea privind trecerea proprietăților rurale evreiești în patrimoniul Statului Român nu preciza și fabricile, această situație se regăsește în acest caz în sensul că Fabrica de var Knauer și Kraus, cu suprafața de 5 ha, nu este expropriată. Proprietățile naționalizate din comună au fost în număr de 18, bunurile expropriate fiind cuantificate astfel; 7,03 ha teren arabil, 12,28 ha fâneță, 0,38 ha pășune, 0,75 ha teren construcții clădiri, 17 case, 6 șuri, 5 grajduri, 2 bucătării de vară și o remiză (Anexa 10. A).

Comuna Slătioara²⁸ a transmis documentele cu nr. 1037 din 26/11/1940 Prefecturii Câmpulung în care regăsim doar o proprietate evreiască expropriată deținută de evreii Biener Efroim și Goldhagen Eige, teren arabil cu o suprafață de 15 ari împreună cu o casă, un grajd și o șură.

Tabelul cu bunurile evreiești expropriate din comuna Fundul Moldovei²⁹, înregistrat cu nr. 1942 din data 28/11/1940, precizează ca imobilele care conțin prăvălii și în care se exercită activitate de comerț au rămas în continuare cu această funcțiune. Numele proprietarilor de prăvălii care au fost preluate de stat, sunt următorii: Schärf Satina, Bauer Leibiș, (Harth Maria, Pressner Harth Iosef, Marian Ana a Herman și Steni Abraham. Dintre evreii expropriați sunt doi care ies în evidență cu dimensiunea proprietăților naționalizate. Primul este Resch Moses cu 25,90 ha de fâneță, 1,48 ha de pășune și 83,43 ha de pădure iar celălalt era Pachter Antschel cu 175 ha de pășune. Totalul bunurilor expropriate sunt cuantificate astfel: 27 proprietăți cu 1,36 ha teren arabil, 224,96 ha fâneță, 60,65 pășune, 128,62 ha pădure, teren construcții 0,73 ha, 15 case, 12 grajduri, 2 șuri, 2 magazine și o măcelărie (tabelul detaliat se găsește în anexa 11. A).

²⁶ *Ibidem*, f. 123.

²⁷ *Ibidem*, f. 131 -133.

²⁸ *Ibidem*, f. 144 -145.

²⁹ *Ibidem*, f. 146.

Comuna Iacobenii³⁰, prin adresa nr. 1522 din 20/11/1940, menționa un număr de 23 proprietăți expropriate, din care 22 aparțineau unor persoane fizice, ultima fiind sediul Comunității Evreiești din localitate. Toate bunurile evreiești naționalizate au fost transferate pentru supraveghere directă Garnizoanei Legionare din localitate.

Au fost confiscate următoarele proprietăți:

1. Merdler Salomon, 1 ha de pământ cu o casă cu 4 camere și un grajd;
2. Goldenzweig Samuël, 1 ha de pământ cu o casă cu 4 camere și un grajd;
3. Liebermann Siegmund, 4 ari pământ cu o casă cu 4 camere;
4. Tamler Josef, 5 ari pământ și o casă cu 8 camere;
5. Klein Gusta, 2 ari de pământ și o casă nouă în construcție;
6. Klüger Sali, 2 ari de pământ și o casă cu etaj neterminată;
7. Twiaschor Moses, 6 ari de pământ și două case vechi cu 8 camere;
8. Peretz Klein, 2 ari pământ și o casă cu 5 camere;
9. Liebermann Chaim, 2 ari cu o casă și un grajd;
10. Liebermann Fanny, 5 ari pământ cu o casă;
11. Höflinger David, 2 ari pământ și un atelier de cizmărie;
12. Koppel Brender, 5 ari pământ și o casă cu 4 camere și grajd;
13. Meier Klein, 2 case vechi spre dărâmare;
14. Budyk Iuda Beer, 20 ari și 2 case precum și un grajd;
15. Knoll Leiser, 6 ari pământ și o casă;
16. Riegler Eleonora, 7 ari pământ și o casă cu 8 camere;
17. Abraham Srul, 2 ari pământ și o casă;
18. Steckel Salomon, 3 ari pământ și o casă cu 3 camere;
19. Abraham Isak, 4 ari pământ, o casă și un grajd;
20. Rosenstreich Hilel, 8 ari pământ și o casă cu 8 camere;
21. Reiner Iossel, 5 ari pământ și o casă;
22. Steinmetz Lewi, 3 ari pământ și o casă veche dărpănată;
23. Comunitatea evreiască, 10 ari de pământ, templul, precum și o baie cu aburi.

Prefectura a primit adresa nr.1800 din data de 18/11/1940 cu datele despre suprafețele naționalizate a evreilor din comuna Ciocănești³¹. Aici se regăsesc 5 proprietăți expropriate astfel: de la Hauslich Max a fost luată suprafața de 3,04 ha de pădure, de la Köning Hermann 82 ari pășune, de la Kahsn Koppel 45 de ari de pășune, și tot pășune în suprafață de 43 ari de la Bezner Reghina. Cea mai mare suprafață, de 16 ha și 25 ari, a fost expropriată de la asociații Hauslich Mina, Rașchkes Rosalia, Kimelman Aurelia și Diamant Antonia. Aici se poate observa că localitatea se află într-o zonă muntoasă iar exproprierile erau doar terenuri pentru pășune sau păduri, fără construcții pe aceste suprafețe.

³⁰ *Ibidem*, f. 147.

³¹ *Ibidem*, f. 148.

Pentru a sintetiza au fost expropriati din comuna Ciocănești un număr de 23 de proprietari, teren în sumă de 1,96 ha, 26 de imobile dintre care 24 de case, 1 templu ce avea în anexă o baie cu aburi, un atelier de cizmărie la care se adaugă și 6 grajduri.

În documentele de la Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale se regăsesc cazuri de evrei ce au fost expropriati și de pe teritoriul comunelor mici, cum sunt Gemenea și Argel. Acestea transmit documentații cu naționalizarea proprietăților evreiești. Astfel comuna Gemenea³² prin adresa nr.1073 din 24/11/1940, a transmis documentul în care erau menționați doar 2 evrei. Primul era Lehrer Cipri Babi, expropriat de teren arabil în suprafață de 1,31 ha, fâneată de 6,54 ha, pășune de 1,40 ha și teren neproductiv în suprafață de 0,25 ha, rezultând o suprafață totală de 9,50 ha împreună cu o casă, 1 bucătărie de vară, 1 grajd și o șură. Cel de al doilea evreu expropriat a fost Iancu Lehrer, căruia i-a fost luată o suprafață totală de 3,10 ha reprezentată din 1 ha teren arabil și 2,10 ha fâneată împreună cu 1 casă, 1 grajd și o bucătărie de vară.

O alta comunitate mică din care au confiscat proprietăți evreiești este comuna Argel³³. Aici administrația îl împuternicește pe Ilie Vereha să fie administrator delegat la data de 13/11/1940 peste proprietățile lui: Merbaum Samoilă cu teren arabil în suprafață de 0,28 ha și 1,36 ha fâneată împreună cu o casă cu 5 camere, un grajd pentru vite și un șopron pentru trăsură, Hazerfrantz Bercu cu 0,27 ha de fâneată și o casă cu 2 camere. Ultimul proprietar expropriat este Hazerfrantz Rosa, care avea 0,18 ha teren arabil, 0,64 ha fâneată cu o casă cu 3 camere și un grajd, aceste clădiri fiind menționate în evidențe, prin expertiza primăriei, ca fiind „foarte vechi și foarte rele”.

Ultima situație pe care o prezentăm este cea cu exproprierile transmise de Primăria orașului Câmpulung³⁴ la data de 12/12/1940. În documentele cercetate se regăsesc un număr de 240 proprietari evrei (Anexa 12. A). Au fost naționalizate un total de 12,02 ha teren arabil, 5,92 ha fâneată, 27,52 ha pășune, teren de clădiri și curți: 24,62 ha, la care se adaugă 4 ha teren și construcții la fabrica de cherestea a lui Maier Kissman. Un total de 304 case de locuit și un hotel deținut de Leon și Jacob Beer, 109 de grajduri, 159 de șuri și 15 magazine au fost rechiziționate. Mai amintim și de exproprierile făcute asupra următorilor proprietari de afaceri: Leib Schlöffler, Abraham Tänner, Șendel Tentner – prăvălii, Rosinblatt Lazar, Sobe Israel Abraham – comerț, Șlaffer Konrad, Rippel Eisig și Regina – procesatori de produse din lapte, Maier Sand Șächter, Klein Simon, Tarter Iossel, Krumholț Maier – fabrică de pâine /brutărie, Auerbach Wolf, Sobe Hermann – fabrică de apă gazoasă, Hufler Leon – atelier de lăcătușerie, Tarter Jossel – moară, Mendel Drach – măcelărie, Fernbach Carol – atelier de tâmplărie, Etti Rifca – Choschel – prăvălie cu instalație de umplut bere, Gartenlaub Isack – fabrică de cherestea cu moară și fereștrău.

³² *Ibidem*, f. 149-151.

³³ *Ibidem*, f. 158-159.

³⁴ *Ibidem*, f. 163-171.

Evreul Kern Tobia a fost expropriat de 1,2 ha teren arabil, 1,4 ha pășune cu 3 cuptoare în fabrica de de var la care se mai adaugă și 2 ha de exploatare de carieră.

Concluzii

Exproprierea evreilor români din mediul rural a fost un act profund anti-uman, care călca în picioare principiul mult clamat în toate statele burgheze din lume, înaintea declanșării nebuniei de extremă-dreapta, și anume că „proprietatea este sacră și inviolabilă”.

Din documentele studiate, reiese că evreii câmpulungeni au pierdut atunci, în baza unei legi aberante, terenuri agricole, fânețe, pășuni, păduri, case, bucătării de vară, anexe gospodărești, prăvălii, băcănii, lăptării, fabrici. Ironia sorții (sau nu) face ca, pe lângă diverse persoane particulare, să se înfrunte din bunurile jefuite atât instituția de forță din satul românesc din prima jumătate a secolului XX, cât și Mișcarea Legionară, care milita pentru „ridicarea morală și materială a poporului Român și dezvoltarea puterilor lui creatoare” (vezi citatul de la nota 3).

Nu credem că un om cu mintea întreagă poate justifica îndeplinirea acestui frumos ideal punând la baza sa jaful direct, fără reținere, ocrotit de legile statului.

În tot cazul, evreii câmpulungeni din cele 16 localități luate în discuție în acest articol au pierdut următorul număr de proprietăți: Vama 12, Valea Bourului 5, Frasin 25, Valea Seacă 6, Moldova Sulița 12, Vatra Moldoviței 20, Cârlibaba 31, Vatra Dornei 14, Breaza 18, Dorna Candrenilor 15, Ciocănești 5, Frumosul 18, Moldovița 53, Pojorâta 18, Fundul Moldovei 27, Câmpulung 240. În totalitate, 519 proprietăți jefuite în mod legal.

Anexe

Anexa 1. A.

Primăria comunei Vama transmite la data de 15/11/1940 adresa cu nr. 2411, cu tabelul ce cuprinde bunurile expropriate de la cetățenii evrei din comună³⁵.

Nr	Numele și prenumele	Denumirea proprietății	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața în ha				Numărul clădirilor
				Teren arabil	Pășune	Fânețe	Pădure	
1	Moștenitori după Meier și Rosa Melzer	fânețe, pădure, pășune	Vama	35 ari	57 ha 48 ari	2 ha 25 ari		2 case vechi 1 magazie
2	Sand Isack și urmași	pădure, pășune	Vama				4/6 din 1 drept	
3	Engler Ester	pădure	Vama				8 ha	
4	Feldhamer Salomon	pădure, arabil, fânețe	Vama	8 ari		1 ha 80 ari	42 ha	1 casa 1 grajd
5	Seidenstein Max	pădure	Vama				10 ha	
6	Feldhamer Abraham	fânețe	Vama			12 ha 50 ari		
7	Lehrer Betti născută Feldhamer	fânețe	Vama			3 ha 80 ari		
8	Dora și Pepi Eisenkraft	pădure	Bucșoaia				9 ha 50 ari	
9	Druckmann I. Sand	pădure	Vama				10 ha	
10	Melzer Sammuel	pădure	Vama				10 ha	
11	Melzer Pinkast	pădure, arabil	Vama	30 ari			10 ha	1 casa 1 grajd
12	Alper Aron	arabil	Vama	25 ari				

Primăria Valea Boului transmite către prefectură adresa cu nr.1162 din 16/11/1940, cu tabelul privind situația bunurilor expropriate de la evreii din localitate³⁶.

Nr	Numele și prenumele	Denumirea proprietății	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața				Numărul clădirilor
				Teren arabil	Fânețe	Grădină de pomi	Loc clădire	
				ha	ha	ha	ha	
1	Sand Efroim	Casa de locuit și teren	Valea Bourului	0,20	107,59	0,45	1,5	1 casa 5 camere 1 casa 4 camere
2	Cliper Peppi	Casa de locuit cu dependințe și teren	Valea Bourului	-	0,25	0,20	0,15	1 casa 2 camere
3	Crumholz Maier moștenitor după Herș Bergman	Teren, fânețe	Valea Bourului	-	3,50	-	-	-
4	Sand Eetti	Teren, fânețe	Valea Bourului	-	11,00	-	-	-
5	Hammer Hany	Teren, fânețe	Valea Bourului	-	23,75	-	-	-

³⁵ Ibidem, f. 7-8.

³⁶ Ibidem, f. 10.

Anexa 2. A.

Prefectura Câmpulung primește din partea Primăriei comunei Frasin tabloul cu proprietățile evreiești expropriate din comună prin documentul cu nr. 1409 din 16/11/1940³⁷.

Nr	Numele și prenumele	Denumirea proprietății	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața în ha, arabil, vie, pășune, fâneață, etc.	Nr. de clădiri și destinația lor precum și posibilitățile de cazare
1	Bernstein Isidor	casă de locuit	Frasin	gradini 2 ari clădiri 2 ari	1 casă, 2 familii
2	Comunitatea israelită	casă de rugăciune, casă de locui și baie	Frasin	clădiri 5 ari arabil 5 ari	1 casă rugăciune, 1 casă, 1 familie, 1 baie populară
3	Dauber Selig și Debora	grădină de zarzavat	Frasin	arabil 10 ari	-
4	Fischer Isidor	casă de locui și restaurant	Frasin	arabil 2 ari clădiri 6 ari	2 case de locuit, 1 grajd,
5	Gänzer Berl	casă de locui și băcănie	Frasin	arabil 12 ari clădiri 2 ari	1 casă, 1 familie, 1 grajd, 1 bucătărie de vară
6	Gutherz Baruch	casă de locuit	Frasin	clădiri 4 ari	1 casă, 3 familii, 1 bucătărie de vară, 1 grajd, 1 magazie
7	Gänzer Fani și Rosa	casă de locuit și prăvălie	Frasin	arabil 6 ari clădiri 3 ari	1 casă, 1 familie, 1 grajd, 1 șură
8	Heringher Leon	Farmacia „Caritate”	Frasin	clădiri 2,5 ari	1 casă, 2 familii
9	Hart Iacob și Sarah	casă de locuit și prăvălie	Frasin	arabil 10 ari clădiri 7 ari	1 casă, 2 familii, 1 șură
10	Katz Salomon	casă de locuit și prăvălie	Frasin	arabil 1 ari clădiri 1 ari	1 casă, 1 familie, 1 grajd, 1 șură
11	Laufmann Osias și Marcus	casă de locuit și prăvălie	Frasin	arabil 7 ari clădiri 5 ari	1 casa cu etaj, 4 familii, 1 grajd, 1 magazie
12	Leib Hermann	casă de locuit	Frasin	arabil 6 ari clădiri 2 ari	1 casă, 1 familie, 1 șură
13	Leib Mendel	casă de locuit	Frasin	clădiri 1 ari	1 casă, 1 familie, 1 șură
14	Laufer Fani, Sachter Adela și Rosa Dym	casă de locuit	Frasin	clădiri 5 ari	1 casă, 1 bucătărie de vară, 2 magazine, 2 grajduri
15	Polak Chane	casă de locuit	Frasin	gradini 2 ari clădiri 2 ari	1 casă, 1 familie, 1 șură
16	Pächt Pepi	casă de locuit	Frasin	arabil 15 ari clădiri 2 ari	1 casă, 1 familie, 1 șură
17	Pistiner Hersch	casă de locuit	Frasin	arabil 7 ari clădiri 3 ari	1 casă, 2 familii, 1 grajd, 1 șură
18	Pächt Blima, Sima și Mendel Moses	casă de locuit și prăvălie	Frasin	arabil 17 ari clădiri 4 ari	1 casă, 2 familii, 1 grajd,
19	Roll Marcus și Janette	casă de locuit și prăvălie	Frasin	arabil 2 ari clădiri 2 ari	1 casă, 2 familii, 1 grajd, 1 șură
20	Ruff Scheindel	casă de locuit și prăvălie	Frasin	clădiri 3 ari	1 casă, 1 familie, 1 șură, post telefonic
21	Schacher Klara	casă de locuit	Frasin	clădiri 1 ari	1 casă, 1 familie,
22	Benjamin Schieber	casă de locuit	Frasin	arabil 25 ari clădiri 5 ari	1 casă, 1 familie, 1 bucătărie de vară, 1 grajd,
23	Schieber Moses	casă de recreație	Frasin	arabil 95 ari livezi de pomi 5 ari clădiri 10 ari	2 case, 15 familii, 1 baie
24	Schieber Moses	casă de locuit	Frasin	arabil 2 ari clădiri 2 ari	1 casă, 2 familii, 1 șură
25	Warter Ghisela	casă de locuit	Frasin	arabil 13 ari clădiri 5 ari	1 casă, 1 familie, 1 grajd,

³⁷ *Ibidem*, f. 11-12.

Anexa 3. A.

Primăria comunei Valea Seacă transmite tabelul cu situația bunurilor evreiești expropriate de pe teritoriul comunei, prin adresa nr. 1251 din 16/11/1940, în care se precizează ca acestea nu au administrator sau custode cum precizează legea și că locuitorii ar dori să primească în arendă pământurile confiscate³⁸.

Nr	Numele și prenumele	Denumirea proprietății	Comuna în care se află proprietatea	teren arabil		grădini		Numărul clădirilor și destinația lor
				ha	ari	ha	ari	
1	Alter Ornstün	Lunca „Cotul Mălinilor”	Valeaseacă	1	45	-	-	
2	Pepi Reichter	Lunca lângă moară	Valeaseacă	2		-	-	
3	Jacob Reichter	Luncă lângă fabrică	Valeaseacă	1	20	-	-	
4	Moses Donnenfeld	Luncă în spatele fabricii	Valeaseacă	-	26	-	-	
5	Haim Händler	Câmpul mare	Valeaseacă	-	12	-	-	
6	Haim Händler	Vatra satului	Valeaseacă	-	-	-	31	1 casă de locuit a fost băcănie

Primăria Moldova Sulița trimite tabelul cu proprietățile expropriate de la evrei prin documentul nr. 992 din 20/11/1940 către prefectura județului.³⁹

Nr	Numele și prenumele	Denumirea proprietății	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața în ha, arabil, vie, pășune, fâneată, etc.	Nr. de clădiri și destinația lor precum și posibilitățile de cazare
1	Suchar David	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	4 ari arabil, 40 ari fâneată, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 4 camere, 1 grajd
2	Lanfer Eisig	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	1 ar arabil, 28 ari fâneată, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 3 camere, 1 grajd
3	Münster Eisig	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	2 ari arabil, 1 ar fâneată, 134 ari pășune, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 4 camere, 1 grajd
4	Sonenstein Maier	Teren fâneată	Moldova Sulița	43 ari fâneată	-
5	Ivanier Eisig	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	2 ari arabil, 1 ha fâneată, 96 ari pășune, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 7 camere, 1 grajd de vite
6	Münster Selde	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	2 ari arabil, 2 ha fâneată, 5 ha pășune, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 4 camere, 1 grajd de vite
7	Münster Reisel	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	2 ari arabil, 36 ari fâneată, 6 ha pășune, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 4 camere, 1 grajd de vite
8	Ivanier Meier	Teren fâneată	Moldova Sulița	24 ari fâneată	-
9	Șauman Jeti	Teren fâneată	Moldova Sulița	2 și 1/2 ha fâneată	
10	Naghel Jossel	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	2 ari arabil, 130 ari fâneată, 100 ari pășune, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 4 camere, 1 grajd
11	Meer Samuil	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	6 ari arabil, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 8 camere, 1 grajd ruinate
12	Ivanier Jacob	Casă de locuit și teren	Moldova Sulița	2 ari arabil, 36 ari fâneată, 2 ari clădire	1 casă de locuit cu 3 camere, 1 grajd de vite

³⁸ *Ibidem*, f. 15-16.

³⁹ *Ibidem*, f. 20-21.

Anexa 4. A.

În data de 20/11/1940 primăria Vatra Moldoviței transmite documentul înregistrat cu nr.1814, ce conține lista cu bunurile evreiești expropriate și trecute în patrimoniul Statului Român⁴⁰.

Nr	Numele și prenumele	Denumirea proprietății	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața în ha, arabil, vie, pășune, fâneță, etc.	Nr. de clădiri și destinația lor precum și posibilitățile de cazare
1	Pesati Isac	Casa și curte Căramidărie Teren fâneță Teren pășune	Vatra Moldoviței	1 ha arabil, 9 ha fâneță, 4 ha pășune	2 case locuit, 10 camere (10 persoane), 1 grajd pentru 10 vite, 1 șură cu instalație pentru măcelărie, 1 fântână, 1 coteț pentru 10 porci, 1 clădire pentru ars cărămidă, 1 șopron pentru cărămidă, 1 magazie bunuri
2	Tuchman Abraham	Depozit lemne construcție, cherestea și draniță	Vatra Moldoviței sat Ciumărna	-	700 m ³ lemn construcții 1000 bucăți draniță
3	Roll Laura	Casă curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,03 ha arabil, 0,03 ha clădiri	1 casă de locuit cu 4 camere pentru 6 persoane, 1 grajd pentru 4 vite
4	Leiser Berta	Casă de locuit curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,13 ha arabil, 0,06 ha clădiri	1 casă de locuit cu 3 camere pentru 5 persoane, 1 grajd pentru 6 vite, 1 șură Clădirea templului evreiesc cu 3 camere pentru 6 persoane
5	Feldhammer Abraham	Casă de locuit, grajd de vite, magazie, teren arabil, teren fâneță, livezi pomi	Vatra Moldoviței sat Ciumărna	0,5 ha arabil, 24 ha fâneță, 0,5 ha livada pomi, 0,2 ha clădiri	1 casă de locuit cu 2 camere pentru 4 persoane, 1 grajd pentru 6 vite, 1 magazie
6	Cirl David	Teren arabil, Teren fâneță	Vatra Moldoviței	0,4 ha arabil, 3,6 ha fâneță,	-
7	Chelmer Malka, Benjamin Idel, Moses, Israel și Fran	Casă, curte, grădină, pământ arabil și pământ clădiri	Vatra Moldoviței	0,07 ha arabil, 0,02 ha clădiri	1 casă de locuit cu 5 camere pentru 8 persoane, 1 șopron
8	Rahmut Josef	Teren arabil, Teren fâneță	Vatra Moldoviței	2,3 ha teren arabil și fâneță	-
9	Locker Pearl	Casa, curte și grajd	Vatra Moldoviței	0,005 ha grădina zarzavaturi, 0,03 ha clădiri	1 casă de locuit cu 6 camere pentru 10 persoane, 1 grajd pentru 4 vite.
10	Windisch Mina	Casa, curte și grajd	Vatra Moldoviței	0,015 ha grădina zarzavaturi, 0,015 ha clădiri	1 casă de locuit cu 5 camere pentru 5 persoane, 1 grajd pentru 1 vită.
11	Lea Hissck Büchler	Casa, curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,07 ha arabil, 0,02 ha clădiri	1 casă de locuit cu 2 camere pentru 4 persoane, 1 grajd pentru 3 vite, 1 magazie, 1 șură
12	Mina Müntz și urmașii	Casa, curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,01 ha grădina zarzavaturi, 0,02 ha clădiri	1 casă de locuit cu 5 camere pentru 8 persoane, 1 șură
13	Locker David	Casa, curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,06 ha arabil, 0,04 ha clădiri	1 casă de locuit cu 6 camere pentru 8 persoane, 1 grajd pentru 4 vite,
14	Herman Fischler	Casa, curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,05 ha arabil, 0,02 ha clădiri	1 casă de locuit cu 6 camere pentru 6 persoane, 1 grajd pentru 6 vite, 1 șură
15	Salomon Wildman	Casa, curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,06 ha arabil, 2,6 ha fâneță, 0,04 ha clădiri	1 casă de locuit cu 10 camere pentru 20 persoane, 1 grajd pentru 6 vite, 1 șură
16	Wenkest Abraham și urmașii	Casa, curte și grădină	Vatra Moldoviței	0,06 ha arabil, 0,03 ha clădiri	1 casă de locuit cu 4 camere pentru 6 persoane, 1 grajd pentru 2 vite, 1 șură

⁴⁰ Ibidem, f. 22-23.

17	Helman Gustz	Casa, curte și gradină	Vatra Moldoviței	0,16 ha arabil, 0,05 ha clădiri	1 casă de locuit cu 5 camere pentru 8 persoane, 1 grajd pentru 8 vite, 1 șură, cămară și fântână
18	Reghina Fischler	Casa, curte și gradină	Vatra Moldoviței	0,02 ha clădiri	1 casă de locuit cu 6 camere pentru 8 persoane, 1 șură, pentru lemne
19	Wissbrod Samuel	Casa, curte și gradină	Vatra Moldoviței	0,16 ha arabil, 0,09 ha clădiri	1 casă de locuit cu 9 camere pentru 10 persoane, 1 grajd pentru 3 vite, 1 magazie
20	Herman Scherzer	Casa, curte și gradină	Vatra Moldoviței	0,005 ha grădină zarzavat, 0,02 ha clădiri	1 casă de locuit cu 5 camere pentru 8 persoane, 1 grajd pentru 2 vite, 1 magazie, 1 șură lemne și fântână

Anexa 5. A.

Prefectura primește din partea comunei Cârlibaba tabelul cu situația bunurilor expropriate de la evrei prin documentul cu nr. 1977 din 16/11/1940⁴¹.

Nr	Numele și prenumele	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața ha				Total ha	Numărul clădirilor și destinația lor
			Teren arabil	Teren fâneată	Teren pășune	Teren pădure		
1	Landver Thon	Cârlibaba	-	-	40	80	120	
2	Laufer Seide	Cârlibaba / Fundul Moldovei	2 prăjini	-	28		28	1 clădire cu 3 camere, ocupată
3	Resch Henriette	Cârlibaba / Fundul Moldovei	1 prăjini	-	-	-	-	1 clădire 4 camere cu grajd, neocupată
4	Dormer Moses	Cârlibaba	4 prăjini	-	-	-	-	1 clădire 4 camere cu grajd, neocupată
5	Menasches Moses	Cârlibaba	20 prăjini	-	-	-	-	1 clădire 4 camere cu grajd și anexă, neocupată
6	Laufer David	Cârlibaba	2 prăjini	-	-	-	-	1 clădire 8 camere cu grajd și șură, ocupată
7	Wollach Abraham Isac	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire 6 camere cu grajd, ocupată
8	Scharfstein Blanca	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire 2 camere, neocupată
9	Scharfstein Netti	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire 1 cameră, neocupată
10	Schamman Chaim	Cârlibaba	-	6	10	14	30	-
11	Brannstain Schaye	Cârlibaba	-	-	8	-	8	-
12	Kahan Kalman (moașa Katz)	Cârlibaba	20 prăjini	19	8	6	33	-
13	Werzberger Nachman	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire 2 camere cu grajd, ocupată
14	Kon Julius	Cârlibaba	1 prăjină	-	-	-	-	1 clădire 3 camere cu grajd, ocupată
15	Laufer Abraham I.	Cârlibaba	-	2	-	-	2	-
16	Menasches Abraham	Cârlibaba	4 prăjini					2 clădiri și grajd, ocupată
17	Dermen Aron	Cârlibaba	-	-	-	-	-	-
18	Resch Ire	Cârlibaba						1 clădire 7 camere cu grajd și șură, ocupată
19	Pachter A. Aurel	Cârlibaba / Fundul Moldovei	-	-	-	180	180	-
20	Rosner Ștrul Leib	Cârlibaba						1 clădire 1 cameră cu grajd, ocupată

⁴¹ Ibidem, f. 18-19.

21	Rosner Isac	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire cu 4 camere, etajul neterminat, ocupată
22	Ellenbogen Herman	Cârlibaba	1 prăjină	-	-	-	-	1 casă cu etaj 9 camere și bucatărie exterioară, ocupată
23	Hecler Marcus	Cârlibaba	2 prăjini	-	-	-	-	1 clădire 3 camere cu grajd, ocupată
24	Pachter Meschulem	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire 2 camere cu grajd, neocupată
25	Landman Pepi	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire 6 camere, neocupată
26	Ellenbogen Maier	Cârlibaba	10 prăjini	-	-	-	-	2 clădiri cu 17 camere și 3 grajduri, ocupată
27	Laufer Moses	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire 6 camere cu grajd și măcelărie, ocupată
28	Weisz David	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 clădire cu etaj 8 camere, ocupată Sediul Legionar
29	Lecher Leib	Cârlibaba	-	-	-	-	-	1 casuță mică cu 2 camere, neocupată
30	Comunitatea izraelită	Cârlibaba	14 prăjini	-	-	-	-	1 clădire cu 7 camere - templu, 1 clădire 2 camere, grajd și moară, neocupată
31	Klipper Maier	Cârlibaba	-	-	-	-	-	-

Anexa 6. A.

Orașul Vatra Dornei transmite adresa nr. 4976 din 21/11/1940 către Prefectura Câmpulung privind lista cu bunurile evreiești expropriate din localitate⁴².

Nr	Numele și prenumele	Comuna unde se află proprietatea	Suprafața	Numărul clădirilor și destinația lor
1	Koppel Pistiner/ Recel Pistiner	Vatra Dornei	clădiri 228 m ² , grădină 96 m ² , teren neproductiv 406 m ² - total 720 m ²	1 casă cu 5 camere, 1 grajd, 1 șopron
2	Itzig Weissbrein/ Fany Weissbrein	Vatra Dornei	clădiri 102 m ² , grădină 100 m ² , fânețe 2 ari și 198 m ² - total 2 ari și 400 m ²	1 casă cu 6 camere, 1 șopron
3	Schaier Israel / Schaier Mina	Vatra Dornei	clădiri 84 m ² , teren neproductiv 186 m ² - total 270 m ²	1 casă cu 4 camere și prăvălie, 1 grajd 1 șopron
4	Isac Liebermann / Gusta Liebermann	Vatra Dornei	clădiri 172 m ² , fâneță 4 ari și 90 m ² , teren neproductiv 709 m ² - tota 4 ari și 971 m ²	1 casa cu 4 camere și prăvălie în stare proastă, 1 casa cu 2 camere în stare bună, 1 grajd, 1 magazie, 1 șopron
5	Herș Nathan /Herș Erna	Vatra Dornei	clădiri 286 m ² , teren neproductiv 885 m ² - total 1171 m ²	1 casă cu 3 camere cu prăvălie, 1 atelier pentru industria laptelui, 1 grajd, 1 șopron
6	Fessler Adolf, Sali, Berta, Rosa, Leiba, Clara, Jacob, Fany, Golda	Vatra Dornei	pășune 9 ha	fără clădiri
7	Klinghoffer Nussem, Ettel, Nussem-Simon, Jacob -Maier	Vatra Dornei	fâneță 5.9530 m ² , pășune 15.1936 m ² - total 21 ha și 1468 m ²	fără clădiri
8	Taru Betti și Rebeca Tauber	Vatra Dornei	fâneță 1260 m ²	fără clădiri
9	Adolf N. Izolis	Vatra Dornei	teren arabil 38 ari și 62 m ² , fâneță 51 ari și 82 m ² total 90 de ari și 44 m ²	fără clădiri
10	Fundația Dr. Josef Wohl	Vatra Dornei	fâneță 2 ha și 2350 m ²	fără clădiri
11	Efroim Chaim Lazarovici / Nathan,	Vatra Dornei	teren fâneță, pășune, drum și	fără clădiri

⁴² *Ibidem*, f. 27-28.

	Maier și Abraham Ellengogen		teren neproductiv (mlaștină) – total 8 ha și 2938 m ²	
12	Mischulem Drukman / Sarah Goldschläger / Jacob Drukman	Vatra Dornei	fâneată 7 ha, 57 ari și 99 m ²	fără clădiri
13	Firma Autschel Jacob/ M. Drukman si Fundația Dr. Josef Wohl	Vatra Dornei	fâneată 2 ha și 1297 m ²	fără clădiri
14	Deborah Abramovici, Rosa, Elka, Victoria și Gisela	Vatra Dornei	grădină 222 m ²	fără clădiri

Anexa 7. A.

Comuna Breaza transmite documentele cerute de prefectură prin adresa nr. 1108 din 28 /11/1940⁴³.

Nr	Numele și prenumele	Comuna unde se află proprietatea	Suprafața	Numărul clădirilor și destinația lor
1	Meer Feige	Breaza	6 ha fâneată, 14 ha pășune	1 casă, bună 2 familii
2	Dienner Gherschon	Breaza	8 prăjini fâneată	1 casă mediocră, 1 familie
3	Feldhammer Hersch	Breaza	14 ari fâneată, 2 ha pășune	1 casă mediocră, 1 familie
4	Rachel Kinsbrunner	Breaza	19 ha,	1 casă insalubră, 1 familie
5	Kinsbrunner Felix Gusta	Breaza	45 prajini fâneată, 5,12 ha pășune, total 5,57 ha	1 casă, 3 familii
6	Felix Kinsbrunner	Breaza	5 ha fâneată, 7 ha pășune	1 casă, 2 familii
7	Meer Leizer	Breaza	26 ha fâneată, 19 ha pășune	1 casă, 2 familie
8	Felhammer Dora	Breaza	2 prăjini fâneată, 4 prăjini pășune	1 casă mediocră, 1 familie
9	Kliper Jettj	Breaza	3 prăjini fâneată 1 prăjină pășune	1 casă, 1 familie
10	Gelber Eisig	Breaza	22 ha fâneată, 5 ha pășune	1 casă insalubră, 1 familie
11	Laufer Abraham	Breaza	-	1 casă, 1 familie
12	Alexander Herș- Rosa	Breaza	1 ha fâneată,	1 casă, 1 familie
13	Sihnreich Rifca	Breaza	8 prajini	1 casă, 1 familie
14	Ivaner Ștrul Moisch	Breaza	88 ari fâneată, 12 ari pășune	1 casă, 2 familii
15	Ivanier Heim	Breaza	51 prăjini fâneată	1 casă, 1 familie
16	Merdler Baby	Breaza	4 ha fâneată, 2 ha pășune,	1 casă mediocră, 1 familie
17	Segal Heim	Breaza	1 ha fâneată, 4 ha pășune	1 casă, 1 familie
18	Ludwig Sawilla	Breaza	4 ari	1 casă neterminată

Documentul 1575 din 15/11/1940 cuprinde tabelul transmis de comuna Dorna Candrenilor⁴⁴ către Prectura Câmpulung relativ la exproprierile executate în comună.

Nr	Numele și prenumele	Comuna unde se află proprietatea	Suprafața	Numărul clădirilor și destinația lor	Destinația bunului expropriat
1	Rubinger Strul	Dorna Candrenilor	60 prăjini fâneată	1 casă de lemn cu grajd și șură la un loc	pichetelde grăniceri
2	Rubinger Mechel și Bürach	Dorna Candrenilor	95 prăjini fâneată	1 casă de cărămidă, 1 grajd, 1 șură	școala primară
3	Klinkhoffer Jacob	Dorna Candrenilor	20 prăjini fâneată	1 casă de lemn, 1 grajd, 1 șură, 1 baracă	prăvălie
4	Lauber Erna	Dorna Candrenilor	6 prăjini curte	1 casă de lemn cu grajd și șură la un loc	băcănie
5	Hammer Jankel	Dorna Candrenilor	2 prăjini curte	1 casă de lemn, 1 grajd, 1 șură	băcănie

⁴³ *Ibidem*, f. 34-35, 98.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 36-37.

6	Schleier Șmil și Eisig	Dorna Candrenilor	30 prăjini fâneată	1 casă de lemn, 1 grajd, 1 șură,	lăptărie
7	Pächt Salomon	Dorna Candrenilor	50 prăjini fâneată	1 casă de lemn, 1 grajd, 1 șură,	băcănie
8	Hammer Mendel	Dorna Candrenilor	10 prăjini grădină	1 casă de lemn cu grajd și șură la un loc	locuință
9	Frații Rosner	Dorna Candrenilor	100 prăjini fâneată	1 casă de lemn, 1 grajd, 1 șură,	locuință
10	Pächt Mendel	Dorna Candrenilor	8 prăjini grădină	2 case, 1 șură veche	băcănie
11	Șoil Leon	Dorna Candrenilor	2 prăjini curte	1 casă de lemn cu grajd și șură la un loc	locuință
12	Malec Bela	Dorna Candrenilor	4 prăjini curte	1 casă de lemn, 1 grajd, 1 șură	locuință
13	Brecher Salomon	Dorna Candrenilor	30 prăjini fâneată	2 case de lemn, 1 grajd, 1 șură,	băcănie
14	Bezner Salomon	Dorna Candrenilor	130 prăjini fâneată	1 moară de apă cu locuință, 1 grajd cu șură la un loc	moară
15	Pistiner Saje	Dorna Candrenilor	-	1 fabrică de cherestea cu 2 gateri, 1 moară	fabrică, moară

Anexa 8. A.

Lista transmisă de comuna Ciocănești cu situația evreilor expropriați este datată 17 noiembrie 1940 și cuprinde o listă de doar cinci proprietari fără case confiscate⁴⁵.

Nr	Numele și prenumele	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața			Numărul clădirilor și destinația lor
			ha	ari	categorie	
1	Hauslich Max	Ciocănești	3	04	pădure	-
2	König Herman	Ciocănești	-	84	pășune	-
3	Kahan Koppel	Ciocănești	-	45	pășune	-
4	Beznar Reghina	Ciocănești	-	43	pășune	-
5.	Stial/ Hauslich Mina/ Roselikas Rosalia/ Kisselman Aurelia/ Diamant Antonia	Ciocănești	16	25	pădure	-

Comuna Frumosul a transmis către prefectura județului lista cu evrei expropriați⁴⁶.

Nr	Numele și prenumele	Comuna în care se află proprietatea					Numărul clădirilor și destinația lor
			arabil	fânețe	teren clădiri	grădini	
1	Societatea „Bucovina” industria lemnului	Frumosul	2,15	-	0,25	-	2 case de locuit cu 12 camere, din care 6 bune de locuit, pentru 2 familii
2	Marcus Moscovici și urmașii	Frumosul	0,8	-	0,1	-	1 casă de locuit cu 10 camere pentru 2 familii, 1 grajd pentru vite
3	Sand Malvine și urmașii	Frumosul	-	-	0,05	0,05	1 casă de locuit cu 9 camere pentru 2 familii, 1 grajd, 1 bucatarie de vară
4	Sand Sede și urmașii	Frumosul	0,03	4	0,11	-	1 casă de locuit cu 9 camere pentru 2 familii, 1 grajd, 1 fântână
5	Golda Lehrer	Frumosul	-	-	0,03	0,01	1 casă de locuit pentru 1 familie, 1 grajd
6	Drukman Eisig	Frumosul	3,65	1,35	0,24	0,01	1 casă de locuit cu 13 camere pentru 3 familii, 1 bucatarie de vară cu 2 camere pentru 1 familie, 1 grajd și 2 fântâni
7	Drukman Simon și urmașii/ Berl Moritz	Frumosul	-	-	0,05	0,05	1 casă de locuit cu 8 camere pentru 2 familii, 1 grajd, 1 beci pentru gheață
8	Rudich Rebeca zis Pesatti și urmașii	Frumosul	0,07	-	0,03	-	1 casă de locuit cu 4 camere pentru 1 familie,
9	Herș Volkovici	Frumosul	-	-	0,02	0,08	1 casă de locuit cu 4 camere pentru 1 familie, 1 magazie pentru lemne

⁴⁵ Ibidem, f. 84-85.

⁴⁶ Ibidem, f. 94-95.

10	Heuriette Rosenbach	Frumosul	-	-	0,05	-	1 casă de locuit cu 4 camere pentru 1 familie, 1 grajd
11	Sand Moses și urmașii	Frumosul	0,02	-	0,03	12	1 casă de locuit cu 8 camere pentru 2 familii, 1 grajd vechi,
12	Abraham Geller - Mehlovici	Frumosul	-	-	0,03	0,07	1 casă de locuit cu 4 camere pentru 1 familie, 1 grajd, 1 magazie pentru lemne
13	Rahmudt Reghina	Frumosul	-	-	0,05	0,05	1 casă de locuit cu 5 camere pentru 1 familie, 1 grajd, 1 remiză
14	Nadel Herș Volff	Frumosul	-	-	0,25	-	1 casă de locuit cu 6 camere pentru 2 familii, 1 grajd, 1 magazie pentru lemne, 1 fântână
15	Aron Graff și urmașii	Frumosul	-	-	0,02	0,02	1 casă de locuit cu 3 camere pentru 1 familie, 1 grajd,
16	Sand Feivel	Frumosul	-	-	0,03	-	1 casă de locuit cu 4 camere pentru 1 familie, 1 grajd, 1 bucatarie de vară,
17	Volkovici Berl	Frumosul	0,35	-	0,05	-	1 casă de locuit cu 3 camere pentru 1 familie, 1 grajd, 1 remiză, 1 măcelărie
18	Peisach Katz	Frumosul	0,08	-	0,05	0,02	1 casă de locuit cu 5 camere pentru 2 familii, 1 grajd, 1 remiză, 1 fântână

Anexa 9. A.

Comuna Moldovița transmite documentele solicitate despre proprietăților expropriate a evreilor⁴⁷.

Nr	Numele și prenumele	Comuna unde se află proprietatea	Suprafața	Numărul clădirilor și destinația lor	Destinația bunurilor
1	Roza Tuchmann	Moldovița	6 prăjini	1 casă, 1 grajd	-
2	Gittel Landwehr	Moldovița	44 prăjini	1 casă	
3	Tuchmann Meier	Moldovița	4 prăjini teren clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 bucatărie de vară	băcănie
4	Tuchmann Peretz	Moldovița	30 prăjini arabil, 50 prăjini, fâneață, 4 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd	
5	Schappira Babi	Moldovița	2 prăjini arabil, 1/2 prăjini teren casă	1 casă	
6	Wassermann Aron Leib	Moldovița	3 prăjini arabil, 3 prăjini clădiri	1 casă, 1 bucatărie de vară, 1 șură lemne	cantina legionară
7	Wolf Pistiner „Moară”	Moldovița	4 prăjini clădiri	1 casă, 2 magazii, 1 grajd, 1 bucatărie de vară	băcănie
8	Bercovici Meier	Moldovița	6 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 șopron	brutărie
9	Schnapp Reghina	Moldovița	7 prăjini arabil, 2 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd	
10	Goldschmidt Feivel	Moldovița	18 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd	
11	Stier Leib	Moldovița	6 prăjini arabil, 4 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 șură, 1 garaj	
12	Sand Israel	Moldovița	40 prăjini arabil, 10 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 bucatărie de vară, 1 șură	
13	Rosenberg Mendel	Moldovița	600 m ² clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 șopron	
14	Reinstein Josel	Moldovița	6 prăjini arabil, 6 prăjini, fâneață, 5 prăjini pășune, 5 prăjini clădiri		
15	Rubin Dima	Moldovița	300 m ² clădiri	1 casă, 1 șopron lemne	
16	Landwehr Isac	Moldovița	4 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1	cămin pentru femei

⁴⁷ Ibidem, f. 121.

				șopron lemne	singure
17	Hasenfranz Herș Moser	Moldovița	400 m ² clădiri	1 casă,	băcănie
18	Rosner Littmann	Moldovița	1 prăjină grădină de zarzavat	1 casă,	Casa de sănătate, sanatoriu legionar
19	Șerf Littmann	Moldovița	4 ari clădiri	1 casă	cârnățarie
20	Fischel Kopel	Moldovița	1 prăjini arabil, 3 prăjini clădiri	1 casă, 2 garaje	
21	Wiesel Feivel	Moldovița	½ prăjini arabil, 62 m ² clădiri	1 casă, 1 șopron	
22	Goldapper Leon	Moldovița	14 prăjini arabil, 6 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 fântână	
23	Lebel Mina	Moldovița	3 prajina grădină de zarzavat, 3 prăjini clădiri	1 casă, 1 bucătărie de vară, 1 fântână	Sanatoriu Legionar
24	Sand Leiser Uscher	Moldovița	3 prajina grădină de zarzavat, 3 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 șură	atelier tâmplărie
25	Schaffer Maria	Moldovița	3 prăjini arabil, 132 m ² clădiri	1 casă, 1 șopron lemne	Sediul Legionar
26	Lenz Isac	Moldovița	2 prăjini arabil, 120 m ² clădiri	1 casă, 1 bucătărie de vară,	
27	Tuchmann Feivel a Fischel	Moldovița	20 prăjini arabil, 30 prăjini fâneță, 6 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd	
28	Henie Frida Haber	Moldovița	1 prajina grădină de zarzavat, 100 m ² clădiri	1 casă,	
29	Rosenberg Chaim	Moldovița	500 m ² clădiri	1 casă,	
30	Sand Rafael	Moldovița	25 prăjini arabil, 100 prăjini, fâneță, 600 m ² clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 bucătărie de vară, 1 șopron lemne	
31	Bohățchi Bërtha	Moldovița	120 m ² clădiri	1 casă,	
32	Tuchmann Lotti	Moldovița	6 prăjini arabil, 170 m ² clădiri	1 casă, 1 grajd	magazin piele
33	Krumholz Emanoil	Moldovița	15 prăjini arabil, 4 ha pășune, 16 prăjini livadă	2 case, 1 șură	cantină
34	Herș și Moses Hochstăd Rennert	Moldovița	14 prăjini arabil, 4 prăjini fâneță,	3 case , 1 grajd	
35	Templuc comunității evreiești	Moldovița		1 casă,	
36	Sand Moses a Chaim	Moldovița	60 prăjini arabil, 250 prăjini, fâneță, 4 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 remiză	corpul didactic
37	Montag Berl	Moldovița	40 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd,	școală
38	Șchnapp Kalmann	Moldovița	2 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd,	
39	Gottlieb Taube Schächter	Moldovița	8 prăjini arabil, 1 prăjini fâneță, 6 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd j,	
40	Tuchermann Herș	Moldovița	4 prăjini arabil, 7 prăjini fâneță, 2 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd,	
41	Lesner Seide	Moldovița	5 prăjini arabil, 6 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 popicărie	
42	Thau Marcus false Stern "Baie cu duș"	Moldovița	120 m ² clădiri	1 casă, 1 baie	baia legionară
43	Haber Jossel urmaș a lui Haber Hersch	Moldovița	8 prăjini arabil, 4 ha fâneță, 13 ha pășune, 5 prăjini clădiri	1 casă mare, 1 grajd, 1 sură, 1 șură lemne	restaurant
44	Tuchmann Rohl	Moldovița	300 m ² clădiri	1 casă, 1 șopron	
45	Büchler Mendel	Moldovița	5 prăjini arabil, 65 prăjini fâneță, 3 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd,	restaurant
46	Dodech Rifca	Moldovița	6 prăjini arabil, 50 prăjini fâneță, 2 ha pășune, 88 m ² clădiri	1 casă, 1 grajd,	
47	Feiger Salomon Sima	Moldovița	9 prăjini arabil,	1 casă, 1 grajd,	
48	Tuchmann Feivel a Eisie	Moldovița	1 prăjini arabil, 1 prăjină clădiri	1 casă, 1 grajd,	
49	Sand Ușer a Hersch	Moldovița		1 casă, 1 grajd, 1 bucătărie de vară, 1	

				șopron	
50	Stier Schendel	Moldovița	6 prăjini clădiri	1 casă, 1 grajd, 1 șopron lemne	măcelărie
51	Wanhert Noe	Moldovița	4 prăjini arabil, 88 m ² clădiri	1 casă, 1 pivniță, 2 magazine	chioșc
52	Gänzler Nina	Moldovița	1 prăjină arabil, 2 prăjini clădiri	1 casă, 1 șură lemne	
53	Locher Bertha	Moldovița	6 prăjini arabil, 60 m ² clădiri	1 casă,	

Anexa 10. A.

Comuna Pojorâta transmite prin adresa nr. 2124 din 13/12/1940 tabelul⁴⁸ cu bunurile expropriate de la evreii din comună și destinația lor.

Nr	Numele și prenumele	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața				Numărul clădirilor și destinația lor
			arabilă ha/ m ²	fâneață m ²	pășune m ²	teren cladiri/ m ²	
1	Regina Brecher	Pojorâta	-	3000 m ²	-	2 ari	1 casă cu 8 camere, 1 șură
2	Toni Laufman nas. Schnarch	Pojorâta	2500 m ²	-	-	7 ari	1 casă 2 camere
3	Löw Heie după Abraham Löw	Pojorâta	4474 m ²	3550 m ²	842 m ²	982 m ²	1 casă cu 7 camere, 1 șură, 1 remiză
4	Anhauh Erica și Elisaveta	Pojorâta	-	1033 m ²	-	316 m ²	2 case 16 camere, 2 grajduri
5	Jurmann Abraham	Pojorâta	69 m ²	62 m ²	-	316 m ²	1 casă cu 8 camere, 1 grajd, 1 șură, 1 magazie
6	Jurmann Abraham cu Schnarch Solomon și Moses	Pojorâta	810 m ²	426 m ²	-	327 m ²	-
7	Knauer și Kraus	Pojorâta	5 ha	-	-	-	Fabrică de var - nexpropriată
8	Segal Iosef Leib	Pojorâta	-	-	-	421 m ²	1 casă cu 7 camere
9	Bruckner Moses și Schendel	Pojorâta	586 m ²	30 de ari	-	781 m ²	2 case cu 8 camere
10	Gingold Abraham	Pojorâta	1 ha	11 ha	-	-	-
11	Comunitatea israelită	Pojorâta	-	-	-	662 m ²	1 clădire cu 3 camere
12	Bergman Herș / Maier Krumholz	Pojorâta	-	-	2626 m ²	563 m ²	1 casă cu 3 camere, 1 șură
13	Brecher Moritz și Fridrich	Pojorâta	-	-	-	860 m ²	1 casă cu 9 camere, 1 bucatărie de vară, 1 șură
14	Leizer Efroim și Ieti	Pojorâta	796 m ²	1801 m ²	-	-	1 casă cu 3 camere, 1 bucatărie de vară, 1 grajd
15	Eisinger Blanca	Pojorâta				400 m ²	1 casă cu 7 camere
16	Krämer Marie	Pojorâta	778 m ²	-	346 m ²	504 m ²	1 casă cu 6 camere, 1 șură, 1 grajd
17	Schnarch Freida	Pojorâta	116 m ²	-	-	313 m ²	1 casă cu 2 camere, 1 șură,
18	Nusen Schifre	Pojorâta	129 m ²	-	-	400 m ²	1 casă cu 7 camere,

⁴⁸ Ibidem, f. 131 -133.

Anexa 11. A.

Tabelul cu bunurile evreiești expropriate din comuna Fundul Moldovei⁴⁹ era înregistrată cu nr. 1942 din data 28/11/1940.

Nr	Numele și prenumele	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața ha					Numărul clădirilor și destinația lor	Destinația bunurilor
			arabilă	fâneată	pășune	pădure	teren clădiri		
1	Schächter Aron Zeida	Fundul Moldovei	-	-	-	2	-	-	-
2	Kaufer Seida	Fundul Moldovei	-	12	7	-	-	-	-
3	Regher Ițig	Fundul Moldovei	-	-	-	-	0,02	1 casă	-
4	Lessner Isac	Fundul Moldovei	-	-	10,08	-	-	1 casă, 1 grajd	-
5	Schärf Satina	Fundul Moldovei	0,14	-	6	6	0,02	1 casă, 1 grajd	prăvălie
6	Bauer Leibiș	Fundul Moldovei	0,1	-	-	-	0,02	1 casă, 1 grajd	prăvălie
7	Harth Maria	Fundul Moldovei	0,1	-	-	-	0,02	1 casă, 1 grajd	prăvălie
8	Rones Leizer	Fundul Moldovei	0,1	-	-	-	0,02	1 casă, 1 grajd	-
9	Pachter Isac	Fundul Moldovei	-	10	-	12	-	-	-
10	Pressner Harth Iosef	Fundul Moldovei	0,04	-	0,04	-	0,02	3 case, 1 grajd, 1 șură	prăvălie
11	Polac Sara	Fundul Moldovei	0,38	-	-	-	0,38	1 casă	
12	Marian Ana a Herman	Fundul Moldovei	-	-	0,05	-	0,02	1 casă, 1 grajd	prăvălie
13	Vagner Haie, Rifca	Fundul Moldovei	0,27	-	-	-	0,02	1 casă, 1 grajd	-
14	David Regina și urmașii	Fundul Moldovei	-	-	-	-	0,02	1 casă,	-
15	Steni Abraham	Fundul Moldovei	0,02	0,57	-	-	0,02	2 case, 2 grajduri, 1 magazie	prăvălie
16	Reichman Mendel	Fundul Moldovei	-	-	36	25,15	-	-	-
17	Slăpțer Aron Leib	Fundul Moldovei	0,18	-	-		0,04	1 casa, 1 grajd, 1 șură, 1 magazie, 1 macelărie	Sediu Legionar , birouri
18	Reger Charlotte și Flingold Marcus	Fundul Moldovei	0,1	-	-		0,02	1 casă, 1 grajd	
19	Marian Regina și Hazenfratz Jeanette	Fundul Moldovei	0,1	--			0,02	1 casă, 1 grajd	prăvălie
20	Resch Moses	Fundul Moldovei	-	25,90	1,48	83,43	-	-	-
21	Maier Mali a Zoltan	Fundul Moldovei	0,01	-	-		0,01	1 casă, 1 grajd	prăvălie
22	Lang Rosa și Feicevici Gisela	Fundul Moldovei	-	-	-		0,01	1 casă	-
23	Comunitatea Israelită	Fundul Moldovei	-	-	-		0,04	1 casă	sinagogă
24	Regher Leon	Fundul Moldovei	-	0,01	-		0,01	1 casă	-

⁴⁹ *Ibidem*, f. 146.

25	Pachter Antschel	Fundul Moldovei	-	175	-		-	-	-
26	Grümburg Moritz și urmași	Fundul Moldovei	-	-	-		0,04	-	carieră de piatră
27	Tanner Abraham	Fundul Moldovei	-	3	-		-	-	

Anexa 12. A.

Tabel cu expropriile transmise de Primăria orașului Câmpulung⁵⁰ la data de 12/12/1940 cuprinde un număr de 240 proprietari evrei.

Nr	Numele și prenumele	Comuna în care se află proprietatea	Suprafața prăjini					Numărul clădirilor și destinația lor	Destinația bunurilor
			arabil	fânea- -ță	pășu- -ne	teren cladiri și curte	total		
1	Leib Schlöffler	Câmpulung	-	-	-	6	6	2 case de locuit, 1 magazie	prăvălie
2	Abraham Tänner	Câmpulung	-	1	-	10	11	2 case locui, 1 șură	prăvălie
3	Leon și Jacob Beer	Câmpulung	-	-	-	10	10	1 casa, 1 șură, 1 magazie, 1 bucătărie devară	hotel
4	Ostfeld Solomon	Câmpulung	-	-	-	10	10	1 casă, 1 magazie	
5	Rosinblatt Lazar	Câmpulung	-	-	-	8	8	2 case, 1 grajd	comerț
6	Șlaffer Konrad	Câmpulung	5	3	-	7	15	2 case, 1 grajd	brânzărie
7	Leib Schlöffler	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 2 șuri	
8	Rosentover Janette	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură	
9	Koppelman Karol	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă	
10	Pächter Abraham	Câmpulung	-	-	-	1	1	1 grajd	
11	Pistiner Anna	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 grajd	
12	Hausvatter Juda	Câmpulung	-	-	-	2	2	grajd	
13	Fany Pächter	Câmpulung	-	-	-	6	6	1 casă, 1 grajd	
14	Berl Tänner	Câmpulung				10	10	1 casă, 1 grajd, 1 șură, 1 chioșc	
15	Niderhoffer Marie	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casa, 1 șură, 1 magazie	
16	Rosa Landmann	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casa, 1 magazie	
17	Adolf Diener	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casa, 1 magazie	
18	Anna Tanner	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casa, 1 magazie	
19	Sächter Debora	Câmpulung	-	4	-	6	10	2 case, 1 șură, 1 grajd	
20	Sobe Israel Abraham	Câmpulung	5	-	-	10	15	1 casă	comerț
21	Hausvatter G. Taube	Câmpulung	-	-	-	1	1	1 casă	
22	Heller Isaach	Câmpulung	5	3	-	7	15	2 case, 1 grajd, 1 șură	
23	Moser Moses	Câmpulung	5	-	-	7	12	1 casă, 1 șură, 1 grajd, 1 magazie	
24	Abraham Gingold	Câmpulung	10	3	-	2	15	1 casă, 1 grajd, 1 șură,	
25	Gottlieb Șaie	Câmpulung	5	-	-	5	10	1 magazie, 1 grajd, 1 șură	
26	Rosner Salomon	Câmpulung	-	2	-	8	10	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
27	Gottlieb Frida Ruchenștani	Câmpulung	3	-	-	5	8	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
28	Huttman Henrietta	Câmpulung	-	3	3	9	15	2 case, 1 grajd	
29	Osias Moses Șneider	Câmpulung	-	-	-	10	10	1 casa, 2 magazii, 1 șură	
30	Meer Jossel	Câmpulung	5	5	-	5	15	2 case, 1 magazie, 1 grajd, 1 șură	
31	Isaach Kahan	Câmpulung	-	-	-	5	5	2 case, 1 grajd,	

⁵⁰ *Ibidem*, 163-171.

32	Drach Dawid	Câmpulung	-	5	-	10	15	3 case, 1 grajd, 1 șură	
33	Hany Glasberg	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 grajd,	
34	Taner Rosa	Câmpulung	-	-	-	5	5	2 case, 1 grajd,	
35	Jossel Fișler	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 grajd, 1 cămară	
36	Solomon Pächt	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 grajd, 1 șură	
37	Burg Israel	Câmpulung	3	-	-	2	5	2 case, 1 grajd, 1 garaj	
38	Şommer Hoșia	Câmpulung	1	-	-	4	5	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
39	De. Holdengraber Hermann	Câmpulung	-	6	-	4	10	1 grajd	
40	Haiman Rifca	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 grajd	
41	Spiegelblatt Samuel	Câmpulung	-	-	-	3	3	2 case, 1 șură	
42	Schwarz Rachmiel	Câmpulung	3	-	-	4	7	3 case, 1 șură	
43	Moses Baar	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
44	Ştain Dora	Câmpulung	-	3	-	4	7	2 case, 1 șură	
45	Kern Netti	Câmpulung	13	4	-	13	30	5 case, 2 grajduri, 3 șuri	
46	Comunitatea israelită	Câmpulung	-	2	-	8	10	1 clădire baie de aburi, 1 casă, 1 grajd,	baie de aburi
47	Rippel Eisig și Regina	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 clădire, 1 grajd, 2 șuri	brânzărie
48	Malvina Beer	Câmpulung	-	5	-	5	10	2 case, 1 șură	
49	Giete Marian	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
50	Haimann Chaim	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
51	Drappel Jossel	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
52	Diener Salie	Câmpulung	8	-	-	-	8	teren viran	
53	Landskroner Frieda	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă	
54	Weber Carl	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 șură	
55	Maier Sand Şächter	Câmpulung	-	-	-	6	6	1 clădire brutărie, 2 case, 1 grajd, 2 șuri	brutărie
56	Sarah Spetter	Câmpulung	6	-	-	-	6	teren viran	
57	Kaț Ewa	Câmpulung	6	-	-	4	10	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
58	Golde Siegel	Câmpulung	4	-	-	6	10	3 case	
59	Baicer Fani	Câmpulung	-	-	-	4	4	3 case, 1 grajd	
60	Diestenfeld Jetti (Joks)	Câmpulung	-	-	-	2	2	2 case, 1 grajd	
61	Hausvatter Tanner Pincas	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
62	Faibiș Zeichner	Câmpulung	4	-	-	2	6	1 casă, 1 șură	
63	Abrahamovici Rebeca	Câmpulung	-	-	-	1	1	1 casă, 1 șură lemne	
64	Auerbach Wolf	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 clădire industrială, 1 casă, 1 șură lemne	fabrică de apă gazoasă
65	Tener Jacob	Câmpulung	-	2	-	2	4	1 casă, 1 șură lemne	
66	Şommer Hoșia	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă neterminată	
67	Holdengraber Bertha	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 șură lemne	
68	Ştainer Şulem	Câmpulung	-	3	-	3	6	2 case, 2 șuri	
69	Sali Vainiș	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
70	Wagner Şmil	Câmpulung	6	-	-	4	10	1 casă, 2 șuri	
71	Ştorfer Julia	Câmpulung	6	-	-	4	10	1 casă, 1 șură	
72	Rebeca Grosfeld	Câmpulung	10	-	-	5	15	2 case, 1 grajd, 1 șură	
73	Gottlieb Betti / Zierhr Leher	Câmpulung	6	-	-	4	10	2 case	
74	Soireff Moses	Câmpulung	-	-	-	5	5	2 case, 1 grajd, 1 șură	
75	Drappel Simon	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 grajd, 1 șură	
76	Hausvatter Moses	Câmpulung	-	3	-	3	6	1 casă, 1 grajd	
77	Besner Dawid	Câmpulung	5	-	-	5	10	1 casă, 1 grajd	
78	Bauer Saul	Câmpulung	5	-	-	5	10	2 case, 1 magazie, 1 șură	
79	Baar Leon și Arcadie	Câmpulung	15	-	-	-	15	teren viran	
80	Lands Kronner	Câmpulung	-	2	-	6	8	4 case, 4 șuri	

	Siegmund								
81	Templul evreiesc	Câmpulung	10	-	-	5	15	2 case, 1 grajd	
82	Rosner Salomon	Câmpulung	4	-	-	6	10	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
83	Gartenlaub Isaak	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
84	Klein Simon	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 clădire brutărie, 1 casă, 1 grajd, 1 șură	brutărie
85	Stoff Leib	Câmpulung	-	-	-	1	1	1 casă, 1 grajd	
86	Faicevici Babi	Câmpulung	-	6	-	6	12	1 casă, 1 grajd	
87	Hermine Koppelman	Câmpulung	6	-	-	6	12	2 case, 1 șură	
88	Ștapler Leon	Câmpulung	5	-	-	5	10	1 casă, 1 șură	
89	Moses Friedmann	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 șură	
90	Balan Hilda	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă	
91	Parnes Ester	Câmpulung				3	3	2 case, 1 șură, 1 magazie	
92	Maria Gottlieb	Câmpulung	-	-	-	6	6	2 case, 1 grajd	
93	Maali Posner	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
94	Sobi Fyel Sperling	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 șură	
95	Lindenbaum Jossel	Câmpulung	-	-	-	3	3	2 case, 1 șură	
96	Tecă Binder	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casa, 1 garaj	
97	Mosberg Israel	Câmpulung	3	-	-	4	7	2 case, 1 grajd, 1 șură	
98	Rosner Ella și Klein	Câmpulung	-	-	-	5	5	2 case, 1 grajd, 1 șură	
99	Șlaper Israel	Câmpulung	-	3	-	3	6	1 casă, 1 grajd	
100	Bertha Gottlieb	Câmpulung	-	-	-	5	5	3 case, 1 șură	
101	Kissmann Maier	Câmpulung	4	-	-	4	8	2 case, 1 grajd, 1 șură	
102	Rosner Rucher	Câmpulung	5	-	-	5	10	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
103	Hanne Fernbach	Câmpulung	8	-	-	4	12	1 casă veche	
104	Hausvatter Idel	Câmpulung	6	-	-	4	10	2 case, 1 grajd, 3 surițe	
105	Kahan și Graff	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă neterminată, 1 șură	
106	Comunitatea israelită	Câmpulung	-	-	10	5	15	1 șură – temelie teren viran	
107	Kan Malia - Spigelblatt	Câmpulung	-	3	-	3	6	2 case, 1 grajd, 2 șuri	
108	Hufler Leon	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 atelier lăcătușerie, 1 casă, 1 șură, 1 grajd	atelier lăcătuș
109	Rosenthal Shārhfer	Câmpulung	-	2	-	3	5	1 casă, 1 grajd	
110	Friedel Bernhardt	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă,	
111	Iossipper Iacob	Câmpulung	-	-	-	5	5	2 case, 1 șură	
112	Hinde Iossipper	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 2 șuri	
113	Klopper Wolf	Câmpulung	-	-	-	3	3	2 case, 1 grajd	
114	Hausvatter Lea	Câmpulung	-	-	-	2	2	teren viran	
115	Fișler Leib (Leon)	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 șură	
116	Șendel Tentner	Câmpulung	-	-	4	4	8	1 casă, 1 șură	prăvălie
117	Fani Schwartz	Câmpulung	-	2	-	3	5	2 case, 1 șură lemne	
118	Lang Itig	Câmpulung	4	-	-	3	7	2 case, 1 grajd	
119	Zentner Herman	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 grajd	
120	Wetter Lieber	Câmpulung	7	-	-	3	10	1 casă, 1 șură	
121	Blum Israel	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 2 șuri	
122	Tarter Jossel	Câmpulung	-	-	-	6	6	1 moară cu dependențe, 1 casă,	moară
123	Wagner Jonas	Câmpulung	-	6	-	4	10	2 case, 1 grajd, 1 șură	
124	Moses Holdengraber	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
125	Holdengraber Abraham	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
126	Klara Gerber	Câmpulung	-	3	-	2	5	2 case, 1 grădină, 1 șură	
127	Tuker Siegmund	Câmpulung	-	4	-	4	8	2 case, 1 grajd, 1 șură	
128	Drach Ernestine	Câmpulung	4	-	-	4	8	1 casă, 1 grajd	
129	Seide Șachter	Fundul Moldovei	8	-	-	-	8	teren viran	

130	Glückstern Rosa	Câmpulung	-	7	-	8	15	1 casă, 1 șură	
131	Maier Sperling și Hilda	Câmpulung	-	-	-	1	1	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
132	Mendel Drach	Câmpulung	-	4	-	4	8	1 clădire măcelărie, 3 case, 1 grajd, 1 șură	măcelărie
133	Holdengraber Isaach	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
134	Siesfant Mali și Gelckuberg Max	Câmpulung	4	-	-	4	8	1 casă, 1 grajd	
135	Meth Josef	Câmpulung	-	4	-	4	8	1 casă, 1 șură	
136	Lang Celestine	Câmpulung	-	5	-	3	8	1 casă, 1 grajd	
137	Lazarovici Salie	Câmpulung	3	-	-	3	6	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
138	Wagner Samuel	Câmpulung	15	-	-	5	20	3 case, 1 grajd, 1 șură	
139	Ruchel Brandes	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
140	Hammer Suchar	Câmpulung	-	3	-	3	6	1 casă, 1 grajd	
141	Fuhrer Maier	Câmpulung	11	-	-	4	15	2 case, 1 garaj, 2 șuri	
142	Gärtner Natan și Gusta	Câmpulung	20	-	-	5	25	2 case, 1 grajd, 2 șuri	
143	Șapira Kalman	Câmpulung	-	-	4	4	8	2 case, 1 grajd	
144	Naas Wolf și Stapler	Câmpulung	26	-	-	4	30	3 case, 1 grajd, 2 șuri	
145	Laufmann Jossel	Câmpulung	-	3	-	3	6	1 casă, 1 grajd	
146	Geisinger Dawid și urmașii	Câmpulung	11	-	-	4	15	1 casă, 1 grajd	
147	Abraham Samuel	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 șură	
148	Sobe Süsse	Câmpulung	5	-	-	3	8	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
149	Gabor Israel	Câmpulung	10	2	-	3	15	1 casă, 1 șură	
150	Gabor Benno	Câmpulung	-	5	-	5	10	1 casă, 1 șură	
151	Chaim Șulen Tanner	Câmpulung	10	-	3	2	15	2 case, 1 grajd	
152	Holdengraber Isaack	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 grajd	
153	Feigenbaum Iankel	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură	
154	Ostfeld Abraham	Câmpulung	-	2	-	2	4	1 casă, 1 șură, 1 grajd, 1 magazie	
155	Firma Bucovina – casă administrator	Câmpulung	15	-	-	5	20	3 case, 1 grajd, 1 garaj	
156	Wagner Josef a Iacob	Câmpulung	-	2	-	2	4	1 casă	
157	Rosenber Salie, Gusta și Hilda	Câmpulung	13	-	-	2	15	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
158	Kaț Laibiș	Câmpulung				Nu sunt date		2 case, 1 grajd, 1 șură	
159	Drukmann Moses	Câmpulung	8	-	-	2	10	1 casă, 1 grajd	
160	Sand Benzier Seide	Câmpulung	35	5	7	3	50	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
161	Bertha Drach	Câmpulung	-	3	-	3	6	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
162	Ehrlüh Peret	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 grajd	
163	Bergmann Iosef	Câmpulung	18	2	4	4	28	1 casă, 1 grajd	
164	Dr. Baar Peppi	Câmpulung	25	1	-	4	30	1 casă prelungită, 1 șură	
165	Dawid Drach	Câmpulung	25	-	-	5	30	2 case, 2 șuri	
166	Leib Șlăffer	Câmpulung	20	-	-	-	20	1 chioșc, teren viran	
167	Templul Evreiesc	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă	
168	Baar Peppi	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
169	Tarter Iossel	Câmpulung	5	-	-	15	20	1 brutărie cu magazie, 2 case, 1 grajd, 1 șură	brutărie
170	Iosef Maier Friedel	Câmpulung	-	-	2	2	4	2 case, 1 grajd, 1 șură	
171	Paucker Salomon și Selde	Câmpulung	-	-	2	3	5	2 case de locuit	
172	Tanner Abraham	Câmpulung	-	-	50	-	50	teren viran	
173	Sommer Siegmund	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă	
174	Horowiț Iacob	Câmpulung	-	-	-	4	4	2 case	
175	Golden Zweig Lotti	Câmpulung	5	-	2	3	10	1 casă, 1 șură	
176	Eisenhäudler Moses	Câmpulung	1	-	2	3	6	2 case,	
177	Hausvatter Littmann	Câmpulung	1	-	-	4	5	1 grajd	
178	Raichmann Abraham	Câmpulung	-	2	-	5	7	4 case, 1 șură	

179	Taub Jeanette / Tanner Mendel	Câmpulung	-	-	-	5	5	2 case , 1 șură	
180	Hart Dora	Câmpulung	-	10	-	4	14	2 case , 1 șură	
181	Baumgarten Leon	Câmpulung	-	-	4	-	4	1 parcelă	
182	Grüll Adolf	Câmpulung	-	10	-	5	15	2 case, 1 grajd, 1 șură	
183	Rebeca Bergmann / Hausfatter	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 grajd	
184	Fischel Sobe	Câmpulung	-	10	-	5	15	1 casă	
185	Frații Beer	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
186	Frații Beer	Câmpulung	20	-	-	5	25	1 casă, 1 șură	
187	Karl Koppler	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură	
188	Șieber și Abraham Tanner	Câmpulung	-	-	200	-	200	teren	
189	Baar Peppi	Câmpulung	-	-	15 f.	-	15 f.	15 fâlcii fâneată	
190	Wenger Fani	Câmpulung	-	4	-	4	8	2 case, 1 grajd, 1 șură	
191	Hammer Abraham	Câmpulung	-	-	-	5	5	3 case, 1 grajd, 1 șură	
192	Marian Ewa - Heni	Câmpulung	-	-	-	5	5	1 clădire, 1 grajd	
193	Simon Ștain	Câmpulung	-	-	3	3	6	1 casă, 1 grajd, 2 șuri	
194	Rosental Salomon	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă	
195	Fernbach Carol	Câmpulung	-	2	-	2	4	1 atelier tâmplărie, 1 casă	atelier tâmplărie
196	Alpern Maria	Câmpulung	-	2	-	3	5	1 casă, 1 șură, 1 foișor	
197	Etti Rifca - Choschel	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 grajd, 1 instalație de umplut bere	instalație de umplut bere
198	Fany Wagner	Câmpulung	-	3	-	2	5	1 casă, 1 șură	
199	Dr. Hoos Fiederich	Câmpulung	-	1	-	2	3	1 casă, 1 șură	
200	Herling Moses David	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură	
201	Pächt Mendel Moses	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură	
202	Neger Nathan	Câmpulung	3	-	-	-	3	teren viran	
203	Sobe Hermann	Câmpulung	-	2	-	3	5	1 fabrică sifon, 1 casă, 1 grajd	fabrică sifon
204	Mari Siegel	Câmpulung	-	6	-	4	10	1 casă, 1 șură	
205	Schächter Iacob	Câmpulung	-	2	-	3	5	2 case, 1 șură	
206	Fener Jonas	Câmpulung	13	-	-	-	13	teren viran	
207	Peck Bertha	Câmpulung	6	3	-	2	11	2 case, 1 șură	
208	Landmann Itzig	Câmpulung	-	-	-	3	3	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
209	Frații Beer	Câmpulung	2	-	-	5	7	1 casă, 1 grajd	
210	Kern Tobias	Câmpulung	60	70	-	-	130	3 cuptoare de var, 3 clădiri, 1șură, 3 cuptoare	Fabrică de var
211	Kern Tobias	Câmpulung	-	-	-	-	100	cariera de var	carieră de var
212	Gartenlaub Isack	Câmpulung	-	-	-	-	120	fabrică de cherestea cu moară și fereastră 3 clădiri	fabrică de cherestea
213	Deutcki Jacob, Jeti și Sand	Câmpulung	-	6	-	4	10	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
214	Wagner Abraham	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură, 1 grajd	
215	Müllstein Chaia Ruhel	Câmpulung	-	2	-	3	5	1 casă, 1 grajd	
216	Lang Marcus	Câmpulung	-	2	-	3	5	1 casă, 1 grajd	
217	Tanner Berl	Câmpulung	-	3	-	1	4	1 bordei vechi	
218	Sand Schächter Solomon	Câmpulung	-	6	-	4	10	1 fabrică de pâine, 3 case, 1 grajd, 1 șură	
219	Krumholz Maier	Câmpulung	-	7	-	5	12	2 case, 1 grajd, 2 șuri	fabrică de pâine,
220	Mossurra Filip	Câmpulung	-	-	-	4	4	2 case,	
221	Klara Taich Jacob	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 șură	
222	Sobe Moses Leib	Câmpulung	-	2	-	4	6	1 casă, 1 grajd	
223	Huhtlinger Pereț	Câmpulung	3	-	-	3	6	1 casă, 3 șuri , 1 grajd	

	Chaim								
224	Maier Kissman	Câmpulung					200	1 fabrică de cherestea, 3 case , 3 şuri	fabrică de cherestea
225	Pollach Bere	Câmpulung	-	-	-	2	2	1 casă, 1 şură	
226	Comunitatea israelită	Câmpulung	-	-	-	300	300	cimitir evreiesc	
227	Sobe Straul	Câmpulung	-	-	2	2	4	1 casă neterminată	
228	Gronich Salie şi Fani	Câmpulung	-	-	-	-	25	Teren viran	
229	Faicevici Emanuel	Câmpulung	4	-	-	4	8	1 casă, 1 şură	
230	Faingold Carol şi Adolf Hufler	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 şură	
231	Ana Abriş - Eisiş	Câmpulung	-	-	-	4	4	2 case, 1 şură	
232	Lindenbaum Iossel	Câmpulung	-	2	-	3	5	1 casă, 1 şură	
233	Sächter Israel	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 şură	
234	Mohr Ernst Kaş şi Berta	Câmpulung	-	1	-	3	4	1 casă neterminată, 1 şură	
235	Hamer Şulem	Câmpulung	-	1	-	2	3	1 casă	
236	Rosner Michael	Câmpulung	-	1	-	2	3	1 casă, 1 şură	
237	Kun Moses (Moişii)	Câmpulung	6	-	-	4	10	1 casă, 1 şură, 1 grajd	
238	Rosner Hermann	Câmpulung	-	-	-	3	3	2 case,	
239	Gronich Salie şi Fani	Câmpulung	5	-	-	5	10	1 casă, 1 şură	
240	Sarah Geller	Câmpulung	-	-	-	4	4	1 casă, 1 grajd	

OCUPAȚII LUCRATIVE ȘI AFACERI ALE EVREILOR DIN JUDEȚUL CÂMPULUNG ÎN ANUL 1927

*

THE PROFESSIONS AND BUSINESSES OF THE JEWS IN CÂMPULUNG COUNTY IN 1927

*

LES PROFESSIONS ET LES ENTREPRISES DES JUIFS DU COMTÉ DE CÂMPULUNG EN 1927

drd. Cezar Paul OLARIU¹

Rezumat: Evreii din județul Câmpulung și-au păstrat în perioada interbelică ponderea economică pe care o deținuseră înainte de 1918 în fostul ducat al Bucovinei, parte componentă a fostei Austro-Ungarii.

Documentele de arhivă studiate pentru anul 1927 denotă un fapt indubitabil: nu exista practic nici un sector de activitate economică în județul Câmpulung, în care evreii să nu fi fost implicați, atât în industria alimentară, cât și în industriile nealimentare, atât în calitate de meseriași, cât și de proprietari.

În anul 1927, autoritățile județului Câmpulung cer întocmirea unor liste cu meseriile practicate și afacerile existente în județ, din care observăm că ponderea evreilor în cadrul acestora era una impunătoare. Prezentul articol prezintă o analiză și sinteză a acestor informații.

Cuvinte cheie: evrei, județul Câmpulung, 1927, meseriași, proprietari, industria alimentară, industriile nealimentare.

*

Summary: During the interwar period, the Jews of Câmpulung county kept the economic weight they had before 1918 in the former duchy of Bucovina, a component part of the former Austria-Hungary.

The archival documents studied for 1927 indicate an indisputable fact: there was practically no sector of economic activity in Câmpulung County in which Jews were not involved, both in the food and non-food industries, both as craftsmen and owners.

In 1927, the authorities of Câmpulung County requested the compilation of lists of the professions practiced and the existing businesses in the county, from which we can see that the proportion of Jews within them was an imposing one. This article presents an analysis and synthesis of this information.

Keywords: Jews, Câmpulung County, 1927, craftsmen, owners, food industry, non-food industries.

*

Résumé: Durant l'entre-deux-guerres, les Juifs du comté de Câmpulung conservèrent la part économique qu'ils détenaient avant 1918 dans l'ancien duché de Bucovine, une composante de l'ancien Empire austro-hongrois.

¹Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava - Facultatea de Istorie și Geografie, Studii doctorale – domeniul Istorie, olariu_cezar@yahoo.com

Les documents d'archives étudiés pour 1927 indiquent un fait incontestable: il n'existait pratiquement aucun secteur d'activité économique dans le comté de Câmpulung où les Juifs ne soient pas impliqués, tant dans l'industrie alimentaire que non alimentaire, en tant qu'artisans et propriétaires.

En 1927, les autorités du comté de Câmpulung demandèrent l'établissement de listes des professions exercées et des entreprises existantes dans le comté, ce qui permit de constater que la part des Juifs y était impressionnante. Cet article présente une analyse et une synthèse de ces informations.

Mots-clés: Juifs, comté de Câmpulung, 1927, artisans, propriétaires, industrie alimentaire, industries non alimentaires.

Introducere

Când sunt aduse în discuție rolul și ponderea economică a evreilor din Bucovina sau, în cazul acestui articol, a celor din județul Câmpulung din perioada interbelică, impresia reflexă a specialiștilor și a publicului larg este că acestea au fost însemnate. Se consideră chiar ca fiind ceva de la sine înțeles, axiomatic, că rolul și ponderea evreilor în economia Bucovinei în general și a județului Câmpulung în special, au fost preponderente. Când este însă vorba de a indica lucrări științifice care să ofere date concrete referitoare la aceste subiect, constatăm cu surprindere că numărul acestora este extrem de limitat, unele păcătuind printr-o anumită tendențiozitate², altele oferind informații de tip general, rezultate din amintirile unor trăitori evrei din fostul județ Câmpulung, deci fără bază documentară asumată pe baza unor documente de tip „oficial”³.

Oricum ar sta lucrurile, cele mai însemnate informații sistematizate privitoare la situația ocupațională a evreilor din districtul politic Câmpulung implicați în mserii rămân până astăzi cele oferite de I.E. Torouțiu, valabile însă pentru anul 1912.

Din nefericire, după cunoștința noastră, nu avem nici un fel de lucrare științifică care să ofere date de acest tip pentru perioadele care au urmat pentru evreii din județul Câmpulung începând cu anul 1919 și până la finele celui de-al doilea război mondial. În consecință, aceste date trebuie căutate în documentele de arhivă, o muncă laborioasă, care presupune verificarea unui mare număr de documente, în vederea aflării unor informații concludente.

După război, autoritățile din România Mare au început să ia măsuri de îmbunătățire a situației economice pentru anumite categorii de populație, fapt de care au profitat și locuitorii Bucovinei. Au fost acordate subvenții pentru anumite scumpiri

² I.E. Torouțiu, *Poporația și clasele sociale din Bucovina – cu 12 hărți*, București, Tipografia „Lupta”, 1916. Vorbind despre slaba apetență a românilor bucovineni pentru meserii, acesta arată următoarele: „Drept urmare a momentelor amintite sus: concurența și capitalul jidovesc, fabricile, de asemenea jidovite, aversiunea Românilor față de meserii și negoț, din spiritul de mândrie al individualității etnice, s'a făcut o prăpastie în sânul neamului românesc din Bucovina, prăpastie, care va fi fatală pentru viitorul nostru, dacă nu se va umplea cu elemente românești **înlăturând cu forța mediul evreesc și străin din locurile noastre**” (subl. ns.), p. 221-222. Din nenorocire și spre rușinea poporului român, acest lucru s-a întâmplat mai târziu, în vremea regimului Antonescu.

³ Veronica Bărlădeanu (redactor), *Viața și martiriul evreilor din Câmpulung – Bucovina*, vol. 1, București, Editura Cicero Media Holding, 1996.

de produse, diferite sporuri pentru funcționarii publici, învățători, profesori, medici, militari și pensionari, scutiri de impozite pentru cei cu venituri mici și pentru invalizii de război⁴. În general, economia Bucovinei se refăcuse în perioada 1922-1924⁵, pe baza resurselor locale, înregistrând ulterior o perioadă de dezvoltare accentuată.

În consecință, prezența evreilor în economia județului Câmpulung peste trei ani era una impozantă, fapt pe care o să ne străduim să îl prezentăm în continuare.

Evreii în economia județului Câmpulung în anul 1927

La data de 2 septembrie 1927 Primăria orașului Gura Humorului trimitea o adresă către Prefectură cu un tabel statistic „Stabilimente industriale, fabrici și ateliere care interesează hrana, echiparea întreținerea armatei în timp de pace și război” din care extragem numele următorilor întreprinzători evrei precum și capitalul investit de către aceștia⁶:

Nume și prenumele proprietarul fabricii sau atelierului	Denumirea fabricii sau atelierului	Capital investit	Materia primă întrebuințată de fabrică anual	Numărul total al lucrătorilor	Numărul de lucrători specialiști
Herch Schauer	Fabrica de tăbăcărie	2.000.000	46 de vagoane piei crude	potențial 25 în prezent 3	3
Iacob Volf et Comp	Fabrică de pălării	1.000.000	Firma este noua	12	1
Beniamin Rosenberg	Atelier de curelărie	2.000	24 piei lucrate Valoare 36.000 lei	2	1
Beniamin Volf	Atelier de curelărie	10.000	30 piei lucrate Valoare 45.000 lei	3	2
Burah Reghembagen	Atelier de curelărie	5.000	24 piei lucrate Valoare 36.000 lei	2	2
Menășe Schertzer	Atelier de curelărie	2.000	24 piei lucrate Valoare 36.000 lei	1	1
Isac Beer	Atelier de curelărie	10.000	48 piei lucrate Valoare 100.000 lei	2	1

⁴ Ioan Scurtu (coordonator), *Istoria Românilor*, vol VIII, *România întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 176.

⁵ Mircea Strugariu, *Situații și probleme economice în Bucovina anilor 1919-1925*, în „Codrul Cosminului”, serie Nouă, nr. 3-4, (13-14), 1997-1998, p. 327.

⁶ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (SJSAN), fond Prefectura Județului Câmpulung, dosar 37/1926, f. 25.

Este bine știută implicarea evreilor în economia Bucovinei și importanța lor, dar avem posibilitatea, pe baza documentelor consultate la Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, să vedem cât de diversificată era implicarea lor în economie, atât prin firmele pe care le-au creat, cât și prin meseriile și activitățile economice pe care le întreprindeau. Informațiile prezentate în continuare sunt extrase preponderent din documentele fondului Prefectura Județului Câmpulung Fond 63, Inventar nr. 188, dosarul 42/1927, cu „Planuri schițe, tabeluri privind evidența fabricilor, cârciume, mori, ferăstraie, meserii din Județul Câmpulung”

Primăria comunei **Valea Seacă** transmitea către Prefectura Județului Câmpulung lista firmelor deținute de către etnicii evrei: 5 firme încadrate la categoria „băcăni și prăvălii” (proprietari Steinig Mendel, Rosenblatt Medali, Hendler Hhaim, Max Holinger, locțiitor Simon Rozenberg, Blumen Leib), 5 firme de ospătărit și crăsmărit (proprietari Steinig Mendel, Abraham Alstuch, Blumen Leib) și o firmă de brutărie, măcelărie și cârnățarie (deținător Leib Schäfer)⁷.

Primăria comunei **Dorna Candrenilor**, prin adresa cu nr. 447 din 1927 din 28.03.1927, declara către Prefectura Județului Câmpulung următoarele firme deținute de către întreprinzătorii evrei: 8 băcăni și prăvălii (deținătorii brevetelor Matilda Brucher, Isac Rozner, Schail Debora, Pächt Mendel, Chaie Hammer, Rubinger Mechel, Jacob Klinghoffer, Chaim Strul Rubingher), 5 firme de crăsmărit și ospătărit (deținători brevet Pächt Sara/ Pächt Mendel, Chaie Hammer, Pächt Schmeil Itzig/ Pächt Salmen, Pächt Iosef , Brecher Samuil), 3 deținători de firme de brutărie, măcelărie, cârnățarie (Schmiel Schleier Katz, Hammer Jacob, Chaim Strul Rubingher) și 2 deținători de „ferăstraie și mori ce folosesc vapori sau forța apei și pivele de lână” (Bezner Solomon și Marcus Pächt, ultimul fiind asociat cu numitul Petru Puiu la o fabrică de talaj)⁸.

În orașul **Gura Humorului** existau foarte multe firme deținute de către etnicii evrei, motiv pentru care nu o să le dăm numele, deoarece ar ocupa prea mult spațiu tipografic. Astfel, la categoria „băcăni și prăvălii” avem 45 firme,

Numele și prenumele	Băcăni și prăvălii Nr. și data brevetului ⁹	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Tenenhouse Moses Copel	Magazin de făină	-	-
Tenenhouse Hersch	Magazin de făină	-	366
Gherschon Schneider	6199 din 16/6/1923 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	102
Schacher Seide	3246 din 8/3/1923 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	139
Meth Abraham	Magazin de făină	-	315

⁷ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 6-8.

⁸ *Ibidem*, f. 14-19.

⁹ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 39-42.

Katz Sigmund	14678 din 24/11/1922 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	43
Apter Osias	796 din 26/4/1922 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	2
Schaphira Geladi	10708 din 22/8/1902 - galanterie	Prefectură Gura Humorului	3
Koppelman Rifca	17017 din 23/6/1923	Prefectură Gura Humorului	7
Linker Chaim	9470 din 25/9/1925 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	9
Leibrich Schwarzkopf	11765 din 10/9/1923 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	10
Kisingerși Schapira	Depozit de făină	-	12
Mechler Isak	10789 din 5/9/1912 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	131
Guttman Feivel	Magazin cereale	-	734
Ellenboghen Markus	Băcănie	-	14
Lecher Feige Babi	15091 din 20/12/1920 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	400
Schaier Hersch	10867 din 7/3/1919 - pielărie	Prefectură Gura Humorului	400
Knobler Moses membru în conducerea comunității israelite ¹⁰	10360 din 28/6/1902 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	400
Besner Erna	20099 din 18/10/1913 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	232
Lövin Israil	Băcănie	-	-
Braun David	66507 22/6/1923	Prefectură Gura Humorului	678
Schmelzer Ester	Băcănie	-	667
Druckman Perl	Băcănie	-	
Knobler Samuel	6201 din 18/6/1923- manufactură	Prefectură Gura Humorului	490
Seemann Josef	6198 din 16/6/1923 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	490
Althoph Hersch	6202 din 19/6/1923 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	490
Axelrat Mechel	8123 din 26/9/1920 - manufactură	Prefectură Gura Humorului	43
Stieber Solomon	7016 din 23/6/1923 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	12
Schaphira Chaim	Galanterie	-	-

¹⁰ *Ibidem*, dosar 56/1926, f. 54.

Altschiler Moses	Băcănie	-	-
Axelrat Chaim	5272 din 6/6/1922 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	388
Rubin Josel	Băcănie	-	-
Sinder David	32232 din 15/9/1919	Prefectură Gura Humorului	630
Kelner Israil	Băcănie	-	-
Schöner Moses Mecher	Băcănie	-	735
Schnarch Meschulem, membru în conducerea comunității israelite	8814 din 21/6/1923 - pielărie	Prefectură Gura Humorului	168
Lecker Moses	Băcănie	-	-
Klein Jacob	Băcănie	-	-
Kolfer Schaier	6333 din 20/6/1922 - galanterie	Prefectură Gura Humorului	770
Juran Josel membru în conducerea comunității israelite	3494 din 3/5/1912 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	548
Gänser David membru în conducerea comunității israelite	34646/13 din 13/6/1914 - fierărie	Prefectură Gura Humorului	16
Ellenbogen Fani nr. pașaport 759104 ¹¹	12441 din 15/1/1920 - manufactură	Prefectură Gura Humorului	216
Silberschlag David membru în conducerea comunității israelite	Pielărie	-	-
Axelrat Fuli	9001 din 25/7/1923	Prefectură Gura Humorului	243
Jurgran Israil membru în conducerea comunității israelite	Băcănie	-	-
Mosberg Aron	6376 din 20/6/1923 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	571
Schapira Jacob	13327 din 7/12/1923 - pielărie	Prefectură Gura Humorului	431
Riczker Israil	9894 din 26/2/1902 - fierărie	Prefectură Gura Humorului	397
Ranchbach Israil	Fierărie	-	-
Preminger Solomon	8968 din 11/12/1886 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	206
Ellenbogen Elias Wolf	Manufactură	-	-

¹¹ *Ibidem*, dosar 74/1927 f. 90.

Schnapp Noli	Cofetărie		324
Apter Jacob membru în conducerea comunității israelite	13466 din 17/10/1920 - galanterie	Prefectură Gura Humorului	362
Rosner Fani	15212 din 21/12/1920 - galanterie	Prefectură Gura Humorului	707
Sterlib Jacob	5337 din 12/9/1911 - pielărie	Prefectură Gura Humorului	921
Apter Isak	11225 din 12/12/1922 - manufactură	Prefectură Gura Humorului	-
Thaler David	17397/26 - băcănie	Prefectură Câmpulung	
Hornstein Samuel	Băcănie	-	-
Altman Iosef	Băcănie	-	-
Koch Moses	2308 din 28/2/1922 – băcănie	Prefectură Gura Humorului	432
Konrad Abraham	15011/21 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	570
Preminger Markus	31063/15 - magazin de cereale	Prefectură Gura Humorului	-
Preminger Osias	8246/15 - băcănie	Prefectură Gura Humorului	-
Hausenpatz Iuda	965 din 15/2/1920 – băcănie	Prefectură Gura Humorului	570
Letich Leibrich	Băcănie	-	761
Maier Soli	Băcănie	-	-
Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului ¹²	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Tänenhause Schulem	2081 din 28/10/1919	Prefectură Gura Humorului	609
Herling Israel	9686 din 22/10/1912	Prefectură Gura Humorului	589
Fischler Joil	41737 din 22/12/1910	Prefectură Gura Humorului	-
Apter Lea	16643 din 31/7/1913	Prefectură Gura Humorului	653
Rosenbaum Ietti	32398 din 23/10/1913	Prefectură Gura Humorului	562
König Abraham/ Fuxchs Abraham	13556 24/11/1920	Prefectură Gura Humorului	388
Rachmuth Chaim	28916 din 29/10/1911	Prefectură Gura Humorului	196

¹² *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 43-44

Scheuerman Israel	12785/12 din 1/5/1912	Prefectură Gura Humorului	427
Hellman Fani	96701/9/1920	Prefectură Gura Humorului	10
Rosenberg Beniamin	1065 din 28/1/1920	Prefectură Gura Humorului	-
Klinghoffer Moses	14402 din 10/1/1922	Prefectură Gura Humorului	9
Hassl Jacob / Abraham Fränkel	83 din 4/2/1922	Prefectură Gura Humorului	146
Simche Salomon	8694 din 28/7/1921	Prefectură Gura Humorului	600
Gotto Rosnerald/ Gotto Teresia	4023 din 30/3/1920	Prefectură Gura Humorului	409
Lang Johan a lui Josef	13982 din 17/12/1921	Prefectură Gura Humorului	622
Wijnitzer Jacob	723 din 27/11/1922	Prefectură Gura Humorului	733
Schärf Rosa	2046 din 20/2/1922 Beraria Solca	Prefectură Gura Humorului	129
Fischler Iacob nr. Pașaport 619099 ¹³ / Markus Brecher	4050 din 6/4/1922	Prefectură Gura Humorului	312
Druckman Efraim nr. pașaport 709796 ¹⁴	4131 din 10/4/1922	Prefectură Gura Humorului	544
Kininger Shurach	128 din 30/3/1923	Prefectură Gura Humorului	831
Wolf Jacob	5291 din 20/4/1923	Prefectură Gura Humorului	592
Rosenbaum Mendel	12726 din 15/9/1923	Prefectură Gura Humorului	-
Fränkel Abraham/ Lebel	-	Prefectura Câmpulung	-
Leier Scheindel	17904 din 11/6/1912	Prefectură Gura Humorului	571
Schapptein David nr. pașaport 640845 ¹⁵	10500 din 28/10/1919	Prefectură Gura Humorului	600
Kahn Iosef	11318 din 2/12/1921	Prefectură Gura Humorului	108

¹³ *Ibidem*, dosar nr. 74/1927, f. 18.

¹⁴ *Ibidem*, f. 42.

¹⁵ *Ibidem*, f. 23.

Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățarie Nr. și data brevetului¹⁶	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Schnarch Meschulem, membru în conducerea comunității israelite	Vânzarea de bere în sticle	-	161
Rachmuth Cheim	19156 din 26/7/1911- vânzare de bere în sticle	Prefectură Gura Humorului	196
Mück Rudolf	5459 din 25/4/1904 - brutărie	Prefectură Gura Humorului	628
Mück Anton	Brutărie	-	547
Henner Temel	10119 din 25/9/1902 - brutărie	Prefectură Gura Humorului	759
Kronenfel Leib	24425 din 24/8/1911- brutărie	Prefectură Gura Humorului	493
Weigler Solomon	62 din 22/4 / 1922 - brutărie	Prefectură Gura Humorului	460
Saufman Berl	8283 din 1/9/1919 - măcelărie	Prefectură Gura Humorului	-
Schieber Feivel	9410 din 11/8/1923 - măcelărie	Prefectură Gura Humorului	270
Zlocziover Israil	577 din 22/1/1922 - măcelărie	Prefectură Gura Humorului	616
Schieber Salomon	21245 din 31/12/1902 - măcelărie	Prefectură Gura Humorului	1
Warter Moischi Josel	Măcelărie	Prefectură Gura Humorului	-
Scherzer Srul	10750 din 14/10/1922 - măcelărie	Prefectură Gura Humorului	2
Laufman Elias	- Măcelărie	Prefectură Gura Humorului	-
Laufman Ieremi	13331 31/8/1893 - măcelărie	Prefectură Gura Humorului	6
Adler Mendel	8304 din 9/10/1919 - măcelărie	Prefectură Gura Humorului	312
Schnap Mariem	3887 din 20/3/1923 – fabrică de sifon	Prefectură Gura Humorului	324

¹⁶ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 54.

Numele și prenumele	Meserii - fierării, potcovării, cizmării, tâmplării, croitorii ¹⁷	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Beer Isack	7972 din 29/2/1891 - cizmar	Prefectură Gura Humorului	640
Doliner Aron membru în conducerea comunității israelite	4469 din 17/3/1902 - tinichigiu	Prefectură Gura Humorului	638
Hartel Iosef	8094 din 28/5/1901 - cizmar	Prefectură Gura Humorului	853
Haier Israil	7827 din 18/8/1919 – ceasornicar	Prefectură Gura Humorului	152
Ostfel Jacob	Sticlar	-	131
Rauch Moses	2685 din 25/1/1894 - tinichigiu	Prefectură Gura Humorului	553
Rosenbraum Srul	3975 din 10/3/1908 - cizmar	Prefectură Gura Humorului	684
Rosenberg Beniamin Itik	21661 din 19/11/1918 - curelar	Prefectură Gura Humorului	779
Isak Iosef	7773 din 21/1/1908 – cizmar	Prefectură Gura Humorului	237
Rosenblum Abraham	10301 din 1/9/1891 – croitor pentru dame	Prefectură Gura Humorului	
Regenboghden Bürach	19185 din 3/10/1918 - curelari	Prefectură Gura Humorului	311
Rosenkrancz Simac	2215 din 11/8/1919 – croitor pentru dame	Prefectură Gura Humorului	760
Rosenberg Solomon	4583 din 17/3/1902 - tinichigiu	Prefectură Gura Humorului	318
Seeman Leon	1818 din 16/3/1895 - cizmar	Prefectură Gura Humorului	632
Singer Israil	3904 din 25/8/1900 - cizmar	Prefectură Gura Humorului	291
Scherzer Adolf	33893 din 12/12/1912 - papetărie	Prefectură Gura Humorului	735
Scherzer Adolf	7210 din 22/6/1922 - librărie	Prefectură Gura Humorului	735
Schapira Buchal	6967 din 9/8/1920	Prefectură Gura Humorului	19
Steiger Leib	6722 din 30/4/1904 - croitor	Prefectură Gura Humorului	808

¹⁷ Ibidem, f. 62-67

Tänenhouse Aerna	23811 din 7/9/1911 – croitor de dame	Prefectură Gura Humorului	609
Talian Romnal	7984 din 21/5/1902 - lăcătuș	Prefectură Gura Humorului	-
Weinbach Schulim	11546 din 29/8/1893 - ceasornicar	Prefectură Gura Humorului	12
Weinbach Schulim	371 din 15/2/1920 - dentist	Prefectură Gura Humorului	12
Wolfer Berl	17738 din 10/5/1893 - potcovar	Prefectură Gura Humorului	-
Waller Iosef	13389 din 18/9/1908 - cizmar	Prefectură Gura Humorului	214
Wescheler Volf	2992 din 16/3/1886 – croitor de dame	Prefectura Suceava	19
Wescheler Cheim	579 din 22/1/1920 - bărbier	Prefectură Gura Humorului	16
Zeiger Moses	24718/12 - ceasornicar	Prefectură Gura Humorului	-
Sipp Solomon	2981 din 24/5/1921	Prefectură Gura Humorului	490
Roseblum Elias	14401 din 13/11/1922 - croitor	Prefectură Gura Humorului	378
Dachner Elias	7916 din 25/6/1923 - frânghii	Prefectură Gura Humorului	6
Herminger Ițik	9108 din 24/7/1923 - cizmar	Prefectură Gura Humorului	58
Singer Isidor	13443 din 3/1/1925 - tinichigiu	Prefectură Gura Humorului	848
Schmegner Irma	9545 din 28/9/1925 - modistă	Prefectură Gura Humorului	252
Kober Else	9355 din 25/9/1925 - modistă	Prefectură Gura Humorului	412

Primăria **Gura Humorului** a transmis, de asemenea, către autoritățile central tabelul cu „ferăstraie și morile ce folosesc forța apei” din localitate¹⁸.

Numele si prenumele	Felul	Numărul și data autorizației	Numărul mașinilor de abur	Putere cai putere	Număr de gate	Numărul ferăstraielelor circulare	Conducătorul
Schapira și Kislinger	moară	14970 din 15/11/1922 Prefectura Gura Humorului	-	80	-	-	Sami Schapira
Steinhorn	moară	-	-	-	-	-	Steinhorn

¹⁸ *Ibidem*, f. 69

Anschel, membru în conducerea comunității israelite							Anschel
Leibovici Meschulem	Ferăstrău	2821 din 18/1/1924 Inop industrial Cernăuți	1	72	3	6	Herman Erlich
Wagner Israil membru în conducerea comunității israelite	Ferăstrău	3749 din 14/7/1925 Prefectura Gura Humorului	1	40	2	2	Wagner Israil
Schapira și Kislinger	Ferăstrău	18887 din 30/9/1925 Prefectura Gura Humorului	1	80	4	6	Sami Schapira
Paltinul	Ferăstrău	Autorizația se află la Cernăuți din str. Mircea Vodă nr. 3					Sandverhz Beniamin

Primăria Gura Humorului a întocmit și lista cu fabrici ce nu sunt incluse în alte
tabele.

Numele și prenumele	Meserii¹⁹ - (cuptor cu var, cariere de piatra, fabrici de talaj, fabrici de pălării etc.)	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Lecker Moses	Fabrică de lumânări	-	-
Lecker Moses	Fabrică de conserve de pește	-	-
Sininger Leib Mechel	-	-	600
Jurgrau și Genser, membru în conducerea comunității israelite	Fabrică de ciocolată		831
Scheier Hersch membru în conducerea comunității israelite	Tăbăcărie	-	-
Budik Cheim	Fabrică de oțet	9781 din 5/5/1913 Prefectura Hura Humorului	
Lecher Moses	Fabrică de oale	-	-

¹⁹ *Ibidem*, f. 70.

Comuna **Dorna**, Plasa Dorna, transmite informațiile solicitate din care extragem pe etnicii evrei Leon Blechner și Salomon Tainențop, care aveau băcănie și prăvălie, Leiba Blechner care avea o cârciumă cu vin cu nr. autorizației 69761 din data de 10/07/1921 primită de la Ministerul de Finanțe²⁰.

Primăria comunei **Frumosul** a transmis și ea către Prefectură documentele solicitate, rezultând următoarea situație²¹.

Numele și prenumele	Băcăni și prăvălii Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Schaffer Chume	Băcănie	Prefectura Câmpulung	-
Ghertler Mehlovici Abraham	2667/23 din 20/1/1923 – băcănie	Prefectura Câmpulung	341
Sporn Berl pașaport 758921 ²²	16062/22 din 27/12/1922 – băcănie	Prefectura Câmpulung	116
Lehrer Noe	2587/27 din 6/3/1927 – băcănie	Prefectura Câmpulung	379
Rosenbach Jacob și fiul Samuel	Din 7/6/1926 – băcănie	Prefectura Câmpulung	-
Volcovici Hersch	13106/14 din 30/1/1914 – băcănie, învoire 1843/27 din 22/2/1927	Prefectura Câmpulung	175
Volcovici Berl	4455 din 25/2/1905 – băcănie	Prefectura Câmpulung	175
Roll Soli	4711/21 din 29/3/1921 – băcănie	Prefectura Câmpulung	199
Graf Aron	4428/ 02 – băcănie învoire din 1754/27 din 11/2/1927	Prefectura Câmpulung	-
Rachmut Josel	12486/25 din 11/3/1926 – băcănie	Prefectura Câmpulung	295
Valcovici Hersch	842/21 din 17/4/1921 – tutungerie	R.M.I. Iași	175
Schaier Venger	451/22 din 30/7/1922 - tutungerie	R.M.I. Iași	
Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului ²³	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei

²⁰ *Ibidem*, f. 72-73.

²¹ *Ibidem*, f. 78.

²² *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 71.

²³ *Ibidem*, dosarul 42/1927, f. 79.

Rudich Rebeca	7777/23 din 4/7/1923 - birt	Prefectura Câmpulung	
Verner Abraham/Verner Samuel	11359/22 din 20/9/1922	Prefectura Câmpulung	275
Drukman Simon	Decret nr. 40629/10 din 23/12/1910	Prefectura Câmpulung	14
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățarie Nr. și data brevetului ²⁴	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Katz Pesach nr. Pașaport 758927 ²⁵	17696/11 din 28/5/1911 - măcelărie	Prefectura Câmpulung	
Volcovici Berl	10016/19 din 10/7/1919 - măcelărie	Prefectura Câmpulung	175
Rachmut Josel	32649/07 din 30/12/1907	Prefectura Câmpulung	295

În tabelul cu morile și fierăstraie apare firma Drukman (Drukman Moscavea pașaportul cu nr. 758907²⁶) și Sand care deține o moară pe aburi și o fabrică de cherestea, documentele se află la sediu în comuna Vama²⁷.

În tabelul privind meseriile din comuna Frumosul îi găsim pe membrii familiei Schlapak: Alexander Rudolf care deține un atelier de trăsuri și lucrează împreună cu Schlapak Franz, brevet nr. 1071/26 din data 6/2/1926 și Schlapak Iosef, având autorizația nr. 13372/19 din data de 5/10/1919. În comuna Frumosul o mai găsim pe croitoreasa Kirmaer Rosa și pe crâșmarul Graf Aron²⁸.

Comuna **Stulpicani** a transmis Prefecturii Câmpulung documentele statistice pentru completarea adresei cu nr.2839 din data de 6 martie 1927 privind tabloul cu proprietarii de afaceri sau meseriași, din care extragem firmele administrate sau meseriile exercitate de evrei.

Numele și prenumele	Băcării și prăvălii Nr. și data brevetului ²⁹	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Vagner Tabula	47255 din 31/10/1915 - băcănie	Prefectura Câmpulung	281
Reichman Sime	10377 din 10/8/1921 - băcănie	Prefectura Câmpulung	133

²⁴ *Ibidem*, f. 81.

²⁵ *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 72

²⁶ *Ibidem*, f. 70.

²⁷ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 81.

²⁸ *Ibidem*, f. 82.

²⁹ *Ibidem*, f. 85.

Held Gedale	60 din 9/2/19 14 - băcănie	Prefectura Câmpulung	381
Vagner Taube	47255 din 31/10/1915 - băcănie	Prefectura Câmpulung	281
Eisental Leib	Pierdut autorizație în război - băcănie	Prefectura Câmpulung	281
Salner Buchel	Pierdut autorizație în război - băcănie	Prefectura Câmpulung	-
Hersch Tauber	Pierdut autorizație în război - băcănie	A depus cerere către Prefectura Câmpulung	-
Vagner Pincas	Pierdut autorizație în război - băcănie	A depus cerere către Prefectura Câmpulung	475
Mett Sali	2200 din 4/3/1925 - băcănie	Prefectura Câmpulung	281
Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului ³⁰	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Salner David, concesionar de la comuna Stulpicani	49892 din 23/12/1910 - crâșmă	Prefectura Câmpulung	577
Waibel Iosef	48972 din 25/10/1912 - crâșmă	Prefectura Câmpulung	90
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățărie Nr. și data brevetului ³¹	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Warter Leib	8126 din 19/6/1899 - măcelar	Prefectura Câmpulung	130
Reichman Iankel	7266 din 14/6/1926 - măcelar	Prefectura Câmpulung	133

Observăm că mai mulți membri ai familiei aveau meserii complementare în aceeași clădire și ofereau bunuri diversificate, după cum reiese din evidențe. Se poate menționa ca exemplu cum la nr. 133 Reichman Sime avea sediul băcăniei, alături de Reichman Iankel, care era măcelar.

³⁰ *Ibidem*, f. 86.

³¹ *Ibidem*, f. 87.

Numele și prenumele	Meserii - fierării, potcovării, cizmării, tâmplării, croitorii ³²	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Hanus Alois	454 din 17/01/1925 - fierar	Prefectura Câmpulung	-
Schnarch Aron	5202 din 8/3/1905 - potcovar	Prefectura Câmpulung	-

Numele și prenumele	Nr. și data brevetului ³³	Fierăstraie și mori ce folosesc forța apei	Puterea - cai putere
Firma "Feredeul" Kissman și Wald Kissman este membru în conducerea comunității israelite		Ferăstrău ce folosește forța aburului cu 3 gatere și 2 circulare	100
Kuroski Josef	7266 din 17/6/1926	Ferăstrău ce folosește forța aburului cu 1 gatere și 1 circulare	12
Kuroski Franz	Pierdut în timpul războiului	Moară ce folosește forța apei cu 2 pietre	-
Warter Zlalla	Pierdut în timpul războiului	Moară ce folosește forța apei cu 1 piatră	-
Warter Zlalla	Pierdut în timpul războiului	Piuă pentru țesături pentru fabricarea de sumane	-

Primăria comunei **Moldovița** răspunde prin adresa nr. 240/27 din 24/03/1927, la adresa cu nr.2839 din data de 6 martie 1927 privind situația cu tabloul cu proprietarii de afaceri sau meseriași din care extragem firmele administrate sau meseriile exercitate de evrei.

Numele și prenumele	Băcăni și prăvălii Nr. și data brevetului ³⁴	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Abraham Jacob	2832/26 din 11/3/1926 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	442
Bernfeld Rosa a Adolf	16218 /22 din 22/12/1926 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	590
Brucker / Jossel Haber	9174/25 din 16/12/1925 - cofetărie	Prefectura Câmpulung	353

³² *Ibidem*, f. 88.

³³ *Ibidem*, f. 89.

³⁴ *Ibidem*, f. 96.

Fuhrmann Leon/Singer	12490/ 24 din 11/12/1924 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	203
Goldschmith Rucher a Feivel	Pierdut în război – prăvălie	-	725
Horowitz Iosef Leib	6213/21 din 14/5/1921 – manufactură	Prefectura Câmpulung	552
Kahan Berta	6427/26 din 4/5/1926 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	637
Landwehr Schmil Leib	1228/10 din 20/5/1910 – băcănie	Prefectura Câmpulung	466
Meerbaum Moses	12655/24 din 11/2/1924 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	522
Pistiner Volf	5901/26 din 24/4/1926 – cereale	Prefectura Câmpulung	353
Rubin Dina	19591/02 sin 18/11/1902 – băcănie	Prefectura Câmpulung	422
Reinstein Iossel	27052 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	630
Schaffer Mechel	5476/06 din 3/5/1906 -băcănie	Prefectura Câmpulung	-
Stier – Pesate – Scheindel pasaport nr. 709702 ³⁵	1177/22 din 28/12/1922 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	431
Sand Leiser a Uscher	4651/25 din 8/5/1925 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	536
Sand Uscher a lui Aba	6826/25 din 6/2/1925 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	444
Sand Israel a lui David	5090/24 din 10/5/1924 -prăvălie	Prefectura Câmpulung	435
Schertzer Sali/ Reiinstein	2285/26 din 10/3/1926 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	585
Tuchman Israel	14336/19 din 2/10/1919 - băcănie	Prefectura Câmpulung	216
Tuchmann Hennie a lui Fischel	19879/26 din 29/12/1926 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	-
Wagner Abraham	7628/21 din 24/6/1921 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	-
Wassermann Aron Leib nr. pașaport 709923 ³⁶	11054/03 din 9/7/1903 - pravălie	Prefectura Câmpulung	-
Hasenfrantz Schaje	2035/27 din 18/2/1927 - manufactură	Prefectura Câmpulung	-
Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit. Nr. și data brevetului ³⁷		Nr. casei

³⁵ *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 39.

³⁶ *Ibidem*, f. 61.

³⁷ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 97.

	Toate brevetele sunt eliberate de Prefectura Câmpulung	
Comuna Moldovița care dă în arendă lui Buchler Mendel	10455/11 din 23/3/1911 - crâșmă	421
Marmoroș Ester	3187/23 din 1/6/1923 - crâșmă	494 b
Montag Moses Mendel	2966/26 din 13/6/1923- local dejun, vin și bere	-
Pistiner Volf (scris de funcționar)/ Wolf Pistiner (semnează proprietarul)	55938/13 din 30/12/1913 - crâșmă	335
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnăfărie. Nr. și data brevetului ³⁸ Toate brevetele sunt eliberate de Prefectura Câmpulung	Nr. casei
Bartfeld Hersch	11705/03 din 11/6/1903 – măcelărie	
Münzer Berl	3884/26 din 20-3-1926 – măcelărie	
Rennert Hersch	5890/88 din 3/11/1888 - măcelărie	442
Stier Israel pasaport nr. 640834 ³⁹	14706/19 din 1/10/1919 - măcelărie	431

Din documentul de mai sus, transmis la data de 24 martie 1927 către prefectura Câmpulung, rezultă faptul că domnul Rennert Hersch avea autorizația pentru măcelărie cu nr. 5890/88 din 3/11/1888. Acesta înseamnă că își desfășura activitatea de 39 de ani, ceea ce reprezintă un indiciu al stabilității economice a provinciei, care a permis aportul economic constant al locuitorilor săi evrei.

În continuare, redăm situația meseriașilor evrei din **Moldovița**.

Numele și prenumele	Meserii – fierării, potcovării, cizmării, tâmplării, croitorii ⁴⁰ Toate brevetele sunt eliberate de Prefectura Câmpulung	Nr. casei
Perl Mendel	11347/25 din 1/12/1925 – croitorie	-
Goldapper Adolf	10656/23 din 19/3/1923 – croitorie	-
Ziegler Gerschon	505/92 din 22/1/1892 – croitorie	-
Fuhrmann Lotti	A depus cerere la prefectură- croitor pentru dame	-
Reinstein Iossel	A depus cerere la prefectură – tâmplar	-
Goldapper Leon	6064/92 din 2/9/1892 - bărbier	-
Goldapper Hermann	Nr.13 de Prefectura Rădăuți - bărbier	-
Gaensler Borouch Itzig	Fără brevet – geamgiu	-
Wagner Abraham	Fără brevet – geamgiu	-

³⁸ *Ibidem*, f. 101.

³⁹ *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 22.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 104.

Următorul tabel, care indică fierăstraiele și morile ce foloseau forța apei în **Moldovița**, explică foarte amănunțit cine deținea firmele în cauză și cine le exploata. Documentul prezintă o serie de investitori evrei care aveau în arendă firme, precum și pe proprietarii firmelor. În lipsa acestui tabel, nu am fi dat de numele unor investitori evrei, proprietari sau care persoane care aveau autoritatea de a gestiona și a conduce afacerea, în contextul în care este vorba despre niște firme care nu au nimic evreiesc în titulatură⁴¹.

Numele si prenumele titularului si conducătorului unității	Numărul și data brevetului precum și autoritatea care l-a eliberat	Numărul mașinilor cu aburi și puterea exprimată în cai putere	Numărul gaterelor și a ferăstraielelor circulare, dacă posedă ferăstrău pentru retezarea butucilor și a scândurilor, mașină de geluit	Numărul pietrelor de moară
Fondul Ortodox Român, arendat firmei „Bucovina” societate anonimă, conducătorul fiind Kohn Isac	5896/24 din 22/1/1924	1 mașină cu aburi de 250 de cai putere 1 mașină cu aburi de 45 de cai putere	10 gater; 12 circulare; 1 Ferăstrău de cherestea pentru „căpătuitul” scândurilor.	-
Societatea „Moldovița” Proprietar Schnapp Jacob, Cernăuți	Autorizația se află la Cernăuți	1 mașină locomobilă de 150 cai putere 1 mașină de 45 de cai putere 1 mașină de 1 cai putere	7 gater; 12 circulare; 2 ferăstraie de cherestea pentru retezatul scândurilor; 1 mașină de geluit.	-
Societatea „Rarăul”- proprietar Kraft Iacob și conducător responsabil Schaerf Littman	Autorizația se află la Prefectură	1 mașină „Wolf” de 80 cai putere 1 motor Rohoele de 10 cai putere	5 gater; 1 gater pentru despicat; 1 circular; 1 ferăstrău de cherestea pentru retezatul scândurilor; 1 ferăstrău de cherestea pentru „căpătuitul ” scândurilor. 1 mașină pentru geluit.	-

⁴¹ *Ibidem*, f. 105.

Krumholz Jacob a lui Jossel, moștenitor	Autorizație pierdută	Ferăstrău cu apă	2 gater; 1 circular.	-
Cocerhan Vasile a lui Georgi, cumpărat de la Hasenfranz Iutta	Autorizație pierdută	Moară pe apă și piuă		1 piatră franțuzească

Documentele trimise de Primăria **Ostra** către prefectura Câmpulung conține o listă cu etnicii evrei ce aveau activități economice în această localitate. Astfel, Blum Rosa, cu autorizația nr. 33157/07 din 28/12/1907, avea o băcănie, împreună cu Wagner Israel, membru în conducerea comunității evreiești din Gura Humorului și Leib Tauber, care dețineau o băcănie ce funcționa cu autorizația nr. 1960/02 din data de 6/1/1902. Se vede că la momentul acela firma lui Blum Rosa avea o vechime de 20 de ani iar cealaltă băcănie avea și ea o vechime de 25 ani.

Tot în Ostra găsim și firme ce folosesc forța apei, precum cea a lui Hachel Gottfreid ce avea un Ferăstrău, cu autorizația numărul 15449/19, la casa cu nr. 161. Tot din această adresă aflăm că Hachel Gottfreid mai avea o moară ce funcționa cu o piatră, doar că nu se știe numărul autorizației, deoarece moara fiind pusă în funcțiune recent, nu primise brevetul. Pe teritoriul administrativ al comunei Ostra mai exista o asocierie la o firmă cu autorizația 8506/22 ce exploata un Ferăstrău. Asociații acestei firme erau numiții Wagner Israel, membru în conducerea comunității evreiești din Gura Humorului și Iosel Sechler⁴².

Primăria **Frasin** transmite lista cu meseriile de pe teritoriul comunei, către prefectura județului Câmpulung. În listă îi regăsim pe următorii etnici evrei: Scherli Rudolf, cizmar, fără autorizație, Guthert Baruch și Saile Fuchs, care aveau o curelărie ce funcționa pe baza autorizației cu nr. 14002/27 emisă de Prefectura Câmpulung, cu sediul la nr. 302. Mai găsim aici pe evreii Goci Franz - cizmar și dulgherul Proser Franz, care, de asemenea, își desfășurau activitatea în localitate⁴³.

Primăria **Vatra Moldoviței**, localitate distinctă de Moldovița, transmite Prefecturii Câmpulung trei statistici la data de 26/3/1927. De aici am extras etnicii evrei, pe toate domeniile cerute de prefectură, pe categorii⁴⁴.

Numele și prenumele	Băcănii și prăvălii Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Șerel Sura Gittel	48538/11 din 31/1/1912– băcănie	Prefectura Câmpulung	454
Locher Perel	7240 /97 din 6/6/1897 –	Prefectura	213

⁴² *Ibidem*, f. 112.

⁴³ *Ibidem*, f. 117.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 118.

	prăvălie	Câmpulung	
Locher David	15445/11 din 24/4/1911 – băcănie	Prefectura Câmpulung	365
Sapira David	5499/26 din 18/4/1927 – băcănie	Prefectura Câmpulung	272
Veuchert Abraham	2336/23 din 23/3/1923 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	256
Vaisbrod Samoil	15098/23 din 2/3/1923 - băcănie	Prefectura Câmpulung	42
Pițschuch Emilia/Grün Leon	3377/19 din 31/5/1919 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	53
Münt Mina	31515/19 din 12/5/1919 – băcănie	Prefectura Câmpulung	182
Leiser Mendel	Nu are brevet	-	305
Lebroș Șendel	A înaintat actele pentru brevet	-	-

În continuare, prezentăm pe etnicii evrei care dețineau sau concesionaseră dreptul de utilizare pentru activitățile de crâșmărit, ospătărit, ca și prăvăliile cu dreptul de a vinde băuturi arse în vase închise peste 5 litri, din comuna Vatra Moldoviței.

Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului ⁴⁵	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Heuris Valter	7447/21 din 23/6/1921 - crâșmărit și ospătărit	Prefectura Câmpulung	201
Serțer Herman	9061/25 din 18/9/1925 - restaurant	Prefectura Câmpulung	460
Münt Mina/ Münt Adolf	42205/10 din 25/12/1925 - crâșmărit	Prefectura Câmpulung	499
Paraschiv Lenuța, prin concesie Eisterlehner Reinhold	14877/22 din 2/1/1922 - crâșmărit	Prefectura Câmpulung	332
Comuna Valea Moldoviței, prin concesie Alter Montag	36987/10 din 24/12/1910 - crâșmărit	Prefectura Câmpulung	-
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, carnățărie Nr. și data brevetului ⁴⁶	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Chelmer Israil/ Chelmer Malche	6282/25 din 8/7/1925 - cofetărie	Prefectura Câmpulung	180
Pesati Israil	7617/25 din 30/9/1925 - măcelărie	Prefectura Câmpulung	208
Sand Benzion	8954/25 din 30/8/1925 -	Prefectura Câmpulung	172

⁴⁵ *Ibidem*, f. 119.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 121.

	măcelărie		
Eisterlehner Reinhold	Nu are brevet - măcelărie și cârnățarie	-	332
Numele și prenumele	Meserii - fierării, potcovării, cizmării, tâmplării, croitorii ⁴⁷	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Tais Emanoil	-	-	333
Tais Otto	3634/26 din 15/3/1926 - croitor	Prefectura Câmpulung	163
Hunchert Albiu	11828/26 din 4/8/1926 -fierar	Prefectura Câmpulung	78
Pitșuch Iosef	Pierdut in timpul războiului - tâmplar și sculptor	-	302
Cuoblauch Fridrich	Pierdut in timpul războiului - croitor	-	171
Cuoblauch Adolf a lui Iohan	Pierdut in timpul războiului - tâmplar	-	45
Cuoblauch Otto a lui Carol	Pierdut in timpul războiului - tâmplar	-	-
Hunchert Iosef	Pierdut in timpul războiului - fierar		127

Numele si prenumele titularului si conducătorul unității	Meserii	Numărul și data brevetului, precum și autoritatea care l-a eliberat ⁴⁸	Numărul mașinilor cu aburi cu puterea exprimată în cai putere	Numărul gaterelor și a ferăstraielelor circulare dacă posedă ferăstrău pentru retezarea butucilor și a scândurilor, mașină de geluit	Numărul pietrelor de moară
Firma Fisler și Vildman	Fabrică de cherestea	18/4/1923 Prefectura Câmpulung	1 mașină de 50 cai putere	2 gater; 1 circular;	
Eisterlehner Alois	Moară cu apă	Brevet din anul 1866 a fost predat în anul 1921 la Prefectura Câmpulung			1 piatră de moară

⁴⁷ Ibidem, f. 124.

⁴⁸ Ibidem, f. 125.

Eisterlehner Alois	Ferăstrău acționat cu apă	Brevet din anul 1866, a fost predat în anul 1921 la Prefectura Câmpulung		1 gater; 1 circular;	
Loj Anton	Moară acționată cu apă	A fost predat în anul 1921 la Prefectura Câmpulung			
Eisterlehner Iosif	Ferăstrău acționat de motor	Din data de 12/6/1923 de la Prefectura Câmpulung	1 mașină de 36 cai putere	2 gater; 1 circular;	-
Eisterlehner Iosif	Moară acționată de abur	Din data de 12/6/1923 de la Prefectura Câmpulung			1 piatră de moară 36 cai putere
Cuoblauch Otto a lui Carol	Mașină de geluit scânduri cu motor	Nu are brevet			

Comuna **Valea Boului** a transmis către Prefectură listele solicitate, din care rezultă că și aici existau evrei care aveau afaceri sau exercitau meserii în localitate. Astfel, putem vedea, din hârtiile înaintate, că la data de 28 martie 1927, Surches Mechel avea o băcănie cu sediul la casa cu numărul 173 și susținea că are autorizație din anul 1902, eliberată de Prefectura Câmpulung, dar care a fost pierdută în război. Bergman Heeș deținea un ferăstrău acționat de apă cu nr. autorizației 3842/24 din 12/2/1924, eliberat de Prefectura Câmpulung la nr. 114 și avea în exploatare 2 gateri și un Ferăstrău circular⁴⁹.

Comuna **Negrileasa** a trimis către Prefectură documentele cerute. Aici îl găsim pe Chibec Vențl, care deținea o moară și un Ferăstrău, dar primăria nu oferă mai multe detalii la tabelul cu ferăstraiele și morile din comună. La tabelul cu meserii îl găsim însă din nou pe Chibec Vențl care este trecut la tâmplar, cu brevetul nr.10175/24 din 29/9/1924, eliberat de Prefectura Câmpulung la adresa cu nr. 192. În tabelul cu meserii mai găsim pe Chibec Leon care era fierar și potcovar, având brevetul cu nr. 7471/24 din 15/7/1924, Bajerl Eduard, rotar, cu brevetul nr. 8182/96 din 26/8/1896, eliberat de Prefectura Câmpulung, la adresa cu nr. 78.

Găsim aici o situație interesantă – în tabelul pentru crâșmărit și ospătărit erau două persoane – Brandl Vențl, concesionar al lui Sincar Dumitru, având brevetul cu

⁴⁹ *Ibidem*, f. 126-128.

numărul 1407/20 din 22/2/1920, cu numărul casei 49 și Finl Clara, având nr. brevetului 9332/20 din 12/9/1920, cu sediul la nr. 102. Cele două persoane sunt menționate și în tabelul pentru băcănii și prăvălii⁵⁰.

În comuna **Gemenea**, întreprinzători evrei se regăsesc în tabelul pentru crâșmărit și ospătărit precum și la tabelul pentru băcănii și prăvălii. Astfel Leher Cipre (Sippe) Babi cu autorizația nr.8962/1900 eliberată de Prefectura Câmpulung apare la nr. 192 pentru băcănii și prăvălii. La aceeași adresă avea autorizația nr. 48555 /1913, din 28/3/1913, pentru crâșmărit și ospătărit. Tot în aceeași situație se regăsește Leher David cu autorizația nr. 3714/1903 eliberată de Direcția Financiară Suceava, la nr. 57, cu autorizații de băcănii și prăvălii. Acesta mai apare cu o concesiune de la Primăria Gemenea, care a pierdut brevetul în timpul războiului, pentru crâșmărit și ospătărit. ***Cele două persoane acopereau toate activitățile privind comerțul și servicii de alimentație din comuna Negrileasa***⁵¹.

În documentul cu nr. 163/27 din 6/3/1927 trimis de comuna **Gemenea** către Prefectura Câmpulung găsim lista cu fierăstraie și morile ce folosesc forța apei⁵².

Numele și prenumele	Nr. și data brevetului	Fierăstraie si morile ce folosesc forța apei	Puterea – în cai putere
Firma „Molidul” prin Oscar Creindler (Oscar Kreindler era membru în conducerea comunității evreiești din Gura Humorului, pașaport nr. 640764 ⁵³) și conducătorul unității Victor Göbl	621/27 Prefectura Câmpulung	1 mașină cu aburi 2 gateri și 2 circulare	100
Franț Gross	1215 din 28/1/1926 - Prefectura Câmpulung	Fierăstrău ce folosește forța apei cu 1 circular	134
Franț Gross	Nu are brevet	Moară cu o piatră acționată de apă	134

Comuna **Cârlibaba** a transmis către Prefectura Câmpulung informațiile solicitate, din care am extras date despre etnicii evrei care aveau afaceri sau aveau în concesiune diferite activități și prestau în localitate diferite meserii sau servicii la data de 28/3/1927.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 135-138.

⁵¹ *Ibidem*, f. 140 -143.

⁵² *Ibidem*, f. 144.

⁵³ *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 15.

Numele și prenumele	Băcănii și prăvălii Nr. și data brevetului ⁵⁴	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Weisz David	1836/1927	Prefectura Câmpulung	184
Wullach Abraham Isac	19142/1926	Prefectura Câmpulung	39
Ellenbogen Schulem	Brevet pierdut în timpul războiului, dar era obținut în anul 1879	Prefectura Câmpulung	17
Perl Lanfer	Brevet obținut în anul 1920	Prefectura Câmpulung	76
Heine Hezmine	3603/21 din 28/8/1921	Subprefectura Vatra Dornei	24
Zlociover Leib	A înaintat documentele pentru brevet în 1926	Prefectura Câmpulung	-
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățarie Nr. și data brevetului ⁵⁵	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Wolf Eisig Laufer	4369/22 din 31/10/1922 - măcelar	Subprefectura Vatra Dornei	59
Rosenrauch Rubin	9951/14 din 26/2/1914 - brutar	Prefectura Câmpulung	23
Münster David a lui Chaim Laufer/Wolf Laufer Mein	18581/06 din 13/8/1906 - măcelar	Prefectura Câmpulung	70
Mendel Laufer / Laufer Abraham Isac	1259/21 din 7/8/1921 - măcelar	Prefectura Câmpulung	-
Numele și prenumele	Meserii Nr. și data brevetului ⁵⁶	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Nussen Herman	28312/14 din 4/6/1914 - croitor	Prefectura Câmpulung	-
Ellenbogen Herman	1545/25 din 12/6/1925 - crâșmar	Prefectura Câmpulung	-
Kail Iosif	Brevet pierdut în timpul războiului, dar era obținut în anul 1881	Prefectura Câmpulung	-
Menasches Burach	Nu poseda brevet – sticlar	-	-

⁵⁴ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 152.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 153.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 154.

Printre firmele deținute de evrei, îl descoperim în Comuna Cârlibaba și pe Brannstein Schaie cu brevet pentru ospătarit și crâșmărit, emis de Subprefectura Vatra Dornei cu nr. 2625 din data de 1/10/1925, cu sediul la casa cu nr 28⁵⁷. Din planurile trimise spre autorizare, îl regăsim pe Rubin Rosenrauch care vroia sa construiască un cuptor deasupra atelierului de brutărie la casa cu nr. 23⁵⁸.

Primăria **Valea Putnei** trimite documentele completate la data de 6/4/1927, privind firmele ce folosesc ferăstrăile și morile cu vapor și cu apă. Aici este menționat doar evreul Krunnchok Itzig a lui Samuel cu brevetul nr. 2824/25 din 6/3/1925 emisă de Prefectura Câmpulung⁵⁹.

Primăria **Cârlibaba Nouă** transmite tabelul cu brutăriile, măcelărie, cârnățăriile ce se găseau în localitate. Astfel, aici se regăsesc doi măcelari evrei, Moses Menasches având brevetul cu nr. 1013/18 din 22/3/1918 care lucra împreună cu Menasches Pincas la casa cu nr. 73 și Menasches Mendel având brevetul cu nr. 151/22 din 1/2/1922. Ultimele două persoane aveau documentele eliberate de Pretura Rodna⁶⁰. Persoanele în cauză se regăsesc și în tabelul legat de băcăniile și prăvăliile ce funcționau în localitate (vezi mai jos).

Numele și prenumele	Băcăni și prăvălii Nr. și data brevetului ⁶¹	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Menasches Avram	1415/20 din 20/7/1920	Pretura Rodna	-
Schaumnann Chaim	1890/25 din 1/1/1926	Pretura Rodna	82
Wullach Sprince	1357/1919 din 1/11/1919	Pretura Rodna	-
Rubingher Leon	1892/25 din 1/1/1926	Pretura Rodna	
Wertzbargher David	13591/26 din 1/9/1926	Prefectura Câmpulung	
Menasches Moses/ Menasches Pincas	-	-	73
Scharfstein Blanca	3386/13 din 1/10/1913	Pretura Rodna	72
Stern Solomon	502/21 din 24/04/1921	Pretura Rodna	71

Un caz foarte interesant pentru comuna Cârlibaba Nouă este regăsit în tabelul pentru „concesiile de crâșmărit, ospătarit și prăvăliile cu dreptul de a vinde băuturi arse în vase închise”. Aici se regăsesc doi comercianți evrei. Astfel, Lassner Selig deținea brevetele pentru ospătarit 3807 din 29/12/1919 din partea Preturii Rodna și brevetul acordat de Direcțiunea Financiară Bistrița nr. 1163 din 04/1922 la casa cu nr 66. Jakob Ianchel deținea brevetele pentru ospătarit nr. 47886 din 1896 (concesiune

⁵⁷ *Ibidem*, f. 155.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 157.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 164.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 165.

⁶¹ *Ibidem*, f. 166.

veche, maghiară), 329/22 din 7/4/1922 eliberată de Pretura Rodna si brevetul acordat de Direcțiunea Financiară Bistrița 6728/25 din 16/6/1925 la casa cu nr. 65.

Pe lângă faptul că este certificată durata lungă de funcționare a firmelor, regăsim aici și schițele celor doua spații de restaurant care erau unul lângă altul, „concurența” fiind sănătoasă pentru economie, nu însă întotdeauna și pentru o parte dintre investitori. În cazul celor două afaceri, după cum se vede din schițele adăugate la dosar în completare, avem posibilitatea de a compara casa și afacerea lui Lassner Selig, care era mult mai mare în comparație cu cea a lui Jakob Ianchel⁶².

Primăria **Capu Câmpului** transmitea și ea informațiile cerute către Prefectura Câmpulung, rezultând următoarele situații:

Numele și prenumele	Băcării și prăvălii Nr. și data brevetului ⁶³	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Kissman Reeli	21034/15 din 3/7/1915 – băcănie	Prefectura Gura Humorului	322
Ekhaus Maier	10007/01 din 9/10/1901 – băcănie	Prefectura Gura Humorului	263
Lanzet Leizer	2798/10 din 8/4/1910 – băcănie	Prefectura Gura Humorului	-
Blum Iosef	4448/25 din 25/9/1925 – băcănie	Prefectura Gura Humorului	120

Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului ⁶⁴	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Comuna Capu Câmpului arendează lui Kissman Simon	42266//10 din 26/12/1910	Prefectura Gura Humorului	232
Ekhaus Maier	42267/10 din 25/12/1910	Prefectura Gura Humorului	263

Comuna **Poiana Micului** transmitea pe 6 aprilie 1927 informațiile cerute de prefectură. Aici îl găsim pe evreul Chaia Brucher Zelermaier, ce deținea autorizația pentru băcănie și comerț cu nr. 3455 din 8/3/1923, la casa cu nr. 188. Tot la această adresă, aceeași persoană oferea cu zece ani înainte servicii de crâșmărit și ospătărit cu autorizația nr. 40230 din 16/12/1913. De aici putem trage concluzia că, pentru a rezista pe piață și a satisface cerințele populației, acesta și-a extins oferta. Din tabelul cu meseriile desfășurate în comuna Poiana Micului extragem date despre evreii care

⁶² *Ibidem*, f. 168-170.

⁶³ *Ibidem*, f. 175

⁶⁴ *Ibidem*, f. 176

întreprindeau următoarele activități: Schuster Leon, cu brevetul pentru tâmplărie nr. 6416 din 10/6/1922 la casa cu nr. 212 și Lang Jacob cu brevetul nr. 11521 din 28/12/1925 cizmar la adresa cu nr. 279⁶⁵.

Comuna **Doroteia** trimite răspuns la adresa din partea Prefecturii la data de nr. 271 din 7/4/1927. În tabelul cu băcăni și prăvălii găsim aici pe următorii evrei: Kessler Iosif, care depusese documentele dar nu primise încă brevetul pentru a desfășura activitățile economice la casa cu numărul 173 precum și Leib Kurz care, împreună cu Roza Rostoker, născută Kurz, exercitau activități comerciale la adresa cu nr. 83, cu brevetul nr. 13323 din 29/7/1908. Din datele referitoare la ferăstraiele din comună rezultă că aici exista un fierăstrău de scânduri deținut și exploatat împreună de Scheiber Gytel și Kessler Iosif, care foloseau 8 cai putere, prin utilizarea apei⁶⁶.

În comuna **Vadul Negrilesi** găsim mai multe firme deținute de către etnicii evrei din județul Câmpulung. Astfel, aici exista un fierăstrău ce folosea puterea apei, aflat în proprietatea cetățenilor Ieremias Ioan și Seerman Jacob. Aceștia foloseau un gater cu o pânză, cu o capacitate de 4-6 cai putere, ce funcționau cu autorizația nr. 5861/24 din data de 28/1/1926 obținută de la Prefectura Câmpulung. Cealaltă firmă era a Rosaliei Beer care, împreună cu Johann Beer, exploatau un fierăstrău ce folosea puterea apei și avea în exploatare un gater cu o pânză de 4-6 cai putere. Familia Bernhauser deținea un fierăstrău cu apă cu 2 gater și un circular cu o putere de 6 cai (putere), aflat în proprietatea lui Johann Bernhauser. Ambros Bernhauser deținea o moară ce folosea forța apei, cu o piatră de 2-3 cai putere. În momentul realizării statisticii, aceștia așteptau autorizațiile de la prefectură⁶⁷.

Comuna **Neagra Șarului** transmite informațiile solicitate de Prefectura Câmpulung, din care extragem pe etnicii evrei care aveau afaceri în această comună. Astfel, Meer Blechner deținea o cârciumă cu vin având autorizația nr. 61048 din anul 1920 și o băcănie fără brevet iar Alich Blechner deținea și el o băcănie, tot fără brevet⁶⁸.

Comuna **Moldova Sulița** comunică și ea informațiile solicitate. Astfel, pentru comerțul cu vite sunt menționați trei evrei. În primul rând, Münster Jacob cu brevetul nr. 13 din 27/6/1921, eliberat de Subprefectura Seletin. Münster Meșulem și Münster Eisig desfășurau aceeași activitate, însă fără brevet. Din tabelul privind existența cârciumilor și restaurantelor din Moldova Sulița, extragem datele cu privire la etnicii evrei care aveau următoarele activități lucrative: Mechno Melania și Meer Jacob dețineau o cârciumă cu brevetul nr. 1221 din 24/7/1923 iar Ivanier Eisig deținea o cârciumă și brevetul nr. 1966 din 30/6/1925. Cei trei aveau autorizații eliberate de Subprefectura Seletin. Nogel Josel deținea un restaurant cu brevetul nr. 4228 din 23/3/1926 eliberat de prefectura Câmpulung. Ivanier Eisig mai deținea o autorizație

⁶⁵ *Ibidem*, f. 183-184.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 190-191.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 195-199.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 203-204.

pentru prepararea cârnaților, cu nr. 5306 din 26/11/1898 eliberată de Prefectura Câmpulung precum și un aparat pentru servirea berii.

Lista privind băcăniile și prăvăliile din Moldova Sulița cuprinde numele următorilor etnici evrei: Scheiber Gețel cu autorizația nr. 5 din 31/7/1925, Ivanier Jacob cu autorizația nr. 4 din 14/4/1924, Rifca Münster cu brevetul nr. 1739 din 27/2/1924, Harnic Rosa, cu brevetul nr. 4 din 21/2/1922. Aceștia primiseră autorizațiile de la Subprefectura Seletin iar Meer Isac funcționa fără autorizație⁶⁹.

Din documentele transmise de comuna **Ciocănești**, rezultă că etnicul evreu Apel Chaim Pistiner deținea o băcănie cu autorizația nr. 1028 din 8/2/1916 eliberată de Prefectura Vatra Dornei⁷⁰.

Primăria comunei **Vama** trimitea la 21/3/1927 către Prefectura Câmpulung tabelul cu băcăniile și prăvăliile. Din acesta extragem datele privitoare la etnicii evrei care dețineau asemenea stabilimente.

Numele și prenumele	Băcăniile și prăvăliile Nr. și data brevetului ⁷¹	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Aschkenazi Hnidi	1541/21 din 01/01/1921 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	599
Baruch Fuil	2356/26 din 10/3/1926 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	506
Bitkomer Berl	4875/1920 din 12/06/1920 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	786
Feldstein David	19606/05 din 1/2/1905 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	596
Feldstein Rebeca Aron	1295/23 din 7/2/1923 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	607
Getzer Feldhammer	4877/20 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	16
Kolkstein Rifca	4321/04 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	458
Mühberad Moses	15159/26 din 5/8/1926 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	1011
Merdler Chariota	4876/20 din 12/6/1920 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	1131
Neiman Chaie	13456/25	Prefectura Câmpulung	354
Neiman Tartar	15299/03	Prefectura Câmpulung	-

⁶⁹ *Ibidem*, f. 216-219.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 221.

⁷¹ *Ibidem*, f. 227.

Schlägel Chaim Ber	2736/25	Prefectura Câmpulung	707
Schlägel Anlschel pașaport nr. 709900 ⁷²	490/20	Prefectura Câmpulung	958
Wirigher Fami	5510/24	Prefectura Câmpulung	1061

Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului ⁷³	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Alper Aron	32517/13 din 18/10/1913 - birt	Căpitănia Câmpulung	524
Drukman Sabine	8078/21 din 10/5/1921 – crâșmărit și ospătărit	Prefectura Câmpulung	227
Golghagen Ioil	2871/27 din martie /1927- hotel și crâșmărit	Prefectura Câmpulung	-
Lang Solomon	2682/22 din 13/3/1922 - crâșmărit și ospătărit	Prefectura Câmpulung	56

Relativ la comuna Vama, prezentăm o informație găsită în una dintre puținele lucrări care oferă date concrete privitoare la activitatea economică a evreilor din localitate, în perioada interbelică. Astfel, într-o lucrare semnată de către Ion Cernat și Elena Lazarovici, se arată următoarele:

„Ar fi greșit să credem că toți evreii din Vama erau crâșmari și comercianți, pentru că mulți erau meseriași: croitori, cizmari, chiar și ferari, așa cum a fost bătrânul Frenkel, soția sa fiind învățătoare la Prisaca și Vama”⁷⁴.

Primăria comunei **Iacobeni** transmitea în data de 19/5/1927, cu nr. de înregistrare 6399, documentele solicitate de către Prefectura Câmpulung. Din informațiile transmise, extragem din tabelele următoarele date cu privire la etnicii evrei ce aveau afaceri sau dețineau în arendă mici afaceri în această comună.

Numele și prenumele	Băcării și prăvălii Nr. și data brevetului ⁷⁵	Autoritatea care a eliberat documentul	Nr. casei
Abraham Josef	30439/14	Prefectura Câmpulung	472
Safierstein Jeti	pierdut	Prefectura Câmpulung	270
Klein Moses/ Klein Markus	13522/97	Prefectura Câmpulung	341
Knoll Leib	2459/22	Subprefectura Vatra Dornei	370
Klein Peretz	1043/19	Subprefectura Vatra	261

⁷² *Ibidem*, dosar 74/1927, 59.

⁷³ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 228.

⁷⁴ Ion Cernat, Elena Lazarovici, *600 de ani de Istorie ai Satului Vama. Studii și schițe monografice*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Editura PIM, 2009, p. 124.

⁷⁵ SJSAN, fond prefectura Câmpulung, dosar 42/1927, f. 233.

		Dornei	
Reiner Jossel Pașaport nr. 709862	19163/04	Prefectura Câmpulung	548
Rosentreich Hileb	pierdut	Prefectura Câmpulung	547
Knoll Leiser	4232/06	Prefectura Câmpulung	717
Abraham Hermann	2028/25	Subprefectura Vatra Dornei	318
Numele și prenumele	Meserii - fierării, potcovării, cizmării, tâmplării, croitorii	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Fischer Moses/ David Hoflingher	2339/922 - cizmar	Subprefectura Vatra Dornei	264
Harth Isak	Pierdut, din 1906 - cizmar	Prefectura Gura Humorului	337
Hoffinger Ruchel	1473/897 - cizmar	Prefectura Câmpulung	318
Suchar Josef	1304/921 - cizmar	Subprefectura Vatra Dornei	343
Rosenberg Abraham	392314/12 – cizmar	Prefectura Câmpulung	722
Brucher Johann	20175/901 - tâmplar	Prefectura Câmpulung	114
Brenber Koppel	Pierdut – tâmplar	Prefectura Câmpulung	310
Șcholt Karl	4690/22 - croitor	Subprefectura Vatra Dornei	271
Rosenbaum Isak	384/10 - bărbier	Prefectura Câmpulung	305
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățarie Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Libermann Chaim	1320/912 – măcelărie	Prefectura Câmpulung	725
Abraham Isak	12165/901 - măcelărie	Prefectura Câmpulung	599
Abraham Jacob	493/25 - măcelărie	Subprefectura Vatra Dornei	262
Steckel Solomon	2814/25- fabrică de sifon	Subprefectura Vatra Dornei	261
Numele și prenumele	Ferăstraiele și morile ce folosesc forța apei ⁷⁶ Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat	Nr. casei
Brucher Johann/ Brucher Rudolf	1218/25 - fabrică cherestea	Subprefectura Vatra Dornei	179
Brucher Rudolf	Pierdut – obținut din 1897 - moară	Prefectura Câmpulung	-
Knebel Karl	398/21 - moară	Subprefectura Vatra	743

⁷⁶ *Ibidem*, f. 236.

		Dornei	
Reiner & Knoll	203/22 – moară	Subprefectura Vatra Dornei	741
Numele și prenumele	Băcăni și prăvălii Nr. și data brevetului ⁷⁷	Autoritatea care a eliberat	Nr. casei
Merdler Hersch	4212/14 – băcănie (băuturi în vase închise)	Prefectura Câmpulung	116
Greif Fischel	3032/21 – băcănie (băuturi în vase închise)	Subprefectura Vatra Dornei	341
Schreier Berisch	8161/97 – băcănie (băuturi în vase închise)	Prefectura Câmpulung	618
Grief Gitel	2427/96 – băcănie (băuturi în vase închise)	Prefectura Câmpulung	388
Troiaschov Moses	38685/10 concesie Hotel comunal – băcănie (băuturi în vase închise)	Prefectura Câmpulung	226
König Falik	884/20 – băcănie (băuturi în vase închise)	Subprefectura Vatra Dornei	681
Lang Karl	23024/04 - concesie Rigler Eleonora – băcănie (băuturi în vase închise)	Prefectura Câmpulung	303
Budik Juda	614/19 – băcănie (băuturi în vase închise)	Subprefectura Vatra Dornei	287
Lehenermann Jakob	935/22 – concesie Iacoban Dănilă – băcănie (băuturi în vase închise)	Subprefectura Vatra Dornei	253

Primăria comunei **Păltinoasa** transmitea și ea informațiile cerute de Prefectura Câmpulung prin adresa nr 153 din 30/4/1927. Este menționat evreul Safir Moses care deținea brevetul pentru crâșmărit nr.9554 din 9/12/1921 la adresa cu nr. 333, fiind autorizat de Prefectura Gura Humorului. Acesta mai deținea, la aceeași adresă, autorizația pentru băcănie nr. 7866 din 24/10/1919⁷⁸.

Primăria **Câmpulung** transmitea informațiile cerute către Prefectura Câmpulung la data de 17/05/1927, rezultând situația statistică prezentată mai jos.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 237.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 239-240.

Numele și prenumele	Băcăni și prăvălii Nr. și data brevetului ⁷⁹	Autoritatea care a eliberat	Nr. casei
Sperber Blime	Nu are	-	-
Mühlstein Samuel	Nu are	-	-
Sand Jeti	Nu are	-	517
Beer Rosa	Nu are	-	915
Burg Israel	9153/24 - băcănie	Prefectura Câmpulung	1410
Panner Elias	319/25 - băcănie	Prefectura Câmpulung	1381
Leher Abraham	8290/05 - băcănie	Prefectura Câmpulung	801
Weintraub Moses	14444/20 - băcănie	Prefectura Câmpulung	852
Korber Abraham	696/04 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	788
Pauker Isiodor	Nu are	-	788
Lutinger Josef	9084/25- băcănie	Prefectura Câmpulung	618
Schaiber Brane	1918 (nu se stie dacă acesta este nr. autorizației sau anul) - prăvălie	Prefectura Câmpulung	618
Rippel Eising	8610/22 - băcănie	Prefectura Câmpulung	828
Einhorn Osias nr. pașaportului 640936 ⁸⁰	8545/97- manufactură	Prefectura Câmpulung	4788
Nagler Abraham	Nu are	-	342
Rosenblatt Lazar	12553/25 - băcănie	Prefectura Câmpulung	340
Gelber Sara	5557/19 - băcănie	Prefectura Câmpulung	330
Ostfeld Chaim Salomon	7262/19 - băcănie	Prefectura Câmpulung	338
Meth Calaman	16426/12 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	1816
Sternschuss Mendel	Nu are-	-	1816
Herling Moses David	1039/25 - prăvălie	Prefectura Câmpulung	1535
Rostacker Abraham Moses	16177/26 – băcănie	Prefectura Câmpulung	332
Beer Leon /Beer Jacob pașaport	Nu are	-	1275

⁷⁹ *Ibidem*, f. 252-253.

⁸⁰ *Ibidem*, dosar 74/1927 f. 32.

nr. 709942 ⁸¹			
Hausvater Nathan	Nu are	-	1019
Niederhaffer Beniamin	Nu are	-	1335
Kahan Isak	9028/25 - băcănie	Prefectura Câmpulung	1019
Schläffer Leib	8778/21- băcănie	Prefectura Câmpulung	950
Stapler Leon	Nu are	-	756
Taub Israel	2284/20 -băcănie	Prefectura Câmpulung	304
Blum Israel	-	-	316
Schneider Osias Moses	28134/08 - băcănie	Prefectura Câmpulung	316
Abraham Isak	17825/19- prăvălie	Prefectura Câmpulung	316
Meer Jossel	5185/21 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	315
Heller Osias	Nu are	-	315
Fischler Blima	41751/19 – băcănie	Prefectura Câmpulung	1036
Schaiber Chaim Suchar	Nu are	-	1034
Bleisviss Naftuli pașaport nr. 640815 ⁸²	4494/19 - băcănie	Prefectura Câmpulung	2038
Weber Leib	1677/27 -băcănie	Prefectura Câmpulung	858
Diener Sali	11013/24 – prăvălie	Prefectura Câmpulung	858
Moser Moses Pașaportul nr. 759086 ⁸³	39743/10 – băcănie	Prefectura Câmpulung	107
Spetter Salomon cu pașaportul nr. 709754 ⁸⁴ / Kahan Josef	Nu are	-	1087
Sobe Moses	Nu are	-	906
Heller Isak	10412/25 – băcănie	Prefectura Câmpulung	106
Sobe Samuel	519/14- băcănie	Prefectura Câmpulung	887
Gosdel Moses	10628/07 – băcănie	Prefectura Câmpulung	888
Iavetz David	1828- prăvălie	Adeverinta Primărie	-

⁸¹ *Ibidem*, f. 64.

⁸² *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 20.

⁸³ *Ibidem*, f. 88.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 44.

		Câmpulung	
Niederhoffer Chaim	4497 – băcănie	Prefectura Câmpulung	-
Tarter Jossel pașaport nr. 640988 ⁸⁵	A pierdut brevet	-	-
Citry Sigmund pașaport nr. 79794 ⁸⁶	37175/08 - cofetar	Prefectura Câmpulung	109
Besner David	3793	Prefectura Câmpulung	1016
Drach David	Nu are	-	1773
Holdengrăber Moses	Nu are	-	1042
Holdengrăber Abraham	Nu are	-	680
Numele și prenumele	Crăsmărit și ospățărit Nr. și data brevetului ⁸⁷	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Beer Rosa	38139 – cârciumă ⁸⁸	Prefectura Câmpulung	915
Schiber Abraham	50011/910 – concesiune de la Biscupschi Leucadia	Prefectura Câmpulung	1341
Fischler Leon	3342/24 – cârciumă ⁸⁹	Prefectura Câmpulung	1528
Glasberg Chane	1524/20 – cârciumă ⁹⁰	Prefectura Câmpulung	342
Josipel Ruchel	27045/13	Prefectura Câmpulung	1171
Pistiner Mendel/ Gottesfeld Bem	41066/13 6/9/1913 – ospățărit ⁹¹	Prefectura Câmpulung	304
Schächter Ianchel / Borschütz Carl	4378/22 - crâșmă	Prefectura Câmpulung	1442
Sobe Chaim	2420/23	Prefectura Câmpulung	338
Schlaffer Abraham	34255/14 – ospățărit ⁹²	Prefectura Câmpulung	823
Tamler Leib	39895/11	Prefectura Câmpulung	110
Tanner Rosa/ Tanner Michel	Acte pierdute în război	-	-
Wagner Ianchel	50024/10 – cârciumă ⁹³	Prefectura Câmpulung	150
Abraham Isak	4241/21	Prefectura Câmpulung	316
Scheiber Abraham	6406/26	Prefectura Câmpulung	1275
Meiseles Isak	13480/26 concesiune de la	Prefectura Câmpulung	275

⁸⁵ *Ibidem*, f 38.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 42.

⁸⁷ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 255-257.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 264.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 263.

⁹⁰ *Ibidem*, f. 258.

⁹¹ *Ibidem*, f. 266.

⁹² *Ibidem*, f 268.

⁹³ *Ibidem*, f 265.

	Maria Dornean		
Scheiber Chaim Lohar	15115/98 – băuturi spirtoase în vase închise	Prefectura Câmpulung	10321
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățarie Nr. și data brevetului ⁹⁴	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Soiref Abraham Moses	39150/08 - brutar	Prefectura Câmpulung	1764
Rosner Hersch	A pierdut brevetul - măcelar	-	-
Drach Mendel	3887/26 - măcelar	Prefectura Câmpulung	-
Drach Solomon	13572 - măcelar	Prefectura Câmpulung	-
Drach Kalaman	măcelar	-	-
Schächter Israel	Nu are brevet -măcelar	-	108
Sand Jossel	Nu are brevet - măcelar	-	-
Tanner Berl	Nu are brevet - măcelar	-	341
Schächter Ianchel	32850/18 - fabrică de sifon	Prefectura Câmpulung	1442
Sobe Herman	734/26 – fabrică de sifon	Prefectura Câmpulung	1616
Zentner Herman	19863/26 – vânzare de bere în sticle	Prefectura Câmpulung	-
Schiber Abraham	13745/26 – vânzare de bere în sticle	Prefectura Câmpulung	75
Gottlieb Hersch	180/25 - măcelar	Prefectura Câmpulung	-
Iosiper Ianchel	8058/12- vânzare de bere în sticle	Prefectura Câmpulung	-
Gottlieb Sehaie	10081/19 - măcelar	Prefectura Câmpulung	1171
Numele și prenumele	Meserii - fierării, potcovării, cizmării, tâmplării, croitorii ⁹⁵	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Schlapae Josef	3575/20 din 10/4/920	Prefectura Câmpulung	250
Huffler Moses	4871/01 - lăcătuș	Prefectura Câmpulung	769
Holdengräber Isak	8801/20 - croitor	Prefectura Câmpulung	884
Bochorn Solomon	6174/92 - tâmplar	Prefectura Câmpulung	100
Brucker Osias	2168/21 - croitor	Prefectura Câmpulung	102
Pächt Marcus	21779/03 - croitor	Prefectura Câmpulung	1470
Spiegelblatt Sammuel	268/24 - ceasornicar	Prefectura Câmpulung	1087
Abraham Dora	1937/24 - modistă	Prefectura Câmpulung	316
Schfeifer Josef	7021/23 – tâmplar(stoler)	Prefectura Câmpulung	1512
Tabhovschi Elias	7249/24 – tâmplar (stoler)	Prefectura Câmpulung	-
Kersch Iosef	3137/24 - cizmar	Prefectura Câmpulung	850
Kolber Israel	52097/10 - bărbier	Prefectura Câmpulung	106
Schmegner Johan	18645 - rotar	Prefectura Câmpulung	1452

⁹⁴ *Ibidem*, f. 275.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 276.

Schmegner Jacob	1301/25 -rotar	Prefectura Câmpulung	311
Schloim Mechel	11410/11 - tinichigiu	Prefectura Câmpulung	315
Wurmbrand Mendel	26677/19 - cismar	Prefectura Câmpulung	1228
Korher Abraham	690/04 -tinichigiu	Prefectura Câmpulung	788
Korber Leon	7462/24 - tinichigiu	Prefectura Câmpulung	337
Katz Blanca	13220/23 - modistă	Prefectura Câmpulung	110
Kolber Rubin	55782/13 – croitor pentru dame	Prefectura Câmpulung	1525
Bohorodcsaner Selig	13277/24 -sticlar	Prefectura Câmpulung	-
Gelbert Jacob	26806/11 - croitor	Prefectura Câmpulung	-

În **Bucșoaia** îl găsim pe Horoviț Solomon ce deținea o măcelărie care, la rândul său, reprezenta o filială a firmei numitului Herman Leib din Frasin. Documentele pentru obținerea brevetului erau depuse la Prefectura Câmpulung, transmitea Primăria Bucșoaia la 15/6/1927. Tot în acest document se preciza că evreul Tabac Natan avea în comună o crâșmă, cu brevetul nr. 40331/10 obținut de la Prefectura Câmpulung din 26/12/1910 înregistrat la casa cu nr. 127. Tabac Natan mai deținea și o băcănie la aceeași adresă, cu brevetului nr. 34/27 din 10/1/1927. Tot o băcănie deținea în comuna Bucșoaia numitul Kraft Berl, cu pasaport numărul 758915⁹⁶ având brevetul cu nr. 6284 din 4/5/1926 la adresa cu nr. 182. Scharf Jeti deținea aici o moară ce folosea forța apei. În anul 1927, Scharf Reti reconstruia moara la nr. 106. Mai mult, la adresa cu nr. 293 din localitate avea o piuă de lână cu autorizația 7185/25 din 30/9/1925⁹⁷.

Primăria **Pojorâta** raportează ca Brukner Moses deținea două brevete – unul de băcănie cu nr. 2618/14, eliberat în data de 24/1/1914 la adresa cu nr. 48. La aceeași adresă avea și o crâșmă, cu dreptul de a vinde băuturi în vase închise sub 5 l, pe baza brevetului nr. 58311/13 din data de 16/12/1913, amândouă fiind eliberate de Prefectura Câmpulung. La capitolul băcănii și prăvălii îi mai găsim pe Leiser Jeti cu autorizația 9347/23 din 5/8/1923 ce avea afacerea la nr. 507 precum și pe proprietarul Krämer Șmaier, având brevetul nr. 8457/02 din data de 9/9/1902 pentru adresa cu nr. 44. Brecher Moriț era menționat în tabelul cu băcăni și prăvălii fără autorizație⁹⁸.

Primăria **Vatra Dornei** transmitea și ea documentele cerute de Prefectura Câmpulung, pe capitelele solicitate. Astfel, aici a rezultat următoarea situație:

⁹⁶ *Ibidem*, dosar 74/1927 f. 71.

⁹⁷ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 304.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 309-310.

Numele și prenumele	Băcăni și prăvălii Nr. și data brevetului ⁹⁹	Autoritatea care a eliberat documentul	Strada
Abramovits Moses și Fii	Brevetul se află la Prefectura Câmpulung – prăvălie și băcănie		Regele Ferdinand
Biber Israel	26555 din 3/1281907 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Transilvania
Boiangiu Leib	965 din 22/7/1927 – comerț cu fructe	Prefectura Câmpulung	Dragoș Vodă
Blechner Sehmil	7053 din 31/5/1927 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Unirii
Clipper Osias	Brevetul se află la Prefectura Câmpulung – prăvălie și băcănie		-
Kahan Ester	2924 din 21/8/1920 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Uniri
Dikman David	6452 din 20/5/1927 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Dalfin Jüdel	4219 din 12/10/1921 - mărunțișuri	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Drach Isak	8147 di 25/6/11/1927 -	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Drach Julius	1923 din 1/5/1922 – librărie și papetărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Hessler Samson	1031 din 3/1/1918 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Fuchs Rebeca	16345 din 13/9/1902 – sticlărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Felner Moses	13900 din 29/3/1926	Prefectura Câmpulung	Grănicerilor
Goldstein Bernhardt	3921 din 20/3/1926 - mărunțișuri	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Gold Moses nr. pașaport 709958 ¹⁰⁰	3906 din 13/9/1921 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Grănicerilor
Gotllieb Etel	1014 din 14/1/1905 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Uniri
Gath Solo	929 din 18/2/1922 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Ganz Sammuil	-	-	-
Hammer Sammuil	4136 din 17/12/1922 – porțelan și sticlărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Herling Hari	5493 din 24/1922 – porțelan	Prefectura	Regele

⁹⁹ *Ibidem*, f. 325-329.

¹⁰⁰ *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 65.

	și sticlărie	Câmpulung	Ferdinand
Josifer Ester	3694 din 29/9/1920 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Gării
Jablenover Abraham	4384/1926 – porțelan și sticlărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Lanfer Jacob	3911 din 17/9/1921 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Lanfer Rosa	1151 din 13/3/1922 - mărunțișuri	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Linker Moses	14717 din 11/10/1923- manufactură	Prefectura Câmpulung	Gării
Noie Aron	3699 din 28/9/1920 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Pächt Mendel	16462 din 7/6/1914 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Pächt Sinaje	602 din 20/1/1927 - parfumerie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Pistiner Michel	2591 din 30/8/1919 – magazin de lactate (brânzărie)	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Popelniker Itzig	3700 din 15/9/1920 - manufactură	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Rubinger Leib Aron / Jetti	Documentație depusă la prefectură		
Rubinger Baruch	2034 din 19/7/1925 – manufactură	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Rauchberger Solomon	52 din 23/1/1922 - parfumerie	Subprefectura Vatra Dornei	Regele Ferdinand
Rubinger Hersch	3909 din 17/9/1921 - mărunțișuri	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Stettner Solomon	3105 din 14/8/1923 - galanterie	Prefectura Câmpulung	Grănicerilor
Salner Abraham	928 din 12/12/1917 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Salfeter Moses	4120 din 20/9/1922 - manufactură	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Schaier Israiel	8641 din 5/7/928	Prefectura Câmpulung	Calea Transilvaniei
Schnarch Baruch	5161 din 12/12/1921- băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Schnarch Nussen	1510 din 14/5/1924 – băcănie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Schapira Sammuil	1527 din 25/4/1923 – mobilă	Prefectura Câmpulung	Uniri
Schöchter Berl Josif	Documentele depuse la		Uniri

		prefectură - băcănie		
Schmidt David		2618 di 15/9/1926 - ferărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Schechter Chaim		2032 din 28/7/1925 - băcănie	Prefectura Câmpulung	Graniceri /nr. 38
Sallner Ițig		3018 din 18/8/1919 – băcănie	Prefectura Câmpulung	Graniceri
Wenkert Josif Pașaport 640858 ¹⁰¹	nr.	1886 din 15/5/1923 - manufactură	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Waltzer Josif		1511 din 14/5/1924 - mărunțișuri	Prefectura Câmpulung	Graniceri /nr. 12
Weigel Mendel		2672 din 6/7/1922 – manufactură	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Zoller Ițig		2008 din 17/5/1921 – magazin de pâine (franzelărie)	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand

Numele și prenumele	Crâsmărit și ospătărit Nr. și data brevetului ¹⁰²	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Bronstein Nuchim pașaport nr. 619028 ¹⁰³	Nr. 49250 din 18/12/1910 restaurant și ospătărie	Prefectura Câmpulung	Casa proprie strada Regele Ferdinand
Borschütz Michael arendaș la Primăria Vatra Dornei	Nr. 7638 din 31/3/1906 - ospătărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Bronstein Carol pașaport nr. 640990 ¹⁰⁴	Nr. 46255 din 15/11/1913 – cârciumă și ospătărit	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Kahan Rosa	Nr. 6971 din 24/12/1892 – restaurant și bodegă	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Abramovici Moses arendaș la Bujescu Gheorghe și Forfotă Petru	Nr. 2576 din 27/6/1921 Hotel Traian – Restaurant și cafenea	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Kärner Israel	Nr. 141 din 8/1/1918	Prefectura Câmpulung	Gării
Drukman Jacob	Nr. 59 din 12/1/1920 restaurant și cafenea	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand

¹⁰¹ *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 25.

¹⁰² *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 333 a-f.

¹⁰³ *Ibidem*, dosar 74/1927, f. 1.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 38.

Gottlieb Ettel	Nr. 44608 din 25/12/1928 - ospătărie	Prefectura Câmpulung	Unirii
Fellner Jacob	Nr. 12035 din 16/3/1926 - restaurant	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Fischler Leib	Nr. 47378 din 15/10/1913 - restaurant	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Stein Feibel	Nr. 3841 din 8/10/1919 - lăptărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Schiber Sara	Nr. 44848 din 25/11/1911	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Schwarz Isac	Nr. 356 din 19/2/1925 – ospătărie	Prefectura Câmpulung	Unirii
Tessler Moses	Nr. 4123 din 29/5/1928 – lăptărie și ospătărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Willer Rosa	Nr. 1493 din 23/4/1920 - ospătărie	Prefectura Câmpulung	Gării

Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățărie Nr. și data brevetului ¹⁰⁵	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Abramovits Jacob / Abramovits David fii lui Moses	Nr. 2444 din 5/9/1925 – aparat pentru introdus bere în sticle	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Birubarum Şelig	Nr. 3035 din 22/11/1924 - brutar	Prefectura Câmpulung	”Forfotă”
Bruker Isak	Nr. 3549 din 28/9/1923 - măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață
Klipper Moses	Nr. 13722 din 19/10/1927 - măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață
Fessler Mannel	Nr. 13366 din 2/1/1901 - măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață
Fessler Cheim	Nr. 19097 din 9/11/1902 - măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață
Fessler Baruch	Nr. 1838 din 14/5/1928 - măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață
Greisler Elisech	Nr. 6071 din 3/9/1892 - măcelar	Prefectura Câmpulung	Unirii
Greisler Schmil	măcelar	-	În piață
Laufer Moses /Laufer Alter	Nr. 1515 din 14/5/1924 - măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață
Laufer Nathan	Nr. 2136 din 1/8/1925 – măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață

¹⁰⁵ *Ibidem*, dosar 42/1927, f. 334-338.

Mendelsohn Mendel	Nr. 4466 din 25/10/1921 – cârnățar	Prefectura Câmpulung	Grănicerilor
Pfeffer Bar Solomon	Nr. 7546 din 2/6/1926 - brutar	Prefectura Câmpulung	Transilvaniei
Rubingher Baruch	Nr. 5448 din 12/8/1915 - măcelar	Prefectura Câmpulung	În piață
Segal Nechman	Nr. 2932 din 15/9/1920 - măcelărie	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Sfiengelblat Nalhan	Nr. 932 din 28/2/1922 - brutar	Subprefectura Vatra Dornei	Regele Ferdinand
Sternlieb Hersch Ițig	Nr. 2112 din 27/8/1925 – fabrică de sifon	Prefectura Câmpulung	Lumea Nouă
Schnark Sara	Nr. 1516 din 15/5/1924 – măcelărie	Prefectura Câmpulung	În piață
Weiselberger Jusua	Subsidara „Civica” – aparat pentru introdus bere în sticle	-	Regele Ferdinand
Numele și prenumele	Meserii - fierării, potcovării, cizmării, tâmplării, croitorii¹⁰⁶	Autoritatea care a eliberat autorizația	Nr. casei
Bezner Berla	Nr. 13408 din 17/10/1927 – croitor pentru dame	Prefectura Câmpulung	Grănicerilor
Davidovitz Ianchel	Nr. 5423 din 31/12/1921 - căraș	Subprefectura Vatra Dornei	Transilvaniei
Fuchs Rebeca	Nr. 11848 din 14/1/1897 - tinichigiu	Prefectura Câmpulung	Grănicerilor
Fischer Mendel	Nr. 1935 din 21/4/1924 - croitor	Subprefectura Vatra Dornei	Regele Ferdinand
Fischer Solomon	Nr. 460 din 17/1/1928 – croitor pentru dame	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Freier Menasche	Nr. 18778 din 3/6/1909 – cizmar	Prefectura Câmpulung	Grănicerilor
Gage Gittel casătărită Ham	Nr. 26824 din 17/6/1913 - croitor pentru dame	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Goldstein Solomon	Nr. 18539 din 8/12/1926 - lăcătuș	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Gross Rachel Jeti	Nr. 2533 din 2/3/1926 – croitorie pentru dame	Prefectura Câmpulung	Unirii
Greissler Hers Ber	Nr. 1528 din 254/1923 croitorie pentru bărbați	Prefectura Câmpulung	Unirii
Hirsch Abraham	Nr. 5210 din 12/12/1921 - bărbier	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Ham Moses Hersch	Nr. 4646 din 7/11/1921 -	Subprefectura	Regele

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 339-344.

	croitor	Vatra Dornei	Ferdinand
Herling Aron	Nr. 86180 din 23/10/1926 - geamgiu	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Hammer Sammuiei	Nr. 4136 din 17/12/1922- geamgiu	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Jacob Moses	Nr. 6893 din 31/8/1896 - croitor	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Jarbovitzer David	Nr. 3881 din 6/8/1920 - cizmar	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Iablonover Abraham Pașaport nr. 619061	Nr. 4984 din 23/3/1926 - geamgiu	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Kani Gerson	Nr. 5125 din 8/11/1922 - vopsitor	Prefectura Câmpulung	Vicilicilor
Maier Nussen Ițig	Nr. 1248 din 24/4/1924 - croitor	Subprefectura Vatra Dornei	Regele Ferdinand
Matika Alois	Nr. 1600 din 29/6/1925 - tâmplar	Subprefectura Vatra Dornei	Prundului
Pfeffer Solomon / Rute Ber	Nr. 7546 din 2/6/1926 - brutari	Prefectura Câmpulung	Deac
Rosenstranks Pincas	Nr. 2666 din 26/9/1899 - litograf	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Sabeth Israel Ber	Nr. 2834 din 29/9/1920 - curelar	Subprefectura Vatra Dornei	Regele Ferdinand
Sternlieb Haim Leib	Nr. 3036 din 2/11/1924 - lăcătuș	Subprefectura Vatra Dornei	Ștefan Forfotă
Schvartz Solomon	Nr. 1267 din 6/2/1896 - croitor	Prefectura Câmpulung	Lumea Nouă
Schöfler Moses	Nr. 49906 din 12/5/1913 - legător cărți	Prefectura Câmpulung	Regele Ferdinand
Schöfler Nussen Leib	Nr. 1564 din 2/5/1919 - ceasornicar	Subprefectura Vatra Dornei	Regele Ferdinand
Schandel Leon	Nr. 4106 din 19/9/1922 - cizmar	Subprefectura Vatra Dornei	Unirii
Schmilovitz Schmil	Nr. 2465 din 6/8/1922 - lustruitor ghete	Subprefectura Vatra Dornei	Regele Ferdinand
Weber Josef Hersch	Nr. 12242 din 3 /12/1918 croitor	Subprefectura Vatra Dornei	Grănicerilor

Din tabelele cu ferăstraie și mori ce folosesc vapori sau forța apei și toate pivele de lână din orașul **Vatra Dornei**, ce erau deținute de evrei se regăsește Societatea Comercial Anonimă „Götz” care avea două puncte de lucru. La punctul de lucru din Vatra Dornei se găseau o mașină cu abur de 180 de cai putere, 4 circulare și 7 ferăstraie iar la sediul din Chilia (zonă adiacentă orașului) se regăsea o mașină cu aburi de 200 H.P., ce puneau în mișcare 5 ferăstraie și 3 circulare. Societatea „Moldova”

avea în funcțiune 2 mașini cu aburi, una dezvoltând o putere de 90 H.P., cealaltă având o putere de 180 H.P. Acestea puneau la lucru 4 ferăstraie, 6 circulare și 1 mașină de geluit. În Vatra Dornei se raportează că se mai regăsesc în 1927 alte două firme ce erau deținute de evrei precum Fesler Isak, cu 1 piatră de moră acționată prin forța apei de 4 cai putere și firma fraților Schüber ce aveau în exploatare o mașină ce făcea abur de 45 cai putere, care puneau în mișcare 1 circular și 2 mașini de geluit¹⁰⁷.

Primăria **Frasin** transmite și ea documentația cerută, din care extragem datele despre etnicii evrei ce derulau afaceri în comună.

Numele și prenumele	Băcănii și prăvălii Nr. și data brevetului ¹⁰⁸	Autoritatea care a eliberat documentul
Guthez Baruch	Nu are	-
Juni Pincas Chana	27444/14	Prefectura Câmpulung
Laufman Faivel	23465/06	Prefectura Câmpulung
Pecht Blüma	1768/25	Prefectura Câmpulung
Ruf Schaindel	52875/15	Prefectura Câmpulung
Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat autorizația
Schinger Moses	Nu are	-
Fischer Isiodor	12358/21	Prefectura Câmpulung
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățarie Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat autorizația
Laib Herman	13485/22 - măcelar	Prefectura Câmpulung
Laib Mendel	Nu are - măcelar	-
Haim Laufer	Nu are - măcelar	-
Brodner Hildegard	8825/25 Cafea, tărie și fabrică de sifon	Prefectura Câmpulung

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 345.

¹⁰⁸ *Ibidem*, f. 349 -353.

Numele și prenumele	Ferăstraie și mori ce folosesc vapori sau forța apei	Autoritatea care a eliberat documentul
Frații Adelsberg membrii în conducerea comunității evreiești din Gura Humorului	12551/23	Prefectura Câmpulung

Primăria **Bucșoaia** transmite și ea la data de 15/6/1927 datele solicitate către Prefectura Câmpulung.

Numele și prenumele	Băcănii și prăvălii Nr. și data brevetului ¹⁰⁹	Autoritatea care a eliberat documentul	Nr. casei
Fridman Șrul	7841/07 din 1/4/1907	Prefectura Câmpulung	40
Tabac Natan	34/27 din 10/1/1927	Prefectura Câmpulung	127
Kraft Berl	6284/26 din 4/5/1926	Prefectura Câmpulung	182
Numele și prenumele	Crâșmărit și ospătărit Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat autorizația	
Tabac Natan	40331/10 din 26/12/1910	Prefectura Câmpulung	127
Fischer Isiodor	12358/21	Prefectura Câmpulung	
Numele și prenumele	Brutărie, măcelărie, cârnățarie Nr. și data brevetului	Autoritatea care a eliberat autorizația	
Horoviț Salomon	Exercită ca filială lui Laib Herman din Frasin	A depus dosar la Prefectura Câmpulung	-
Numele și prenumele	Ferăstraie și mori ce folosesc vapori sau forța apei	Autoritatea care a eliberat documentul	
Schiller Francisc	7475/23 din 30/07/1923 – fabrică de rezonanță și claviaturi	Prefectura Câmpulung	294
Schärf Jeti	Fabrica veche a fost spartă asteaptă autorizație de functionare – moară acționată prin forța apei	Prefectura Câmpulung	10

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. 349 -353.

Schärf Jeti	7185/25 din 30/9/1925 – piuă de lână	Prefectura Câmpulung	293
Firma Schiller și Engler	9896/23 din 18/8/1923 - ferăstrău	Prefectura Câmpulung	-

Concluzii

Analiza surselor arhivistice și literatura de specialitate folosite pentru redactarea acestui material confirmă ipoteza de lucru cu care am plecat la redactarea acestuia: etnicii evrei din județul Câmpulung au reușit în perioada interbelică, în cadrul României Mari, să își păstreze statutul economic și social pe care îl avuseseră în fostul ducat austriac Bucovina, din cadrul fostului imperiu austro-ungar.

Documentația de arhivă analizată pentru anul 1927 denotă un fapt: nu exista practic nici un sector de activitate economică în județul Câmpulung, în care evreii să nu fi fost implicați, atât în industria alimentară, cât și în industriile nealimentare, atât în calitate de meseriași, cât și de proprietari.

În calitate de meseriași, evreii câmpulungeni au fost brutari, măcelari, producători de pâine, croitori, „modiști” și „modiste”, cizmari, curelari, bărbieri, pălărieri, ceasornicari, geamgii, lăcătuși, fierari, potcovari, tâmplari, tinichigii etc.

În industria alimentară și în comerțul cu produse alimentare, evreii au fost proprietari de băcănii, cârnățării, cofetării, lăptării, măcelării, birturi (crâșme), cafenele, restaurante, ospătării, magazine și depozite de cereale, făină.

În industriile nealimentare, evreii au deținut ateliere de pielărie și curelărie, tăbăcărie, magazine de galanterie, pielărie, pălării etc. Totodată, ei au deținut fabrici de cherestea (gateri, „ferăstraie”), cariere de piatră, mori, vărăii etc.

Considerăm că la baza succesului economic al evreilor bucovineni în perioada interbelică au stat o serie de împrejurări, expuse succint în continuare.

În primul rând, în comparație cu populația românească majoritară, aceștia (mai ales bărbații) erau oameni educați, care știau să scrie și să citească încă din copilărie, fiind instruiți în acest sens în școlile lor particulare, religioase.

În plus, evreii (credem că majoritatea bărbaților) erau cunoscători de limbi străine, pe lângă idiș sau germană, aceștia vorbeau și română sau alte limbi vorbite de către locuitorii județului.

Totodată, aceștia beneficiau de o tradiție serioasă în materie de meserii sau afaceri, moștenită încă din vremea fostului Imperiu Austro-Ungar, când dețineau primul loc în acest sector, conform analizelor lui I.E. Torouțiu.

Anexa 1**Firme deținute de către etnicii evrei în județul Câmpulung, în anul 1927**

Nume localitate		Crâșmă	Măcelărie	Meserii	Ferăstraie și mori
Valea Seacă	5	3	1	-	-
Dorna Candrenilor	8	5	3	-	2
Gura Humorului	65	25	17	35	13
Frumosul	11	4	3	2	2
Stulpicani	8	2	2	2	6
Moldovița	23	4	4	9	5
Ostra	2	-	-	-	3
Frasin	-	-	-	4	-
Vatra Moldoviței	10	5	4	8	7
Valea Boului	1	-	-	-	1
Negrileasa	2	2	-	3	2
Gemenea	2	2	-	-	3
Cârlibaba	2	4	4	4	1
Valea Putnei	-	-	-	-	1
Cârlibaba Nouă	8	2	2	-	-
Capu Câmpului	4	2	-	-	-
Poiana Micului	1	-	-	-	1
Doroteia	2	-	-	-	1
Vadu Negrilesei	-	-	-	-	4
Neagra	1	2	1	-	-
Moldova Sulița	5	4	1	-	-
Vama	14	4	-	-	-
Iacobeni	9	9	4	9	4
Păltinoasa	1	1	-	-	-
Câmpulung	55	16	15	22	-
Pojorâta	4	1	-	-	-
Vatra Dornei	50	16	19	30	5
Frasin	5	2	4	-	1
Bucșoaia	3	2	1	-	4

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Lucrarea va fi redactată în format A5, cu font Times New Roman, 12, la distanța de 1; număr maxim de pagini – 10-15. Studiile vor fi însoțite de rezumat în limba engleză și cuvinte-cheie (maximum 5) și, de asemenea, de o scurtă biografie a autorului (5 rânduri).

Pentru așezarea în pagină se vor respecta următoarele cerințe: sus: 2 cm; jos: 2 cm; stânga / dreapta: 2 cm. Alineatele vor fi setate automat, la 1, 25 cm.

Titlul lucrării: bold, centrat, Times New Roman, 12 cu majuscule, urmat de un rând liber. Titlul universitar, numele și prenumele: bold, dreapta, Times New Roman, 12. Instituția de proveniență: bold, dreapta, Times New Roman, 12, urmat de un rând liber.

Rezumatul: Times New Roman, 10, italic, urmat de un rând liber (maximum 200 de cuvinte), însoțit de 5 cuvinte cheie, redactat în română, engleză și franceză.

Referințele vor fi inserate în text folosind tehnica notelor de subsol. Acestea vor fi redactate cu Times New Roman, 10, după modelul:

Alexandra Tomiță, *O istorie „glorioasă”*. *Dosarul protocronismului românesc*, București, Editura „Cartea Românească”, 2007, p. 25.

Michael Shafir, „Xenophobic Communism: The Case of Bulgaria and Romania”, în *The World Today*, vol. 45, nr. 12, 1989, pp. 208-212.

SJAN Neamț, fond *Legiunea de Jandarmi Neamț*, dosar 45/1937, f. 10.

La finalul articolului va fi inserată bibliografia.

Se pune accent pe studii care folosesc surse arhivistice.

Fotografiile sau imaginile vor fi trimise separat în extensie JPG.

Lucările se vor axa pe următoarele teme mari: *Istoria culturii române, Istorie politică și social economică, România în perioada regimului communist, Evenimente ale anului 1989 în România și în lume, Istoria Holocaustului, Biografii și momente din viața unor personalități, Arheologie și istorie veche, Arhivistică, Recenzii și prezentări de cărți*.

Materialele vor fi trimise la adresa analelvcistorie@gmail.com până la data de 25 mai pentru numărul din iunie și 25 noiembrie pentru cel din decembrie.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

The paper will be written in A5 format, with Times New Roman font, 12, at a distance of 1; maximum number of pages - 10-15. The studies will be accompanied by a summary in English and keywords (maximum 5) and also by a short biography of the author (5 lines).

For the layout, the following requirements will be observed: top: 2 cm; bottom: 2 cm; left / right: 2 cm. The paragraphs will be set automatically at 1.25 cm.

Paper title: bold, centered, Times New Roman, 12 in capital letters, followed by a free line. University degree, name and surname: bold, right, Times New Roman, 12. Institution of origin: bold, right, Times New Roman, 12, followed by a blank line.

Summary: Times New Roman, 10, italics, followed by a free line (maximum 200 words), accompanied by 5 keywords, written in Romanian, English and French.

References will be inserted into the text using the footnote technique. These will be written with Times New Roman, 10, following the model:

Alexandra Tomiță, *A "glorious" history. The file of the Romanian protochronism*, Bucharest, „Cartea Românească” Publishing House, 2007, p. 25.

Michael Shafir, „Xenophobic Communism: The Case of Bulgaria and Romania”, în *The World Today*, vol. 45, nr. 12, 1989, pp. 208-212.

SJAN Neamț, fund of the Neamț Gendarmes Legion, file 45/1937, f. 10.

The bibliography will be inserted at the end of the article

Emphasis is placed on studies that use archival sources.

Photos or images will be sent separately in the JPG extension.

The papers will focus on the following major topics: History of Romanian culture, Political and socio-economic history, Romania during the communist regime, Events of 1989 in Romania and in the world, History of the Holocaust, Biographies and moments from the life of some personalities, Archeology and ancient history, Archiving, Reviews and book presentations.

The materials will be sent to analelvcistorie@gmail.com until may 25 for the June issue and november 25 for the December issue.

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

Le papier sera rédigé au format A5, avec la police Times New Roman, 12, à une distance de 1; nombre maximum de pages - 10-15. Les études seront accompagnées d'un résumé en anglais et de mots-clés (maximum 5) et également d'une courte biographie de l'auteur (5 lignes).

Pour la mise en page, les exigences suivantes seront respectées: haut: 2 cm; bas: 2 cm; gauche / droite: 2 cm. Les paragraphes seront réglés automatiquement à 1,25 cm.

Titre de l'article: gras, centré, Times New Roman, 12 en majuscules, suivi d'une ligne libre. Titre de l'université, nom et prénom: gras, à droite, Times New Roman, 12. Institution d'origine: gras, à droite, Times New Roman, 12, suivi d'une ligne vide.

Résumé: Times New Roman, 10, italique, suivi d'une ligne libre (maximum 200 mots), accompagné de 5 mots-clés, rédigés en roumain, anglais et français.

Les références seront insérées dans le texte en utilisant la technique des notes de bas de page. Ceux-ci seront écrits avec Times New Roman, 10, suivant le modèle:

Alexandra Tomiță, *Une histoire "glorieuse". Le dossier du protochronisme roumain*, Bucarest, Maison d'édition «Cartea Românească», 2007, p. 25.

Michael Shafir, „Communisme xénophobe: le cas de la Bulgarie et de la Roumanie”, dans „Le monde aujourd'hui”, vol. 45, no. 12, 1989, p. 208-212.

SJAN Neamț, fonds de la Légion des gendarmes Neamț, dossier 45/1937, page 10.

La bibliographie sera insérée à la fin de l'article.

L'accent est mis sur les études utilisant des sources d'archives.

Les photos ou images seront envoyées séparément en extension JPG.

Les travaux porteront sur les grands thèmes suivants: Histoire de la culture roumaine, Histoire politique et socio-économique, Roumanie sous le régime communiste, Événements de 1989 en Roumanie et dans le monde, Histoire de l'Holocauste, Biographies et moments de la vie de certaines personnalités, Archéologie et histoire ancienne , Archivage, critiques de livres et présentations.

Les documents seront envoyés à analelvcistorie@gmail.com jusqu'au 25 mai pour le numéro de juin et le 25 novembre pour le numéro de décembre.

Tipar digital realizat la Tipografia Pim
Iași, Șoseaua Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 109, 700497
Tel: 0730.086.676, 0732.430.407;
Fax: 0332.440.715
E-mail: editura@pimcopy.ro, editura.pim@gmail.com www.pimcopy

